

MAN

W

MAN

MAN

PANCSATANTRA

AZAZ

ÖTÖS KÖNYV

*

AZ ÉLETBÖLCSESSÉGNEK RÉGI
INDIAI TANKÖNYVE
AZ EMBEREK ÉS ÁLLATOK VILÁGÁBÓL
VALÓ
MŰLATTATÓ ÉS TANULSÁGOS
TÖRTÉNETEKNEK
VERSEKSEL TÁRKÁZOTT VILÁGHÍRŰ
GYŰJTEMÉNYE

*

SZANSZKRIT EREDETIBŐL
FORDÍTOTTA
SCHMIDT JÓZSEF

MAGYAR HELIKON

1939

AZ ÉLETBÖLCSESSÉGNEK
RÉGI INDIAI TANKÖNYVE

PANCSATANTRA

AZAZ
ÖTÖS KÖNYV

*Az emberek és állatok világából való
mulattató és tanulságos történeteknek versekkel
tarkázott világhírű gyűjteménye*

Szanszkrit eredetiből fordította:
SCHMIDT JÓZSEF

BEVEZETŐ ELBESZÉLÉS

VISNUSARMAN A VILÁGNAK MINDEN KÖNYVÉT ÖSSZESZEDTE S BELŐLÜK EZT AZ ÖTRÉSZŰ SZÉP TANKÖNYVET SZERKESZTETTE.

Hogy mint történt a dolog, így beszélük:

Van a Délvidéken^{1} egy Mahilárópja nevű város. Volt ott egy Amarasakti^{2} nevű király, aki valóságos csodafája volt a segélyre szoruló seregének, akinek lábai a legkiválóbb fejedelmek koronáiban lévő drágakövek fényárjában úsztak, s aki minden művészet túlsó partjára jutott. Volt neki három rendkívül nehéz fölfogású fia, név szerint: Vaszusakti, Ugrasakti és Anékasakti^{3}. Mikor a király látta, hogy fiai hallani sem akarnak a könyvről, összehívatta tanácsosait, s így szólt: „Tudtok róla, uraim, hogy fiaim hallani sem akarnak a könyvről, s híjával vannak az értelemnek. Azért ha rájuk nézek, nagy birodalmamban sincs örömem. Mert jól mondják:

Mi hasznod van a tehénből, ha nincs borja, sem jó teje?

Mi hasznod van a fiúból, ha nincs szíve, sem jó feje?

Gondoljatok ki tehát valamit, hogy miképpen lehetne elméjüket megvilágítani! Ötszázan eszik itt tudósok kenyeremet. Legyenek most rajta, hogy óhajtásom teljesüljön!”

Az egyik tanácsos így szólt: „Fölség! Tizenkét évig nyelvtant kell tanulni. Aztán következnek Manu^{4} és mások törvénykönyvei, Csánakja^{5} és mások életbölcesség-könyvei, Vátszjájana^{6} és mások

szerelem-könyvei. Ha a törvény, életbölcesség és szerelem e könyveit megtanulja az ember, beáll az elme megvilágosodása.”

Erre egy másik, Szumati (okos) nevezetű így szólt: „Az élet nem tart örökké. A nyelvtan sok időt vesz igénybe. Valami rövid tankönyvet kell kigondolni a királyfiak oktatására. Van itt egy Visnusarman^[2] nevű pap, aki minden tankönyvet kitanult, s nagy hírben áll a tanulók körében. Erre bízd rá fiaidat! Ez bizonyosan hamarosan megokosítja őket.”

Ennek hallatára a király magához hívatta Visnusarman, s így szólt hozzá: „Tisztelendő uram! Légy rajta az én kedvemért, hogy fiaim életbölcesség dolgában minél előbb mindenkinél különbek legyenek! Ennek fejében száz birtoklevelet adományozok neked.”

Visnusarman erre így szólt a királyhoz: „Halld, fölség, őszinte szavaimat! Tudást én nem árulok – száz birtoklevélért sem. De ha hat hónap alatt nem tanítom meg fiaidat az életbölcességre, veszítsem el a nevemet!”

A király a pap e bámulatos ígérete hallatára tanácsosaival együtt nagyon megörült és elcsodálkozott, aztán tisztelettel átadta neki fiait, s egészen megnyugodott. Visnusarman pedig átvéve a királyfiakat, öt könyvet állított össze számukra, amelynek címei: „Barátok meghasonlása”, „Barátok szerzése”, „A varjak és a baglyok háborúja”, „A szerzemény elvesztése” és „A hebehurgya cselekvés”, s ezeket tanultatta velük. A fiúk hat hónap alatt megtanulták a könyveket, s olyanokká lettek, mint Visnusarman mondotta. Ettől az időtől fogva ez az Ötös könyv (Pancsatantra), az életbölcességnek ez a tankönyve, az egész világon a fiatalság nevelésére szolgál – és méltán:

*Aki folyton hallgatja vagy olvasgatja ezt a könyvet,
Az kudarcot semmiképpen, még az égtől sem szenvedhet.*

ITT KEZDŐDIK A BARÁTOK MEGHASONLÁSA CÍMŰ

ELSŐ KÖNYV,

MELYNEK BEVEZETŐ VERSE ÍGY HANGZIK:

*Az oroszlán és a bika
sülve-főve együtt voltak,
De hogy jött a kaján sakál,
csakhamar meghasonlottak.*

*

HOGY
MINT TÖRTÉNT A DOLOG,
ÍGY BESZÉLIK:

*

Mahilárópja városában, a Délvidéken, volt egy Vardhamánaka^[8] (jómódú) nevű kereskedő, aki igaz úton nagy vagyonra tett szert. Ez egyszer azon tűnődött, hogy ha még annyija van is az embernek, utat-módot kell kitalálnia és alkalmaznia vagyona gyarapítására. Mert jól mondják:

*Pénzen mindent megszerezhetsz ezen a világon.
Ha okos vagy, gazdagságot szerzesz mindenáron.*

*Ha pénzed van, mindened van: van rokonod, van barátod,
Derék is vagy, okos is vagy, hasra ejted a világot.*

Ezt fontolóra véve, egy szép napon búcsút vett szüleitől és mestereitől, s árukkal megrakodva jó szekéren fölkerelkedett Mathurá városa felé. Szekere elé két maga nevelte szerencsehozó bika volt fogva: Szamdzsívaka (éltető) és Nandaka (szívvidító). Egyikük, Szamdzsívaka, miközben a Jamuná (a mai Dsamna) folyó partjára akartak leereszkedni, feneketlen mocsárba süppedt, s jármát összetörve kimerülten összeroskadt. Mikor gazdája ebben az állapotban látta, nagyon elszomorodott, s részvéttel eltelve, az ő kedvéért három napig halogatta az indulást. Ekkor a karaván tagjai így szóltak a szomorkodóhoz: „Ugyan hogyan veheted a lelkedre, uram, hogy e bizonytalan, oroszlánoktól és tigrisektől hemzsegő erdőben egész karavánodat veszélynek teszed ki – egy bika miatt?! Jól mondják:

*„Kevésért nem áldoz sokat senki fia, ha okos.
Kevés legyen a kockázat, a nyereség sokszoros!”*

Vardhamána ezt megszívlelve öröket hagyott hátra Szamdzsívaka mellett, s maga a többi karaván élén útnak eredt. Az örök azonban, tudva, hogy mily veszedelmes az erdő, otthagyták Szamdzsívakát, s a karaván mögött haladva, a következő napon ezt füllentették a kereskedőnek: „Uram! Szamdzsívaka meghalt. Mivel tudtuk, hogy kedves volt neked, tetemét elégettük.” Ennek hallatára a karaván feje hálás emlékezéssel és részvéttel eltelve, végrehajtotta érte a halotti szertartásokat – a szabadon bocsátáson kezdve, végig valamennyit.

Szamdzsívaka ezalatt, mivel végzete még nem telt be, a Jamuná vize felől lengedező szellőktől legyezgetve magához tért, nagy nehezen

föltápáskodott, s lecammogott a folyó partjára. Itt a smaragdzöld színű gyöngye fűszálakat eddegélve néhány nap alatt oly kövér, vállas és erős lett, mint Siva isten^{9} bikája, s szarvaival a hangyabolyokat széttúrva, s kedvére bömbölve töltötte napjait. Ugyancsak jól mondják:

Kit a sors véd, meg van védve, bármennyire védtelen.

Kit a sors ver, meg van verve, bárhogy védik szüntelen.

Az egyiket erdő mélyén hagyják: megél s talpraáll.

A másikat otthon óvják: elragadja a halál.

Egy napon aztán egy Pingalaka (vörösbarna) nevezetű oroszlán, miközben szomjúságtól epedve az erdei állatok kíséretében a folyó partjára indult vizet inni, már a távolból hallotta Szamdzsívaka tompa ordítását. Ennek hallatára szörnyen megrémült, s bár eltitkolta félelmét, megállapodott, s egy fügefa tövében négyes csatarendbe állította föl kíséretét. Ennek az oroszlánnak folyton a nyomában járt két sakál, név szerint Karataka és Damanaka^{10}, miniszterek fiai, akik azonban elveszítették állásukat. Ezek most tanakodni kezdtek egymással. Damanaka így szólt: „Kedves Karataka! Urunk, Pingalaka, a folyó partjára indult vizet inni. De mi akkor az oka annak, hogy bár szomjtól eped, visszafordult, s csatarendbe állítva kíséretét, kedveszegetten álldogál a fügefa tövében?” – Karataka így válaszolt: „Mi közünk hozzá, mit csinál?”

Hagyd, amihez nincsen közöd! Ne fújd, ami nem éget!

Mert megjáród, mint a majom, hogy kihúzta az éket.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

ELSŐ MESE

A MAJOM ÉS AZ ÉK

Egy kereskedő egy város közelében facsoport közepén szentélyt kezdett építtetni. Az építőmester és munkásai, akik ott dolgoztak, délben mindig a városba mentek enni. Egyszer ilyenkor a közelben tanyázó egyik majomcsoport kószálás közben a hely színére érkezett. Volt ott egy andzsana-fából^[11] való gerenda, amelyet egy munkás félig kettőbe hasított, s amelynek hasítékába egy khadira-fából^[12] való ék volt beverve. A majmok a fatetőkön, az épületormokon és a gerendavégeken kedvükre játszadozni kezdtek. Egyikük pedig, akinek végzete betelt, könnyelműen a félig széthasított gerendára ült, s a benne lévő éket megragadta kezeivel. Miközben húzni kezdte az éket, herezacskója a gerenda hasítékába került, s mikor az ék kimozdult helyéből, a hasíték összeszorult, s a majom életét vesztette.

Ezért mondom:

Hagyd, amihez nincsen közöd! Ne fújd, ami nem éget!

Mert megjáród, mint a majom, hogy kihúzta az éket.

*

„Ennivalónk is van: ami királyunk eledeléből megmarad. Mi közünk hát a dologhoz?” – Damanaka így szólt: „Hát te csak az evéssel törődöl? Ez nem járja.

Nem mindenki él igazán, csak akiből sokan élnek.

Saját gyomrát akármelyik madár hogyané töltené meg?”

Karataka így szólt: „Ez idő szerint semmit sem számítunk. Miért avatkoznánk hát a dologba? Jól mondják:

Bolond, aki a királynak kérdezetlen tanácsot ad:

Nem hogy semmit el nem ér, de hegyébe még csúfot arat.”

„Ne beszélj így!” – felelte Damanaka.

„Kis ember is sokat számít, fejedelmet hogyha szolgál.

A nagy úr sem számít semmit, a királytól ha távol áll.”

„Mit szándékozol tehát tenni?” – kérdezte Karataka.

Damanaka így felelt: „Urunk, Pingalaka, most meg van ijedve, kísérete nemkülönben. Hozzá megyek tehát, s kiveszem belőle, mitől fél, aztán az ismeretes módszerek (béke, háború, menetelés, bevárás, szövetkezés és kétszínűség) egyikének ajánlásával eloszlatom félelmét.”

„Honnan tudod, hogy urunk meg van ijedve?” – kérdezte Karataka.

Damanaka így felelt: „Erre nem nehéz rájönni. Már Manu megmondotta:

Hogy az ember mire gondol, elárulja jötte-mente,

Szeme-szája, moccanása, szava, minden tette-vette.

Azzal, hogy a megijedt király félelmét belátásom hatalmával eloszlatom, hatalmamba kerítem őt s visszaszerzem miniszteri állásomat.”

„De hogyan akarod a királyt hatalmadba ejteni – mondotta Karataka –, mikor azt sem tudod, hogyan kell neki szolgálni?” Damanaka így felelt: „Már hogyan tudnám?!

*Ha a király hozzád beszél,
Mondd készséggel: Sokáig élj!
S nyomban tedd meg, amit kíván,
Ebben áll a nagy tudomány.”*

Karataka így szólt: „Mondd hát, mit fogsz neki mondani, ha eléje lépsz?!”

Damanaka így felelt:

*„Beszéd közben szó szóra jó: másodikat szül az első.
A magból is új mag támad, ha áztatja bőven eső.”*

Különben csakis a kellő időben fogok beszélni. Az életbölcseesség lényegét már akkor ismertem, mikor még az apám ölében ültem.”

Karataka így szólt:

*„Királyokkal nehéz bánni. Olyanok ők, mint a hegyek:
Tele vannak kígyónéppel, kőkemények és nehezek.”*

„Ez igaz – mondta Damanaka. – De ez sem hazugság:

*Kinek mi a természete, azt hamar megismered,
S attól fogva kényelmesen vezetheted embered.”*

Karataka így szólt: „Ha menni akarsz, járj szerencsével, s teljesüljön óhajtásod!”

Damanaka erre meghajlással búcsút vett Karatakától s Pingalaka felé indult. Mikor Pingalaka látta, hogy Damanaka közeledik, így szólt az

ajtónállóhoz: „Ereszd le a bambuszbotot! Egykori miniszterünk fia jön. Bocsásd be, hogy a második körbe bejuthasson, s kérését előadhassa!”

Damanaka aztán Pingalaka előtt meghajolva ennek engedelmével a kijelölt helyen leült. Pingalaka odanyújtotta neki jobbját, amely mennykőhöz hasonlatos körmökkel ékeskedett, s miután így megtisztelte, így szólt hozzá: „Hogy vagy? Hol voltál oly sokáig?” – Damanaka így válaszolt: „Fölségednek egyáltalán semmi szüksége mireánk. Aminek azonban itt az ideje, azt meg kell mondanunk, mert a királyoknak magas-, közép- vagy alacsonyrendű emberekre egyaránt szükségük van. Még egy fűszál is használhat a hatalmasoknak – fog- és fülpiszkáló alakjában. Hát még egy ember, akinek keze-lába és nyelve van! Mi fölségednek született szolgálói vagyunk, s állásunkból elmozdítva is nyomában járunk. Hogy ennek ellenére sem kapjuk vissza állásunkat, ez nem illik fölségedhez. Mert:

Maga helyén alkalmazzák a szolgát és az ékkövet.

Senki sem tesz homlokéket a lábára, csak mert tehet.

Ha a király ítélőképesség híján a legkisebb és legsóbb állásokban alkalmazza legmagasabb állásokra méltó szolgálóit, s ezek nem maradnak ott, ez a fejedelem hibája, nem az övék. Ami tehát azt a megjegyzésedet illeti, hogy régen nem jelentkeztem előtted, erre ez a feleletem:

Ki ékkövet üvegnek néz, s ékkőnek tart üveget,

Jóraló ember annál szolgálatban nem lehet.

Ha végül fölséged azt hiszi, hogy sakál voltom miatt lenézhet, ez sincs rendjén. Mert jól mondják:

*Ész nélkül mit ér a hűség? Hűség nélkül mit az ész?
De hűséggel párosult ész okos ember le nem néz.”*

„Hagyjuk ezt most! – szólt Pingalaka. – Akár tehetséges vagy, akár tehetségtelen, régi miniszterünk fia vagy. Mondd ki hát bátran, mit kívánsz!” – Damanaka így felelt: „Közölnivalóm volna, fölség!” – „Közöld hát, ami a szíveden fekszik!” – mondta Pingalaka. De Damanaka így szólt: „Csak fölségeddel közölhetem, mert:

*Amit négynél több fül hallott, titok többé nem lehet.
Az okos hát mindenáron kerülje a hat fület!”*

Miután e szavak a tanácskozáson elhangzottak, a tigrisek, párducok, farkasok és a többi állatok Pingalaka óhajtását megsejtve, mindnyájan rögtön messzire visszavonultak. Damanaka aztán így szólt: „Fölséged a folyó partjára indult vizet inni. Miért fordult vissza, s állott itt meg?” – Pingalaka zavart mosollyal így szólt: „Ennek semmi különös oka nincs.” – Damanaka így szólt: „Ha nem lehet megmondani, akkor végeztem.

*Egyet a nő nem tudhat meg, más a férfi előtt titok;
Barátok nem tudnak erről, amarról meg a rokonok.
Az okos jól megfontolja, hogy mi járja s mi nem járja,
S mikor beszél, jól vigyáz, hogy el ne járjon nyelve-szája.”*

Ennek hallatára Pingalaka így szólt magában: „Ez, úgy látszik, érti a dolgát. Föltárom tehát előtte, hogy mi a bajom.” Aztán hangosan így szólt hozzá: „Hallod-e, Damanaka azt a szörnyű ordítást a távolban?” – „Hát azután?” – kérdezte Damanaka. – „Kedvesem – szólt Pingalaka –, én

továbbállok ebből az erdőből.” – „Miért?” – kérdezte Damanaka. – „Mert – felelte Pingalaka – valami hatalmas lény érkezett most erdőnkbe, s ez hallatja azt a szörnyű ordítást. Bizonyosan hangjának megfelelő ereje is van.” – Damanaka erre így szólt: „Nem helyénvaló puszta hangtól megijedni. Nem járja, hogy fölséged ezt az őseitől örökölt erdőt el akarja hagyni. Hang sokféle van: van hangja a kézi dobnak, a fuvolának, a lantnak, a nagydobnak, a kagylónak, a trombitának és sok más egyébnek. Gondolja meg ezt fölséged, s őrizze meg a hidegvérét! Puszta hangtól nem kell megijedni, a látszatra nem kell adni. Íme, mit mondott a sakál:

*Azt gondoltam, hogy csupa háj, amikor rátaláltam.
Ámde mikor belebújtam, csupán bőrt és fát láttam!”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Pingalaka. Damanaka ezt mesélte:

MÁSODIK MESE

A SAKÁL ÉS A DOB

Egy sakál az éhségtől csontig soványodva ide s tova csatangolt az erdőben, s egy csatatérre került, ahol döngő hangot hallott. A hang úgy keletkezett, hogy a szél ingatta cserjeágak egy a földre esett dobhoz ütődtek. A hang hallatára a sakál megrémülve így szólt magában: „Ó jaj, végem van! Elhordom az irhámot, nehogy a hangot hallató lény szemem elé kerüljek. De az sem járja, hogy ezt az atyámtól és őseimtől öröklött erdőt csak úgy kurtán-furcsán itt hagyjam. Aki örömeiben-bújában megfontoltan cselekszik, s nem hebehurgyálkodik, annak később nincs mit megbánnia. Előbb tehát utánajárok, hogy honnan jön ez a hang.” Miközben megemberelve magát s vizsgálódva lassacskán előbbre haladt, egyszerre megpillantotta a dobot. Mikor látta, hogy áll a dolog, közelebb ment, s kíváncsiságból maga is megütötte a dobot. Aztán örvendezve így szólt magában: „Végre-valahára bőséges ennivalóhoz jutottam! Ez a dolog itt bizonyára színig van hússal, hájjal és vérrel.” A dobra feszített vastag bőrt egy helyen fölszakítva lyukat csinált bele, miközben egy foga beletörött, s örvendezve belebújt a dobba. Mikor azonban látta, hogy a dob többi része csak fa, egészen kétségbeesett, s a föntebbi verset mondotta:

*„Azt gondoltam, hogy csupa háj, amikor rátaláltam.
Ámde mikor belebújtam, csupán bőrt és fát láttam!”*

*

„Pusztá hangtól tehát nem kell félni!” – végezte Damanaka. Pingalaka így szólt: „De nézd csak, kíséretem sem tud hová lenni félelmében, s menekülni akar. Hát hogyan embereljem meg magamat?” – Damanaka így szólt: „Nem őbennük van a hiba, fölség, mert a szolgák olyanok, mint az uraik. Szedd össze hát magadat, s várd be, míg ki nem sütöm, hogy áll a dolog azzal a hanggal. Aztán cselekedjél a körülményekhez képest!” – „Hogyan? – kérdezte Pingalaka – Oda mernél menni?” – Damanaka így válaszolt: „Gondolkozik-e a jó szolga azon, hogy teljesítse-e ura parancsát?” – „Ha úgy gondolod, kedvesem – mondta Pingalaka –, akkor eredj, s járj szerencsével!”

Damanaka meghajolt előtte, aztán fölkerekedett, hogy Szamdzsívaka bömbölésének utánajárjon. Távozása után Pingalaka félelmében magánkívül így füstölgött magában: „Ó jaj, nem jól tettem, hogy megbíztam benne, s föltártam neki, hogy mi bajom! Lehet, hogy ez a Damanaka kétkulacsos, s mivel állásából el van mozdítva, rosszat forral ellenem. Hogy tehát kiismerjem, más helyre megyek, s ott várok rá. Lehet, hogy Damanaka még idehozza azt a másikat, s megölet vele engem.” Így tűnődve Pingalaka egy más helyre ment, s ott várakozott egymagában Damanakára.

Damanaka ezalatt Szamdzsívaka közelébe érve fölismerte, hogy bika, s ujjongva így szólt magában: „Jól van már! Békét és háborút idézek föl közöttük s ezzel hatalmamba ejtem Pingalakát. Mert jól mondják:

*Okos szolga beszédére az úr addig ügyet sem vet,
Míg egyszer csak búa-bajba nem kerül vagy kárt nem szenved.”*

Ily gondolatokba merülve visszaindul Pingalakához. Közeledése láttára Pingalaka nem árulta el lelkiállapotát, s abban a helyzetben maradt, amelyben előbb volt. Damanaka Pingalaka elé érve meghajolt,

aztán leült. „Láttad-e azt a lényt?” – kezdte Pingalaka. – „Fölséged engedelmével, láttam” – felelte Damanaka. – „Csakugyan láttad?” – kérdezte újra Pingalaka. – „Nem kell-e fölséged színe előtt igazat mondani?” – válaszolta Damanaka. – „Már úgy lesz, hogy láttad” – szólt Pingalaka. „Az a lény pedig bizonyosan azért nem bántott téged, mert a nagyok nem szoktak törődni a kicsinyekkel.” – „Úgy is van – szólt Damanaka. – Nagylelkű ő, hitvány vagyok én. Mindamellet, ha fölséged úgy parancsolja, mától kezdve szolgáljává teszem őt.” – Pingalaka megkönnyebbülve így szólt: „Csakugyan meg tudnád ezt tenni?” – Damanaka így felelt: „Mit nem lehetne ésszel elérni?”

*Amit fegyver és elefánt, sok lovas és gyalogos
El nem érhet, elérheti egy ember is, ha okos.”*

Pingalaka így szólt: „Ha ezt megteszed, miniszteremmé teszek. Mától fogva kitüntetés és büntetés, s minden más egyéb a te közvetítéssel fog történni. Ez az elhatározásom.”

Damanaka most gyorsan a bikához sietett, s megvetőleg így szólt hozzá: „Gyere csak, haszontalan bika! Pingalaka király hívat téged. Micsoda vakmerőség szünet nélkül céltalanul bömbölni?!” – „Kicsoda ez a Pingalaka, barátom?” – kérdezte Szamdzsívaka. – „Hogyan – felelte Damanaka –, te nem ismered Pingalaka királyt? Nos, várj csak egy kicsit! Majd megismered a magad kárán! Pingalaka, a mi urunk, az oroszlán. Ott áll a fügefafa tövében az erdei állatok között.” – Ennek hallatára Szamdzsívaka azt hitte, hogy vége van, s bűnnek eresztve fejét, így szólt: „Kedvesem! Úgy látszik, jó szíved van, s jól forog a nyelved. Ha tehát okvetlenül hozzája kell mennem, eszközöld ki urad részéről azt a kegyet, hogy ne legyen bántódásom!” – Damanaka így szólt: „Jól beszélsz. Ez az

életbölcesség. Maradj itt, míg uramat rá nem veszem erre, aztán majd hozzája vezetlek.”

Damanaka ezekután Pingalaka elé járulva így szólt: „Uram! Ez nem valami közönséges lény, hanem az a bika, amelyiken a magasztos Siva isten lovagolni szokott. Kérdésemre a következő kijelentést tette: »A magasztos Siva isten meglegedése jeléül megengedte nekem, hogy a Jamuná partján a gyöngye füveket lelegeljem. Szóval: az egész erdőt nekem ajándékozta játszóhelyül!«” – Pingalaka szorongva így szólt: „Most már értem! Fűevő állat isteni segítség nélkül nem merne húsevő állatoktól hemzseggő erdőben ily gondtalanul ordítani és kószálni. S te mit feleltél neki?” – Damanaka ezt válaszolta: „Ezt mondtam neki, uram: »Ez az erdő Pingalaka királynak, Csandiká istennő (Siva neje) lovagló-állatának a birodalma. Ha itt vagy, az ő kedves vendége vagy. Jöjj hát velem hozzá! Töltsd az időt az ő társaságában, s testvéri egyetértésben vele együtt egyél, igyál, mulatozzál!«” Ő szívesen beleegyezett mindenbe, s megbízott engem, hogy eszközöljem ki tőled személye biztonságának ígéretét. Parancsoljon tehát fölséged!” Ennek hallatára Pingalaka így kiáltott: „Nagyszerűen csináltad, te bölcs! Pompásan csináltad, tudós miniszter! Derék! Szívemből szóltál! Vidd meg neki részemről személye biztonságának ígéretét. De számomra is eszközöld ki tőle személyem biztonságának ígéretét, aztán haladéktalanul vezesd őt hozzám!”

Damanaka meghajolt Pingalaka előtt, s útnak eredt Szamdzsívakához. Útközben ujjongva gondolta: „A király kegyes hozzám, s hajlik szavamra. Senki sem boldogabb nálam!” Aztán Szamdzsívakához érve udvariasan így szólt hozzá: „Barátom! Kieszközöltem uramtól személyed biztonságának ígéretét. Jöjj velem bátran! De ha már így a király kegyébe jutottál, velem egyetértésben kell cselekedned, s befolyásod tudatában nem szabad magadat elbízni. Én is teveled egyetértésben akarom viselni a kormányzás egész terhét miniszteri állásomban. Ha így

teszünk, mind a ketten élvezni fogjuk az uralkodás boldogságát. Mert jól mondják:

*Olyat, aki az udvarnál szolgál, bárki ija-fia,
Meg ne bánts! mert pórul jársz, ha nagy úr vagy is, mint Dantila.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Szamdzsívaka. Damanaka ezt mesélte:

HARMADIK MESE

DANTILA ÉS GÓRAMBHA

Van a világon egy Vardhamána (ma: Bardvan) nevű város. Lakott ott egy Dantila^{13} nevű nagykereskedő, a város első embere. Ő intézte a város és a király ügyeit, – mégpedig úgy, hogy a polgárság és a király is meg volt vele elégedve. Minek szaporítsuk a szót? Hozzája fogható ügyes embert senki sem ismert – sem látásból, sem hírből. Márpedig jól mondják:

*Aki ura javára néz, meggyűlöli azt a nép,
A nép hívét meg a király nem állhatja semmiképp.
Arany középutat bizony nagyon nehéz találni!
Hát még embert, ki nép s király javán akar munkálni!*

Egy idő múlva Dantila kiházasította a leányát. A menyegzőre a város egész polgárságát s az egész királyi udvart meghívta, s ruhákat és egyebeket ajándékozott nekik. A lagzi után aztán házába vezette a királyt, s nagy tiszteletben részesítette. Volt ennek a királynak egy Górambha^{14} nevű palota-sepregető szolgája. Ez szintén Dantila házába jött, s oly helyen telepedett le, amely nem járt ki neki. Mikor Dantila ezt látta, torkon ragadta s kipenderítette. Ettől fogva Górambha folyton megaláztatásán füstölgött, úgyhogy éjjel sem volt nyugalma. Egyre azon törte a fejét, hogyan feketíthetné be a nagykereskedőt a király előtt. Egy napon, mikor a király hajnalban még félálomban heverészett, az ágya mellett söprögető Górambha egyszer csak így szólt: „Milyen vakmerő ez a Dantila, hogy a király feleségét ölelgeti!” – Ennek hallatára a király

izgatottan fölemelkedve így szólt: „Hej Górambha! Csakugyan ölelgeti Dantila a királynét?” – Górambha így válaszolt: „Fölség! Szenvedélyes játékos létemre egész éjjel fenn voltam, s most álmomban beszéltem. Nem is tudom, mit mondtam.” – De a király gyanút fogott, s így szólt magában: „Ez a Górambha szabadon jár-keel a házamban, úgyszintén Dantila is. Könnyen meglehet, hogy Górambha csakugyan látta, mikor Dantila a királynét ölelgette, s azért mondotta ama szavakat. Mert jól mondják:

*Amit az ember szívében hordoz, bármint titkolgatja,
Álmában vagy mámorában igen könnyen kikottyantja.*

Hogy pedig a nő hogyan viselkedik a férfiakkal szemben, ország-világ tudja:

*Az egyikre kacsingat, míg a másikat szóval tartja,
S harmadikra gondol közben. Melyik hát a választottja?
Kedve szerint való kedves s jó alkalom hiányában
Minden asszony tisztességes, jó, erényes – mind, ahány van.”*

Ilyen gondolatokkal foglalkozva a király ettől fogva megvonta kegyét Dantilától, s még azt is megtiltotta neki, hogy a palota udvarába tegye a lábát. Mikor Dantila látta, hogy elvesztette a király kegyét, így tűnődött magában: „Mi lehet ennek az oka? Hiszen én álmomban sem vétettem a király vagy udvarának bármely tagja ellen!” Mikor a palota-sepregető látta, hogy a kapuőrök nem eresztik be Dantilát a palotába, nevetve így szólt hozzájuk: „Ej, ej, kapuőrök! Ez a Dantila itt a király kegyence, s jutalmat és büntetést osztogathat. Ha tehát elutasítjátok, úgy tesz veletek, mint velem: torkon ragad benneteket.” – Ennek hallatára

Dantila észbe kapott: „Bizonyosan ez a Górambha csinálta az egészet. Mert jól mondják:

Becstelen vagy? Nincsen eszed? Nincs neved?

Légy királyi szolgál! Mindjárt tisztelet jár ki neked.”

Miután Dantila így sopánkodva, hosszú orral s fölindultan hazament, az éj beálltával magához hívatta Górambhát, két ruhát ajándékozott neki, s így szólt: „Kedvesem, azért szidtalak le és bántottalak meg akkor, mert oly helyen telepedtél le, amely nem járt ki neked, s nem azért dobtalak ki, mintha haragudtam volna rád.” Górambha a ruhák láttára a mennyországban képzelte magát, s örömeiben magánkívül így szólt: „Jól van, céhmester, kibékülök veled. Azért pedig, hogy így megtiszteltél, tapasztalni fogod okosságom hatalmát, s visszanyered a király kegyét.” E szavakkal elégyülten távozott.

Górambha másnap a palotába ment, s a félálomban szunnyadozó király közelében így szólt: „Mily okatlanul cselekszik a király, hogy ugorkát eszik, mikor arra a bizonyos helyre megy!” E szavak hallatára a király hüledezve így szólt: „Ejnye, ejnye, Górambha! Micsoda képtelenséget zagyválsz itt össze! Csak azért viszed el szárazon, mert háziszolga vagy. Láttad-e valaha, hogy ilyesmit tettem volna?!” – Górambha így felelt: „Fölség! Szenvedélyes játékos létemre egész éjjel fenn voltam, most tehát söprögetés közben elaludtam. Ilyenkor nem tudom, mit beszélek. Bocsásson meg nekem fölséged, mert nem voltam magamnál.” Ennek hallatára a király így szólt magában: „Soha életemben nem ettem a legkisebbke ugorkát sem, mikor arra a bizonyos helyre mentem. Ennélfogva: amily képtelenség az, amit most rólam mondott, kétségkívül olyan az is, amit előbb Dantiláról mondott. Nem cselekedtem tehát helyesen, hogy oly megvetőleg bántam a szegénnyel.

Hozzája hasonló emberekről nem lehet ilyesmit föltételezni. Mióta különben kegyvesztetté lett, a királyi ház ügyei is rendetlenségbe jöttek.” Miután így meghányta-vetette magában a dolgot, elhívatta Dantilát, maga viselte ruhákat, ékszereket és egyebeket ajándékozott neki, s visszahelyezte állásába.

Azért mondom:

Olyat, aki az udvarnál szolgál, bárki ija-fia,

Meg ne bánts! Mert pórul jársz, ha nagy úr vagy is, mint Dantila.

*

Szamdzsívaka így szólt: „Valóban úgy van, kedvesem! Úgy kell cselekednem, ahogyan te mondod.” Ezekután Damanaka Pingalaka elé járulva így szólt: „Fölség! Itt hozom azt a Szamdzsívakát. Várom fölséged parancsát.” Szamdzsívaka tisztelettel meghajolt Pingalaka előtt, s tisztességtudóan eléje állott. Pingalaka mennykövekhez hasonlatos körmökkel ékeskedő jobbát odanyújtotta a tagbaszakadt bikának, s miután így megtisztelte, így szólt hozzá: „Hogy vagy? Hogyan jutottál ebbe az erdőbe, ahol ember nem jár?” A bika erre mindent elmondott, ami gazdájától való elszakadása óta vele történt. Ennek hallatára Pingalaka tapintatosan így szólt: „Ne félj, kedvesem! Ettől a pillanattól fogva kedved szerint bolyonghatsz itt, mert karjaim rácsozatának védelme alatt vagy. De mindig közelemben kell tartózkodnod, mert ebben a veszélyes erdőben rettenetes húsevők laknak, akiktől erős állatok sincsenek biztonságban, annál kevésbé füevők.” E szavak után az oroszlán a többi erdei állatok kíséretében lement a Jamuná partjára, ivott, aztán megint visszatért az erdőbe. Aztán az uralkodás terhét Karataka és Damanaka sakálokra bízta, ő maga Szamdzsívaka társaságában tanulságos beszélgetéssel töltötte napjait.

Szamdzsívaka, aki a tankönyvek tanulmányozása útján éles elmére tett szert, néhány nap alatt odáig vitte, hogy Pingalaka nehéz felfogása ellenére egészen megokosodott, s az erdei élet szokásait levetkőzve, művelt életmódot folytatott. A többi erdei állatokat mind távol tartotta magától, s Karatakát és Damanakát sem bocsátotta maga elé.

Azonkívül, mivel az oroszlán nem használta föl erejét, az erdei állatok éhezni kezdtek s szanaszét szóródtak. Mert jól mondják:

*A szolganép derék urát, ha tőle már mit sem várhat,
Otthagya, mint a madárnép a szép nagy fát, ha kiszárad.*

Erre Karataka és Damanaka egészen lesoványodva tanakodni kezdtek egymással. Damanaka így kezdte: „Mi már semmit sem számítunk, barátom! Ez a Pingalaka egészen Szamdzsívaka pórázára került, s fölhagyott eddigi életmódjával. Egész környezete elszéledt. Mit csináljunk?” – Karataka így válaszolt: „Ha nem is győzheted meg urunkat, mindenesetre lelkére kell beszélned, hogy téged ne terheljen a felelősség. Mert jól mondják:

*Ha királyok s elefántok elvétik a jó utat,
Vezetőik felelősek: nem értik a dolgukat.*

Te magad hoztad a fűevőt urunkhoz, saját kezeddel raktad a parazsat a fejedre.” – Damanaka így szólt: „Ez igaz. Magam vagyok a hibás. Jól mondják:

*Megjárta a sakál, hogy a kosok közé behatolt,
Megjárta a borbélyné, hogy a takácsné mása volt,
Megjártuk mi, hogy gazfickó volt bizalmas emberünk,*

Megjártuk mi mind a hárman, s csak magunkra vethetünk.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte Karataka. Damanaka ezt mesélte:

NEGYEDIK MESE

HÁROM ÖNOKOZTA BAJ

Van valahol egy elhagyott helyen egy kolostor. Ott egy Dévasarman^{15} nevezetű kolduló barát lakott. Ez azokból a finom ruhákból, amelyeket jó emberek ajándékoztak neki, idővel nagy pénzösszegre tett szert. Pénzét, mivel senkiben sem bízott meg, éjjel-nappal hóna alatt hordozta és sohasem tette le. Csakugyan jól mondják:

*A gazdagság – ha nő, ha fogy, ha van, ha nincs – csupa gond,
De ha csak bajod van véle, minek gyűjtöd a vagyont?*

Egy Ásádhabhúti^{16} nevű gazfickó mármost, aki lopásból élt, észrevette, hogy a barát a pénzt hóna alatt hordozza, s így szólt magában: „Mivel a kolostor fala szilárd kövekből van rakva, nem lehet áttörni, s mivel a kapu igen magas, erre sem lehet bejutni. Nincs hát más hátra, mint szép szóval levenni a barátot a lábáról, s tanítványává lenni, hogy idővel bizalommal legyen irántam.” Ezzel az elhatározással a barátához ment, s miután „Dicsőség Siva istennek!” köszöntéssel s nyolc testrésze (ti. homloka, melle, vállai, kezei és lábai) meghajtásával üdvözölte, alázatosan így szólt: „Tisztelendő uram! Értéktelen ez a földi lét; az ifjúság gyorsan elfolyik, mint a hegyi patak; olyan az élet, mint a szalmaláng; a gyönyörök őszi felhők árnyékához hasonlók; együttlétünk fiúval, feleséggel, baráttal, szolganéppel olyan, mint az álom. Ezt jól felismertem. Mit kell hát tennem, hogy szerencsésen átjussak a lét tengerén?” E szavak hallatára a szerzetes jóindulatúan így szólt: „Boldog

vagy, fiam, hogy már zsenge ifjúságodban elfordultál a világtól! Aki már ifjúsága virágában megtalálja a lelki nyugalmat, az érdemli meg igazán a »nyugodt« nevet. Mert ki nem találná meg lelke nyugalmát, ha testi erői már megfogyatkoztak? Ami pedig azt a kérdésedet illeti, hogy miképpen lehet szerencsésen átjutni a lét tengerén, erre ez a feleletem: vezeklés útján. Még ha súdra (rabszolga) vagy még alsóbbrendű ember, csandála (pária) volna is valaki, vezeklővé lehet, ha mint Siva fölavatott híve befonva hordja a haját s hamuval szórja be a testét.” E szavak hallatára Ásádhabhúti a barát lábait alázatosan átkarolva így szólt: „Tisztelendő uram! Légy kegyes hozzám s avass föl!” – Dévasarman így válaszolt: „Részesíthetlek ebben a kegyben, fiam! De éj idején nem tartózkodhatol a kolostorban, mert vezeklőhöz, hozzád és hozzám, nem illik társas életet élni. Mihelyt tehát letetted a fogadalmat, a kolostor kapuja előtt szalmaviskóban kell aludnod.” – A gazfickó így felelt: „Tisztelendő uram! A te parancsod nekem szentírás, mert másik életemben javamra fog válni.”

Miután a fekvőhely dolgában így megállapodásra jutottak, Dévasarman fölavatta a csalót, s az írás rendelkezése szerint oktatásban részesítette. A csaló viszont tanítója kezeit és lábait dörzsölgette, s más hasonló szolgálatokkal járt kedvében. A szerzetes azonban sohasem vette ki pénzét a hóna alól. Egy idő múlva a gazfickó így szólt magában: „Ó jaj, ez a barát semmi bizalommal nincs hozzám! Meggyilkoljam-e – akár fényes nappal? Vagy mérget adjak be neki? Vagy leüssöm, mint a barmot?” Miközben ezen törte a fejét, Dévasarman egy tanítványának fia, aki vendégeket hívogatott, érkezett a kolostorba, s így szólt: „Tisztelendő uram, jöjj a Tisztulás ünnepe megülésére házamba!” – Ezt hallva Dévasarman Ásádhabhúti kíséretében vígan útnak indult. Útközben egy folyóhoz érkeztek. Itt Dévasarman kivette pénzét hóna alól, lopva köntösébe göngyölte, megfürdött, elvégezte ájtatoskodását,

azután így szólt kísérőjéhez: „Hej, Ásádhabhúti! Félre kell mennem. Visszajöttömig őrizd gondosan a vezeklés mesterének köntösét!” Ezzel távozott. Miután eltűnt szem elől, Ásádhabhúti magához vette a pénzt, s gyorsan kereket oldott. Dévasarman, aki készpénznek vette tanítványa jámborságát, egészen nyugodtan végezte a dolgát, s közben figyelmesen nézte két kos tülekedését egy juhnyáj közepette. A dühös kosok először hátráltak egymástól, azután nekirontottak egymásnak, oly erővel, hogy homlokuk erősen vérzett. Egy sakál pedig a tülekedés színhelyére sompolyogva, mohón nyaldosta a vért. Ennek láttára Dévasarman így szólt magában: „Milyen ostoba sakál ez! Ha valamiképpen a kosok szarvai közé kerül, vége van, úgy hiszem.” Egy idő múlva, mikor a sakál a vérre ácsingózva megint a kosok közelébe ment, csakugyan összecsapódó szarvaik közé került, s életét vesztette. Dévasarman sajnálkozott rajta, majd kényelmesen fölkászolódva visszaindult oda, ahol a pénzt hagyta. Mikor Ásádhabhútit sehol sem látta, mindjárt, a tisztálkodási szertartás elvégzése után, sebbel-lobbal átkutatta köntösét, de pénzt nem talált. Erre felkiáltott: „Ó jaj, megloptak!” – azután ájultan rogyott a földre. Miután egy idő múlva visszanyerte eszméletét s talpra állott, ordítozni kezdett: „Hej, Ásádhabhúti! Hova mentél, te tolvaj? Felelj!” Így kiabált összevissza, aztán lassan-lassan útnak eredt, hogy a tolvaj nyomát fölatalálja.

Útközben Dévasarman alkonyat táján egy falu közelébe ért. A falu felől egy takács közeledett élete párjával, hogy a közeli városba menjen pálinkázni. Mihelyt Dévasarman meglátta a takácsot, így szólt hozzá: „Hej barátom! Mint a lenyugvó nap hozta vendég érkeztem hozzád! Senkit sem ismerek a faluban. Teljesítsd hát kötelességedet vendéged iránt. Jól mondják:

Akit a lenyugvó nap hoz, el ne küldjed a vendéget!

Ha ellátod s megtiszteled, megszerzed az üdvösséget.”

Ennek hallatára a takács így szólt a feleségéhez: „Menj vendégünkkel haza, kedvesem, adj neki lábvizet, ételt, fekvőhelyet s amire szüksége van, s maradj otthon! Én majd bőven hozok neked innivalót.” Ezzel tovább ment. Az asszony pedig, aki kikapós volt, szeretőjére gondolva, vígan hazament a baráttal. Jól mondják:

*Rossz időben, holdfogytakor, ha nincs ember az utcán
S férje nincs honn, akkor él csak a rossz asszony igazán.*

Mikor az asszony Dévasarmannal hazaért, egy takaró nélküli, rozzant ágallványt adott neki fekvőhelyül, s így szólt: „Tisztelendő uram! El kell mennem egy barátnémhoz, aki most érkezett a szomszéd faluból. Mindjárt itt leszek. Vigyázz addig gondosan a házra!” Ezekután kiöltözött, s szeretőjéhez indult, mikor egyszerre maga előtt látta a férjét, aki tökrészeget, zilált hajjal, tántorogva, kezében pálinkás butykossal bandukolt hazafelé. Láttára az asszony hirtelen visszafordult, hazament, ruhát cserélt, s megint olyan volt, mint előbb. A takács azonban észrevette, hogy az asszony szépen ki volt öltözve és sebbel-lobbal visszafordult. Már előbb is sok rosszat hallott róla, s már régen gyanakodott reá, csak nem árulta el. De mostani viselkedése láttára meg volt győződve gyanúja alaposágáról, s a házba belépve indulatosan reá támadt: „Hová készültél, szajha!” Az asszony így felelt: „Mióta elhagytalak, a lábamat sem tettem ki a házból. Micsoda bolondságot zagyválsz össze részegségedben? Csakugyan jól mondják:

*Elgyöngül, a földre esik, mindent összevissza zagyvál,
Aki részeg. Olyan, mint a lázas beteg: nincs magánál.”*

E dacos beszéd hallatára és a ruhacsere láttára a takács így szólt hozzá: „Hallomásból már régen van róla tudomásom, milyen gyönyörű mákvirág vagy, s ma magam is meggyőződtem róla. Majd ellátom a bajodat, amint megérdemled.” E szavak után fütykösével jól helyben hagyta, erős kötéllel cölöphöz kötözte, aztán a mámortól elgyalázva mély álomba merült. Eközben megjött az asszony barátnéja, a borbélyné, s mikor látta, hogy a takács mélyen alszik, így szólt az asszonyhoz: „Barátném, kedvesed a megbeszélthelyen vár reád. Menj hát gyorsan hozzája!” – A takácsné így felelt: „Nézd, micsoda állapotban vagyok? Hogyan mehetnék oda? Menj kedvesemhez s mondd meg neki, hogy most az egyszer nem találkozhatunk!” – A borbélyné így szólt: „Ne beszélj így, barátném! Másképp tesznek azok az asszonyok, akiknek kedvesük van. Halld csak:

*Egyszer élünk s a világnak úgyis rossz a mája-szája,
Tartson hát a nő szeretőt, míg csak tart az ifjúsága!”*

A takácsné így felelt: „Ez ugyan igaz, de hogyan mehetnék oda, mikor erős kötelekkel vagyok lekötözve, s utálatos férjem a közelemben van?” – A borbélyné így válaszolt: „Barátném! Férjed tökrészezen alszik, s csak akkor ébred föl, ha a nap a hasára süt. Én tehát feloldozlak, te pedig kötözz le engem magad helyett, menj kedvesedhez, aztán jöjj gyorsan vissza!” – „Ám jó!” – felelte erre a takácsné. A borbélyné erre feloldozta barátnéját, helyette magát kötöztette le éppoly erősen, s barátnéját a megbeszélthelyre kedveséhez küldötte. Ezekután a takács egy idő múlva fölébredt, s némileg lecsillapodva és kijózanodva így szólt vélt nejéhez: „Hé, te házsártos asszony, ha mától fogva nem teszed ki többé a házból lábadat, s nem feleselsz többé, feloldozlak.” A borbélyné,

attól tartva, hogy hangjával elárulja magát, mit sem válaszolt. A takács több ízben is megismételte szavait, s mikor a nő egyáltalában semmit sem szólt, dühbe jött, egy éles késsel levágta az orrát s így szólt hozzá: „Várj csak, te szajha! Egy jó szót sem kapsz többé tőlem!” Ezzel megint elaludt. – Dévasarman bánatában, hogy pénzét elveszítette, és az éhségtől, szemét sem hunyta le, s így szemtanúja volt a borbélyné viselkedésének.

A takácsné azután, hogy kimulatta magát kedvesével, egy idő múlva visszatért, s így szólt a borbélynéhoz: „Nem ébredt-e fel távollétemben ez az utálatos ember? Hogy vagy!” – „Elég jól vagyok – felelte a borbélyné –, kivéve, hogy orrom nincs. Oldozz föl hamar, míg ez itt föl nem ébred, hogy haza menjek!” Ennek megtörténte után a takács megint fölébredt s így szólt nejéhez: „Még most sem jött meg a szavad, szajha? Még keményebben büntesselek? Levágjam a füleidet is?” – Felesége méltatlankodva és megvetőleg így válaszolt: „Ó te tökfilkó! Ki volna képes engem, fennkölt erényű nőt, megsebezni és megcsonkítani? Ha csakugyan erényes vagyok, s ha gondolatban sem kívántam meg idegen férfiút, tegyék az istenek orromat megint olyanná, amilyen volt! De ha csak gondoltam is idegen férfiúra, változtassanak hamuvá!” Miután ezt mondta, csakhamar újra megszólalt: „Nézz ide, te utálatos ember! Orrom erényem hatalmánál fogva megint olyanná lett, amilyen volt!” A takács egy égő üszköt véve a kezébe odanézett, s látta, hogy feleségének orra ép, s hogy a padlón nagy vértócsa van. Erre ámulva-bámulva feloldozta s az ágyra emelte az asszonyt, s minden tőle telhető módon a kedvébe járt. Dévasarman az egész dolgot végignézte s csodálkozással eltelve így szólt magában: „Nincs boszorkányság, amelyet a nő nem ismerne!

Az igazság nem kell néki, a hazugság néki erény.

Hol van férfi olyan okos, hogy túljárna a nő eszén?!

A nő a bizonytalanságok örvénye, a neveletlenségek tanyája, az elhamarkodások városa, a hibák tárháza, a csalárdságok fészke, a megbízhatatlanság termő földje, nektárral elegy méreg, a boszorkányságok kosara, amellyel a legkiválóbb férfi sem tud bánni. Ugyan ki teremtette ezt a varázsbábot az erkölcs romlására?” Így tűnődve töltötte a barát nagy nehezen az éjt.

A kerítő borbélyné pedig levágott orrával kezében hazatért, s így szólt magában: „Mit csináljak most? Hogyan leplezzem el ezt a nagy bajt?” Miközben ezen törte a fejét, hajnal tájban hazaérkezett a férje, aki éjjel a királyi udvarban volt elfoglalva, s most a polgárokhoz akart sietni, s azért már az ajtóban odakiáltott nejének: „Add ide hamar a borotvatokot, hogy borotválni mehessek!” A megcsonkított orrú borbélynének most jó ötlete támadt: nem jött ki a házból, hanem egyetlen borotvát véve ki a tokból, odahajította férjének. A borbély, aki egy borotva helyett az egész tokot akarta, visszahajította neki a borotvát. Ebben a pillanatban a ravasz asszony karjait fölemelve kirohant a házból s jajveszékelní kezdett: „Nézzétek, mit csinált velem ez a gonosztevő! Levágta az orromat, pedig mindig tisztességes asszony voltam. Segítség, segítség!” Erre előjöttek a poroszlók, a borbélyt derekasan megbotozták, erősen megkötözték, s megcsonkított feleségével együtt a törvényszék elé vitték, s így szóltak a bírákhoz: „Halljátok, bírák! Ez a borbély itt minden ok nélkül megcsonkította ezt a derék asszonyt. Bánjatok vele érdeme szerint!” – A bírák erre így szóltak: „Hej, borbély! Miért csonkítottad meg ezt az asszonyt? Férfiak után járt? Vagy életed ellen tört? Vagy meglopott téged? Mondd, mit vétett ellened!” – A borbély egy árva szót sem szólt. A bírák erre így szóltak: „Csakugyan igaz, amit a poroszlók mondtak. Ez az ember gonosztevő. Ok nélkül csonkította meg ezt a derék asszonyt. Jól mondják:

*Ha az ember rossz fát tett a tűzre, bűne tudatában
Meg van törve, tétován néz, némán áll és haloványan.*

Ezen az emberen a bűnösség minden jele megvan. Asszony bántalmazásáért pedig halálbüntetés jár ki. Azért ezt az embert karóba kell húzni!” Mikor Dévasarman látta, hogy a borbélyt a vesztőhelyre viszik, a bírák elé ment, s így szólt hozzájuk: „Hohó, bírák! nem érdemli meg a halált ez a szegény borbély. Nem követett el ez semmit. Halljátok csak, mit mondok!

*Megjárta a sakál, hogy a kosok közé behatolt.
Megjárta a borbélyné, hogy a takácsné mása volt.
Megjártuk mi, hogy gazfickó volt bizalmas emberünk.
Megjártuk mi mind a hárman, s csak magunkra vethetünk.”*

A bírák erre így szóltak: „Hogy volt ez, tisztelendő uram?” – Dévasarman erre tövéről hegyére elbeszélte nekik, mi történt velük hármukkal. A történetek hallatára a bírák elcsodálkoztak, s fölmentették a borbélyt. Azután így szóltak:

*„Pap, vezeklő, beteg, gyermek s asszony ki nem végezhető,
Csonkítással büntetendő, bármily nagyot vétettek ők.*

A borbélynénak tehát még a füleit is le kell vágni!”
Dévasarman ezekután nem bánkódott többé pénze elvesztésén, s megint visszatért a kolostorába.

Azért mondom:

*Megjárta a sakál, hogy a kosok közé behatolt.
Megjárta a borbélyné, hogy a takácsné mása volt.
Megjártuk mi, hogy gazfickó volt bizalmas emberünk.
Megjártuk mi mind a hárman, s csak magunkra vethetünk.*

*

Karataka erre így szólt: „De Dévasarman is nagy kópé volt. Hogyan lehetséges tehát, hogy Ásádhabhúti mégis rászedte?” – Damanaka így felelt:

*„Egy isten is lépre mehet, ha körmönfont a csalás:
Visnu képében ölelte a királylányt a takács.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Karataka. Damanaka ezt mesélte:

ÖTÖDIK MESE

A TAKÁCS ÉS A KIRÁLYLEÁNY

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy takács meg egy bognár. Ezek ketten gyermekkoruktól fogva igen jó barátok voltak, nagyon szerették egymást és sülve-főve együtt voltak. Egyszer abban a helységben, ahol laktak, búcsújárással egybekötött nagy ünnepet rendeztek egy istenség tiszteletére. Miközben a jó barátok a mindenfelől összetódult emberek, színészek, táncosok, énekesek tömegében jártak-keltek, egy elefánt hátán ülő, a szépség minden jegyével ékeskedő, kamarásoktól és heréltektől körülvett királyleányt pillantottak meg, aki szintén az istenség ünnepére jött. Mihelyt a takács a királyleányt megpillantotta, abban a pillanatban halálosan belészeretett, s Káma (a szerelem istene) nyilaival szívében ájultan rogyott össze, mintha megmérgezték volna vagy mintha gonosz szellem ragadta volna meg. Mikor a bognár ebben az állapotban látta barátját, mélységesen elszomorodva alkalmas emberekkel fölemeltette, s házába vitette. Ott aztán a takács mindenféle orvosi hűsítőszerek és gyógyító varázsmondások hatása alatt nagy nehezen visszanyerte eszméletét. A bognár aztán ezt a kérdést intézte hozzá: „Mi az oka, barátom, hogy oly hirtelen elájultál? Mondd meg őszintén!” – A takács így felelt: „Hallgass ide, barátom, hadd közöljem veled titokban, mit akarok! Ha barátodnak tartasz, légy szíves számomra máglyát rakatni, s bocsásd meg, ha szeretetem túlságában valaha vétettem ellened!” – Ennek hallatára a bognár könnyes szemmel, zokogva így válaszolt: „Mi az oka búbánatodnak, barátom? Mondd meg, hogy segítek, ha van segítség! Nincsen semmi a

világon, amit ráolvasással, orvossággal, pénzzel és ésszel nem lehetne elérni. Ha tehát ezen a négy módon segíteni lehet rajtad, segíteni fogok.” – A takács így felelt: „Az én bajomon nem segíthetsz, barátom, sem ezen a négy, sem ezer más módon. Ne halogasd tehát halálomat!” – A bognár így szólt: „Ha így van is a dolog, közöld csak mégis velem, hogy aztán, ha én is így látom, veled együtt lépjek a máglyára! Egy pillanatig sem viselem el, hogy tőled elszakadjak. Ez szilárd elhatározásom.” – A takács erre így szólt: „Barátom! Mihelyt azon az ünnepen az elefánt hátán ülő királyleányt megpillantottam, a delfinzászlós Káma isten akaratából legott ebbe az állapotba jutottam. Ezt a szenvedést nem bírom elviselni.” – A bognár mosolyogva így szólt: „Hála istennek, barátom! Ha így áll a dolog, akkor rendben vagyunk! Még ma találkozhatol ővele!” – A takács így felelt: „Hogyan találkozhatnám vele, barátom? Hiszen a királyi palota örökkel van megrakva, s a királyleány lakosztályához csak a szél férhet hozzá! Miért áltatsz engem csalfa beszéddel?” – A bognár így válaszolt: „Majd meglátod értelmem hatalmát, barátom!” E szavak után nyomban munkához látott, s öreg ardzsuna-fából egy Garuda madarat készített, amely ék segítségével mozgásba volt hozható, továbbá karokat, amelyek kagylót, korongot, buzogányt és lótuszt tartottak, s végül diadémot és mellre való ékszert készített. Aztán Visnu isten e jelvényeivel fölszerelve a takácsot a fa-madárra ültette, s kitanította, hogyan hozza az ékkel mozgásba. Majd így szólt: „Barátom! Visnu istennek ebben az alakjában repülj föl éjjel a királyleányhoz, aki a hétemeletes palota legtetején egészen egyedül lakik. Mivel a leány természettől tapasztalatlan, Visnu istennek fog téged tartani. Kétértelmű csali beszéddel vedd le a lábáról, s mulass el vele úgy, ahogyan Vátszjájana szerelmi tankönyve parancsolja!” Ezekután a takács Visnu isten képében titokban fölrepült a királyleányhoz, s így szólt hozzá: „Alszol-e

vagy ébren vagy, királyleány? A tengerből keltem ki hozzád, s otthagytam feleségemet, Laksmí istenasszonyt, mivel téged szeretlek. Egyesülj tehát velem!” – Mikor a királyleány a Garuda madár hátán ülő négykarú, Visnu ismert fegyvereivel és mell-ékszerével pompázó takácsot megpillantotta, elcsodálkozva fölkel az ágyáról, s így szólt hozzá: „Magasztos isten! Én tisztátalan emberi féreg vagyok, te pedig a három világnak tiszteletre méltó tiszta ura. Hogyan illünk mi össze?” – A takács így válaszolt: „Van benne valami, szépséges leány! Ámde először Rádhá pásztorleány volt a feleségem, s ő te benned jött megint a világra. Azért jöttem hozzád!” – A királyleány erre így szólt: „Ha így áll a dolog, kérd meg a kezemet atyámtól! Ő szívesen beleegyezik, s hozzád ad engem.” – A takács így válaszolt: „Bájos leány, én nem mutakozom emberek előtt, annál kevésbé állok velük szóba. Egyesülj tehát velem gandharva-házasságban (azaz: pusztán szerelemből, a szülők megkérdezése s minden más formáság nélkül)! Ha nem egyezel bele, átkot mondok atyádra s egész családjával együtt hamuvá változtatom!” E szavak után leszállott a fa-madár hátáról, a szepegő, szégyenkező és remegő királyleányt ágyához vezette, s az éj hátralevő részét a Vátszjájana megszabta módon töltötte el vele, majd hajnalban látatlanul távozott. Így látogatott el hozzája nap-nap után.

Egy napon azonban a háremőrök észrevették, hogy a királyleánynak korallpiros alsó ajaka össze van harapdálva, s így szóltak egymáshoz: „Nézzétek csak! A királyleány tagjai elárulják, hogy férfiúval van érintkezésben. Hogyan történhetik meg ilyesmi ebben a jól őrzött házban? Jelentsük a dolgot a királynak!” Miután így határoztak, valamennyien a király elé járultak, s így szóltak: „Fölség! Nem tudjuk, hogyan lehet, de valaki bejár a királyleánynak jól őrzött lakosztályába! Rendelkezzék tehát fölséged!” – Ennek hallatára a király magánkívül volt haragjában, s négyszemközt így szólt a királynéhoz: „Nézz utána,

királyné, igazat mondanak-e a háremőrök! A halál fia az, aki ezt merészelte!” – Ennek hallatára a királyné is felháborodott, rögtön leányához sietett, s azt találta, hogy alsó ajka össze van harapdálva, s tagjai össze vannak karmolva. Erre így szólt: „Ó te hitvány leány, családodnak szégyenfoltja! Miért tértél le a tisztesség útjáról? A halál fia az, aki hozzád jár! Ki az? Ha már megesett a dolog, mondj legalább igazat!” – Ennek hallatára a királyleány szégyenkezésében irulva-
pirulva tövéről hegyére elmondta, hogy mint jelent meg neki Visnu isten, s mit mondott és mit csinált. A királyné ennek hallatára sugárzó arccal s örömeiben magánkívül nyomban a királyhoz sietett s így szólt: „Nagy szerencse ért, uram! A magasztos Visnu isten jó minden éjjel leányodhoz! Gandharva-házasságra lépett vele! Ha ma éjjel kinézünk az ablakon, megláthatjuk, de nem beszélhetünk vele, mert emberekkel nem áll szóba.” – Ennek hallatára a király nagyon megörült, s alig várta, hogy elmúlják a nappal, amely oly hosszúnak tűnt föl neki, mintha száz év lett volna. Éjjel aztán a királynéval együtt az ablakhoz állott, s miközben az égboltozatra szegezte szemét, egyszerre csak látta, hogy a takács a Garuda madár^{17} hátán, kagylóval, koronggal, buzogánnyal és lőtusszal a kezében, s Visnu több jelvényeivel pompázva leereszkedik a levegőből. Ennek láttára úgy érezte magát, mintha nektárban fürdött volna, s így szólt a királynéhez: „Kedvesem! Nincs nálunk boldogabb, hogy Visnu leányunkat szereti! Minden óhajtásunk teljesült! Vőm hatalmával most az egész világot hatalmam alá hajtom!” Erre elhatározásához képest valamennyi szomszéd uralkodóval szemben határsértéseket engedett meg magának. Ezek pedig a határsértések folytán valamennyien összeállottak, s haddal támadtak reá. A király erre a királyné útján ezt üzenté a leányának: „Gyermekem! Járja-e az, hogy e fejedelmek haddal támadjanak reám, mikor te, leányom, Visnu neje vagy? Szólj tehát ma férjednek, hogy semmisítse meg

ellenségeimet!” – A királyleány erre éjjel alázatosan így szólt a takácshoz: „Nem járja, uram, hogy atyám elbukjék ellenségeivel szemben, mikor te vagy a veje. Légy hát kegyes hozzája és semmisítsd meg őket!” – A takács így válaszolt: „Szépséges feleségem! Micsoda parányok atyádnak ezek az ellenségei! Légy nyugodt! Egy pillanat alatt pozdorjává zúzom őket korongommal!” Idővel azonban az ellenség az egész országot elfoglalta, úgyhogy a királynak már csak a falakkal körített városa maradt birtokában. Noha a király a Visnu képét viselő takácsot személyesen nem ismerte, mindamellett folyton kámfort, aloét, pézsmát s más válogatott illatszereket, valamint mindenféle ruhákat, ételeket és italokat küldözgetett neki, s most leánya útján ezt üzentte neki: „Uram! A város holnap elesik, mert a gabona és a tüzelőfa elfogyott, s embereim mind meg vannak sebesülve, s így képtelenek harcolni, sokan meg is haltak. Vedd ezt tudomásul, s tedd, ami ez idő szerint helyénvaló!” Ennek hallatára a takács így szólt magában: „Ha a város elesik, el kell szakadnom a királyleánytól. Így hát fa-madaram hátán fegyvereimmel meg fogok jelenni a levegőben. Talán Visnu istennek fognak tartani, s akkor a király emberei könnyen elbánnak a megijedt ellenséggel. Mert:

*A kígyó, ha nincs is mérge, csak fújja fel jól magát!
Így eléri, hogy mérgesnek gondolják majd a fogát.*

Ha pedig a város érdekében fáradozva pusztulok el, úgy is jó. Mert:

*Aki tehén, király, asszony, pap vagy város védelmében
Veszti életét, üdvözül majd eljövendő életében.”*

Miután erre az elhatározásra jutott, hajnalban megtisztította a fogait, s így szólt a királyleányhoz: „Bájos asszony! Csak az ellenség megsemmisítése után veszek magamhoz ételt és italt. Minek szaporítsam a szót? Veled is csak azután fogok érintkezni. Atyádnak pedig azt üzenem, hogy reggel vonuljon ki egész haderejével a városból, és bocsátkozzék harcba. Én majd a levegőben megbénítom ellenségeit, úgyhogy könnyen megsemmisítheti őket. Ha én magam ölném meg őket, ezek a hitványok az én egembe jutnának. Azért úgy kell cselekednem, hogy menekülés közben vesszenek el, s ne jussanak az egembe.” – A királyleány ezzel az üzenettel atyjához ment, s mindent közölt vele. A király készpénznek vette a takács üzenetét, s korán reggel, mihelyt fölkelt, jól felkészülve kivonult hadával, hogy harcba bocsátkozzék. A takács halálra készen íjjal kezében, fa-madara hátán szintén harcba indult.

Ezalatt a magasztos Visnu isten, aki ismeri a múltat, a jelent és jövődőt, pusztá gondolatával maga elé idézte madarát, Garudát, s mosolyogva így szólt hozzá.

„Van-e tudomásod róla, Garuda, hogy egy takács az én alakomban egy fából való Garuda hátán lovagolva egy királyleányt szeret?” – „Minden tettét-vettét ismerem, isteni uram” – felelte Garuda. A magasztos Visnu erre így szólt: „Ez a takács ma letette az önmegtartóztatás fogadalmát, s halálra szántan harcra vonult ki. Bizonyos, hogy a kiváló harcosok nyilaitól találva elesik. Ha pedig elesik, az emberek mind azt fogják mondani, hogy Visnu isten és Garuda a ksatriják (harcosok) hadával összecsapva kudarcot vallottak, s ettől fogva senki sem fog bennünket többé tisztelni. Te tehát bújj bele íziben abba a fából való Garudába! Én meg a takács testébe hatolok be, hogy megsemmisítse az ellenséget. Ha az ellenség megsemmisül, mind a kettőnk dicsősége gyarapodni fog.” Garuda igenlő válasza után a magasztos Visnu isten behatolt a takács

testébe. Erre a takács a levegőben kagylóval, koronggal, buzogánnyal és íjjal kezében Visnu isten segítségével egy pillanat alatt játszva megbénította az összes kiváló ksatrijákat. A király aztán seregeivel körülvette, legyőzte és megölte valamennyi ellenfelét. Az emberek közt pedig híre ment, hogy a király veje, Visnu isten segítségével ölte meg valamennyi ellenségét. Mikor a takács az ellenség veresége láttára örvendezve lebocsátkozott a levegőből, a király, tanácsosai és a polgárok felismerték benne a városukban lakó takácsot. Kérdésükre a takács szegről-végre elmondott mindent. A király kedvét találta a vállalkozó szellemű takácsban, s mivel ellenségei kudarcra folytán nagyobb hatalomra tett szert, az egész világ szeme láttára, annak rendje-módja szerint a takácshoz adta leányát s tartományt is ajándékozott neki. A takács ettől fogva azzal töltötte az időt, hogy élvezte feleségével az érzéki örömök öt nemét – a legjobbat, ami a világon van. Ezért mondom:

Egy isten is lépre mehet, ha körmönfont a család:

Visnu képében ölelte a királylányt a takács.

*

Karataka aztán így szólt: „Mit csináljunk ebben a bajos helyzetben?” – Damanaka így válaszolt: „Bármily rosszul állunk is, mégis megmutatom, hogy okosságommal kitúrom ezt a Szamdzsívakát urunk kegyéből. Jól mondják:

Íjász nyila ölhet ugyan, de csak egyes embereket.

Az ész nyila egy országot királyostul tönkre tehet.”

Karataka így szólt: „Bármennyire bízol is okosságodban, mégsem vagy képes éket verni Pingalaka és Szamdzsívaka közé.” – „Testvér – mondta Damanaka –, a gyöngye is erős lehet. Jól mondják:

*Többet észrel, mint erővel! Mily igazság, mily remek!
A nagy kígyót a kis varjú aranylánccal ölte meg.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Karataka. Damanaka ezt mesélte:

HATODIK MESE

A VARJÚ ÉS A KÍGYÓ

Egy bizonyos vidéken egy magas fán egy varjúházas pár lakott. Költés idején mindig egy fekete kígyó csúszott elő a fa odvából, s fölfalta a fiókákat. Egy ily eset után a varjak egy másik fa tövében lakó sakál barátjukhoz mentek, s így szóltak hozzá: „Barátunk! Mit csináljunk ilyen körülmények között? Ez a gonosz kígyó mindig előcsúszik a fa odvából, s fölfalja kicsinyeinket. Mondj valami utat-módot, hogy fölnevelhessük őket! Azonkívül mi magunk is nap-nap után életveszélyben vagyunk.” – A sakál így szólt: „Ne búsuljatok rajta! Bizonyosan el lehet tenni a láb alól ezt a falánk kígyót – persze csak csellel.

*A cselnél és okosságnál nem lehet jobb fegyvered.
Légy bár kicsi, ellenséged csellel könnyen megvered.*

*A kócsag már egyre-másra falta a sok nagy halat,
De megjárta a kis rákkal: torkán akadt a falat.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a varjúpár. A sakál ezt mesélte:

HETEDIK MESE

A KÓCSAG ÉS A RÁK

Van egy bizonyos helyen egy víziállatokban bővelkedő tó. Volt ott egy kócsag, aki annyira megöregedett, hogy már nem tudott halat fogni. Egyszer csontig-bőrig lefogyva a tó partján üldögélt s oly keservesen sírt, hogy gyöngyszemekhez hasonlatos könnycseppjeivel egészen fölázta a talajt. Egy kis rák megsajnálva a szomorkodó kócsagot, mindenféle víziállatok társaságában közelébe jött, s tiszteletteljesen így szólt hozzá: „Miért nem nézesz ma táplálék után, bátyám? Nem csinálsz egyebet, mint hogy könnyes szemekkel sóhajtozva üldögélsz.” – A kócsag így válaszolt: „Jó szemed van, fiacskám. Elhatároztam, hogy egészen lemondok a halevésről, s megfogadtam, hogy önkéntes éhhalált halok. Ezért a közelemben jövő halakat sem eszem meg.” Ennek hallatára a rák így szólt: „Mi az oka annak, hogy így elfordultál a világtól?” – „Gyermekem – felelte a kócsag –, én a tó mellett születtem és nevelkedtem föl. De most azt hallottam, hogy tizenkét éves szárazság fog bekövetkezni.” – „Kitől hallottad?” – kérdezte a rák. A kócsag így felelt: „Egy csillagjóstól. Mert a Szaturnusz, a Mars és a Vénusz bolygók át fognak menni Róhiní szekere^[18] csillagképén. Mármost ez a tó, amely különben sem bővizű, csakhamar ki fog száradni. Ennek következtében pedig azok, akikkel együtt növekedtem föl, s mindig mulatoztam, víz hiányában mind el fognak pusztulni. Azt a gondolatot, hogy tőlük elszakadjak, nem tudom elviselni. Ezért fogadtam meg, hogy önkéntes éhhalált halok. A víziállatokat hozzátartozóik most a sekély vizekből mély vizekbe szállítják: némelyek, mint a cápák, a gyíkok, a delfinek, a

krokodilok és mások, maguk mennek oda. De azok a víziállatok, akik ebben a tóban élnek, semmivel sem törődnek. S főképpen azért sírok, mert annyi sem fog belőlük életben maradni, hogy fajtájuk fönnymaradjon.” – A rák közölte a kócsag e szavait a tó többi lakóival. Ezek megrémültek, s a halak, a teknősbékák és a többiek mind a kócsaghoz mentek, s ezt kérdezték tőle: „Bátya! Van-e valami útja-módja annak, hogy életben maradjunk?” – A kócsag így felelt: „Nem messze innen van egy másik, igen bőséges vizű és lótuszcsoporthoz ékeskedő tó, amely huszonnégy évig tartó szárazságban sem szárad ki. Ha valaki a hátamra ül, oda szállítom.” – Erre mindnyájan bizalomra gerjedtek iránta, s minden oldalról köréje csoportosulva így kiáltoztak: „Apó, bátya, testvér! Engem először, engem először!” A kaján kócsag most egymás után hátára vette, aztán a tótól nem messze egy sziklára ejtette s kényelmesen fölfalta őket. Aztán megint visszatért a tóhoz s azzal hitegette a vízi állatokat, hogy a többieknek jól megy a dolguk. Így éldegélt egy ideig. Egy napon a rák így szólt hozzá: „Bátya! Énvelem bocsátkoztál először barátságos beszélgetésbe. Miért mellőzesz tehát engem, s szállítasz mindig másokat? Ma az én életemet mentsd meg!” – Ennek hallatára a gonosz kócsag így szólt magában: „Torkig vagyok már a halhússal. Ma ezt a kis rákot eszem meg csemegének.” Ezzel az elhatározással hátára vette a rákot, s elindult vele a halál sziklája felé. A rák már messziről egy csonthegyet pillantott meg a sziklán, s felismerte, hogy halak csontjaiból áll, ezt kérdezte a kócsagtól: „Milyen messze van az a tó, bátya? Nem fáradtál-e még bele a cipelésembe? Mondd!” – Az ostoba kócsag abban a hiszemben, hogy a rák csak vízlakó s a szárazon tehetetlen, mosolyogva így szólt: „Hol volna itt más tó, rákocska? Abban járok, hogy megszerezsem az ennyivalómat. Ajánld tehát a lelkedet valamelyik istenségnek! Mert bizony téged is leejtelek erre a sziklára és megeszlek!” De alig mondotta ki e szavakat, a kis rák ollóival megragadta

és elvágta a kócsagnak gyöngéd lótosz-szár fehérségű nyakát. Aztán a megölt kócsag nyakát magához véve, lassacskán visszamászott a tóba. Láttára a vízilakók ezt kérdezték tőle: „Miért jöttél vissza, rákocska? valami baj van? A bátya nem tért vissza. Mért nem szólsz? Mindnyájan feszült figyelemmel lessük szavadat.” A kis rák erre elnevette magát s így szólt: „Ez a csaló rászedte azokat a bolond vízlakókat, akik megbíztak benne: nem messze innen egy sziklára hajította és fölfalta őket. Én azonban, mivel még nem telt be a végzetem, felismertem a gaz hitszegőnek szándékát, s itt hozom nektek a nyakát. Semmitől se féljete! Ettől fogva minden vízlakó békességben élhet.” Ezért mondom:

*A kócsag már egyre-másra falta a sok nagy halat,
De megjárta a kis rákkal: torkán akadt a falat.*

*

A varjú aztán így szólt a sakálhoz: „Mondd csak, kedvesem, hogyan lehetne ezt a gonosz kígyót eltenni a láb alól?” – A sakál így válaszolt: „Menj el egy oly városba, amely királyi székhely. Ragadj el ott egy gondatlan gazdag embertől, egy királyi tanácsostól vagy mástól egy aranyláncot vagy gyöngyfüzért, s dobd be a kígyó odújába! Mikor az ékszert kiveszik onnan, megölik a kígyót.” – A varjú pár ennek hallatára vígan elröpült. A nőstény varjú aztán egy tóhoz jutott, s látta, hogy egy király asszonynepe aranyláncait, gyöngyfüzereit, ruháit és ékszereit a parton lerakta, s a tó vizében fürdik. A nőstény varjú erre egy aranyláncot elragadott, s fészke felé röpült vele. Ennek láttára a hárem szolgálói és heréltjei botot ragadva gyorsan utána futottak. A nőstény varjú az aranyláncot a kígyó odújába dobta, s jó messzire onnan letelepedett. Mikor aztán a király emberei fölmásztak a fára s benéztek az odúba, látták, hogy egy fekete kígyó dagadozik benne. Erre

agyonütötték a kígyót s az aranylánccal elmentek. A varjúházaspár attól fogva békeességben élt. Ezért mondom:

*„Többet észzel, mint erővel! Mily igazság, mily remek!
A nagy kígyót a kis varjú aranylánccal ölte meg.”*

„Nincs semmi – folytatta Damanaka –, amit okosok el nem érhetnének. Nem hiába mondják:

*Az okosok erősek is – nagyok s kicsik egyaránt:
A pici nyúl tönkretette a hatalmas oroszlánt.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Karataka. Damanaka ezt mesélte:

NYOLCADIK MESE

AZ OROSZLÁN ÉS A KIS NYÚL

Élt egyszer egy erdőben egy Bhászuraka (fényes, ragyogó vagy hős) nevezetű oroszlán. Ez rendkívüli ereje tudatában rakásra öldöste a gazellákat, nyulakat és más erdei állatokat. Egy napon az erdőben tanyázó antilopok, vaddisznók, bivalyok, nyulak és a többi állatok mind összejöttek s az oroszlán elé járulva így szóltak: „Urunk! Miért öldösöd folyton rakásra az állatokat, mikor egy állat is elég a te étvágyadnak? Köss velünk szerződést! Mától fogva mindennap egy-egy állat fog hozzád jönni táplálékkodul. Ily módon te fáradság nélkül tartod fenn magadat, mi viszont megmenekülünk a teljes kiirtatástól. Élj e királyi szokás szerint! Mert jól mondják:

*Ha népét úgy, mint a barmot, mézárolja a király,
Maga alatt vágja a fát: ha nincs népe, mit csinál?*

*Aki népe javán munkál, önjavát is gyarapítja,
Aki népét tönkre teszi, magát is megnyomorítja.”*

Az állatok e szavai hallatára Bhászuraka így szólt: „Igaz, amit mondtok. De ha nem jó mindig egy állat ide székhelyemre, mindnyájatokat kiirtalak.” Az állatok tudomásul vették ezt s ettől fogva megnyugodtak és félelem nélkül kószáltak az erdőben. Aztán egyikük a másik után napról napra megjelent: aki már öreg volt vagy megunta az életét vagy nem tudott hová lenni bújában vagy fia-neje életét féltette,

sorra beállított dél idején, hogy ebédje legyen az oroszlánnak. Egy napon egy kis nyúlra került a sor. Mivel a többi állatoktól kényszerítve s akarata ellenére indult útnak, egészen lassan ballagott, s mivel egyre azon törte a fejét, hogy miképpen lehetne elpusztítani az oroszlánt, alaposan elkésett. Miközben félelemtől reszketve baktatott, útközben egy kútat pillantott meg, s miközben a kút mellett elhaladt s fölülről belenézett, a kút vizében megpillantotta a maga képmását. Erre így szólt magában: „Tudom már, mit csináljak! Fölingerlem Bhászurakát s okosságommal beleugratom ebbe a kútba.” Csak alkonyatkor érkezett az oroszlán elé. Az oroszlán egészen fel volt böszülve a késedelmezés miatt, s korgó gyomorral folyton szája szélét nyaldosva így szólt magában: „Holnap reggel az egész erdőt kiirtom ebédre!” Miközben így füstölgött magában, a nyulacska ímmel-ámmal beállított, s meghajtva magát eléje állott. Bhászuraka dühösen ráripakodott: „Adta haszontalan nyúlja! Máskor oly gyorsan jársz s most oly későn jössz? E sértés miatt megsemmisítelek, s holnap reggel az erdei állatok minden nemzetségét kiirtom!” A nyúl erre tisztességtudóan így felelt; „Uram! Én nem sértettelek meg, a többi állatok sem. Halld késedelmezésem okát!” – „Közöld gyorsan – szólt az oroszlán –, míg fogaim között nem vagy!” – A nyúl így szólt: „Valamennyi állattól hallottam, hogy ma rajtam, a leggyorsabb lábú állaton van a sor, s én ötödmagammal útnak is eredtem. Mialatt idejöttünk, egy másik nagy oroszlán jött ki egy barlangból, s így kiáltott: »Hej, hová mentek? Ajánljátok lelketeket isteneteknek!« – Erre én így feleltem: »Urunkhoz, Bhászuraka oroszlánhoz megyünk, hogy szerződésünk értelmében táplálékul szolgáljunk neki.« – Az oroszlán így válaszolt: »Ha így áll a dolog, akkor velem kell az erdei állatoknak szerződést kötniök, mert az erdő az enyém. Az a Bhászuraka közönséges rabló! Ha csakugyan ő itt a király, akkor hagyd itt túsul négy társadat, hívd el őt s jöjj vele gyorsan

vissza! Aki kettőnk közül vitézsége által királlyá lesz, az fogyasszon el mindnyájukat.« Annak az oroszlánnak megbízásából jöttem tehát hozzád. Ez a késedelmezésem oka. Határozz tehát, uram!” – Ennek hallatára Bhászuraka így szólt: „Ha így áll a dolog, barátom, akkor mutasd csak meg nekem azt a rablót, hogy rajta hűtsem le az állatok ellen való haragomat, s így megint magamhoz térjek!” – A nyúl így felelt: „De ennek az oroszlánnak vára van. Várból jött ki, mikor bennünket föltartóztatott. Ha várában marad, akkor bajos lesz őt legyőzni. Mert ezer elefánt, százezer ló sem tesz oly szolgálatot a királynak a háborúban, mint egyetlen vár.” – Ennek hallatára Bhászuraka így szólt: „Még ha várban van is ez a rabló, mutasd csak meg nekem, kedvesem, hogy megöljem! Jól mondják:

*Csírájában fojtsd el a kórt, rögtön nyomd el ellened!
Mert ha megdő, minden késő: elvesztetted életed.”*

A nyúl így válaszolt: „Ez ugyan igaz, de míg ellenséged erejét nem ismered, nem ajánlatos őt megtámadni. Jól mondják:

*Ha nem tudod, mily erős vagy s mily erős az ellenséged,
S megrohanod, tönkre mégysz, mint moly a lángban. Ez lesz véged.”*

Bhászuraka így szólt: „Ez ugyan igaz, de azért csak mutasd meg nekem azt a rablót, hogy megöljem!” – A nyulacska így felelt: „Ha úgy parancsolod, akkor hát jöjj, uram!” E szavak után elindult, s előtte haladt. Mikor aztán ahhoz a kúthoz ért, melyet előbb látott, így szólt Bhászurakához: „Ki volna képes, uram, a te fölséged fényét elviselni? Mikor az a rabló megpillantott téged, visszavonult várába. Jöjj hát, hogy megmutassam neked!” – Bhászuraka így szólt: „Mutasd meg nekem azt a

várat!” A nyulacska erre megmutatta neki a kútát. Mikor az ostoba oroszlán a kút vizében tükröződő képmását megpillantotta, elordította magát. A visszhang folytán még egyszer oly erős ordítás hangzott föl a kút mélyéről. Az oroszlán erre levetette magát vélt ellenfelére, s a kútba veszett. A nyulacska pedig, aki ily módon annyira lekötelezte az erdei állatokat, tőlük magasztalva vidáman élt velük tovább abban az erdőben.

Ezért mondom:

Az okosok erősek is – nagyok s kicsik egyaránt:

A pici nyúl tönkre tette a hatalmas oroszlánt.

*

„Ha tehát helyesled – folytatta Damanaka –, odamegyek s okosságom hatalmával összeveszítem Pingalakát és Szamdzsívakát.” – Karataka így szólt: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor hát eredj! Járj szerencsével, s valósítsd meg a tervedet!”

Damanaka aztán elindult, s mikor látta, hogy Pingalaka egyedül van, eléje járult s meghajtva magát, leült. Pingalaka így szólt hozzá: „Miért nem mutatkoztál oly nagy idő óta?” – Damanaka így felelt: „Fölségednek egyáltalában nem volt rám szüksége, azért nem jöttem. Most azonban, mivel szorongó szívvel látom, hogy fölséged érdekei veszedelemben forognak, kénytelen voltam megjelenni s beszélni. Mert:

Ha barátod érdekében szólnod kell, szólj kérdezetlen

S táj föl neki mindent, legyen kellemes vagy kellemetlen!”

E jól kiszámított szavak hallatára Pingalaka így szólt: „Mit akarsz velem közölni? Mondd el a mondanivalódat!” – Damanaka így felelt: „Fölséged! Szamdzsívaka árulást forral ellened. Bizalmába fogadott, s titokban így szólt hozzám: »Damanaka! Most már ismerem ennek a

Pingalakának erős és gyenge oldalát. Megölöm őt, aztán én leszek az állatok királya s téged miniszteremmé teszek!«, Mikor Pingalaka e szörnyű szavakat hallotta, egészen elkábult, mintha mennykő csapott volna beléje, s egy szót sem tudott kiejteni. Mikor Damanaka ebben az állapotban látta őt, így szólt magában: „Menynyire ragaszkodik ehhez a Szamdzsívakához! Mi segíthet itten?” – Pingalaka nagy nehezen magához tért, s így szólt: „Damanaka! Ez a Szamdzsívaka az én szolgám, akit úgy szeretek, mint az életemet. Hogyan forralhatna, ellenem árulást?” – Damanaka így válaszolt: „Fölség! Szolga vagy nem szolga, az egészen mindegy. Jól mondják:

*Ki úr lenni nem szeretne, nincs oly szolga a világon.
Csak hitvány hajt végre minden parancsot és mindenáron.”*

Pingalaka így szólt: „Kedvesem! Mindamellet iránta való érzületem most sem változott. Mert jól mondják:

*Ha hibákkal van is tele tested, azért kedves neked.
Akit szeretsz, kedves marad, még ha vétett is ellened.”*

Damanaka így szólt: „Ez vitte bűnre Szamdzsívakát is! Jól mondják:

*Aki ura kegyében áll, legyen nemes vagy nemtelen,
Az bizony elbízta magát utoljára önkéntelen.*

De micsoda kiváló tulajdonsága miatt tartja fölséged maga mellett ezt a Szamdzsívakát? Nincsen ennek semmi kiváló tulajdonsága! Ha fölséged arra gondol, hogy a bika nagy testű s így segítségére lesz ellenségei megsemmisítésében, akkor tévedésben van. A bika ugyanis fűevő,

fölséged ellenségei pedig húsevők. A bika segélyével tehát nem lehet őket legyőzni. Vonja tehát fölséged őt felelősségre s ölje meg!” – Pingalaka így válaszolt:

*„Akit egyszer nyilvánosan jó embernek mondottál,
Rosszat arról ne mondj többé! Maradj meg a szavadnál!*

Különben is, éppen a te közbenjárásodra, megígértem neki, hogy nem lesz bántódása. Hogyan ölhetném meg hát Szamdzsívakát, aki minden tekintetben barátom s akire nem is neheztelek? Brahman isten is ezt mondta az isteneknek Táraka démonról:

*Én emeltem dicsőségre, magam meg nem ölhetem:
Ha méregfát neveltem is, magam le nem dönthetem.*

Ha tehát a bika rosszat forralna is ellenem, én nem emelhetek rá kezét.” – Damanaka így szólt: „Fölség! Nem helyes dolog olyannak is megbocsátani, aki rosszat forral ellened. Jól mondják:

*Ha szolgád már megszerezte hatalmadnak a felét,
Öld meg, mert ő öl meg téged, ha kíméled életét.*

Azonkívül vele való barátkozásod folyamán minden királyi kötelességedet és környezetedet elhanyagoltad. Mert Szamdzsívaka fűevő, fölséged pedig húsevő, alattvalói nemkülönben. Ha már most el vagy határozva, hogy barmot meg nem ölsz, hogyan juthassanak alattvalóid húshoz? Ha pedig nem juthatnak húshoz, faképnél hagynak téged s odább állanak. Akkor aztán te is odavagy! Ha tovább is érintkezésben maradsz a bikával, sohasem jut többé eszedbe vadászni.

Mert:

*Amilyen az embernek az ura vagy a szolgája,
Olyanná lesz ő maga is. Kétség sem fér hozzája.*

Ezért kerülnek a jók a rosszakkal való érintkezést. Jól mondják:

*Be ne fogadd azt, akinek nem ismered jellemét!
A tetű a csimasz miatt vesztette el életét.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Pingalaka. Damanaka ezt mesélte:

KILENCEDIK MESE

A TETŰ ÉS A POLOSKA

Volt egyszer egy királynak egy igen szép ágya. Ennek az ágynak két hófehér lepedője között egy Mandviszarpini (lassan mászó) nevezetű tetű tanyázott. Ez azzal mulatozott, hogy a királynak vérének élvezte. Egy napon egy Agnimukha (tűz-szájú) nevezetű poloska mászkálás közben ebbe az ágyba jutott. Mikor a tetű meglátta őt, aggódó arccal így szólt hozzá: „Hogyan kerülsz ide, Agnimukha? Nem neked való hely ez! Távozzál csak gyorsan, míg valaki észre nem vesz!” – A poloska így válaszolt: „Ugyan, kedvesem! Így még hitvány emberhez sem szabad szólni, ha vendégül érkezik házukba. Jól mondják:

Ha kis ember jó is hozzád, lásd szívesen a vendéget!

Mint jó házigazda, könnyen megszerzed az üdvösséget.

De tovább is van. Én már sok mindenféle ember vérének élveztem – de csak olyanokét, akik helytelenül táplálkoztak, s akiknek vére tehát csípős, keserű, fanyar és savanyú volt. Édes vért még sohasem élveztem. E király testében azonban a mindenféle ízes levesek, ételek, italok, szörpök, nyalánkságok és édességek élvezete folytán nagyon jóízű vér lehet. Engedd meg tehát, hogy e vér megízlelésével örömet szerezzek a nyelvemnek. Ha már házádba érkeztem s éhes vagyok, tőled kell kapnom eledelt. Nem járja tehát, hogy te egyedül lakmározzál ennek a királynak a vérének.” – A tetű így felelt: „Igen ám, poloska! De én csak akkor élvezem a vért, ha a király már elaludt. Te azonban tűz-szájú és

mohó vagy. Ha tehát megígéred, hogy csak akkor kezdesz táplálkozni, mikor én, akkor maradhatsz, s élvezheted az ízletes vért.” – „Úgy fogok tenni, kedvesem” – felelte a poloska. „Az istenek és a tanítómesterek átká érjen engem, ha előbb ízlelném meg a király véréét, mint te!” – Miközben így beszélgettek, a király ágyába feküdt s szundikálni kezdett. De még nem aludt el egészen, mikor a poloska ínnyessége fokozta türelmetlenségében megcsípte a királyt. Jól mondják:

Lehet, hogy a tűz nem éget, és melegít a hideg hold.

De öröklött természetünk olyan marad, amilyen volt.

A király, mintha hegyes tűt szúrtak volna beléje, abban a pillanatban fölébredt, s kiugrott az ágyból. Aztán így kiáltott: „Hej, nézzetek csak utána! Megcsípett valami! A takaróban bizonyosan poloska vagy tetű van.” Az ott levő komornyikok íziben elővették az ágyneműt, s tüzetes vizsgálat alá vették. Eközben a poloska fürgesége folytán az ágyállvány végére menekült. A lassú tetű a takaró ráncába rejtőzött el, de a szolgák meglátták és megölték.

Ezért mondom:

Be ne fogadd azt, akinek nem ismered jellemét!

A tetű a csimasz miatt vesztette el életét.

„Ha tehát ezt belátod, uram – folytatta Damanaka –, akkor meg kell ölnöd a bikát, különben ő öl meg téged. Jól mondják ezt is:

Ki övéit megtagadva idegenek közé áll,

Életével lakol, miként Kakuddruma, a sakál.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte Pingalaka. Damanaka ezt mesélte:

TIZEDIK MESE

A KÉK SAKÁL

Volt egyszer egy bizonyos erdővidéken egy Csandarava (szörnyen üvöltő) nevezetű sakál. Ez egyszer éhségében és falánkságában behatolt egy városba. Mikor a kutyák megpillantották, minden oldalról csaholva körülfogták, s éles fogaikkal mardosni kezdték. Az összemart sakál halálfélelmében egy festőnek közeli házába menekült. Itt egy indigóoldattal teli nagy kád állott. A kutyáktól kergetett sakál ebbe a kádba pottyant. Mikor kikecmergett belőle, kék színű volt. Ennélfogva a kutyák nem ismerték föl benne a sakált, s elszéledtek – ki-ki arra, amerre neki tetszett. Csandarava erre egy távolabbi vidéket keresett föl, s itt egy erdő felé vette útját, de bőrének természetes színét többé nem nyerte vissza, s úgy festett, mint a Siva nyakán levő méreghez hasonlatos tamála-fa. Mikor az oroszlán, a tigris, a párduc, a farkas és a többi erdőlakó állatok ezt a sohasem látott csodalényt megpillantották, félelmükben magukon kívül szerteszét futottak, s így szóltak: „Nem ismerjük a mivoltát és a bátorságát. Fussunk tehát messzire! – Jól mondják:

*Ha valaki bátorságát, faját s lelkét nem ismered,
Térj ki neki okosan! Így magad bajba nem kevered.”*

Mikor Csandavara látta, hogy az állatok félelmükben magukon kívül vannak, így szólt hozzájuk: „Hej, hej, állatok! Miért menekültök el rémülten látásomra? Ne féljete! Maga Brahman isten teremtett engem

is, így szólt hozzám: »Mivel az erdei állatok most király nélkül vannak, téged teszek meg az állatok uralkodójának! Menj hát és védelmezd mindnyájukat!« Ezért jöttem ide. Éljenek az állatok mindnyájan napernyőm árnyékában! Kakuddruma^{19} vagyok, mind a három világ uralkodója!” – Ennek hallatára az oroszlán, a tigris és a többi állatok mindnyájan köréje sereglettek, s így szóltak: „Urunk, királyunk! Rendelkezzél velünk!” – A sakál erre az oroszlánt miniszterévé tette, a tigrist ágya őrzőjévé, a párducot a betel kezelőjévé, a farkast ajtónállójává. A sakálokkal azonban, noha az ő vérükből való volt, szóba sem állott, s a maga közelébe sem bocsátotta őket. Ő maga csak az uralkodói jogokat gyakorolta, a zsákmányt az oroszlán és a többi ragadozók szerezték be s hozták eléje, ő aztán uralkodói jogánál fogva szétszította s részt juttatott nekik belőle. Miközben így múlt az idő, egy napon a messzeségben sakálüvöltés hangzott föl. E hang hallatára Csandarava úgy megörült, hogy szőre csak úgy meredezett a testén, s szeme könnybe lábadt, s örömeben maga is harsány üvöltésbe kezdett. A fülsiketítő üvöltés hallatára az oroszlán és a többi állatok fölismerték benne a sakált, egy pillanatra röstelkedve lesunyták a fejüket, s így szóltak: „Ez ugyan rászédett bennünket! Hisz ez csak egy hitvány sakál! Öljük meg hát!” – E szavak hallatára a sakál el akart illanni, de az oroszlán és a többi ragadozók ott a hely színén darabokra szaggatták. Ily véget ért a sakál. Ezért mondom:

*Ki övéit megtagadva idegenek közé áll,
Életével lakol, miként Kakuddruma, a sakál.*

*

Ezekután Pingalaka így szólt: „Hej, Damanaka! Miféle bizonyítékok van rá, hogy Szamdzsívaka árulást forral ellenem?” – Damanaka így válaszolt: „Éppen ma jelentette ki nekem a következőket: Elhatároztam,

hogy holnap reggel végzek azzal a Pingalakával! Szándékát a következő jelekből ismerheted meg: holnap reggel a kellő pillanatban szikrázó szemekkel, vonagló ajakkal, a távolba meredve, nem a szokott helyén üldögélve hébe-hóba vad pillantásokat fog reád vetni. Ha ezt látod, tedd, amit tenned kell!”

E szavak után Damanaka Szamdzsívakához ment, meghajtotta magát, s leült. Mikor Szamdzsívaka látta, hogy a sakál aggodalmas arckifejezéssel lassan közeledik, udvariasan így szólt hozzá: „Isten hozott, barátom! Régen nem voltál nálam. Szólj, hogy többet is adjak neked, mint amennyit vendégnek szoktak adni. Jól mondják:

*Az az ember irigylésre méltó és boldog valóban,
Kihez el-elnéz a barát, ha bajban van, ha jól van.*

Jól vagy-e?” – Damanaka így válaszolt: „Hogy volna jól a szolgáló?

*Szolgáélet kutyaélet, mondják – bizony rosszul mondják:
Kutya úgy tesz, amint akar, szolgáló, amint parancsolják.”*

Szamdzsívaka így szólt: „De mit is akarsz voltaképpen nekem mondani?” Damanaka így felelt: „Barátom! Miniszterhez ugyan voltaképpen nem illik, hogy urának titkos végzéseit elárulja. Mert jól mondják:

*Miniszter, ha titkot nem tart, urának is kárt okoz
S maga is meglakol érte; pokolra jut, a gonosz.*

Mindamellettt tekintve azt a baráti köteléket, amely engem hozzád fűz, el kell árulnom egy titkot, mivel te az én szavamban bizakodva

jöttél a király udvarába. Mert:

*Ha valaki azért veszi életét, mert bízott benned,
Manu törvénykönyve szerint ezért néked kell felelned.*

Ez a Pingalaka rossz indulattal van irántad. Ma ugyanis négyszemközt így szólt hozzám: »Holnap reggel megölöm azt a Szamdzsívakát, s ezzel hosszú időre kielégítem a kíséretemben levő ragadozókat« Erre én így feleltem: »Fölség! Nem járja barátot elárulni, s ebből hasznot húzni. Mert jól mondják:

*Papot öltél? Van bocsánat: váltság árán megtisztulhatsz.
Elárultad barátodat? A pokolból ki nem juthatsz!«*

Pingalaka erre bosszankodva így szólt: »Hej, te gazfickó! Szamdzsívakák fűevő, én pedig húsevő vagyok. Ennélfogva természettől ellenségek vagyunk. Ki volna tekintettel ellenségére? Szamdzsívakát tehát valamiképpen el kell tenni láb alól! S még bünt sem követünk el vele, ha megöljük. Mert:

*Még ha lányod férje volna, se kímélnéd ellened!
Ha másképp nem boldogulhatsz, büntelen megölheted.«*

Azért jöttem tehát hozzád, hogy közöljem veled Pingalaka elhatározását, így nem érhet az a vád, hogy visszaéltem bizalmaddal. Tedd, amit jónak láatsz!” – E szörnyű hír hallatára Szamdzsívakák, mintha mennykőcsapás érte volna, egészen elkábult. Mikor megint magához tért, undorodva így szólt: „Valóban jól mondják:

*Ha azt hiszed, hogy a király személyedre sokat ad,
Bamba ökör vagy, barátom! Hol hagytad a szarvadat?*

Bizony nagy ostobaság volt ezzel a Pingalakaval barátságot kötni!
Bizony jól mondják:

*Marha a marhával társul, őz az őzzel, ló a lóval,
Bölcs a bölccsel, rossz a rosszal – ki-ki hozzá hasonlóval.*

*Olyannal, akit nem ismersz, össze ne állj! Csak ha látod,
Hogy egy vérből való véled, köthetsz vele barátságot.*

Ha tehát Pingalaka elé járulva jóindulatát kérném is, nem hajtana reám. Bizony jól mondják:

*Aki joggal haragosod, kibékülhet még te veled.
De aki ok nélkül fúj rád, soha ki nem engesztelled.*

Mindamellettt úgy látom, hogy Pingalaka azért haragszik rám, mert felloválták ellenem olyanok, akik irigylik a kegyét tőlem. Azért beszél így rólam, holott én egészen büntelen vagyok. Jól mondják:

*Nincsen szolga, aki társát sanda szemmel ne figyelné.
Nincsen nő, ki férje kegyét más nőtől ne irigyelné.*

Ez pedig onnan van, hogy a kiváló ember jeles tulajdonságaival háttérbe szorítja a többieket. Jól mondják:

A kiválóbb a kiválót háttérbe szorítja,

Mint a nap a lámpa fényét elhomályosítja.”

Damanaka így válaszolt: „Ha így áll a dolog, barátom, semmitől se tarts! Ha gonoszok ingerelték ellened Pingalakát, egy szavadra megint kegyébe vesz.” – Szamdzsívaka így felelt: „Amit mondasz, nem helytálló. Még jelentéktelen gazok között sem tarthatja magát az ember. Ilyen vagy olyan módon bizonyosan elveszítik ők az embert. Jól mondják:

*Ha gazfickók közé kerülsz, meg kell innod a levét:
A varjú és társasága tönkretette a tevét.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. – Szamdzsívaka ezt mesélte:

TIZENEGYEDIK MESE

A VARJÚ ÉS TÁRSAI S A TEVE

Egy bizonyos erdővidéken egy Madótkata (dühtől őrjöngő) nevezetű oroszlán lakott. Kíséretéhez többek között egy párduc, egy sakál s egy varjú tartozott. Mikor ezek egyszer ide s tova kószáltak, egy Kathanaka nevű^[20] eltévedt tevével találkoztak. Az oroszlán erre így szólt: „Ej, ilyen lényt életemben sohasem láttam. Puhatoljátok ki, vajon erdei vagy háziállat-e!” – Ennek hallatára a varjú így felelt: „Ez háziállat, fölség, tevének hívják, s azok közül az élőlények közül való, akik élelmedül szolgálnak, öld meg tehát!” – Az oroszlán így szólt: „Senkit sem ölk meg, aki házamba tette a lábát. Jól mondják:

*Ha megölsz vendégedet, legyen bár az ellenséged,
Bűnöd oly nagy, mintha száz pap életének vetnél véget.*

Biztosítsátok tehát védelmemről s vezessétek szíнем elé, hogy megtudjam, hogyan került ide!” – Az oroszlán kísérői tehát biztosították a tevét uruk védelméről, s miután így lelket vertek beléje, Madótkata szíне elé vezették. A teve meghajtotta magát s leült, aztán az oroszlán kérdésére elbeszélte élményeit attól az időtől fogva, hogy a karavántól elmaradt. Az oroszlán erre így szólt: „Hej, Kathanaka! Ne térj vissza többé a faluba s ne kínlódjál tovább a teherhordással! Tanyázz velem itt az erdőben, s eddegéld nyugodtan a smaragdzöld fűszálakat!” – A teve beleegyezett, s ettől fogva az oroszlán és hívei környezetében kószálva, elégületen éldegélt – abban a hiszemben, hogy nincs mitől félnie.

Egy napon Matódkata harcba keveredett egy, az erdőben bolyongó nagy elefánttal, aki mozsártörőkhöz hasonlatos agyaraival oly sebet ejtett rajta, hogy az oroszlán kis híján belehalt, s a gyöngeségtől a lábát sem tudta mozdítani. Tehetetlensége folytán a varjú és társai sokat szenvedtek az éhségtől. Az oroszlán erre így szólt: „Hajszoljatok föl valahol egy élőlényt, hogy gyöngeségem ellenére megöljem, s így enni adjak nektek!” Hívei erre mind a négyen fölkerekedtek, s ide s tova szaladgáltak. Mikor aztán semmiféle élőlényt nem találtak, a varjú és a sakál tanakodni kezdtek egymással. A sakál így szólt: „Hej, varjú! Minek ez a sok futkározás? Itt van ez a Kathanaka, aki a mi urunk szavában bizakodik! Öljük meg őt, s mentjük meg így életünket!” – „Jól beszélsz – szólt a varjú –, de urunk védelméről biztosította őt, s így mi sem bánthatjuk.” – A sakál így felelt: „Hagyján, varjú! Én majd megdolgozom az urunkat, úgyhogy meg fogja ölni. Várjatok csak itt reám! Hazamegyek, hogy urunk parancsát átvegyem, s íziben itt leszek.”

E szavak után a sakál gyorsan az oroszlánhoz ment, s mikor hozzá érkezett, így szólt: „Uram! Visszatértünk, miután az egész erdőt bekószáltuk. Egyetlen élőlényt sem találtunk. Mit csináljunk most? Az éhségtől már a lábunkat sem tudjuk mozdítani. Neked is kiadós táplálékra volna szükséged. Ha tehát úgy parancsolnád, akkor Kathanaka húsából lakoznánk.” – E szörnyű beszéd hallatára az oroszlán magából kikelve ráripakodott a sakálra: „Adta hitvány gazfickója! Ha még egyszer ilyet mondasz, abban a pillanatban megöllek! Hiszen védelmemről biztosítottam a tevét! Hogyan ölhetném meg őt?! Hiszen mondják is:

*Ételt, földet, tehenet vagy bármit adni mind nem annyi,
Mint azt, aki védelmünkre bízta magát, el nem hagyni.”*

Ennek hallatára a sakál így szólt: „Fölség! Megölni azt, akit védelmünkről biztosítottuk, természetesen bűn. De nem bűn olyasvalakit megölni, aki fölséged iránt való vonzalomból ajánlja föl életét. Ha tehát a teve maga ajánlja föl magát áldozatul, akkor el kell venni életét. Vagy pedig közülünk kell valakit megölni. Mert fölségednek mindenesetre kiadós táplálékot kell kapnia, különben egészen elerőtlenedik a koplalástól. Mire való az életünk, ha nem arra, hogy feláldozzuk fölségedért? Ha valami emberi dolog történnék fölségeddel, úgyis a máglya tűzébe kellene magunkat vetnünk.”^[21] – Ennek hallatára Madótkata így válaszolt: „Ha így áll a dolog, tedd, amit jónak látsz!” A sakál erre gyorsan a többiekhez sietett, s így szólt: „Urunk állapota igen súlyos. Minek szaladgáljunk ide s tova? Ha ő nincs, ki fog bennünket védelmezni? Menjünk urunkhoz, aki az éhségtől fél lábával már a sírban van, s ajánljuk föl neki életünket, hogy kimutassuk hálánkat irántunk tanúsított jóságáért!”

A sakál szavai hallatára mindnyájan könnyes szemekkel Matódkata színe elé járultak, s meghajtva magukat, leültek. Mikor Matódkata meglátta őket, így szólt hozzájuk: „Nos fogtatok-e vagy láttatok-e élőlényt?” – A varjú erre így felelt: „Uram! Ide s tova lóttunk-futottunk, de egyetlen élőlényt sem fogtunk, sem láttunk. Egyen meg tehát ma engem fölséged, hogy megtartsam az életét s az égbe jussak! Hiszen mondják:

*Ha a szolga gazdájáért adja oda életét,
Hűségének jutalma az üdvösséges öröklét.”*

Ennek hallatára a sakál így szólt: „Ugyan, varjú, te igen kicsiny vagy! Ha urunk meg is enne téged, ez nem volna elég élete megtartására. Azonkívül más baj is van. Jól mondják:

*A varjúhús kicsiny falat, erőt nem ad, ebnek sem kell.
Ha nem laktat, nem is étel. Mit kezdünk ily eledellel?*

Kimutattad ragaszkodásodat urunk iránt, leróttad háládat érte, hogy eltartott téged, s jó hírre tettél szert ezen és a másik világon. Állj tehát félre, hogy most én szólhassak urunkhoz!” Ennek megtörténtével a sakál hódolattal meghajolt az oroszlán előtt s így szólt: „Engem egyen meg ma fölséged, hogy életét megtartsam, s így elnyerhessem az örök boldogságot! Jól mondják:

*Szolgájától, akit megvett, az úr mindent elvehet.
Ha életét veszi is el, bűne akkor sem lehet.”*

Ennek hallatára a párduc így szólt: „Jól beszéltél. Ámde te is kicsiny vagy, s hozzá még urunknak a rokona, mivel te szintén körmökkel vagy fölfegyverezve. Te sem szolgálhatsz neki eledelül. Mondják is:

*Ha okos vagy, tiltott ételt, ha éhen halsz, sem eszel.
Üdvösséged reményéből ilyképp semmi sem vesz el.*

Megmutattad, hogy jó családból származol. Állj tehát félre, hogy most én szólhassak urunkhoz!” Ennek megtörténtével a párduc hódolattal meghajolt az oroszlán előtt s így szólt: „Fölség! Tartsd meg életedet az enyémnek árán, hogy az örök boldogság helyére jussak, s hírem az egész földön elterjedjen! Miért csodálkozol rajtam? Hiszen mondják:

*Akit ura szolgálata közben ér a halál éppen,
E világon hírnévre jut, s üdvösségre a mennyégben.”*

Ennek hallatára Kathanaka így szólt magában: „Ezek itt mindnyájan kivágták a rezet, s urunk egyiküket sem bántotta. Így hát én is a körülményeknek megfelelően fogok a párduchoz szólni, hogy az én beszédemet is mindnyájan helyeseljék.” Miután így eltökélte magát, így szólt: „Jól beszéltél, párduc! De te is körmökkel vagy fölfegyverezve. Hogyan ehetne meg tehát Urunk téged? Állj tehát félre, hogy most én szólhassak urunkhoz!” Ennek megtörténtével a teve az oroszlán elé járult, s meghajolva így szólt hozzá: „Fölség! Ezeket itt nem eheted meg. Tartsd meg hát életedet az enyémnek árán, hogy elnyerjem az örök üdvösséget! Hiszen mondják:

*Holta után áldozó sem, vezeklő sem kap oly bért,
Mint a szolgál, aki magát fölládozza uráért.”*

E szavak hallatára a sakál és a párduc fölszakították a teve hasát, úgyhogy meghalt, mire a hitvány ravaszdiak közösen felfalták.

Ezért mondom:

*Ha gazfickók közé kerülsz, meg kell innod a levét:
A varjú és társasága tönkretette a tevét.*

*

„Meg vagyok győződve róla – folytatta Szamdzsívaka –, hogy a király környezetében hitvány gazfickók vannak. Bizonyosan egy ilyen hitvány szolgál uszítja ellenem. Azért beszél így. Ez a világ sorja. De ha már így áll a dolog, mit csináljak? Mondd meg nekem, hiszen barátom vagy!” – „Legjobb volna – mondotta Damanaka –, ha egy más vidékre mennél, s nem szolgálnál tovább ily rossz urat. Mondják is:

*Ha lenéz az urad téged, ha szavadra már nem hallgat,
Vagy ha éppen rossz útra tért, itt az idő, hogy ott hagyjad.”*

Szamdzsívaka így felelt: „Ez igaz. De míg urunk haragszik, nem mehetek el innen, s ha elmehetnék, sem nyernék vele semmit. Hiszen mondják is:

*Nagy úrral van vitád? Vigyázz, ha túl vagy is völgyön-hegyen,
Karja hosszú és eléri ellenségét, bárhol legyen.*

Nincs tehát más hátra, mint hogy harcra álljak ki vele. Jól mondják:

*Dicsőséget aratni vagy meghalni és égbe menni
A hős sorsa. Szép és nem is olyan nehéz hősnek lenni.”*

Ennek hallatára Damanaka így szólt magában: „Micsoda? Ez a fickó arra határozza magát, hogy harcra áll ki? Ebben az esetben megeshetik, hogy hegyes szarvaival megsebesíti a királyt. Ez nagy baj volna! Így hát még egyszer megkísértem okkal-móddal rávenni őt, hogy más vidékre menjen.” Aztán hangosan így szólt: „Igazad van, barátom! De micsoda harc lesz ez? Jól mondják:

*Mielőtt még belekötnél valakibe, jól kiismerd!
Mert megaláz ellened, mint a kis bábica a nagy tengert.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Szamdzsívaka. Damanaka ezt mesélte:

TIZENKETTEDIK MESE

A BÍBIC ÉS A TENGER

Egy bizonyos helyen, a tenger partján, egy bícházaspár lakott. Egyszer a havibaj idejének elérkeztével a nőstény bíbic teherbe esett. Mikor aztán elérkezett a lebetegedés ideje, a nő-bíbic így szólt férjéhez: „Itt a lebetegedés ideje, kedvesem! Keress hát számomra egy bátorságos helyet, hogy oda rakjam tojásaimat!” – A hím-bíbic így válaszolt: „Kedvesem! Ez a hely itt a tenger partján egészen alkalmas. Betegedjél le itt!” – A nő így felelt: „Holdtölte napjáig idáig emelkedik a tenger dagálya, amely a legerősebb dühös elefántokat is elragadja. Keress hát messze innen másvalahol helyet számomra!” – Ennek hallatára a férj mosolyogva így szólt: „Nem jól beszéltél, kedvesem! Szó sincs róla, hogy a tenger kárt tehetne fiókáinkban. Csak toj ide bátran a tojásaidat!” – A tenger ennek hallatára így szólt magában: „Mennyire el van bizakodva ez a pirinyó madár! Igazán jól mondják:

*Hátán alszik a kis bíbic s lábait az égnek tartja,
Mert hogy az ég rászakadjon, semmiképpen sem akarja.
Csakugyan nincs a világon olyan ici-pici állat,
Ki dölyfében azt ne hinné, hogy sokat s nagyot csinálhat.
Lássuk hát a hatalmát – már pusztá kíváncsiságból is!
Ugyan mit csinálna nekem, ha elragadnám a tojásait?”*

Erről a szándékáról nem is tett le: mikor a nő-bíbic egyszer lebetegedése után eledel után járt, a tenger megdagadt, mintha

dagályban lett volna, s magába sodorta a tojásokat. Mikor a nő-bíbic visszatért, az üres fészek láttára jajveszékelve így szólt férjéhez: „Megmondtam neked, ostoba, hogy a tenger dagálya megsemmisítéssel fenyegeti tojásainkat, s kértelek, hogy vonuljunk inkább beljebb. De te ostoba módon el voltál magadban bizakodva, s nem hallgattál a szavamra. Bizony jól mondják:

*Ki barátja tanácsára hederíteni nem szokott,
Pórus jár, mint a teknős, hogy elengedte a botot.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a hím-bíbic. A nő-bíbic ezt mesélte:

TIZENHARMADIK MESE A LUDAK ÉS A TEKNŐSBÉKA

Élt egyszer egy bizonyos tóban egy teknősbéka, akit úgy hívtak, hogy Kambu-gríva (kagylónyakú, mert három redő van a nyakán). Volt két igen jó barátja: két lúd, Szamkata (kicsiny) és Vikata (nagy) nevezetű. A ludak nappal a teknősbékához csatlakoztak, s kölcsönösen mindenféle isteni és nagy bölcsekről szóló történeteket beszéltek el egymásnak, naplementekor aztán tanyájukra mentek. Idővel a tó vize esőhiány következtében mindinkább apadni kezdett. A ludak ezen a szerencsétlenségen elszomorodva így szóltak a teknősbékához: „Csupa iszap ez a tó, barátom. Elszorul a szívünk arra a gondolatra, hogy mi lesz veled.” – A teknősbéka erre így válaszolt: „Vízhiány folytán itt már nem élhetünk. Mindamellet gondolkozzunk! Hátha van valami segítség!

*Semmiféle búban-bajban el ne veszítsd a fejedet,
Üldöz a sors? Csak csigavér! Idővel kiheverheted.
Lám a hajós hányszor szenved hajótörést a tengeren!
Mégis mihelyt módjában van, mindjárt megint hajón terem.*

Hozzatok csak egy erős kötelet vagy inkább egy vékony botot! Én majd a bot közepébe harapok a fogaimmal. Ti aztán vegyétek a bot egy-egy végét a csőrötökbe, a botnál fogva emeljete föl s szállítsatok át engem egy mély vizű tóba!” – „Ezt megtehetjük, barátom – mondták a ludak. – De neked jámbor vezeklők módján, le kell tenned a hallgatás fogadalmát, különben leesel a botról!” – Ennek megtörténtével a ludak a

levegőbe emelkedtek a teknősbékával, s röpközben egy város fölé kerültek vele. Mikor a város lakói meglátták őket, elbámulva kiabálni kezdtek: „Ni! Két madár egy kereket vagy mit visz a csőrében! Nézzétek csak! Nézzétek csak!” – A kiabálás hallatára a teknősbéka így akart szólni: „Ugyan, miféle kiabálás ez?” De alig nyitotta ki a száját, lezuhant, mire a város lakói szétarabolták.

Ezért mondom:

*Ki barátja tanácsára hederíteni nem szokott,
Pórus jár, mint a teknős, hogy elengedte a botot.*

Ezt is mondják:

*Előrelátó és Okos manapság is vígan élnek,
Lesz-ami-lesz áldozatul esett világnézetének.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a hím-bíbic. A nő-bíbic ezt mesélte:

TIZENNEGYEDIK MESE

A HÁROM HAL

Egy bizonyos tóban három hal élt, akiket így hívtak: Előrelátó (Anágtavidhátar: aki a jövőre vonatkozólag intézkedik), Okos (Pratjuttannamati: aki a körülményekhez képest okosan cselekszik) és Leszami-lesz (Jadbhavisja: a fatalista, aki azt mondja: lesz, ami lesz). Egyszer halászok jelentek meg, s a tó láttára így szóltak: „Mennyi hal van ebben a tóban, ahol eddig még nem halásztunk! Ma már van mit ennünk, különben is este van már. De határozzuk el, hogy holnap reggel idejövünk!” – E szavak hallatára Előrelátó elkábult, mintha a mennykő csapott volna bele, majd összehívta a halakat, s így szólt hozzájuk: „Hallottátok-e, mit mondtak a halászok? Meneküljünk hát még az éjjel egy más közeli tóba! Erős ellenséggel szemben egy fegyvere van a gyöngének: a futás. Meg vagyok róla győződve, hogy holnap reggel a halászok idejönnek, s megsemmisítik a halakat. Egy pillanatig sem szabad tovább itt maradnunk! Jól mondják:

Akárhol is jól megélhet az okos a föld hátán.

Minek nézné, mint tombol az ellenség a hazáján?”

Ennek hallatára Okos így szólt: „Jól beszéltél. Én is ezen a nézeten vagyok. Menjünk máshová! Jól mondják:

Aki otthon rossz sorban él, szülőföldjét odahagyja.

Minek innók a rossz vizet – csak, mert apánk kútja adja?!”

Ennek hallatára Lesz-ami-lesz elnevette magát, s így szólt: „Tanácsotok semmit sem ér! Hogyan is volna helyénvaló ezt az apáinktól és őseinktől öröklött tavat pusztá szófia-beszédre odahagyni? Ha az a sorsunk, hogy elvesszünk, akkor bárhová megyünk is, a halál torkába futunk. Ugyancsak jól mondják:

Kit a sors véd, meg van védve, bármennyire védtelen.

Kit a sors ver, meg van verve, bárhogy védik szüntelen.

Az egyiket erdő mélyén hagyják: megél s talpra áll,

A másikat otthon óvják: elragadja a halál.

Én hát nem tartok veletek. Ti tegyetek, ahogyan jónak látjátok!” – Elhatározása hallatára Előrelátó és Okos környezetükkel együtt elhagyták a tavat. Másnap reggel aztán a halászok kivetették a tóban hálójukat, s Lesz-ami-lesz a többi halakkal együtt életét vesztette.

Azért mondom:

Előrelátó és Okos manapság is vígan élnek,

Lesz-ami-lesz áldozatul esett világnézetének.

*

Ennek hallatára a hím-bíbic így szólt: „Azt hiszed, kedvesem, olyan vagyok, mint Lesz-ami-lesz? Majd meglátod, mennyire megyek az eszem erejével, ha ezt a gonosz tengert kiszárítom!” – A nő-bíbic így szólt: „Hogyan állhatnál te háborúságban a tengerrel? Semmi értelme sincs annak, hogy reá haragszol. Jól mondják:

Mit haragszol, ha nincs erőd? Csak magadnak ártasz vele!

Ha erősen forr a fazék, csak önmagát forrázza le.”

A hím-bíbic így szólt: „Ne beszélj így, kedvesem! Akiknek erős akaratuk van, azok, még ha igen kicsinyek is, hatalmasok felett is diadalmaskodnak. Ezzel az én csőrömmel az egész tengert szárazföldre változtatom.” – A nő-bíbic így felelt: „Kedvesem! A Gangesz kilencszáz folyó vizét viszi folyton a tengerbe, úgyszintén az Indus is. Eszerint ezernyolcszáz folyó vize ömlik szünet nélkül a tengerbe. Hogyan száríthatnád ki hát a csőröddel, amelybe csak egy csöpp víz fér? Mire való ez a hihetetlen beszéd?” – A hím-bíbic erre így felelt: „Kedvesem!

Tarts ki mindig csüggedetlen! A siker el nem maradhat.

Elég hosszú idő alatt a tenger is kiapadhat.”

A nő-bíbic erre így szólt: „Ha mindenáron ki akarsz kezdeni a tengerrel, akkor hívd össze a többi madarakat is, s barátaiddal egyetértésben cselekedjél! Mert jól mondják:

Elbukott a nagy nemegyszer, ha sok kicsi összeállott:

Veréb, harkály, légy és béka megölték az elefántot.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte a hím-bíbic. A nő-bíbic ezt mesélte:

TIZENÖTÖDIK MESE A VERÉB ÉS AZ ELEFÁNT

Egy bizonyos erdővidéken egy veréb-házaspár egy tamála-fán rakott fészket, s ott lakott. Idő múltán tojásaik is lettek. Egy napon egy hebehurgya elefánt a hőség-től kínozva a tamála-fa árnyékában keresett üdülést, s dühében ormányával lehúzta s összetörte a fának azt az ágát, amelyen a verebek fészkeltek. Ennek folytán a verébtójások mind összetörték. A nő-veréb, mivel végzete még nem telt be, nagy nehezen megmenekült a haláltól, de annyira sajnálta a tojásait, hogy szünet nélkül jajveszékelt. Jajgatása hallatára egy harkály, jó barátja, megindulva hozzáment, s így szólt: „Minek jajveszékelsz hiába, kedvesem? Jól mondják:

*Mi elveszett, elmúlt s elhunyt, sírás vissza nem adhatja.
Belenyugszik, aki okos, bolond, aki siratgatja.”*

A nő-veréb így felelt: „Maglehet. De az a gonosz elefánt rosszakaratból semmisítette meg a tojásaimat. Ha igazán barátom vagy, akkor mondj valami utat-módot ennek a hitvány elefántnak a megölésére, hogy így fájdalmam megnyhüljön! Jól mondják:

*Az a derék, aki minden adósságát megfizeti:
Istápolja jó barátját, ellenségét tönkreteszi.”*

A harkály így felelt: „Igazad van, kedvesem! Majd meglátod okosságom hatalmát! De van még egy barátném, egy Vináravá (lantként zümmögő) nevezetű légy. Menjünk hozzá s kérjük fel, hogy segítsen azt a gonosz elefántot megölni!” A harkály aztán a veréb-nővel a légyhez ment, s így szólt hozzá: „Kedvesem! Egy gonosz elefánt nagy fájdalmat okozott ennek a veréb-nőnek, barátnémnak: összetörte a tojásait. Légy szíves a kezünkre járni abban, hogy azt az elefántot elpusztítsuk!” – „A legnagyobb örömmel, kedvesem – felelte a légy. – De nekem is van egy barátom, egy Méghanáda (felhőként zúgó) nevezetű béka. Ezt is vonjuk bele a dologba, s aztán tegyünk, amit jónak látunk!” – Erre mind a hárman Méghanádához mentek s közölték vele a történeteket. A béka így szólt: „Mit számít egy nyomorúságos elefánt, ha annyian haragusznak rá?! Tegyetek úgy, ahogyan ajánlom! A légy menjen déltájban ahhoz a bős elefánthoz, s zümmögjön lantszerű hangon a fülébe, hogy az elefánt gyönyörűségében lehunyja a szemeit. Ezeket aztán a harkály vágja ki a csőrével. Ha aztán az elefánt megvakult, tónak fogja gondolni azt a vermet, amelynek szélén én környezetemmel énekelni fogok. Ha aztán megszomjazva a veremhez közeledik, belezuhan s életét veszti. Így kell egyetértőleg eljárunk, ha azt akarjuk, hogy bosszútervünk sikerüljön!” – Így is történt. A bős elefánt a légy zümmögése hallatára gyönyörűségében lehunyta a szemeit. Ezeket aztán a harkály kivágta a csőrével. Déltájban aztán az elefánt a békavartyogás után indulva a mély verem szélére jutott, belezuhant s meghalt.

Ezért mondom:

Elbukott a nagy nemegyszer, ha sok kicsi összeállott:

Veréb, harkály, légy és béka megölték az elefántot.

*

A hím-bíbic aztán így szólt: „Úgy legyen, kedvesem, ahogyan mondod! Barátaim seregének segítségével fogom a tengert kiszárítani.” Miután ezt elhatározta, összehívta a kócsagokat, darvakat, pávákat és a többi madarakat, s így szólt hozzájuk: „Halljátok, társaim! A tenger megsértett engem: Elragadta tojásaimat. Eszeljünk ki valami utat-módot a kiszárítására!” – A madarak tanakodni kezdtek, s így szóltak: „Mi magunk képtelenek vagyunk a tengert kiszárítani. Kárba veszne minden fáradozásunk. De van urunk: Garuda. Közöljük vele ezt az egész dolgot, hogy nemzetsége sérelmén haragra gyulladjon, s számunkra elégtételt szerezzen! Menjünk hát urunkhoz, Garudához!” – Így is történt. A madarak halvány arccal és könnyes szemmel Garuda elé járultak, s méltatlankodva így panaszkodtak neki: „Istentelenség, istentelenség! A tenger elragadta ennek a derék bíbicnek a tojásait, mintha te nem is volnál az urunk! Most már vége a madarak nemzetségének! A tenger példájára mások is fogják bántani. Mert:

Ki bánja, mi az igazság? Járt úton jár ez a világ:

Csak egy ember tegyen rosszat, a többi mind nyomában hág.”

Ennek hallatára Garuda elszomorodott a bíbic szerencsétlenségén, majd haragra lobbant, s így szólt magában: „Igazuk van ezeknek a madaraknak! Még ma nekilátok a tenger kiszárításának!” Miközben így tűnődött, Visnu isten követe járult eléje, s így szólt: „Hej, Garuda! A magasztos Visnu küld engem hozzád. A magasztos isten Amarávati^[22] városába (Indra isten égi székvárosába) készül menni az istenek ügyében. Menj tehát nyomban hozzája!” – Ennek hallatára Garuda gőgösen így szólt: „Hej, követ! Mire használhatna a magasztos isten engem, haszontalan szolgát? Menj vissza hozzá, s jelentsd neki, hogy

hódolattal üdvözlöm, de ha lovagolni akar, fogadjon magának más szolgát! Mert:

*Ha nem becsül többé téged, hagyd faképnél uradat!
Köves földön hiába szánt-vet az ember: nem arat.”*

A követ erre így szólt: „Ej, ej, Garuda! Ilyesmit még sohasem mondottál a magasztos istennek. Talán megvetőleg bánt veled az urad? Szólj!” – Garuda így felelt: „A tenger, a magasztos istennek nyugvóhelye, elragadta a mi bíbic madarunk tojásait. Ha meg nem bűnhődik érte, nem maradok tovább a magasztos isten szolgálatában. Ez szilárd elhatározásom. Közöld gyorsan a magasztos istennel!” – Mikor a magasztos isten meghallotta a követtől, hogy Garuda szeretetből haragszik, így szólt: „Igaza van Garudának, ha haragszik. Magam megyek hozzája, s kifejezést adok becsülésemnek iránta. Mert:

*Ha jellemes, tehetséges, hű szolgádat meg nem bántod,
S úgy bánsz véle, mint fiaddal, hasznát csak te magad látod.”*

Ily gondolatokkal foglalkozva Visnu nyomban Rukmapura^{23} városába ment Garudához. Mikor Garuda a magasztos istent otthonában látta, röstelkedésében lesütötte a fejét, meghajtotta magát előtte, s így szólt: „Magasztos isten! A tenger elbizakodva benne, hogy nyugvóhelyedül szolgál, elragadta egy szolgám tojásait, s ezzel engem is megbántott. Ha nem volnék rád tekintettel, kiszárítanám érte. De hát a kutya sem kap verést, ha urát tiszteljük.

*Ha életét menthetné meg, sem tesz a jó szolga olyat,
Ami gazdájára árnyat vethet s neki kárt okozhat.”*

Ennek hallatára Visnu így szólt: „Ebben igazad van, Garuda! Jól mondják:

Az úr felel érte, amit a szolgája elkövet.

A világ nem a szolgára, az urára vet követ.

Jöjj tehát, vegyük el a tengertől a tojásokat, s adjuk át a bÍbicnek, aztán menjünk Amarávati városába!” A magasztos isten aztán tüzes nyilat vett elő, s fenyegetőleg így szólt a tengerhez: „Rögtön add vissza, te gonosz, a bÍbic tojásait, különben kiszárítalak!” A tenger erre megrémült, s visszaadta a bÍbicnek a tojásokat. Ezeket aztán a bÍbic elvitte a párjának.

Ezért mondom:

Mielőtt még belekötnél valakibe, jól kiismerd!

Mert megaláz ellened, mint a kis bÍbic a nagy tengert.

*

„Az ember tehát sohase veszítse el a bátorságát!” – mondta Damana-ka. – Ezekután Szamdzsívaka megkérdezte tőle: „Miről ismerhetem föl, barátom, hogy Pingalaka ellenséges indulattal viseltetik irántam? Oly hosszú idő óta egyre fokozódó szeretettel és kegyességgel pillantott rám! Sohasem vettem észre rajta változást. Közöld tehát az ismertetőjeleket, hogy aztán kísérletet tegyek életem megmentésére és az ő megölésére!” – Damanaka így válaszolt: „Könnyű megismerni, ha Pingalaka haragszik, kedvesem. Ha látásodra szikrázó szemekkel háromszorosan ráncolja szemöldeit s hevesen nyaldossa a szája szélét, akkor rosszat forral ellened. Ha nem, akkor jóindulattal van irántad. De most bocsáss el engem, hogy hazamenjek! Vigyázz, hogy ki ne pattanjon a titok! Ha az éj beálltával elmehetsz, akkor csak hagyd el ezt a vidéket. Jól mondják:

*Családért hagyd el a személyt és faluért a családot!
Országért hagyd el a falut s életedért az országot!*

Ha erősebbel állunk szemben, akkor vagy távoznunk kell, vagy meg kell neki hódolnunk. Ezt kívánja az életbölcesség. Így hát el kell hagynod ezt a vidéket. Életünket mindenesetre mindenáron meg kell mentenünk. Jól mondják:

*Mindent áldozz föl éltedért – nődet is, sőt fiadat!
Megszerezhetsz újra mindent, ha életed megmaradt.”*

Ezekután Damanaka Karatakához ment. Láttára Karataka így szólt hozzá: „Mit végeztél ott, kedvesem?” – Damanaka így felelt: „Elhintettem az életbölcesség magvait. A többi a sorstól függ.” – Karataka így szólt: „Miféle magvakat hintettél el? Mondd!” – „A viszály magvait hintettem el – felelte Damanaka. – Furfangos beszéddel annyira föllovaltam őket egymás ellen, hogy sohasem fognak többé szót váltani egymással.” – Karataka így szólt: „Kár! Milyen jól összefértek egymással, s mennyire örömet találtak barátságukban! Bizony nem cselekedtél helyesen, hogy a harag tengerébe vetted őket. Jól mondják:

*Ha egy békés, jámbor embert bajba döntesz kajánul,
Előtted az üdv kapuja mindörökre bezárul.*

Te csak a rombolásban leled az örömet. Könnyű másnak kárt okozni, de nehéz örömet szerezni. Csakugyan jól mondják:

*A hitvány csak rombolni tud, építésre nincsen benne sem erő,
sem akarat:*

Az egér is feldöntheti, de nem bírja fölemelni a kenyereskosarat.”

Damanaka így felelt: „Azért beszélsz így, mert nem vagy jártas az életbölcesség tankönyvében. Igen jól mondják:

*Amíg gyöngye, addig gyúrd le a kórt és az ellenséget!
Mert ha megnő, minden késő: légy bár erős, letör téged.*

Márpedig Szamdzsívaka ellenségünk, mert elvette állásunkat. Jóindulatúan idehoztam őt, s kieszközöltem számára személye bántatlanságát, s az a köszönet érte, hogy kitúrt a miniszterségemből. Ezért koholtam ezt a tervet megrontására. Különben az is lehet, hogy kerekét old innen. Kívüled senki sem fog tudni a dologról. Egészen helyénvaló volt érdekeim megóvására ekként cselekedni. Azonkívül holta után lakmározni is fogunk belőle. Így hát egyrészt bosszút állunk, másrészt visszanyerjük miniszteri állásunkat, s hegyébe még jó lakomát is csapunk. Minek akadékoskodol, ha egy csapásra ennyi mindent nyerhetünk?! Jól mondják:

*Bolond, aki jó falatra bukkanva még habozik!
Csaturaka az erdőben bezzeg vígan lakozik.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Karataka. – Damanaka ezt mesélte:

TIZENHATODIK MESE

A FURFANGOS SAKÁL

Élt egy bizonyos erdővidéken egy Vadzsradanstra (mennykőfogú vagy gyémántfogú) nevezetű oroszlán. Ugyanott élt egy Csaturaka (ravaszdi) nevű sakál és egy Kravjamukha (véresszájú) nevezetű farkas, akik mindig az oroszlán nyomában kullogtak. Egy napon az oroszlán az erdő bizonyos részében egy tevekancára bukkant, aki vemhes volt, s vajúdása miatt elmaradt a nyájától. Az oroszlán megölte a tevét, de mikor föltépte a hasát, egy eleven kis teve jött ki belőle. Az oroszlán kíséretével együtt jóllakott az anya-teve húsából, de a kis tevét gyöngéden hazavitte, s így szólt hozzá: „Kedvesem! Sem tőlem, sem senki mástól nem kell félned. Csak kószálj kedvedre ebben az erdőben! Mivel olyan a füled (karna), mint a nyárs (sanku), azért Nyársfülű (Szukukarna) lesz a neved.” – Ettől az időtől fogva mind a négyen együtt jártak-keltek, s azzal töltötték az időt, hogy a társas élet mindenféle örömeit élvezték. Szukukarna idővel fölserdült, de egy pillanatra sem hagyta el az oroszlánt. Egyszer aztán az oroszlán egy bőszelelel találkozott össze. Az elefánt vad dühében annyira összedöfködte agyaraival az oroszlánt, hogy mozdulni sem tudott. Mikor aztán az oroszlán megéhezett, így szólt ez környezetéhez: „Héj, kísérőim! Hajszoljatok föl egy élőlényt, hogy erőtlenségem ellenére megöljem, s veletek együtt jóllakjam!” – Ennek hallatára mind a hárman alkonyatig kószáltak az erdőben, de egyetlen élőlényre sem találtak. Csaturaka azonban így szólt magában: „Ha ezt a Nyársfülűt megölnők, jó néhány napig volna mit ennünk. Urunk persze szereti, s védelméről is

biztosította, azért nem akarja megölni. Mindamellett okosságom hatalmával mégiscsak ráveszem urunkat, hogy ölje meg. Jól mondják:

Ésszel mindent elpusztítasz, fölépítesz és elérsz.

Ha zöldágra akarsz jutni, akkor mindig ésszel élsz.”

Miután így dűlőre jutott, így szólt Nyársfülűhöz: „Hej, Nyársfülű! Urunk tápláló eleség hiányában éhséget szenved. Ha elveszítjük urunkat, mi magunk is biztosan elpusztulunk. Azért urunkra vonatkozólag akarok neked valamit mondani. Halld csak!” – „Mondd csak gyorsan – szólt Nyársfülű –, hogy szavadat habozás nélkül nyomban teljesítsem. Ha uram javán munkálok, annyi érdemet szerzek, mintha száz jó cselekedetet vinnék végbe.” – Csaturaka erre így szólt: „Ha urunknak adod a testedet, kettősen kapod vissza, s urunk is életben marad.” – Ennek hallatára Nyársfülű így felelt: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor csak nyerhetek vele. Mondd meg tehát neki, hogy az ő kedvéért föláldozom magamat! De Dharma (az igazság istene) legyen a kezesünk!” – Miután a dolgot így megbeszélték, mindnyájan az oroszlán elé járultak, s Csaturaka így szólt: „Uram! Egyetlen élőlényt sem találtunk. Azonkívül a szent nap is leáldozott már. De ha fölséged kétszeresen adja vissza neki a testét, akkor ez a Nyársfülű hajlandó e nyereség fejében s Dharma isten jótállása mellett neked adni testét.” – „Ha így áll a dolog – mondta az oroszlán –, akkor minden rendben van. Dharma legyen szerződésünk keze!” – Alig ejtette ki az oroszlán e szavakat, a farkas és a sakál fölszakították Nyársfülű hasát, úgyhogy meghalt. Az oroszlán erre így szólt Csaturakához: „Hej, Csaturaka! Most a folyóhoz megyek fürödni és ájtatoskodni. Visszatértemig örködjél itt gondosan!” Ezzel a folyóhoz indult.

Az oroszán távozása után Csaturaka így szólt magában: „Hogyan szerezhetném meg ezt az egész tevét egymagamnak eledelül?” Ezen tűnődve így szólt a farkashoz: „Hej, Kravjamukha! Te éhes vagy. Egyél ennek a tevének a húsából, míg urunk vissza nem tér! Én majd bizonyítani fogom urunk előtt, hogy ártatlan vagy a dologban.” Ennek hallatára a farkas nekiesett a húsnak. De alig evett valamicskét, Csaturaka megszólalt: „Hej, Kravjamukha! Urunk közeledik! Hagyd ott a tevét s menj távolabb, hogy észre ne vegye, hogy ettél belőle.” Ennek megtörténtével megjött az oroszán. Mikor a tevére nézett, észrevette, hogy a szíve hiányzik. Erre szemöldökét ráncolva zordonan rászólt a farkasra: „Hah! Ki tette ezt a tevét ételmaradékká? Az a halál fia!” E szavak hallatára Kravjamukha Csaturaka arcára nézett, mintha mondani akarta volna: „Mondj valamit, hogy kimeneküljek a csávából!” Csaturaka azonban röhögve így szólt: „Lám, most rám tekintesz! Bezzeg nem néztél rám, mikor nekiestél a húsnak! Most csak élvezd gonoszságod fájának gyümölcsét!” Ennek hallatára Kravjamukha életét féltve gyorsan kereket oldott.

Ebben az időtájban egy árukkal megrakott tevekaraván vonult végig az úton. A vezér-tevének nagy kolomp lógott a nyakában. Az oroszán már messziről hallotta a kolomp hangját, s így szólt a sakálhoz: „Járj utána, kedvesem, miféle, eddig még nem hallott hang ez?” Csaturaka erre egy kissé behatolt az erdőbe, aztán gyorsan visszaloholva így szólt: „Szaladj, uram! Szaladj, ha még szaladhatsz!” Az oroszán így szólt: „Miért vagy annyira magadon kívül, kedvesem? Mit láttál? Szólj!” Csaturaka így felelt: „Fölség! Itt az Igazság istene! Föl van bősülve ellened, s ezt hangoztatja: »Időnek előtte ölte meg az oroszán az én tevémet! Ezerszeresen veszem meg rajta a teve testét!« Ezzel az elhatározással nagy haragjában kolompot akasztott a karaván élén haladó teve nyakába, s most közeledik a megölt teve apjával és őseivel,

hogy bosszúját kitöltse rajtad.” E szavak hallatára az oroszlán ide s tova tekingetve s életét féltve odább állott, s otthagyta a megölt tevét. Csaturaka aztán kényelmesen elfogyasztotta a teve húsát.

Ezért mondom:

Bolond, aki jó falatra bukkanva még habozik!

Csaturaka az erdőben bezzeg vígan lakozik.

*

Ezekután Damanaka távozott. Szamdzsívaka pedig így szólt magában: „Ah! Miért is szegődtem fűevő létemre ehhez a húsevőhöz?! Mit csináljak most? Hová menjek? Hogyan mentsem meg az életemet? Elmegyek Pingalakához! Talán megkímél, ha segélykérőként hozzá folyamodom, s nem veszi el az életemet. Ha máshová mennék, úgylis egy húsevő gonosz lény zsákmányává lennék. Már akkor inkább oroszlántól leljem a halálomat! Jól mondják:

Naggyal vetélkedve bukni dicsőség, nem kudarc. Ne bánd!

Ha eltöri is agyarát, hegybe vágja az elefánt.”

Miután így eltökélte magát, ingadozó léptekkel lassacskán az oroszlán felé indult. De mikor látta, hogy Pingalaka a Damanaka leírta állapotban van, remegve s magát födözve megállott, s anélkül, hogy magát meghajtotta volna, távolabb leült. Pingalaka viszont Szamdzsívaka magatartása láttára szintén meg volt győződve Damanaka szavainak igazságáról, s bösz dühvel reárohant. Az oroszlán szétmarcangolta körmeivel a bika hátát, Szamdzsívaka viszont szarvaival fölhasította az oroszlán hasát, s ha kissé hátrább vonult is tőle, mindamellett harcra készen megállott, hogy szarvaival fölöklelje. Mind a ketten vérpiros virágú palása-fákhoz hasonlítottak, s dühösen fenekedtek egymásra.

Mikor Karataka ebben az állapotban látta őket, így szólt Damana-kához: „Ó, te ostoba! Bizony helytelenül cselekedtél, hogy egymás ellen uszítottad őket! Nem vagy tisztában az életbölcsség mivoltával. Mit értél el bölcs tanácsoddal, ha urunk itthagya a fogát? Vagy ha Szamdzsívaka nem veszi el életét? Miért ácsinkózol miniszterségre, ha ilyen ostoba vagy?! Békés úton, szépszerével semmit sem tudsz elérni. Csak erőszakoskodni tudsz. Márpedig:

*Míg jó szóval is boldogulsz, erőszakhoz minek nyúlnál?
Jobb gyógyszer az édes cukor a keserű ugorkánál.*

Semmi igényed sem lehet tehát a miniszteri állásra, mert fogalmad sincs róla, mi a miniszter föladata. A fönnforgó esetben veszedelem fenyegeti a királyt vagy miniszterét, illetőleg mind a kettőt. Ki kellene őket békíteni. De ehhez nem értesz, ostoba! Jól mondják:

*A hitvány csak rombolni tud, építésre nincsen benne sem erő,
sem akarat:
Az egér is feldöntheti, de nem bírja fölemelni a kenyereskosarat.*

De mit beszélek?! Nem is annyira te vagy a hibás, mint urunk, aki hallgat reád. Ha te léssz a miniszter, tisztességes ember feléje sem fog nézni. Jól mondják:

*Ha gonosz a tanácsosa, a jó királyt sem becsülik:
Ha krokodil lakik benne, a szép tavat is kerülik.*

Ha pedig a tisztességes emberek odahagyják az udvart, urunk is tönkrejut. De minek is ad az ember jó tanácsot ostobának? Haszna nem

lesz belőle, csak kára. Jól mondják:

*Nem vágjuk a követ késsel, a száraz fát nem hajlítjuk,
Megjárnuk, mint Szúcsímukha, ha az ostobát tanítjuk.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

TIZENHETEDIK MESE

A MADÁR ÉS A MAJOM

Élt egyszer egy hegyvidéken egy majomcsapat. Egyszer télvíz idején zord északi szél fújt, s zuhogott a zápor, úgyhogy a majmok egész testükben dideregtek, és sehogy sem tudtak egy kissé fölmelegedni. Erre némelyek vörös színű gundzsá-bogyókat hordtak össze, s a rakást körülállva minden erejükből fújni kezdték, hogy lánggra lobbantsák. Hiábavaló fáradozásuk láttára egy Szúcsímukha (hegyescsőrű) nevű madár így szólt hozzájuk: „Ugyan, ti majmok! Mennyire ostobák vagytok mindnyájan! Nem parázs ez, hanem csak parázsszínű gundzsá-bogyó! Minek fáradoztok hiába? Így nem lehet a hideg ellen védekezni! Kutassatok föl oly helyet, ahol nem jár a szél, egy búvóhelyet vagy hegyi barlangot! Még mindig torlódnak a záporral terhes felhők!” Egy öreg majom erre így szólt hozzája: „Mi közöd hozzá, mit csinálunk? Menj az utadra!” A madár azonban nem hallgatott el, hanem tovább is folyton mondogatta a majmoknak: „Ugyan, ti majmok! Mit fáradoztok hiába!” De mikor sehogyan sem akarta befogni a száját, az egyik majom, fáradozásának eredménytelenségén felbőszülve, elkapta a szárnyánál, s a sziklához vágta, úgyhogy a madárnak vége lett.

Ezért mondom:

*Nem vágjuk a követ késsel, a száraz fát nem hajlítjuk,
Megjárjuk, mint Szúcsímukha, ha az ostobát tanítjuk.*

Ezt is mondják:

*Kéretlen adsz jó tanácsot? Megadod az árát nagyon!
A tanácsadó verébnek fészékét feldúlta a majom.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

TIZENNYOLCADIK MESE

A TANÁCSADÓ VERÉB

Volt egyszer egy erdőben egy veréb-házaspár, amely egy samí-fa ágán rakott fészket. Egy napon, mikor kényelmesen otthon üldögéltek, a téli felhőkből zuhogni kezdett a zápor. Közben egy zápor- és viharverte majom jött elő, s egész testében dideregve s vacogó fogakkal a samí-fa tövében telepedett le. Mikor a nő-veréb ebben az állapotban látta, így szólt hozzá: „Ugyan kedvesem!

*Épp olyan vagy, mint egy ember: van kezed és lábad.
Mért dideregsz hát, ostoba? Mért nem építesz házat?”*

Ennek hallatára a majom dühösen így felelt: „Jobb lesz, ha befogod a szájadat! Micsoda arcátlanság ez? Gúnyt űzsz belőlem? Adta hegyes nyelvű hitvány madara! Milyen okosan beszél! Elhallgass, különben megkeserülöd! Mi közöd hozzám, te ostoba? Annak tanácsolj, aki megbízik benned, annak is csak akkor, ha kérdez! Különben falra hányod a borsót.” Mikor aztán a veréb-nő még mindig nem hallgatott el, a majom felkúszott a fára, s széthányta a verébfészket.

Ezért mondom:

*Kéretlen adsz jó tanácsot? Megadod az árát nagyon!
A tanácsadó verébnak fészket feldúlta a majom.*

„Ha eleget tanultál is – folytatta Karataka –, nem tanultál még semmit, te ostoba! Erről persze nem tehetsz, mert a tudásnak csak a derék látja a hasznát, a hitvány nem. Jól mondják:

Mit használ a tudás, hogyha fölhasználni jól nem tudod?

Mi haszna van a lámpának, hogyha fazék alá dugod?

Tudásod tehát semmit sem ér. Az én szavamra nem hallgatsz, s a magad javával sem vagy tisztában.

Gonosznak az okossága Jámbort ugyan kifosztotta,

De tulajdon édesatyját is csaknem megfullasztotta.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

TIZENKILENCEDIK MESE

JÁMBOR ÉS GONOSZ

Egy bizonyos vidéken két barát lakott: Jámbor (Dharmabuddhi) és Gonosz (Pábabuddhi). Gonosz egyszer így szólt magában: „Mégiscsak bolond vagyok én, hogy ily szegénységben élek! Elmegyek valahová más vidékre ezzel a Jámborral, az ő segítségével vagyont szerzek, aztán elszedem tőle az ő részét, s vígan élem világomat.” Egy napon tehát Gonosz így szólt Jámborhoz: „Mondd csak, barátom, hogyan akarsz öregkorodban élményekre visszaemlékezni, hogyan akarsz kiváló emberekről beszélni, ha sohasem láttál országot-világot? Jól mondják:

*Aki nem kelt vándorútra, más országot sosem látott
S mit sem tud a nagy világról, minek látott napvilágot?”*

E szavak hallatára Jámbor szüleitől és tanítómestereitől elbúcsúzva egy szerencsehozó napon barátja társaságában vígan fölkerekedett országot-világot látni. Vándorlásuk folyamán Gonosz Jámbor ügyességével igen sok pénzre tett szert. Miután mind a ketten jól megszedték magukat, szülőföldjük után vágyakozva vígan hazafelé indultak. Mikor aztán már lakóhelyük közelében voltak, Gonosz így szólt Jámborhoz: „Nem tanácsos, kedvesem, minden pénzünket hazavinni, mert családunk tagjai és rokonaink egyre rájárnának. Csak keveset vigyünk magunkkal haza, a többit ássuk el itt valahol az erdő sűrűjében! Ha később szükségünk lesz rá, együtt kijövünk ide, s annyit viszünk el belőle, amennyi kell. Mert jól mondják:

*Pénzét, ha mégoly kevés is, nem mutatja az okos,
Mert látása egy bölcsnek is nyugtalanságot okoz.”*

Ezt hallva Jámbor így felelt: „Így cselekedjünk, barátom!” Ennek megtörténtével mind a ketten hazamentek s vígan élték világukat. Gonosz azonban egy éjjel kiment oda az erdőbe, s az egész pénzt kivette, aztán behányta a gödröt és hazatért. Másnap aztán Jámborhoz ment s így szólt: „Barátom! Mind a kettőnknek nagy családunk van s nem lehetünk el pénz nélkül. Jöjj tehát velem arra a helyre, hozzunk el onnan valamicskét!” Jámbor így felelt: „Így cselekedjünk, barátom!” Erre mind a ketten kimentek oda az erdőbe, s fölásták a helyet, de semmit sem találtak. Gonosz erre fejét verve így kiáltott: „Héj, Jámbor! Csak te vihatted el a pénzt, senki más, mert hiszen a gödör be van hányva! Add ide a felét, különben följelentelek a királyi udvarnál!” – Jámbor így felelt: „Ne beszélj így, gazfickó! Jámbor a nevem s jámbor vagyok magam is. Én bizony nem szoktam lopni!”

Ekként feleselve a bírák elé járultak, s kölcsönösen egymást vádolták. Mikor a bírák mind a kettejük számára istenítéletet rendeltek el, Gonosz így szólt: „Ohó! Ez az ítélet igazságtalan! Írás kell a pörben, írás hiányában tanú, s csak ha tanú nincsen, rendel a törvény istenítéletet. De a fönnforgó esetben vannak tanúim: az erdei istenségek. Ezek fogják tehát egyikünket tolvajnak, másikunkat becsületes embernek nyilvánítani.” A bírák erre mindnyájan így szóltak: „Jól beszelsz. Ha tanú van a pörben, legyen mégoly alacsony származású is, az istenítélet nincs helyén. Hát még ha az istenek a tanúk! Mi magunk is nagyon kíváncsiak vagyunk rá, hogyan végződik ez a dolog. Holnap reggel tehát mind a kettőtöknek ki kell jönnötök arra a helyre az erdőbe!” – Mikor aztán Gonosz hazatért, így szólt az apjához: „Apám! Nagy pénzt loptam el attól

a Jámbortól. Egy szavadra birtokunkban marad a vagyon, különben életemmel együtt elveszett.” Az apa így szólt: „Mondd gyorsan, fiam, mit szóljak, hogy azt a pénzt számunkra biztosítsam?” Gonosz így felelt: „Apám! Azon a vidéken egy samí-fa áll, benne pedig egy nagy odú van. Rejtőzzél el azonnal ebben az odúban! Ha aztán holnap az isteneket hívom föl bizonyágtételre, mondd, hogy Jámbor a tolvaj!”

Ennek megtörténte után másnap reggel Gonosz, miután megfürdött, Jámbor mögött haladva a bírakkal együtt kiment a samí-fához s harsányan elkiáltotta magát: „Mondjátok meg, erdei istenségek, kicsoda kettőnk közül a tolvaj!” Erre Gonosznak a fa odújában lappangó atyja így kiáltott: „Jámbor vette el a pénzt!” Ennek hallatára a bírák ámulva-bámulva keresgélni kezdték a törvénykönyvben, hogy micsoda büntetés jár ki Jámbornak a pénzlopásért. Jámbor pedig ezalatt éghető anyagokkal rakta körül a samí-fa odúját, s üszköt vetett beléje. Mikor aztán az odú lángba borult, egyszerre csak kikecmergett belőle Gonosznak az apja – félig megpörkölve, kifolyt szemekkel, keservesen jajgatva, s a körülállók kérdésére mindent elmondott, amit Gonosz elkövetett. A bírák erre Gonoszt a samí-fa egyik ágára akasztották, s Jámbort magasztalva így szóltak:

„Jól fontolja meg az okos mind a hasznát, mind a kárát!

Az ostoba kócsag maga tette tönkre rokonságát.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte Jámbor. A bírák ezt mesélték:

HUSZADIK MESE

A KÓCSAG ÉS A PETYMEG

Volt egy bizonyos erdővidéken egy fügefafa, amelyen sok kócsag fészkelte. E fa odújában egy fekete kígyó lakott. Ez azzal töltötte az idejét, hogy fölfalta a kócsag-fiókákat, mielőtt még szárnyra kelhettek volna. Egyszer egy kócsag fiókái elvesztésén való bánatában életét megunva könnyes szemekkel s lecsüggesztett fejjel a tó partján álldogált. Mikor a rák ebben az állapotban látta, így szólt hozzá: „Mért sírsz annyira, bátya?” – A kócsag így felelt: „Mit csináljak, kedvesem? Boldogtalan vagyok, mert az odúban tanyázó fekete kígyó fölfalja kicsinyeimet, ezen búsulok annyira. Mondj valami utat-módot a megölésére!” – Ennek hallatára a rák így szólt magában: „Ez a madár az én fajtámnak született ellensége. Így hát olyan tanácsot adok neki, amely jó is meg rossz is, hogy a kígyó is elvessen, meg a többi kócsagok is elpusztuljanak.” Aztán hangosan így szólt: „Ha így áll a dolog, bátya, akkor csak szórj el haldarabokat a petymeg (ichneumon) odújától a fekete kígyó odújáig. A petymeg ezen az úton eljut a faodúig s megöli a gonosz kígyót.” Miután a kócsag így tett, a petymeg csakugyan eljutott a halhús nyomán a faodúig és megölte a fekete kígyót, de lassanként a fán fészkelő kócsagokat is mind megette.

Ezért mondjuk:

Jól fontolja meg az okos mind a hasznát, mind a kárát!

Az ostoba kócsag maga tette tönkre rokonságát.

*

„Így tehát – folytatta Karataka – ez a Gonosz csak a hasznot fontolta meg, a kárt nem, s ezért pórul járt. Te is úgy csináltál, ostoba, mint Gonosz, s csak a hasznot fontoltad meg, a kárt nem. Azonkívül jó szolga sem vagy, hanem gonosz ember. Ezt abból látom, hogy veszedelembe sodortad urunk életét. Magad árultad el rosszaságodat és álnokságodat. Ha már urunkat is veszedelmes helyzetbe sodortad, mit várhat tőled a magamszőrű kisember? Ezért nem maradhatsz velem együtt.

*Ahol egy nagy vasmérleget megesznek az egerek,
Ott bizonynal a héja is elvihet egy gyereket.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

HUSZONEGYEDIK MESE

AZ EGEREKTŐL MEGEVETT VASMÉRLEG

Egy bizonyos városban egy Dzsírnadhana (tönkrement) nevű kereskedő lakott. Mivel vagyonát elveszítette, elhatározta, hogy más vidéken próbál szerencsét. Mert:

*Ahol egyszer tönkrementél, tovább ottan ne maradj!
Mert ha tovább is ott maradsz, gáncs s leszólás tárgya vagy.*

Ennek a kereskedőnek egy őseitől reámaradt hatalmas vasmérleg volt a birtokában. Ezt egy céhmester házában letétbe helyezte, aztán útnak indult. Miután hosszú ideig volt vándorúton, végül megint hazajött városába s így szólt a céhmesterhez: „Hej, céhmester! Add vissza azt a mérleget, amelyet nálad letétbe helyeztem.” – A céhmester így válaszolt: „Az ám, csakhogy mérleged már nincsen meg. Megették az egerek.” – Dzsírnadhana így szólt: „Az már más, céhmester! Ha egerek ették meg, nem vagy felelős érte. Ilyen a világ sora: semmi sem tart örökké! De most szeretnék a folyóban megfürödni. Engedd el tehát velem a fiadat, hogy fürdőruhámat odavigye!” – A céhmester bűnössége tudatában félt a kereskedőtől, miért is így szólt a fiához: „Gyermekem! Nagybácsid a folyóhoz akar menni fürdeni. Menj hát vele és vidd a fürdőruháját!” – Jól mondják:

*Ha valaki fél tetőled, vagy egyet-mást még remélhet,
Tehet – de csak szeretetből nem tesz néked szívességet.*

A céhmester fiacskája erre a fürdőruhát magához véve vígan útnak eredt a jövevényel. Miután a kereskedő megfürdött, a gyermeket a folyó mellett egy barlangba dugta, s ennek bejárata elé egy nagy követ hengerített, aztán gyorsan hazament. A céhmester most ezt kérdezte tőle: „Hej, vendég! hol van a fiam, aki a folyóhoz ment veled? Szólj!” – A kereskedő így felelt: „A folyó partjáról elvitte egy héja.” – A céhmester így szólt: „Ó, te hazug! Hol vitt el valaha a héja egy gyereket?! Add vissza tehát a fiamat, különben följelentelek a királyi udvarnál.” – A kereskedő így válaszolt: „Ó, te igazmondó: Amint a héja nem visz el egy gyereket, úgy az egerek sem esznek meg egy hatalmas vasmérleget. Ha tehát vissza akarod kapni a fiadat, akkor add vissza előbb a mérlegemet!” – Így feleselve egymással a királyi udvarba mentek. Itt aztán a céhmester harsány hangon így kiáltott: „Szörnyűség, szörnyűség! Ez a rabló elrabolta a kisfiamat!” – A bírák erre így szóltak a kereskedőhöz: „Add vissza a céhmesternek a kisfiát!” – A kereskedő így válaszolt: „Mit csináljak? A héja szemem láttára ragadta el a kisfiút a folyó partjáról!” – Ennek hallatára a bírák így szóltak: „Nem igaz, amit beszélsz! Hogyan volna képes a héja egy gyermeket elragadni?!” – A kereskedő így válaszolt: „No, no! Halljátok csak, mit mondok!

*Ahol egy nagy vasmérleget megesznek az egerek,
Ott bizonyjal a héja is elvihet egy gyereket.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezték a bírák. A kereskedő erre szegről-végre elbeszélte az egész dolgot a bíráknak. A bírák nevettek, s lelkére beszéltek mind a kettejüknek, úgyhogy végül az egyik visszaadta a fiút, a másik a mérleget.

Ezért mondom:

*Ahol egy nagy vasmérleget megesznek az egerek,
Ott bizonynal a héja is elvihet egy gyereket.*

*

„Minden baj onnan van – folytatta Karataka –, hogy irigykedtél Szamdzsívakára. Rosszra fordult még a jó is, amit tenni akartál, ostoba! Jól mondják:

*Buta barát s okos ellen – vajon melyik a nagyobb baj?
Ím a majom királyt öl meg, papokat ment meg a tolvaj.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Damanaka. Karataka ezt mesélte:

HUSZONKETTEDIK MESE

A HEBEHURGYA MAJOM

Volt egy királynak egy kedves majom-szolgája, aki mindig mellette volt, s háremében is szabadon járt-kelt, s akiben teljesen megbízott. Egyszer, miközben a király aludt s a majom legyezgette, egy légy ült a király mellére. A majom újra meg újra elkergette a legyezővel, de a légy újra meg újra visszatért. Ekkor a természeténél fogva is ingerlékeny majom ostoba dühbe gurulva egy éles kardot vett elő, s ezzel sújtott le a légyre. A légy fölrepült s elszállott, a király pedig meghalt, mert az éles kard széthasította a mellét. – Ha egy király hosszú életű akar lenni, ne tartson ostoba szolgát.

A NEMESLELKŰ TOLVAJ

Élt egyszer egy városban egy tudós pap, aki azonban korábbi életében tolvaj volt. Egy napon négy idegen pap érkezett a városba, és sok árut adott el. Ennek láttára a pap így szólt magában: „Ej! hogyan kaparíthatnám meg a pénzüket?” Hogy célját elérhesse, sok szép mondást idézett előttük a tankönyvekből, s kellemes és hízogó szavakat intézett hozzájuk. Ezzel meg is nyerte bizalmukat és szolgálatukba állott. A papok aztán áruikat eladva értékes drágaköveket vásároltak, s az ő jelenlétében lábaikba (ti. lábaikon vágott sebekbe) tették, aztán útra készültek. Mikor a szarka természetű pap látta, hogy az idegenek indulásra készen állnak, felindulva így szólt magában: „Ó jaj! Eddig még mit sem kaparítottam meg vagyonukból! Velük fogok menni! Útközben

mérget adok be nekik s megölöm őket, aztán megkaparítom a drágaköveket.” Ezzel az elhatározással eléjük állott s zokogva így szólt hozzájuk: „Ah, barátaim! Indulásra készen álltok, s magamra akartok hagyni! De én úgy szeretlek benneteket, hogy a válásnak hallatára is magamonkívül vagyok. Legyetek hát kegyesek hozzám, s vigyetek magatokkal!” – Az idegenek erre megsajnálták s vele indultak el hazafelé. Mikor aztán a kiráta^[24] nép földjén haladtak keresztül, a varjak káromni kezdtek: „Hej, kiráták! Jertek! Utasok vannak itt! Sok kincs van náluk! Üssétek le őket, s vegyétek el kincsüket!” – A kiráták erre előrohantak, eldöngették a papokat, lehúzták róluk s átkutatták ruháikat, de semmit sem találtak. Erre így szóltak: „Hej, utasok! A varjak eddig még sohasem hazudtak. Bizonyosan van eldugott pénzetek. Adjátok elő, különben mindnyájatokat megölünk, fölvagdaljuk a bőrötöket s minden tagotokat megvizsgáljuk!” – A szarka természetű pap erre így szólt magában: „Ha megölik ezeket, s megtalálják lábaikban a drágaköveket, engem is megölnék. Ha viszont elsőnek ajánlom föl magamat, s bennem nem találnak drágaköveket, megmentem e papokat. Márpedig:

*Aki éltét adja oda papokért vagy tehenekért,
Áthalad a napon és a legmagasabb mennyekbe ér.”*

Miután így eltökélte magát, fönnhangon így szólt: „Hej, kiráták! Ha így áll a dolog, akkor engem öljetek meg s vizsgáljatok meg lefelől!” A kiráták így cselekedtek, s miután nem találtak benne drágaköveket, szabadon bocsátották a többi négy papot.

Ezért mondom:

Buta barát s okos ellen – vajon melyik a nagyobb baj?

Ím a majom királyt öl meg, papokat ment meg a tolvaj.

Így beszélgetett egymással a két sakál. Ezalatt Szamdzsívaka egy ideig küzdött még Pingalakával, aztán az oroszlán éles körmeitől szétmarcangolva élettelenül roskadt a földre. Mikor Pingalaka holtan látta a bikát maga előtt, jeles tulajdonságaira gondolt, s elérékenyülve így kiáltott föl: „Ó, én elvetemült! Mily rosszul cselekedtem, hogy Szamdzsívakát megöltem! Nincsen nagyobb bűn, mint a hitszegés! Mondják is:

*A hálátlan, a hitszegő s árulója barátjának
Pokolra jut, míg csak a nap és a hold az égen járnak.*

Hogy dicsértem őt mindig tanácsosaim gyülekezetében! Mit fogok most ezek előtt mondani? Jól mondják:

*Akit egyszer nyilvánosan jó embernek mondottál,
Rosszat arról ne mondj többé! Maradj meg a szavadnál!”*

Miközben így búslakodott, Damanaka eléje járult, s örvendezve így szólt: „Fölség! Micsoda kislelkűség egy fűevő áruló halálán így búsulni?! Hatalmasokhoz nem illik az ilyesmi! Jól mondják:

*Aki élted fenyegeti – legyen fiad, feleséged,
Apád, híved vagy testvéred, öld meg! Miért ne ölnéd meg?”*

Ily beszédekkel Damanaka lelket vert Pingalakába. Az oroszlán végül nem gyászolta tovább Szamdzsívakát, s Damanakát miniszterének megtéve uralkodott tovább.

*

ITT VÉGZŐDIK A
BARÁTOK MEGHASONLÁSA
CÍMŰ ELSŐ KÖNYV

ITT KEZDŐDIK A BARÁTOK SZERZÉSE CÍMŰ

MÁSODIK KÖNYV,

MELYNEK BEVEZETŐ VERSE ÍGY HANGZIK:

*Ha több okos, értelmes és
sokat tanult jóbarát
Segédeszköz híjával van,
de egymásnak jobbot ad,
Akkor végül bizonyára
szerencsésen révbe ér,
Mint a varjú, a gazella,
a teknős és az egér.*

*

HOGY
MINT TÖRTÉNT A DOLOG,
ÍGY BESZÉLIK:

*

Nem messze Mahilárópja városától, valahol a Délvidéken, áll egy magas, árnyékos fügefafa, amelynek gyümölcséből mindenféle madarak táplálkoznak, amelynek odúi rovaroktól nyüzsögnek, s amelynek árnyékában vándorok seregei pihennek meg. Ezen a fügefán egy Laghupatanaka (könnyű röptű) nevezetű varjú tanyázott. Mikor ez

egyszer eledele megszerzése végett a város felé vette útját s körültekintett, egyszerre csak egy embert pillantott meg, maga előtt, aki madárhálót vitt a kezében, s egészen fekete bőrével, kajla lábaival és sörtehajával Jama (a halál istene) szolgájához hasonlított. Láttára a varjú így szólt magában: „Ha ez a gazfickó most a fügefához megy, mely az én tanyám is, akkor isten tudja, mi lesz a fügefán tanyázó madarakkal.” Mikor ezt meghányta-vetette magában, íziben visszafordult, s a fügefához érve így szólt a madarakhoz: „Hej, madarak! Ott jön a gonosz vadász hálóval és magvakkal a kezében! Nehogy bizalommal legyetek iránta! Ez majd szétteríti a hálót és magvakat hint rá. De ti úgy nézzetek ezekre a magvakra, mint a legmérgeesebb maszlagra!” Miközben így beszélt, a vadász a fügefa tövébe ért, szétterítette hálóját, színduvára-bogyókhöz hasonló magvakat szórt rá, s kissé távolabb lesbe állott. A varjú figyelmeztetése azonban korlátként tartotta vissza a fán tanyázó madarakat: valamennyien úgy tekintettek a magvakra, mint a legmérgeesebb maszlagra, s elrejtőztek.

Éppen ebben az időben Csitragríva (tarka nyakú) galambkirály számtalan híve kíséretében ide s tova röpdösött, hogy eleséget találjon. Mikor a hálóra szórt magvakat megpillantotta, csak éhsége szavára hallgatva, a varjú figyelmeztetése ellenére nyomban lecsapott a magvakra, hogy fölszedje, s egész kíséretével együtt fogságba került. Jól mondják:

*Aki mindig csak azt nézi, hol néz ki egy jó falat,
Mefogja a halál hamar, mint a halász a halat.*

Ez persze nem az ember hibája. Mert:

Akire a végzet egyszer ráhurkolta kötelét,

Még ha jeles és derék is, elveszíti az eszt.

Mikor a vadász észrevette, hogy a galambok a hálóban vannak, örvendezve sietett elő magasra emelt fütykösével, hogy agyonverje őket. Mikor Csitragríva észrevette, hogy kíséretével együtt fogságba került, s látta, hogy a vadász közeledik, így szólt a galambokhoz: „Ne féljete! Mert jól mondják:

*Ha a szerencsétlenségben nem vesztet el fejedet,
Akkor a bajt bizonyára hamar jóváteheted.*

Ha mindnyájan haladéktalanul egyszerre fölrepülünk s magunkkal visszük a hálót s így eltűnünk a vadász szemei elől, akkor megmenekültünk. De ha félelemtől megbénulva nem emelkedtek haladéktalanul egyszerre a levegőbe, akkor a halál fiaai vagytok. Mert jól mondják:

*Sok fonál, még ha vékony is, nagy terhet is könnyen eltart,
Sok gyöngye is sokra ment, ha egyetértve egyet akart.”*

Ezekután a galambok fölrepültek a levegőbe. A vadász reájuk irányozva tekintetét utánuk szaladt, s így szólt: „Most ugyan még egyetértenek s magukkal viszik a hálót ezek a madarak, de ha meghasonlottak, minden bizonnyal lehullanak.” Laghupatanaka, a varjú is felhagyott az eledelkereséssel, s mivel fölötte kíváncsi volt rá, hogy mint végződik a dolog, mindenütt a galambok nyomában volt. A vadász végül, mikor a galambok már eltűntek szemei elől, reményét veszelve visszafordult, s ezt a verset mondotta:

*„Amit a sors is nem akar, azt bizony el nem érheted,
De magától hull öledbe, ha úgy akarja végzeted.
Hiába is kívánod hát, amit a sors nem szánt néked:
Legyen bár a markodban már, okvetlen elveszíted.”*

Mikor aztán Csitrigríva látta, hogy a vadász eltűnt, így szólt a galambokhoz: „Eltávozott már ez a gonosz vadász. Menjünk hát most mindnyájan vígan Mahilárópja városától északkelet felé! Arra lakik egy barátom, egy Hiranjaka (aranyos) nevezetű egér. Ez majd mindnyájunk kötelékeit szét fogja rágni.” Csitrigríva tanácsára tehát a galambok Mahilárópja környékére mentek, Hiranjaka nehezen hozzáférhető barlangja elé. Hiranjaka egy ezerkijáratú, nehezen hozzáférhető barlangban élt elégülten, ahol senkitől sem kellett tartania. Mikor Csitrigríva a barlang elé ért, hangosan kiáltozni kezdett: „Hej, Hiranjaka barátom! Jöjj csak gyorsan elő! Nagy bajban vagyok!” E szavak hallatára Hiranjaka nehezen hozzáférhető barlangja belsejében így válaszolt: „Ki vagy? Miért jöttél? Miféle bajban vagy? Szólj!” – Csitrigríva erre így válaszolt: „Csitrigríva vagyok, a galambok királya, a te jó barátod. Jöjj hát gyorsan! Nagy szükségem van reád!” Ennek hallatára az egér úgy megörült, hogy testén csakúgy meredezett a szőr, s bátran elősietett barlangjából. Jól mondják:

*Akinél a jó barátok szünet nélkül ki- s bejárnak,
Az úgy örül nekik, mint az üdvözült a mennyországnak.*

Mikor aztán Hiranjaka látta, hogy Csitrigríva kíséretével együtt hálóban van, egészen lesújtva kérdezte: „Mi ez, barátom?” Csitrigríva így felelt: „Látod! Mit kérdezed? Jól mondják:

*Bármikor és bárhol bármi sorsuk van az embereknek,
Nem történik egyéb velük, mint amit megérdemelnek.*

Ezt a szerencsétlenséget mohóságommal szereztem magamnak. De most szabadíts ki bennünket haladéktalanul a hálóból!” Ennek hallatára Hiranjaka így szólt:

*„Száz mérföldnyi távolból is meglátja a húst a madár,
De közelből sem a hurkot, ha a sors úgy akarja már.”*

E szavak után szét akarta rágni Csitragríva hurokját. Ez azonban így szólt: „Ne tedd ezt, barátom! Embereim kötelékeit rágd szét először, csak aztán az enyémet!” – Ennek hallatára Hiranjaka haragosan így válaszolt: „Nem beszéltél helyesen, barátom! A szolgák uruk után következnek.” – Csitragríva így felelt: „Ne beszélj így, barátom! Én vagyok az egyedüli támaszuk ezeknek a szegényeknek, akik elhagyták övéiket s hozzám jöttek. Miért ne adnám meg nekik ezt a kis tiszteletet? Jól mondják:

*Ha a király embereit tiszteletben részesíti,
Nem marad magára, még ha hatalmát el is veszíti.*

Az is megeshetik, hogy miközben hurkomat szétrágod, kitörik a fogad vagy visszajő az a gonosz vadász. Akkor aztán bizonyosan a pokolra jutok. Mert:

*Ha a szolgák bajban vannak s uruk maga jól mulat,
Rossz sorsra jut a világon s meglátja a poklokat.”*

E szavak hallatára Hiranjaka nagyon megörült, s így szólt: „Tudom, barátom, hogy ez a királynak a kötelessége. Csak próbára akartalak tenni. Így hát először a többieket fogom a hurokból kiszabadítani. Galambkíséreted ily módon nagy tisztességben fog részesülni. Jól mondják:

*Amely király embereit megbecsüli s gyámolítja,
Az akár a három világ dolgát is eligazítja.”*

E szavak után Hiranjaka valamennyiüknek hurokját szétrágta, aztán így szólt Csitragrívához: „Most menj haza tanyádra, barátom! Ha megint bajba kerülsz, jöjj megint hozzám!” Miután így búcsút vett tőle, megint visszatért az erődjébe. Csitragríva pedig kíséretével együtt hazament tanyájára. Valóban jól mondják:

*Ha van egy-két jó embered, helyed mindig jól megállod,
Legyen tehát csak minél több hozzád illő jó barátod!*

Laghupatanaka elejétől végig szemtanúja volt annak, hogy miképpen szabadította ki Hiranjaka Csitragrívát a hálóból, s most egészen elcsodálkozva így szólt magában: „Milyen értelmes és milyen erős ez a Hiranjaka! Milyen tökéletes erődjének a berendezése! Csakugyan éppen az ő módszerével kell a madarakat a hálóból kiszabadítani. S nekem senkim sincs, akiben megbízhatnám! S hozzá még állhatatlan természetű is vagyok. Mindamellett ezt a Hiranjakát barátommá fogom tenni. Jól mondják:

*Okos nem volt barát nélkül – akkor sem, ha hatalma volt:
Nagy a tenger s mégis várja, hogy emelje árját a hold.”*

Miután Laghupatanaka így eltökélte magát, leröpült a fáról, s az egér barlangjának bejárata elé állott, aztán Csitragríva hangját utánozva így kiáltott: „Jer ki, jer ki! Hej, Hiranjaka, jer ki!” – Csitragríva hangja hallatára Hiranjaka így szólt magában: „Csak nem maradt még egy galamb a hálóban, hogy Csitragríva engem szólít?” Aztán hangosan így szólt: „Ki vagy, barátom?” – Laghupatanaka így felelt: „Én egy varjú vagyok. Laghupatanaka a nevem.” – Ennek hallatára Hiranjaka egy tapodtat sem mozdult a helyéből s kikiáltotta a barlangjából: „Csak eredj innen minél hamarább!” – Laghupatanaka így szólt: „Fontos dologban jöttem hozzád. Miért nem akarsz hát előttem mutatkozni?” – Hiranjaka így válaszolt: „Semmi érdekem, hogy veled találkozzam.” – Laghupatanaka így szólt: „Láttam, mikor Csitragrívát kiszabadítottad a hálóból. Nagyon tetszett nekem a dolog. Ha egyszer hálóba kerülnék, talán a te segítségeddel én is kiszabadulnék. Köss tehát velem barátságot!” – Hiranjaka így válaszolt: „Ohó! Te vagy az evő, én a te ételed! Hogyan köthetnék én teveled barátságot?! Távozzál, mert a mi barátságunknak nagy akadálya van! Jól mondják:

*Aki bolond módra hozzá nem hasonlót tesz társává,
Nagyobbat bár vagy kisebbet, nevetségnek lesz tárgyává.*

Távozzál tehát innen!” – Laghupatanaka erre így szólt: „Halld, Hiranjaka! Várad kapuja elé ülök, s itt maradok. Csak akkor veszek megint ételt magamhoz, ha barátságot kötsz velem. Ellenkező esetben önkéntes éhhalállal akarok meghalni.” – Hiranjaka így válaszolt: „Ugyan hogyan köthetnék már én teveled barátságot, mikor ellenségem vagy?! Hiszen mondják is:

Ellenséggel össze ne állj! Ez csak romlásodra vezet.

A víz, ha mégoly forró is, mindig kioltja a tüzet.”

Laghupatanaka így felelt: „Hiszen még nem is láttuk egymást! Hogyan lehetnének tehát ellenségek? Minek beszélsz ily képtelenséget?!” – Hiranjaka így válaszolt: „Kétféle ellenséges viszony van: az egyik természetes, a másik esetleges. Te természetes ellenségem vagy. Mármost jól mondják:

*Esetleges ellentétből barátság is lesz esetleg,
Természetes ellentétet csak a halál szüntethet meg.*

A varjú így szólt: „Szeretném tudni, miben áll az a két ellentét. Fejtsd ki, kedvesem!” – Hiranjaka így válaszolt: „Az esetleges ellentét alkalmilag megszűnhetik, amennyiben megfelelő szívességtétel útján elenyészik. A természetes ellentét ellenben semmiképpen sem enyészhetik el. Ilyen viszonyban állanak egymással többek közt a petymegek (ichneumonok) és a kígyók, a fűevők és a körmös ragadozók, a víz és a tűz, az istenek és a démonok, a kutyák és a macskák, a gazdagok és a szegények, egy embernek a feleségei, az oroszlánok és az elefántok, a vadászok és az erdei állatok, a jámborok és az istentelenek, a bolondok és a bölcsek, a hűséges és a kikapós feleségek, a jó és rossz emberek. S ha az egyik nem is öli meg mindig a másikat, mégis megkeserítik egymás életét.” – Laghupatanaka így felelt: „Semmi alapja sincs annak, amit mondasz. Halld csak, amit mondok:

*Az alkalom szüli mindig mind a jó, mind a rossz viszonyt.
A szívesség jó viszonyt szül, a gyűlölet rosszat viszont.*

Állj tehát velem össze, hogy a barátság kötelességét gyakoroljuk!” – Hiranjaka így szólt: „Halld az életbölcesség velejét! Lehet, hogy valaki így gondolkozik: »Én erényes vagyok, miért is senki sem akarhat nekem rosszat.« De nincs igaza. Páninit, a nyelvtan atyját^{25} egy oroszlán fosztotta meg kedves életétől; Dzsaimini bölcselőt, a Mímámszárendszer^{26} alapítóját, egy elefánt tapodta össze; Pingalát, a metrika mesterét, egy tengeri szörny ölte meg a tengerparton. Mit törődnek a tudatlan, dühös vadállatok a kiváló tulajdonságokkal?!” – Laghupatanaka így felelt: „Ez ugyan igaz, de azért hallgasd meg, mit mondok! Az emberek azért barátkoznak, mert támogatást várnak egymástól, az erdei állatok és a madarak különböző más okokból, a bolondok félelemből és kapzsiságból, a jók azért, mert örülnek, ha látják egymást. Márpedig én a jók közé tartozom. Azonkívül esküvel és minden más módon el fogom oszlatni bizalmatlanságodat.” – Hiranjaka így válaszolt: „Semmi bizalmam nincs az esküdben! Jól mondják:

Ellenségben meg ne bízzál, még ha neked esküt is tett!

Esküt tett a szörnynek Indra, s életének véget vetett.

Ha nem bízol, lehetsz gyöngye, az erős nem árthat néked.

De ha bízol, lehetsz erős, a gyöngye is lever téged.”

E szavak hallatára Laghupatanaka néma maradt, s így szólt magában: „Milyen biztosan ítélt az életbölcesség dolgaiban! Éppen ezért mindenáron barátságot kell vele kötnöm!” Aztán fönnhangon így szólt: „Halld Hiranjaka! Ha már annyira nem bízol meg bennem, maradj a várakban, s folytass velem mindig bizalmas beszélgetést erényekről és bűnökről és más egyébekről!” – Ennek hallatára Hiranjaka így szólt magában: „Ez a Laghupatanaka, úgy látszik, jól tud beszélni s igazat

beszél. Helyén van tehát barátságot kötni vele.” Aztán hangosan így szólt: „Ám legyen! De be nem léphetsz a váramba!” – Laghupatanaka így válaszolt: „Ahogy akarod, kedvesem.”

Ettől az időtől a varjú és az egér a bizalmas beszélgetés örömeit élvezték, s azzal töltötték az időt, hogy baráti szolgálatokat tettek egymásnak. Laghupatanaka tiszta húsdarabkákat, más áldozati maradékot s mindenféle, jó emberektől odarakott főtt ételt hordott Hiranjakának. Hiranjaka viszont rizsszemeket s más ételeket szerzett be éj idején, s ezeket adta Laghupatanakának, mikor ez abban az időben hozzája jött. Ez illett mind a kettejükhöz. Jól mondják:

Ajándékot kapsz is, adsz is; sokat megtudsz, közölsz sok mást;

Vendégségbe mégy is, hívsz is. Barátok közt ez a szokás.

Senki nem lesz barátod, ha nem tessz neki szívességet:

Az istenség is előbb kap és csak aztán ad tenéked.

Szóval: az egér és a varjú, noha természetes ellenségek, a legjobb barátok lettek – oly elválhatatlanok, mint a köröm és a hús. Az egér utoljára a varjú baráti szolgálatkésztségének hatása alatt oly bizalomra gerjedt iránta, hogy mindig szárnyai közé telepedve beszélgetett vele.

Egy napon a varjú könnyes szemekkel jött az egérhez, s zokogva így szólt: „Kedves Hiranjaka! Egészen megutáltam ezt a vidéket, s máshova fogok menni.” – „Mi az oka ellenszenvednek?” – kérdezte Hiranjaka. – Laghupatanaka így válaszolt: „Halld, barátom! A nagy szárazság következtében éhínség ütött ki ezen a vidéken. Az éhínség következtében mindenki szenved az éhségtől, s már senki sem tesz ki egy falatka áldozati ajándékot sem. Mivel továbbá minden házban éheznek az emberek, mindenfelé hurkokat állítanak föl a madaraknak. Ez az ellenszenvem oka. Ezért megyek más vidékre s ezért ontok

könnyeket.” – „Aztán hová akarsz menni?” – kérdezte Hiranjaka. – Laghupatanaka így felelt: „Van a Délvidéken egy sűrű erdő közepén egy nagy tó. Van ott egy Mantharaka^[27] nevezetű teknősbéka, aki még tenálad is jobb barátom. Ez majd halhús darabokat fog nekem juttatni. Ekként éldegélve kellemes beszélgetés közben jól fogom vele tölteni az időt. Nem óhajtom látni, hogyan pusztulnak itt a madarak a hurkokban. Jól mondják:

*Ha szárazság dúl valahol, s ha tönkremegy a gabona,
Boldog, aki nem látja, hogy miként pusztul faja s hona.”*

„Ha így áll a dolog – szolt Hiranjaka –, akkor én is veled megyek. Nekem is nagy bánatom van.” – „Mi a bajod? – kérdezte Laghupatanaka. – Közöld velem!” – „Röviden el nem mondhatom – felelte Hiranjaka. – De ha odaérkeztünk, töviről hegyire elmondok mindent.” – A varjú aztán így szolt: „Én a levegőben utazom, hogyan fogsz te velem jönni?” – Az egér így válaszolt: „Ha meg akarod menteni az életemet, akkor végy a hátadra, s így szállíts engem oda! Más úton nincsen számomra segítség.” – Ennek hallatára a varjú örvendezve így szolt: „Ha így áll a dolog, akkor boldog vagyok, hogy a te társaságodban is tölthetem ott az időt. Én ismerem a röpülésnek mind a nyolc módját, többek között az együtröpülést is. Üljetek tehát a hátamra, hogy biztonságban ahhoz a tóhoz szállítsalak!” E szavak hallatára Hiranjaka abban a pillanatban a varjú hátán termett. Laghupatanaka pedig hátán az egérrel lassacskán, az együtröpülés módján útnak eredt, s végül ahhoz a tóhoz érkezett.

Mantharaka, a teknősbéka, már messziről észrevette Laghupatanakát hátán az egérrel. Láttára, mivel tisztában volt a körülményekkel és lehetőségekkel, így szolt magában: „Különös egy varjú ez!” Aztán a vízbe

ment. Laghupatanaka Hiranjakát egy a tó partján álló fa odújába eresztette, maga pedig egy faág hegyére röpt, s hangos szóval így kiáltott: „Hej, Mantharaka! Jer, jer! Laghupatanaka varjú vagyok, a te barátod! Rég akartalak már látni, s most itt vagyok! Jöjj hát s ölelj meg engem!” – Ennek hallatára Mantharaka felismerte barátját, s gyorsan kijött a vízből. Örömeben minden szőre szála csak úgy meredezett, s szemei az öröm könnyeivel teltek meg. „Jöjj, barátom, jöjj és ölelj meg engem! – szólt. – Régóta nem láttalak, azért nem ismertelek föl azonnal és mentem a vízbe.” – Szavai hallatára Laghupatanaka leröppent a fáról, s megölelte a teknősbékát. Sokáig tartották egymást átkarolva, aztán örömeben magukonkívül a fa tövébe telepedtek s elmesélték egymásnak élményeiket s minden tettüket-vettüket. Hiranjaka, miután meghajtotta magát Mantharaka előtt, szintén odatelepedett a varjú mellé. Mantharaka az egér láttára így szólt Laghupatanakához: „Ki ez az egér? Hogy van az, hogy noha a te ételed, a hátadra vetted s ide hoztad? Ennek nagyon fontos oka lehet.” – Ezt hallva Laghupatanaka így válaszolt: „Ez az egér Hiranjaka, az én barátom, valósággal a lelkemnek a fele. Amilyen megszámlálhatatlanok Pardzsanja (az eső istene) esőcseppjei, az ég csillagai vagy a fővényszemek, éppoly megszámlálhatatlanok e nemes barát kiváló tulajdonságai. S mégis bánattól lesújtva érkezik hozzád.” – „Mi az oka bánatának?” – kérdezte Mantharaka. – A varjú így szólt: „Már én is kérdeztem tőle. De ő azt felelte, hogy röviden nem mondhatja el, de ha ideérkezett, majd elmondja. De eddig még nem mondta el. Most tehát, kedves Hiranjaka, beszélj el kettőnknek szomorúságod okát!” – Hiranjaka erre ezt mesélte:

ELSŐ MESE

AZ EGÉR ÉLMÉNYEI

Van valahol a Délvidéken egy Mahilárópja nevezetű város. Nem messze tőle a magasztos Siva istennek egy kolostora áll. Itt egy kolduló barát élt, Támracsóda (vörös tarajú vagy kakas) nevezetű. Valahányszor a városba ment koldulni, mindig elverte az éhét, aztán az ételmaradékot az alamizsnás szilkébe tette, a szilkét szögre akasztotta, és aludni tért. Reggel aztán a munkásoknak adta az ételmaradékot, s ennek fejében gondosan elvégeztette velük az isten házában a tisztogatást, a tehénganéjjal való bedörzsölést, a fölékítést s egyéb teendőket.

Egy napon a hozzám szegődött egerek így szóltak hozzám: „Uram! A kolostorban mindig van főtt étel, csak az egerektől való félelemből alamizsnás szilkébe van téve s szögre van akasztva. Azért ehhez az ételhez nem tudunk hozzáférközni. De a te számodra semmi sem hozzáférhetetlen, uram! Miért szaladgálnánk tehát hiába másfelé? Menjünk ma oda, s lakjunk jól ott a te kegyedből kedvünkre!” – Ennek hallatára egész seregem kíséretében nyomban odamentem. Fölpattanva belejutottam az alamizsnás szilkébe. Miután különböző ételeket juttattam szolgálóimnak, magam is ettem. Mikor aztán mindnyájan jóllaktunk, megint hazamentünk. Így éltünk jó ideig abból a szilkéből. A kolduló barát ugyan tőle telhetőleg vigyázott, de mikor elaludt, mindig feljutottam a szilkébe, s végeztem a dolgomat. Egyszer aztán a végsőkéig ment a szilke védelmezésében. Egy bambuszbotot hozott ugyanis magával, s ezzel ütögette az alamizsnás szilkét, hogy engem elriasszon. Én természetesen féltem az ütésektől s mindig elillantam, anélkül, hogy ettem volna az

ételből. így telt az idő, miközben minden éjjel hajnalig hadban állottam vele.

Egy napon aztán egy Brhatszphidzs^[28] nevezetű kolduló barát, jó barátja, aki éppen búcsújáróhelyre zarándokolt, tért be vendégül kolostorába. Mihelyt Támracsóda meglátta, fölállott, tiszteletteljesen eléje ment, s teljesítette a vendég iránt tartozó kötelességeket. Éjjel aztán mind a ketten egy kusafűből való közös ágyra feküdtek, s az erkölcsről kezdtek beszélgetni. De mialatt a jövevény beszélt, Támracsóda az egerektől való félelmében szórakozott volt, bambuszbotjával az alamizsnás szilkét ütögetve visszas feleleteket adott neki, s mivel csak az egerekre gondolt, nem is szólt a dologhoz. Vendége erre nagyon megharagudott s így szólt hozzá: „Ej, Támracsóda! Most látom, hogy nem vagy igazi barátom. Mert nem beszélsz velem barát módjára. Így hát, noha éjjel van, itt hagyom kolostorodat, s egy más kolostorba megyek. Bizony jól mondják:

*Ha a gazda nem megy eléd, szíves hangon nem szól hozzád
S beszélgetni nem kezd véled, íziben hagyd ott a házát!*

Azóta, hogy kolostort kaptál, el vagy bizakodva, s nem törődöl többé a barátsággal. Nem is veszed észre, hogy szerzetesi életmódoddal a poklot érdemelted ki. Jól mondják:

*Ki pokolra akar jutni, elérheti könnyen célját,
Ha egy évig házipap lesz vagy csak három napig apát.*

Hiába hordod fönn az orrodát, sajnálatra méltó vagy, bolond! Itt hagyom tehát a kolostorodat, s továbbmegyek.” – E szavak hallatára Támracsóda elrémülve így szólt: „Ne szólj így, tisztelendő uram! Senki

sincs hozzád hasonló jó barátom. Halld, mért vagyok oly figyelmetlen beszélgetés közben! Van itten egy átkozott egér, aki egy ugrással a magasra akasztott alamizsnás szilkében terem, s megeszi a benne levő ételmaradékokat. Márpedig, ha ez az ételmaradék hiányzik, akkor nem tudom a kolostort karbantartani. Azért ütögetek ezzel a bottal az alamizsnás szilke felé, hogy azt az egeret elriasszam. Csak azért vagyok szórakozott. Igazán bámulatos, mire nem képes ez az átkozott egér: akkorát tud ugrani, hogy megszegyeníti a macskát, a majmot vagy bármely más állatot is.” – „Tudod-e – kérdezte a vendég –, merre van a lyuka?” – „Nem tudom, tisztelendő uram” – felelte Támracsóda. – „Bizonyosan kincs fölött van a lyuka – mondotta a jövevény. – A kincs hevétől tud akkorát ugrani. Valami oka-foka bizonyosan van a dolognak. Jól mondják:

*Ha a kifejtett szezámot^[29] Sándilí, az öreg anyó,
Hüvelyesért adja oda, ez csak nem ok nélkül valói”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Támracsóda. A vendég ezt mesélte:

MÁSODIK MESE

AZ ÖREGANYÓ KIFEJTETT SZEZÁMJA

Egyszer esős évszak idején egy bizonyos helyen egy bráhmána (pap) házában kértem szállást, mert megfogadtam, hogy szerzetesnek állok. Aztán a bráhmána tanácsára és az ő támogatásával ott is maradtam, s egészen az istenek tiszteletének szenteltem magamat. Egy napon reggel arra ébredtem, hogy a bráhmána és felesége, Sándilí anyó, feleseltek egymással. A bráhmána így szólt: „Asszony! Holnap a nyári napforduló napja van, amely igen sokat fog hozni a konyhára. Én egy másik faluba akarok menni kegyes adományokat gyűjteni. Te pedig a magasztos Nap tiszteletére készíts egy bráhmána számára valami ennivalót!” – Mikor a bráhmani (papné) e szavakat hallotta, kemény szavakkal támadt rá, s így szólt: „Magad is nyomorúságban vagy! Honnan vehetnék elő valami ennivalót? Nem szégyelled magadat, így beszélni? Mióta neked adtam a kezemet, semmi jóban sem volt részem: egy jó falatot nem ettem, egyetlen kézre, lábra, nyakra való vagy másféle ékszert nem kaptam.” – E szavak hallatára a bráhmána, noha meg volt illetődve, egészen csendesen így szólt: „Nem szabad így beszélni, asszony! Jól mondják:

*A felhőt, bár csak vizet ad, szereti az egész világ,
Aki csak a markát tartja, még ha barát is, utálják.*

Ezt szem előtt kell tartaniok azoknak is, akik szegénységben vannak, s annak idején érdemes személyiségnek adniok kell kevesükből egy keveset. Jól mondják:

*Amit jókor s kellő helyen a jámbor a jóknak ad,
Az bizonynal nem vész kárba, s mindörökre fönmarad.*

Ezt is mondják:

*Szerezz vagyont! Ámde kapzsi ne légy, s ismerj mértéket!
Ha a sakál nem oly kapzsi, nem kap furcsa fejéket.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a papné. A bráhmana ezt mesélte:

HARMADIK MESE

A KAPZSI SAKÁL

Élt egyszer egy erdővidéken egy pulinda^[30] törzsből való ember. Ez egyszer vadászatra indult. Cserkészés közben egyszer egy hatalmas vadkanra bukkant, aki akkora volt, mint az Andsana hegye. Láttára a vadász füle tövéig húzta föl íját, s éles nyilával el is találta. A vadkan erre dühbe jött, s teliholdként fényeskedő agyarával fölhasította a hasát, úgyhogy a vadász élettelenül roskadt a földre, de miután megölte a vadászt, maga is belehalt nyíl ütötte sebébe. Időközben egy sakál, akinek betelt a végzete, ide s tova sompolyogva a hely színére érkezett. Mikor a vadász és a vadkan tetemét meglátta, örvendezve így szólt magában: „Hej, hogy mosolyog rám a szerencse! Micsoda váratlan lakomához jutottam! Csakugyan jól mondják:

*Az előbbi lét gyümölcsét, bármit tégy is, elnyered,
Minden, legyen bár jó vagy rossz, csak a végzettől ered.*

Ezt a zsákmányt most úgy fogom felosztani, hogy sok napra legyen eleségem. Egyelőre csak az íj végén levő húst fogom megenni. Mert:

*Mindig csínján költekezzél! Lassan fogyjon a kereset!
Életitalt is isznak, de az okosok csak keveset.”*

Miután így elhatározta magát, az íj végét a szájába véve rágni kezdte a húrt. De mikor a hús szét volt rágva, az íj vége átütötte a szájpadrólását s

a feje búbján jött ki, úgyhogy a sakál meghalt.

Ezért mondom:

*Szerezz vagyont! Ámde kapzsi ne légy, s ismerj mértéket!
Ha a sakál nem oly kapzsi, nem kap furcsa fejéket.*

*

Miután a bráhmána így a lelkére beszélt a feleségének, a papné így szólt: „Ha így áll a dolog, van még egy kevés szezám a háznál, ezt majd kifejtem s szezám-péppel fogok egy bráhmanát megvendégetni.” – Ezekután a bráhmána fölkászolódott, hogy egy más faluba menjen. A papné pedig meleg vízben megáztatta a szezám-magvakat, kifejtette s kitette a napra. Miközben aztán a házban foglalkozott, egy kutya jött elő s levizelte a szezám-magvakat. Ennek láttára a papné így szólt magában: „Ó, milyen találékony a balsors! Hogyan tette ehetlenné ezeket a szezám-magvakat! Nincs más hátra, mint e magvakkal valamely házba menni s e tisztogatott szezám-magvakat tisztogatatlan szezám-magvakért becserélni. Tisztogatott szezám-magvakért mindenki szívesen ad hüvelyeseket.” Ezzel fogta magát, s a szezám-magvak kicserélésére abba a házba jött, ahová én is jöttem alamizsnát kérni, s így szólt: „Vegyetek kihüvelyezett szezámot hüvelyesért!” – Mialatt a háziasszony bement a házba, hogy hüvelyes szezámot hozzon a kifejtett szezámért, fia Kámandaki^[31] életbölcesség-könyvébe pillantva így szólt: „Anyám! Nem szabad ezeket a szezám-magvakat átvenned. Ne adj ennek az asszonynak tisztogatott szezámjáért hüvelyeset! Bizonyosan van valami oka annak, hogy ez az asszony tisztogatott szezámját hüvelyesért akarja átengedni.” Ennek hallatára a háziasszony visszautasította a szezám-magvakat.

Ezért mondom:

Ha a kifejtett szezámot Sándilí, az öreg anyó,

Hüvelyesért adja oda, ez csak nem ok nélkül való!”

*

Miután Támracsóda vendége ezt elmesélte, újra így szólt: „Tudod-e, mely úton jön az egér?” – „Tudom, tisztelendő uram – felelte Támracsóda –, mert nem egyedül jön. Ellenkezőleg: megszámlálhatatlan sereg kíséretében, egész népével együtt jön, s szemem láttára szaladgál ide s tova.” – „Van-e itt valami ásó eszköz?” – kérdezte a vendég. – Támracsóda így felelt: „Hogyne volna! Itt van ez a tiszta vasból való kap!” – Az idegen erre így szólt: „Akkor holnap reggel keljünk fel korán, mikor a kolostorba jövő emberek még nem tapossák össze a talajt, s kövessük az egerek lábainak a nyomait!”

E beszéd hallatára, folytatta az egér, így szóltam magamban: „El vagyok veszve! Ez az ember igen határozottan beszél. Ahogyan rájött a kincs létezésére, úgy rá fog találni várunkra is. Szavaiból világosan ki lehet azt venni.

Hogy ki mit ér, az okos egy pillantásra megítéli:

A gyöngy súlyát a szakértő pusztá kézzel is leméri.

Félelmemben egészen megzavarodva nem a szokott, hanem egy más úton indultam kíséretemmel együtt váram felé. Miközben kíséretem élén haladtam, egyszerre csak egy hatalmas macska jött felénk. Mihelyt ez az egerek seregét megpillantotta, rögtön rájuk vetette magát. Azok az egerek, akik megmenekültek a haláltól, szememre hányták, hogy rossz úton vezettem őket, s vérükkel áztatva a földet, eljutottak a vár elé. Én magam másfelé mentem, de a többi egerek, a bolondok, bementek a várba. Közben előjött az a gonosz idegen barát, s mikor látta, hogy a föld a várunk felé vezető úton vércseppekkel van borítva, ásni kezdett kapájával. Ásás közben megtalálta azt a kincset, amely

fölött én mindig laktam, s amelynek heve arra képesített engem, hogy magasan fekvő helyekre is fölugorhassam. A jövevény erre örvendezve így szólt Támracúdához: „Na, tisztelendő uram, most már gondtalanul alhatol! Ennek a kincsnak a heve képesítette azt az egeret arra, hogy téged virrasztásra kényszerítsen.” E szavak után mind a ketten magukhoz vették a kincset, s bementek a kolostorba. Mikor aztán én visszatértem, s nem találtam a kincset, ránézni sem tudtam többé erre a szomorú, borzalmat keltő helyre, s így szóltam magamban: „Mit csináljak? Hová menjek? Hogyan nyerjem vissza lelkem nyugalmaát?” Így tűnődve s nagy szomorúságba merülve töltöttem a napot.

Mikor aztán a nap lenyugodott, kíséretemmel együtt szorongva és leverten újra behatoltam abba a kolostorba. Támracúda kíséretem neszelésének hallatára megint elkezdte bambuszbotjával az alamizsnás szilkét ütögetni. A vendég erre így szólt: „Miért nyugtalankodol még most is, barátom, s miért nem alszol?” – Támracúda így válaszolt: „Tisztelendő uram! Az az átkozott egér már megint itt van egész kíséretével együtt! Még mindig félttem tőle az alamizsnás szilkét, azért ütögetek feléje bambuszbotommal.” – A jövevény erre nevetve így válaszolt: „Ne félj, barátom! Mióta az az egér elveszítette kincsét, nem tud többé ugrani. Jól mondják:

Ha valaki a világot lenézi és föl sem veszi,

Ha henceg és erőszakos, ezt mind csak a vagyon teszi.”

E szavak hallatára dühbe jöttem, s minden erőmet összeszedve a magasba szöktem, de nem értem el az alamizsnás szilkét, s a földre estem. A zaj hallatára ellenségem nevetve így szólt Támracúdához: „Nézd már, nézd ezt a mohó egeret!” – Majd így folytatta: „Akinak persze vagyona van, az hatalmas is, okos is. Mióta ez az egér elveszítette

a kincsét, csak olyan, mint akárki más a fajtájából. Aludjál csak nyugodtan! Ami arra képesítette, hogy oly magasra felpattanjon, az a kezeink között van. Jól mondják:

Mi a kígyó méreg nélkül, az elefánt agyar nélkül?

Mi az ember, ha pénze nincs? Névleg ember már csak végül.”

Mikor ezt hallottam, így szóltam magamban: „Ha már egy ujjnyira sem tudok felszökni, füttyülök az egész nyomorúságos életre! Jól mondják:

Mint a vad-szezám s vad-árpa csupán névleg szezám s árpa,

Az ember is névleg ember, ha vagyona végét járja.

Aki mindig csak nyomorgott, annyit mégsem szenved soha,

Mint az, kihez jó volt a sors és csak később lett mostoha.

Szegény ember komisz ember s mindig gyanús okvetlenül:

Előle még az is, akit ő segítne, elmenekül.”

Így panaszkodtam megtörve, s mikor aztán láttam, hogy kincsem fejpárnául szolgál, hajnalban váram felé indultam. Szolgáim útközben ily szavakat váltottak egymással: „Ej! Ez ugyan már nem tudja a hasunkat megtölteni! Akik tovább is mellette maradnak, azokra nem vár más, mint hogy a macska körmei közé kerülnek vagy más módon járnak pórul. Mért törekednénk még arra, hogy meg legyen velünk elégedve?! – Jól mondják:

Akitől már nincs mit várni, aki mást csak bajba ránt,

Azt messziről kikerüli szolgál és úr egyaránt.”

Mikor így hallottam őket beszélni, bementem a váramba. De senki sem jött többé elém, mire így szóltam magamban: „Szörnyű baj a szegénység! Szegény ember halott ember!” Eközben szolgálaim ellenségeim szolgálatába szegődtek, s elleneim, mikor látták, hogy magamra maradtam, gúnyt űztek belőlem. Elhagyottságomban mély gondolkozásba merültem, s végül arra az elhatározásra jutottam, hogy még egyszer behatolok ennek a gonosz barátnak a házába, s mikor alszik, szép lassan lyukat rágok fejpárnának használt pénzes zacskójába, aztán váramba viszem a kincset és segélyével újra visszaszerzem előbbi hatalmammat. Bizony jól mondják:

Nincsen szörnyűbb s megalázóbb állapot a szegénységnél:

Aki szegény, valósággal halva van már, mikor még él.

Az elhasznált kőpornak is veheted még hasznát talán.

De a szegény ember bizony haszontalan egyáltalán.

Ha pedig a kincs visszaszerzése közben életemet veszítem, ez is szép dolog. Mert:

Ki tehénért, papért, nőért és vagyonért éltet áldoz,

Megszerezte az a jogot a mennyei boldogsághoz.

Miután így eltökéltem magamat, éj idején behatoltam a kolostorba. Már lyukat rágtam az alvó barát zacskójába, mikor egyszerre fölébredt a gonosz, s oly erővel sújtott bambuszbotjával a fejemre, hogy kis híján csaknem meghaltam, s alig bírtam elmenekülni. Bizony jól mondják:

*Megkapja az ember, ami neki jár.
Ezen bizony egy isten sem segít már.
Mért bámuljak s búsuljak hát éppen én?
Nem adom én másnak, ami az enyém.*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Laghupatanaka és Mantharaka. Hiranjaka ezt mesélte:

NEGYEDIK MESE

MEGKAPJA AZ EMBER, AMI NEKI JÁR

Élt egyszer egy városban egy Szágaradatta (tengeradta) nevezetű kereskedő. Ennek fia száz rúpiáért egy könyvet vásárolt, amelybe csak egyetlenegy vers volt beleírva – éspedig a következő:

*Megkapja az ember, ami neki jár.
Ezen bizony egy isten sem segít már.
Mért bámuljak s búsuljak hát éppen én?
Nem adom én másnak, ami az enyém.*

Mikor az apa ezt a könyvet meglátta, ezt kérdezte fiától: „Mennyiért vetted ezt a könyvet, fiam?” – „Száz rúpiáért” – felelte a fiú. – Ennek hallatára az apa így szólt: „Ó, te ostoba! Száz rúpiát adsz olyan könyvért, amelyben csak egyetlen vers van? Hogyan szerezhethnél te vagyont, ha így gondolkozol? Ettől a perctől fogva nem szabad többé lábadat a házamba tenned.” Miután így lehordta, elkergette őt hazulról. A fiú leverten más vidékre költözött, s egy városba érve, itt ütötte fel tanyáját. Néhány nap múlva aztán e város lakóinak egyike ezt a kérdést intézte hozzá: „Honnan jöttél, uram? Mi a neved?” – A kereskedő fia így válaszolt: „Megkapja az ember, ami neki jár.” – Akárki is kérdezte tőle a nevét, mindig ezt a feleletet adta. Ennélfogva a kereskedő fiának az egész városban ez lett a neve: „Megkapja-az-ember”.

Egy napon mármost Csandravatí (szép, mint a hold), az ifjúsága virágában álló szépséges királyleány, barátnéja társaságában

megtekintette a várost. Ez alkalommal véletlenül egy rendkívül szép és elragadó királyfi került a szeméi elé. Mihelyt a királyleány meglátta őt, nyomban a virágnylas isten (Káma, a szerelem istene) zsákmányává lett, s így szólt barátnéjához: „Barátném! Eszközöld ki mindenáron, hogy még ma találkozhassem övele!” – Ezt hallva barátnéja, gyorsan a királyfihoz ment, s így szólt hozzá: „Csandravatí királyleány küldött engem hozzád, s ezt üzeni neked: »Attól fogva, hogy megláttalak, a szerelem istene a legszörnyűbb szenvedést hozta reám. Ha tehát nem jössz gyorsan hozzám, nincs más menedék számomra, mint a halál.« – Ennek az üzenetnek a hallatára a királyfi így válaszolt: „Ha mindenáron a királyleányhoz kell mennem, közöld velem, hogyan juthatok el hozzája.” – A barátné így válaszolt: „Éj idején erős szíj fog lelógni a palota felső emeletéről, ezen kell hozzája felmásznod.” – A királyfi így felelt: „Ha már így határozta, úgy fogok csinálni.” – Miután a királyfi így határozott, a barátné visszatért Csandravatíhoz. Mikor aztán leszállt az éj, a királyfi így szólt magában: „Ohó! Nagy bűn ez a dolog! Hiszen aki tanítómestere leányához vagy ura, szolgája s barátja nevéhez közeledik, azt úgy tekinti a világ, mint egy pap gyilkosát.

*Ami szégyent hoz nevünkre, ami elveszíti lelkünk
S elveszi az eget tőlünk, olyasmit el ne kövessünk!”*

Ily helyesen gondolkozott a királyfi, s nem is ment el a királyleányhoz. Mikor aztán Megkapja-az-ember éjjel kószálás közben a királyi palota felső emeletéről lelógó szíjat megpillantotta, kíváncsiságból felmászott rajta. A királyleány abban a hiszemben, hogy választottja jött hozzá, fürdővel, étellel, itallal és ruhával tisztelte meg, melléje telepedett az ágyra, átölelte, s örömeiben magánkívül így szólt: „Puszta látásodra szerelemre gerjedtem irántad, s odaadtam magamat

neked. Még csak gondolatban sem lesz más férjem, mint te. Mért nem szólsz hát hozzám?” – A kereskedő fia erre megszólalt: „Megkapja az ember, ami neki jár.” E szavak hallatára a királyleány felismerte, hogy tévedett. Erre elküldte magától a kereskedő fiát, s felszólította, hogy bocsátkozzék le a palota felső emeletéről.

A kereskedő fia most egy omladozó templomba ment, s ott elaludt. Eközben egy éjjeliőr érkezett oda, aki egy örömléánnyal akart itt találkozni. Mikor az ott alvó embert megpillantotta, el akarta őt távolítani, s ezért így szólt hozzá: „Ki vagy, uram?” – A kereskedő fia így felelt: „Megkapja az ember, ami neki jár.” – Ezt hallva az éjjeliőr így szólt hozzá: „Barátságtalan ez a templom! Menj inkább a házamba, s aludjál az én ágyamon!” – A kereskedő fia beleegyezett, de tévedésből egy más fekvőhelyre került. Itt pedig Vinajavatí (szemérmes), az őrnek felserdült leánya, aludt – egy ifjúsága virágában álló szép leány, aki szerelmes volt egy férfiúba, s éppen akkor találkát adott neki. Mikor a leány észrevette, hogy valaki hozzája érkezett, az éj homályától megtévesztve azt hitte, hogy kedvese jött hozzája. Erre fölkel, s ételt, ruhát s egyebeket adott neki, majd melléje telepedett az ágyra, s gandharva-házasságban egyesült vele. Aztán nyíló lótuszhoz hasonló arcát felé fordítva így szólt hozzá: „Miért nem szólsz hozzám most is bizalmasan, uram?” – A kereskedő fia így szólt: „Megkapja az ember, ami neki jár.” Ennek hallatára a leány így szólt magában: „Elhamarkodtam a dolgot! Ez a hebehurgyaság gyümölcse!” Miután erre rájött, elszomorodva kiadta az utat a jövevénynek.

Miközben aztán a kereskedő fia végigment az utcán, egy Varakírti (vőlegényi pompában ékeskedő) nevezetű vőlegény, aki éppen akkor érkezett egy más helységről, közeledett násznépével vidám muzsikaszó mellett. A kereskedő fia is a menethez csatlakozott. Mivel a csillagjósoktól megállapított kedvező pillanat már közel volt, a

menyasszony, egy céhmester leánya, menyegzői díszben már a céhmesternek a főutcához közel eső háza előtt, a lugassal és oltárral díszített kapuban állott. Ebben a pillanatban egy megdühödött elefánt, miután vezetőjét megölte, az előle menekülő emberek rémült kiabálása közben arrafelé rohant, ahol a menyasszony állott. Mikor a vőlegény kísérei az elefántot megpillantották, a vőlegénnyel együtt szerteszét futottak. A menyasszony egészen magára maradt, s reszketett félelmében. Ebben a pillanatban a kereskedő fia így szólt hozzá: „Ne félj! Megvédelek!” Miután e szavakkal bátorságot öntött beléje, megfogta a leány jobb kezét, s nagy bátorsággal keményen rárivallt az elefántra. Az elefánt a sors végzéséből csakugyan visszahőkölt, s másfelé vette útját. Eközben letelt a csillagiósoktól megállapított kedvező pillanat, s mikor Varakírti, a vőlegény, barátaival és rokonaival megint a hely színeére jött, látta, hogy más fogja menyasszonya jobbját. Erre így szólt: „Hej, apósom! Ez ugyan gyönyörű dolog! Nekem ígérted a leányodat, aztán másnak adod!” – Az apa így válaszolt: „Én is elmenekültem az elefánt elől, s csak most jövök vissza veletek együtt. Nem tudom, hogy közben mi történt.” E szavak után e szavakat intézte leányához: „Nem cselekedtél helyesen, leányom! Mondd el, mi történt itt!” – A leány így felelt: „Ez a férfiú mentette meg az életemet. Ameddig tehát élek, senki sem fogja meg a kezemet rajta kívül.”

Ily események között telt el az éjjel. Reggel aztán a történetek hírére nagy néptömeg csődült össze a hely színeén, s oda jött a királyleány, úgyszintén az éjjeliőr leánya is. Mikor a király hírét vette, hogy nagy néptömeg csődült össze, ő is a hely színeére ment, s így szólt a kereskedő fiához: „Mondd el bátran, mi történt itten!” A kereskedő fia erre így szólt:

„Megkapja az ember, ami neki jár.”

A királyleány némi gondolkodás után így szólt:

„Ezen bizony egy isten sem segít már.”

Az éjjeliőr leánya így folytatta:

„Mért bámuljak s búsuljak hát éppen én?”

A céhmester leánya így végezte:

„Nem adom én másnak, ami az enyém.”

A király aztán büntetlenséget biztosított a kereskedő fia számára, s mindent részletesen elbeszéltetett vele magának. Mikor aztán mindent megtudott, mindenféle tiszteletnyilvánítások között a kereskedő fiához adta leányát feleségül, sok ékszert és embert adott vele hozományul, azonfelül ezer falut ajándékozott neki, végül fiává fogadta, s a polgárok jelenlétében utódává és örökösévé avatta. Az éjjeliőr is a kereskedő fiához adta a leányát, s tehetségéhez képest ruhákat és egyebet adott nászajándéknak. A kereskedő fia aztán apját, anyját és egész családját tiszteletnyilvánítások között a városba hozatta, s övéi körében vígan élte világát.

Ezért mondom:

Megkapja az ember, ami neki jár.

Ezen bizony egy isten sem segít már.

Mért bámuljak s búsuljak, hát éppen én?

Nem adom én másnak, ami az enyém.

*

Miután Hiranjaka ezt a történetet elmondotta, így végezte elbeszélését: „Miután ennyi mindent, jót és rosszat, megéltem, a legmélyebb szomorúságba merültem. Ez az én bánatom oka. Barátod aztán idehozott engem.” – Mantharaka, a teknősbéka erre így szólt: „Ez a varjú itt minden bizonnyal igazi jó barátod, kedvesem! Mert noha egészen le van fogyva a koplalástól, mégis hátára vett téged, aki ellensége és étele vagy, s idehozott, ahelyett, hogy útközben megevett volna. Jól mondják:

*Aki nem hagy el bajodban, az igazi jó barátod.
Szerencsédben ellenséged is csak magad mellett látod.*

Ennélfogva most már magam is egészen megbízom a varjúban, noha egyébként víz-lakóknak barátkozása húsevő varjakkal ellentétben van az életbölcesség szabályaival. De jól mondják:

*Föltétlenül senki sem jó barátod, sem ellenséged:
Jó barát is bajba dönthet, ellen is segíthet téged.*

Isten hozott tehát, Hiranjaka barátom! Tanyázz itt a tó partján, mintha csak otthon volnál! Hogy vagyodat elveszítetted, s idegen földön élsz, azzal ne törődjél! Mert hiszen:

*Ifjúság, kincs, ál-barátság, főtt rizs, nő és felhőárnyék
Csak ideig-óráig tart: alig volt itt, elmúlt már rég.*

Ennélfogva az okosok, akik uralkodnak magukon, nem is vágyakoznak gazdagságra. Jól mondják:

*A kincs, amit életedben szorgalmasan gyűjtögettél,
Életedként védelmeztél és testedként melengettél,
Mihelyt egyszer a halál hív, s te indulni vagy kénytelen,
Öt lépésre sem kísér el, s magadra hagy a szívtelen.*

Azon sem kell búsulnod, hogy idegen földön élsz. Mert jól mondják:

*Hol van otthon, hol nincs a bölcs? Megmondom én, ide figyelj!
Nincsen föld a nagy világon, hol ne volna számára hely!*

A szegény ember idegen földön sem szerencsétlen, ha esze és szíve van. Márpedig te valósággal a bölcsességeknek edénye vagy, s erény dolgában senki sem fogható hozzád. Azonkívül vedd fontolóra azt is, hogy a megszerzett vagyon a korábbi lét folyamán művelt cselekedetek következtében is elvész. Az a kincs jó ideig a te birtokodban volt. Most már, hogy nem a tied, egy pillanatig sem élvezheted. Még ha magától visszajönne is, elragadná tőled a sors.

*Mit használ, ha megszerzed, de nem élvezed a vagyont?
Rájött erre az erdőben Szómilaka, a bolond.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Hiranjaka. Mantharaka ezt mesélte:

ÖTÖDIK MESE

SZÓMILAKA, A TAKÁCS

Élt egyszer egy bizonyos városban egy Szómilaka nevezetű takács. Ez mindig csak mindenféle szépen mintázott, királyokhoz méltó köntösöket készített. De bármily ügyes is volt mindenféle szövetek készítésében, csak éppen annyit tudott keresni, hogy jóllakhatott és ruházkodhatott, holott más hasonló takácsok, akik csak durva szövetek készítéséhez értettek, nagy vagyona tettek szert. Miután fontolóra vette a dolgot, így szólt feleségéhez: „Nézd csak, kedvesem, mennyi vagyonuk és aranyuk van azoknak az embereknek, holott csak durva szöveteket tudnak készíteni! Én bizony nem maradok itt tovább, hanem elmegyek valahová, hogy valamit keressek.” – A takács felesége így szólt: „Ugyan, kedvesem! Mesebeszéd az, hogy az ember máshol kereshet, otthon nem kereshet. Bizony jól mondják:

*Amit a sors is nem akar, azt bizony el nem érheted.
De magától hull öledbe, ha úgy akarja végzeted.
Hiába is kívánod hát, amit a sors nem szánt néked:
Legyen bár a markodban már, okvetlenül elveszíted.*

*Száz tehén közt is rátalál a kis borjú az anyjára:
Akárhol vagy, bármit tégy is, sorsod elér bizonyára.*

*Követi a fényt az árnyék s tőle soha el nem marad.
Követi a tett a tettet: ki mit vetett, csak azt arat.*

Maradj tehát itthon s iparkodjál itt zöldágra vergődni!” – A takács így felelt: „Nincs igazad, kedvesem! Erőfeszítés nélkül nem hoz gyümölcsöt a karman (a cselekedet, ti. előbbi létünk folyamán művelt cselekedeteink összessége, amely jelenlegi sorsunkat meghatározza). Jól mondják:

Nincs rá mód, hogy csupán egyik tenyerünkkel tapsoljunk:

Hogyha mi is nem cselekszünk, nem telik be a sorsunk.

Ha a sors épp, mikor ennél, juttat ételt teneked,

Még akkor is éhen halsz, ha nem mozdítod a kezéd.

Mindig küzdj és bízva bízzál! Mindig a sors nem mostoha.

Hogy a sorssal nem dacolhatsz, gyáva mondja, ne hidd soha!

Szállj a sorssal szembe bátran! Tégy meg mindent, amit tehetsz!

Ha zöldágra nem vergődöl, nem rajtad múlt: nyugodt lehetsz.

Így hát múlhatatlanul más vidékre kell mennem.” – Miután így eltökélte magát, Vardhamána városába költözött, s itt három év alatt háromszáz aranyat keresett, aztán hazafelé indult.

Miután útjának felét megtette, éppen egy erdőben járt. – Ekkor a magasztos nap lenyugodott. Mivel tartott a vadállatoktól, egy hatalmas fügefára mászott, s ott aludt. Éjfél tájban egyszerre két szörnyű külsejű embert pillantott meg. Egyikük Kartar volt (cselekvő, ti. az emberi tevékenység megszemélyesítése), a másik a Karman (cselekedet, lásd feljebb). Ezek az emberek beszélgettek egymással, s a takács hallhatta beszédüket. Egyikük így szólt: „Hej, Kartar! Igen jól tudod, hogy ez a Szómilaka itt táplálékán és ruházatán kívül semmi egyebet nem szerezhet. Miért juttattál tehát neki háromszáz aranyat!” – A másik

ember így felelt: „Hej, Karman! Igen jól tudod, hogy lehetetlen nem juttatnom azoknak, akik tevékenyek. De hogy mi lesz adományomból, az tőled függ.” – Mikor aztán megvirradt, a takács kibogozta a csomót, amelybe pénzét tette, és semmit sem talált benne. Erre szemrehányásokat tett magának, s így szólt magában: „Ó jaj, mi ez? Hová lett könnyelműségem folytán a pénz, amit oly nagy fáradsággal szereztem? Minden fáradságom kárba vészett! Így nem mutakozhatom feleségem és barátaim előtt!” Ezzel az elhatározással visszatért abba a városba, s ott egyetlen esztendő leforgása alatt ötszáz aranyat keresett, aztán újra útra kelt szülővárosa felé.

Fele útján megint abban az erdőben járt, mikor a magasztos Nap leáldozott. De mivel attól félt, hogy megint elveszti a pénzét, nem pihent meg, noha igen fáradt volt, hanem csak otthonára gondolva gyorsan tovább haladt. Egyszerre csak újra megpillantotta azt a két szörnyű embert, s hallotta beszélgetésüket. Az egyik így szólt: „Hej, Kartar! Miért juttattál ennek a takácsnak ötszáz aranyat? Hiszen jól tudod, hogy táplálékán és ruházatán kívül semmi egyebet nem szerezhet.” – A másik így válaszolt: „Hej, Karman! Lehetetlen nem juttatnom azoknak, akik tevékenyek. De hogy mi lesz adományomból, az tőled függ. Miért teszesz tehát nekem szemrehányást?!” E szavak hallatára Szómilaka megnézte a csomót, amelybe pénzét tette, de semmit sem talált benne. Erre egészen kétségbeesve így szólt magában: „Ó jaj, minek éljek tovább, ha pénzem elveszett? Fölakasztom magam erre a fügefára, hogy véget vessek életemnek.” Miután így eltökélte magát, darbha-fűből kötelet csavart, a nyakára hurkolta, s egy faághoz kötötte s már éppen le akarta magát vetni, mikor egy, a levegőben lebegő ember így szólt hozzá: „Megállj, Szómilaka! Ne kövess el ily erőszakos tettet! Én vettem el a vagyonodat, mert nem tűrhetem, hogy táplálékon és ruházaton kívül egy fillért is szerezhess. Menj hát csak haza! Ernyedetlen kitartásoddal egyébként

meg vagyok elégedve s nem akarnám, hogy hiába láttál legyen engem. Kívánj tehát magadnak valamit! Mit szeretnél?” Szómilaka így válaszolt: „Ha így áll a dolog, adj nekem sok pénzt!” – Karman így felelt: „Ugyan mit csinálnál vele, ha úgysem élvezheted? Mert az a sorsod, hogy táplálékon és ruházaton kívül semmit se élvezz. Jól mondják:

*Ugyan mit használ a vagyon, ha olyan, mint a hű hitves,
Ha nem olyan, mint a ringyó, akit minden utas élvez?”*

Szómilaka így szólt: „De ezt is mondják:

*Ha ribanc vagy fősvény vagy is, de bőven van vagyonod,
Az emberek tiszteletét legalábbis megkapod.*

Hadd érjem meg hát, hogy vagyonom van, ha mindjárt nem is élvezhetem! Nem hiába mondta a sakál:

*Lógnak már, de tartanak még! Leesnek-e egyáltalán?
Tizenöt év óta várom, meg sem érem végül talán.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a Karman. Szómilaka ezt mesélte:

HATODIK MESE

A SAKÁL ÉS A BIKA HEREZACSKÓI

Volt egyszer egy bizonyos városban egy Tíksnavisána (hegyes szarvú) nevezetű bika. Ez túlságos dölyfében elhagyta a csordáját, s szarvaival a folyó partját feltúrva s a smaragdzöld fűszálakat legelve valóságos erdőlakó állattá vált. Abban az erdőben egy Pralóbhaka (ácsingózó) nevezetű sakál is lakott. Ez egyszer nyugalmasan üldögélt feleségével a folyó partján, mikor a bika ugyanarra a homokzátonyra jött le vizet inni. Mikor a sakál felesége meglátta a bikának lecsüggő herezacskóit, így szólt férjéhez: „Nézd csak, uram, micsoda húsgombócok lógnak le annak a bikának a hasáról! Ebben a pillanatban, vagy néhány óra alatt le fognak esni. Mivel így áll a dolog, folyton a bika nyomában kell lenned.” – A hím-sakál így felelt: „Senki sem tudhatja, kedvesem, hogy leesnek-e vagy sem. Miért akarod, hogy hiába fáradozzam? Inkább szeretnék veled itt az egerekre vadászni, akik idejönnek inni, mert erre van az ő útjuk. Ha itt hagylak téged s a bika nyomában sompolygok, még jöhet valaki, s elfoglalhatja ezt a jó helyet. Jól mondják:

*Akinek nem kell a biztos s az kell, ami bizonytalan,
Mind a kettőt elveszíti, megjárja a boldogtalan.”*

A sakál felesége erre így szólt: „Ugyan micsoda férfiú vagy te, ha akármivel is beéred? A férfiúnak mindig többre kell törekednie.

Ne higgye, hogy a sors minden! Soh'se ernyedjen az ember!

Aki fáradni nem akar, a szezámából olajt nem nyer.

Ami pedig azt a kijelentésedet illeti, hogy senki sem tudhatja, vajon leesnek-e vagy sem, ez sem helytálló. Jól mondják:

A kitartó, ha gyöngye is, semmitől sem riad vissza.

Kicsi madár a csátaka, mégis felhő vizét issza.

Azonkívül torkig vagyok már az egerhússal. Azok a húsgombócok minden bizonnyal nemsokára le fognak esni. Így tehát mindenesetre úgy kell tenned, amint én mondom.” Ennek hallatára a sakál elhagyta azt a helyet, ahol egerészni lehetett, s a bika nyomában kezdett sompolyogni. Jól mondják:

Tettének az ember ura csupán addig maradhat,

Míg egyszer csak az asszonyok beszédére nem hallgat.

A sakál tehát jó ideig egyebet sem tett, mint hogy feleségével együtt a bika háta mögött kullogott. A húsgombócok azonban csak nem akartak leesni. Végre a tizenötödik esztendőben a sakál bosszankodva így szólt a feleségéhez:

„Lógnak már, de tartanak még! Leesnek-e egyáltalán?

Tizenöt év óta várom, meg sem érem végül talán.

Aligha fognak valaha leesni. Menjünk csak vissza régi helyünkre!”
Ezért mondom:

Lógnak már, de tartanak még! Leesnek-e egyáltalán?

Tizenöt év óta várom, végül meg sem érem talán.

*

Miután Szómilaka elmondta a meséjét, a Karman így szólt: „Teljesítem a kívánságodat! Térj vissza még egyszer Vardhamána városába! Lakik ottan két kereskedő: az egyik Guptadhana (aki rejtegeti vagyonát). A másik Upabhuktadhana (ki élvezi vagyonát). Nézd meg, hogyan élnek ezek, aztán kívánd magadnak valamelyiküknek életmódját! Ha olyan vagyon kell neked, amelyet nem élvez a gazdája, akkor olyanná teszek, aminő Guptadhana. Ha pedig olyan vagyon kell neked, amely élvezetet nyújt a gazdájának, akkor olyanná teszek, aminő Upabhuktadhana.” E szavak után Karman eltűnt. Szómilaka pedig ámult-bámult, s újra visszatért a városba.

Miután a takács alkonyat idején kifáradva, nagy nehezen a városba ért, Guptadhana háza után kérdezősködött, ügyel-bajjal rátalált, s naplementekor beállított hozzá. Guptadhana neje és gyermekei körében oly barátságtalanul fogadta a vendéget, hogy ez már nem is akart beljebb kerülni és leülni. Étkezés idején kapott ugyan némi ételt, de semmi szívességben nem volt része. Mikor aztán Szómilaka étkezés után lefeküdt, megint maga előtt látta a két embert, akik most is beszélgettek egymással. A Karman így szólt: „Hej, Kartar! Miért okoztál ennek a Guptadhanának a szokottnál nagyobb kiadást azzal, hogy ennek a Szómilakának is adott enni? Nem helyénvaló, amit cselekedtél!” A Kartar így szólt: „Hej, Karman! Ez nem az én hibám. Én kénytelen vagyok megengedni, hogy egy ember hozzájusson valamihez. De hogy mi lesz ebből, az tőled függ.” Mikor aztán Guptadhana reggel fölkel, hasrágásba esett, s egész napon át beteg volt, úgyhogy a következő napon böjtölni volt kénytelen. Szómilaka pedig reggel elhagyta Guptadhana házát s Upabhuktadhana házába ment. Upabhuktadhana elébe menve szívesen fogadta, s étellel és ruhával tisztelte meg.

Szómilaka aztán pompás ágyban álomba merült. Éjfélkor megint maga előtt látta a két embert, akik megint beszélgettek egymással. A Karman így kezdte: „Hej, Kartar! Ez az Upabhuktadhana sok pénzt adott ki arra, hogy Szómilakát megvendégelje. Nem mondanád meg, miből fogja födőzni kiadását? Mert hiszen mindent hitelbe vásárolt!” A Kartar így szólt: „Hej Karman! Csak kötelességemet teljesítettem, a többi a te dolgod.” Reggel aztán egy királyi szolga jött a házba, s a király kegyének jeléül pénzajándékot adott át Upabhuktadhanának. Ennek láttára Szómilaka így szólt magában: „Ha vagyontalan is ez az Upabhuktadhana, mégis jobban él, mint az a Guptadhana. Tegyen tehát engem a Teremtő olyanná, aki élvezi azt, amihez hozzájut! Semmi közöm se legyen Guptadhanához!” Erre Szómilaka olyanná lett, aki élvezi azt, amihez hozzájut. Ezért mondom:

*Mit használ, ha megszerzed, de nem élvezed a vagyont?
Rájött erre az erdőben Szómilaka, a bolond.*

*

Miután Mantharaka, a teknősbéka ezt a mesét elmondta, így szólt az egérhez: „Így kell gondolkoznod a gazdagságról, kedves Hiranjaka, s nem szabad búsulnod. Különben is, ha vagyonunk van s nem élvezzük, ez éppen annyi, mintha semmink sem volna. Jól mondják:

*Ha gazdag az, akinek a kincse nem lát napvilágot,
Akkor az is gazdag, aki nem költhet el egy petákot.*

Így gondolkozik az okos, s nem gyűjt vagyont azért, hogy jól éljen. Ebből csak szenvedés keletkezhetik. Jól mondják:

Az a boldog, ki lehiggadt, s meglelte a lelki békét,

Nem az, aki kincsre éhes, s lótvá-futva tölti éltét.

Még a jó célra gyűjtött pénz sem hozza meg boldogságtok:

Ha a sarat kerülitek, jobb, mint hogyha lemosátok.

Így kell gondolkoznod, kedves Hiranjaka, hogy lelked nyugalmát biztosítsad!” A varjú a teknősbéka e szavai hallatára így szólt az egérhez: „Szívleld meg, kedvesem, amit Mantharaka mondott! Jól mondják:

Jóakaró híved sokszor mond keserű igazságot.

Aki ettől megkímél, az nem is igaz jó barátod.”

Miközben így beszélgettek, egy Csitránga (tarkatestű) nevezetű gazella egy vadász elől menekülve, bement a tóba. Mikor a barátok hallották, hogy a gazella sebbel-lobbal közeledik, Laghupatanaka egy fára röppent, Hiranjaka a nádasba menekült s Mantharaka a tó vizébe ment. Mikor aztán Laghupatanaka meglátta Csitrángát, így szólt Mantharakához: „Jöjj csak, jöjj, Mantharaka barátom! Csak egy szomjas gazella jött, s ment be a tóba. Tőle származik a zaj, nem emberektől.” – Mantharaka azonban a körülményeknek megfelelően így válaszolt: „Hej, Laghupatanaka! Ez a gazella nehezen liheg, meg van ijedve, s hátra tekinget! Így hát bizonyosan nem azért jött ide, mert szomjazik, hanem mert vadász elől menekül. Nézz hát utána, nincsenek-e nyomában vadászok!” – Ennek hallatára Csitránga, a gazella, így szólt: „Valóban jól felismerted, Mantharaka, hogy meg vagyok rémülve. Vadászok nyíllövései elől menekülök s jutottam ide nagy nehezen. Csapatomat alighanem elejtették a vadászok. Mint segélykérő jövök. Mutass hát nekem egy helyet, ahol a vadászok nem férnek hozzám!” – Ennek

hallatára Mantharaka így felelt: „Halld, Csitránga, az életbölcesség könyvének egyik szabályát!

*Ha ellenség közeledik, az ember csak kettőt tehet:
Ökölbe szorítja kezét vagy megoldja a kereket.*

Hatolj be tehát gyorsan az erdő sűrűjébe, mielőtt azok a gonosz vadászok ideérkeznek!” – Eközben Laghupatanaka gyorsan elröpült, s így szólt: „Hej, Mantharaka! A vadászok hazafelé indultak és sok húst visznek magukkal. Te tehát, Csitránga, bátran kijöhetsz a vízből.”

Ezekután mind a négyen barátságos együttlétben vígan töltötték napjaikat, s dél idején mindig a tó partján egy fa árnyékában élvezték a kellemes beszélgetés örömeit. Egy napon azonban a gazella nem jelent meg a déli találkozáson. A többiek erre aggodalommal teltek el, s így kezdtek egymással beszélgetni: „Ugyan mért nem jött el ma barátunk? Csak nem került oroszlán vagy egy más vadállat karmai közé? Vagy vadászok ejtették el? Vagy kigyulladt az erdő, s a tűzbe veszett? Vagy gyöngye füvet kívánt meg s a mélységbe zuhant?” – Mantharaka végül így szólt a varjúhoz: „Hej, Laghupatanaka! Mi ketten, én és Hiranjaka, képtelenek vagyunk barátunkat fölkeresni, mert lassan járunk, menj hát te s kutasd át az erdőt! Hátha még életben találod valahol!” – Ennek hallatára Laghupatanaka fölkerelkedett. Még nem jutott messzire, mikor egyszerre megpillantotta a gazellát, aki vadászhalóba volt belebonyolódva.

Ennek láttára mély szomorúsággal eltelve így szólt hozzá: „Mi ez, kedvesem ?” – Csitránga a varjú láttára szintén magánkívül volt szomorúságában, s miután kisírta magát, így szólt Laghupatanakához: „Itt a halálom órája, barátom! Nagyon örülök hát neki, hogy még egyszer láthatlak. Bocsáss meg nekem, ha beszélgetéseink alkalmával

akaratom ellenére megbántottalak volna! Hiranjakát és Mantharakát is kérd meg a nevemben, hogy ha valaha tudva vagy tudtomon kívül megsértettem volna őket, bocsássák meg ezt nekem kegyesen!” – E szavak hallatára Laghupatanaka így szólt: „Ameddig oly barátaid vannak, kedvesem, mint mi, addig nem kell félned. Én majd gyorsan a hátamra veszem Hiranjakát, s íziben itt-termek vele. A derék különben a szerencsétlenségben sem veszi el a fejét.”

Miután Laghupatanaka így bátorságot öntött Csitrángába, visszatért oda, ahol Hiranjaka és Mantharaka várakoztak reá, s elmondta nekik, hogy a gazella vadászhalóba került. Hiranjaka rögtön elhatározta, hogy kiszabadítja a gazellát a hálóból. A varjú erre rögtön a hátára vette az egeret, s íziben a gazellánál termett vele. Mikor Csitrंगा az egeret megpillantotta, bízni kezdett benne, hogy életben marad. Hiranjaka pedig a gazella láttára így szólt hozzá: „Hogy van az, kedvesem, hogy noha olyan jártas vagy az életbölcesség tankönyvében s hozzá még oly ügyes is vagy, mégis hálóba kerültél?” – A gazella így válaszolt: „Az idő nem alkalmas arra, hogy erről értekezzünk. Rágd csak most gyorsan szét a lábaimra tekerőzött hurkot, míg az a gonosz vadász ide nem érkezik!” – Ennek hallatára Hiranjaka mosolyogva így szólt: „Csak nem félsz a vadásztól, ha én itt vagyok? Hogyan lehetséges az, hogy ily nagy bajba kerülhetnek még az olyanok is, kik hozzád hasonlóan jól ismerik az életbölcesség tankönyvének szabályait? Ez nagyon megrendíti bizalmamat a tankönyvekben. Ezért intéztem hozzád ezt a kérdést.” – A gazella így válaszolt: „Kedvesem! Az okosságot is megbénítja a végzet (a karman, a tett, ti. előbbi létünkben művelt cselekedeteink összessége, jelenlegi sorsunk meghatározója). Jól mondják:

*Akire a végzet egyszer ráhurkolta kötelét,
Még ha jeles és derék is, elveszíti az eszét.”*

Miközben ezek ketten így beszélgettek, Mantharaka, a teknősbéka, barátja szerencsétlenségén szomorkodva, lassan-lassan szintén a hely színére indult. Mikor Laghupatanaka a teknősbékát megpillantotta, így szólt Hiranjakához: „Ó, jaj! Nagy baj van!” – „Csak nem a vadász jön?” – kérdezte Hiranjaka. – Laghupatanaka így válaszolt: „Vadászról szó se legyen! De Mantharaka közeledik! Ez minden életbölcsessel ellenkezik. Mert ha a gonosz vadász hirtelen megjelenik, bizonyosan életét veszti! Én magam felrepülhetek a levegőbe, te egy lyukba bújhatol, Csitránga is gyorsan elmenekülhet. De Mantharaka víz-lakó állat. Mit fog csinálni a szárazon? Tele vagyok aggodalommal.” – Mantharaka ezalatt a hely színére érkezett. Hiranjaka így szólt hozzá: „Nem cselekedtél helyesen, kedvesem, hogy ide jöttél! Fordulj csak vissza gyorsan, míg a vadász ide nem érkezik!” – Mantharaka így válaszolt: „Mit csináljak, kedvesem? Nem bírtam ott maradni s barátom szerencsétlenségén való szomorúságomat elviselni. Azért jöttem ide.”

Miközben a teknősbéka még beszélt, egyszerre csak egy vadász jelent meg lövésre felhúzott íjjal a kezében. Mikor az egér a vadászt megpillantotta, egy pillanat alatt szétrágta a gazella hurokját, mire Csitránga vissza-visszapillantva gyorsan elmenekült, Laghupatanaka egy fára röppent, Hiranjaka pedig egy közeli lyukba menekült. Mikor a vadász a gazellát menekülni látta, egészen elkedvetlenedett, hogy hiába fáradozott, de mikor a szárazon lassan bandukoló Mantharakát megpillantotta, így szólt magában: „A Teremtő elvette ugyan tőlem a gazellát, de ezt a teknősbékát adta helyette, hogy legyen mit ennem. Ma tehát ennek a húásával fogom házam népét jóllakatni.” Ily gondolatokkal foglalkozva darbha-füvel összekötözte a teknősbékát s íjához kötözve a vállára emelte, aztán hazafelé indult vele. Mikor Hiranjaka látta, hogy a vadász Mantharakát viszi, fájdalomában magánkívül jajveszékelni kezdett: „Ó jaj, micsoda szerencsétlenség!

*Az egyik baj nagy tengerét az ember még meg sem ússza,
A másokban evickél már! Nincs a bajnak vége-hossza!*

Ám legyen, hogy a sors megfosztott engem kincsemtől! De miért veszi el tőlem a barátomat is, aki pihenőhelyem volt az élet vándorútján? Mantharakához fogható jóbarát egyáltalában nincsen, nem is lesz. Miért zúdítja rám a sors szüntelen a szerencsétlenség nyilait? Először kincsemet veszítettem el, aztán a környezetem hagyott cserben, majd el kellett hagynom szülőföldemet, most végül elveszítem a barátomat! Ez persze az élet törvénye, amelynek minden élőlény alája van vetve! Jól mondják:

*Egészség és mindjárt kórság! Derű s aztán mindjárt ború!
Együttlét és mindjárt válás! Ó, az élet beh szomorú!”*

Ezalatt Csitránga és Laghupatanaka is előjöttek hangosan zokogva. Hiranjaka végre megemberelve magát, így szólt: „Ugyan, mit használ a siránkozás? Ameddig Mantharaka el nem tűnik szemeink elől, folyton azon kell törnünk a fejünket, hogy mi módon szabadítsuk meg őt. Jól mondják:

*Aki bajba került és csak jajgatni tud, az ostoba,
Csak fokozza még a bajt, de belőle ki nem jut soha.”*

E szavak hallatára Laghupatanaka így szólt: „Ha úgy gondoljátok, tegyétek azt, amit én mondok! Csitránga kerüljön a vadász elé s egy mocsár széléhez közel roskadjon a földre, mintha meg volna halva. Erre én majd a testére röpködök s csőrömmel csínján ütögetni fogom a fejét. Ha a vadász ezt meglátja, azt fogja hinni, hogy a gazella meg van halva, s

a földre fogja tenni Mantharakat, hogy a gazellához siessen. Erre te, Hiranjaka, rágd szét íziben a darbha-fűből való kötelékeket, hogy Mantharaka, a tóba mehessen.” Csitránga erre így válaszolt: „Csakugyan kitűnő tervet gondoltál ki! Biztosra vehetjük, hogy Mantharaka megszabadul. Tegyük tehát úgy, ahogyan mondtad!”

Ehhez képest a vadász egyszerre csak azt látta, hogy a gazella egy útja közelében levő mocsár szélén hever, s a varjú ütögeti a fejét. Ennek láttára örömeiben ujjongva így szólt magában: „Ez a szegény gazella bizonyosan minden ereje megfeszítésével elszakította a hurkot, nagy nehezen eddig az erdőig vonszolta magát, s itt a hurok okozta sebében kiadta a páróját. Ez a teknősbéka úgyis a hatalmában van, mert jól össze van kötözve. Így hát elmegyek azért gazelláért!” Miután ezt így kieszelte magában, a földre tette a teknősbékát, s a gazellához sietett. Hiranjaka ezenközben gyémánthoz hasonlatos fogaival egy pillanat alatt szétrágta a teknősbékának darbha-fűből való kötelékeit. Mantharaka erre kimászott a fűből s a tóba siklott. Csitránga még a vadász odaérkezte előtt talpra ugrott, s Laghupatanakával együtt gyorsan elmenekült. Mikor a vadász várakozásában csalódva leverten visszatért, látta, hogy a teknősbéka is eltűnt. Erre a következő verset mondotta:

*„Vadat fogott erős hurkom. Ám te, végzet, elragadtad,
Teknősbékához jutottam. Elveszett, mert így akartad.
Családomtól távol, éhen csetlek-botlok itt immáron.
Van-e még rossz, ami vár rám? Hozd rám végzet! Készen várom.”*

Így panaszkodott a vadász még sokáig, aztán hazafelé indult. Mikor már jó messze járt, a jó barátok, a varjú, a teknősbéka, a gazella és az egér, mindnyájan a legnagyobb örömmel eltelve összejöttek, megölelték

egymást, s úgy érezték magukat, mintha újraszülettek volna. Aztán visszatértek a tóhoz s vidám beszélgetéssel töltötték napjaikat.

Ezt a történetet szívlelje meg az okos, s így szerezzen magának jó barátokat, s ha ez sikerült neki, legyen hozzájuk őszinte is. Mert jól mondják:

*Aki barátokat szerez és hozzájuk hű is marad,
Vígán tölti az napjait és kudarcot soh'sem arat.*

ITT VÉGZŐDIK A BARÁTOK SZERZÉSE
CÍMŰ MÁSODIK KÖNYV

ITT KEZDŐDIK A VARJAK ÉS A BAGLYOK HÁBORÚJA
CÍMŰ

HARMADIK KÖNYV,

MELYNEK BEVEZETŐ VERSE ÍGY HANGZIK:

Meg ne bízzál abban, aki
természetes ellenséged!
Ne higgy neki akkor se, ha
barátságot kötött veled!
A baglyoknak erős vára,
íme, tűzben és lángban áll!
Mért? mert üszköt vettetett rá
népével a varjú-király.

*

HOGY
MINT TÖRTÉNT A DOLOG,
ÍGY BESZÉLIK:

A Délvidéken van valahol egy Mahilárópja nevezetű város. Ennek közelében egy sűrű lombosató, hatalmas fügefafa áll, amelyen sok madár fészkel. Ott élt egyszer egy Méghavarna (felhőszínű) nevezetű varjú-

király nagyszámú varjú-nép közepette, ott építtetett magának várat, s ott tanyázott alattvalóival együtt. Ugyanazon a vidéken élt egy Arimardana (ellenségzúzó) nevezetű bagoly-király is, s megszámlálhatatlan bagoly-népével együtt egy hegyi barlangban tanyázott, amely várul szolgált neki. Ez éjjelenként mindig elősuhant, körülröpülte a fügefát, s minden varjút megölt, akit csak előtalált. Minthogy napról napra megújította támadását, a fügefán levő varjúvár lakói mindinkább kevesbedtek. Ez a világ sorja. Jól mondják:

*Csírájában fojtsd el a kórt, rögtön nyomd el ellened!
Mert ha megnő, minden késő: elvesztetted életed.*

Egy napon aztán a varjú-király valamennyi miniszterét összehívta, s így szólt hozzájuk: „A mi hatalmas és fáradhatatlan ellenségünk jól megválasztja az időt: mindig éjjel jő elő és öldököl. Hogyan védekezzünk ellene? Mi éj évadján semmit sem látunk s azt sem tudjuk, merre van a vára, hogy odamenve megtámadhatnók. Hat eszköz áll rendelkezésünkre: béke, háború, menetelés, bevárás, szövetekezés és kétszínűsködés. Melyik itt a helyénvaló?” – A miniszterek így feleltek: „Helyesen tetted, uram, hogy ezt a kérdést fölvetted. Jól mondják:

*Ha egyszer már miniszter vagy, ne igen szólj kérdezetlen!
De ha urad kérdez, mindent mondj meg néki leplezetlen!*

Üljünk hát össze, uram, s beszéljük meg a dolgot, hogy aztán végrehajtsuk!”

A varjú-királynak pedig öt minisztere volt, akik már előde alatt is szolgáltak, név szerint: Uddzsívin, Szamdzsívin, Anudzsívin, Pradzsívin

és Csiramdzsívín.^[32] A király legelőször Uddzsívint kérdezte meg: „Mit gondolsz, kedvesem, mit kell a fönnforgó körülmények közt cselekednünk?” Uddzsívín így felelt: „Erős ellenféllel nem szabad háborúskodni. Mivel pedig a bagoly- király erős és hozzá kellő időben támad, azért békét kell vele kötnünk. Jól mondják:

*Ha életed forog kockán, hitvánnyal is szövethetsz.
Ha megóvtad életedet, mindent megint megszerezhetsz.*

*Ha olyanal szövethetél, aki megnyert már sok csatát,
Ellenséged meglapul, mert félve nézi nagy hatalmát.*

*Gyöngébbnek az erősebbel kikezdeni biztos halál:
Összetörik az a fazék, amelyet a kő eltalál.*

*Ha kavicsos egérlyukat kaparna ki az oroszlán,
Biztosan otthagyná körmét, s egy egérhez jutna – talán.*

*Teknősként húzd össze magad, ellenséged ha szorongat!
De ha időd érkezett, kobraként vesd reá magad!*

*Erősebbel kikezdeni eszében sincs az okosnak.
Ki látta már, begy a felhők a szél ellen is mozognak?”*

Uddzsívín tehát békekötést ajánlott. Miután a király meghallgatta, Szamdzsívint szólította föl: „Szeretném tudni, mi a véleményed.” – Szanidzsívín így szólt: „Uram! Én nem osztozom társamnak abban a véleményében, hogy békét kell kötnünk az ellenséggel. Jól mondják:

Ellenséggel össze ne állj! Ez csak romlásodra vezet:

A víz, ha mégoly forró is, mindig kioltja a tüzet.

Azonkívül: ellenségünk vérszomjas, kapzsi és igazságérzet nélkül való. Ennélfogva semmiképpen sem szabad vele szerződésre lépned. Jól mondják:

*Szószegővel, himpellérrel ne köss soha szövetséget!
Akárhogy is fogadkozik, végül mégis becsap téged.*

Harcba kell tehát vele szállani! Ez az én véleményem. Különben is sérelmet szenvedtünk tőle. Ha tehát szerződésre lépünk vele, tovább is pusztítani fogja a varjakat. Jól mondják:

*Vágj csak közbe, ha jó szóval boldogulni úgysem lehet!
Ha izzasztó szer van helyén, vízzel ki önt le beteget?*

Ha pedig fölséged azt mondaná, hogy az ellenség erős, ez az ellenvetés sem volna helytálló. Mert:

*Aki elszánt, boldogulhat, ha erős is ellenfele:
Ha nagyobb is az elefánt, az oroszlán végez vele.*

*Ellen vére s asszony könnye ha nem omlott miattad,
Úgy hiába voltál király: neved fönn nem maradhat.”*

Szamdzsivin tehát háborút ajánlott. Miután a király meghallgatta, Anudzsívint szólította föl: „Mondd meg te is, kedvesem, mi a véleményed!” – Anudzsivin így felelt: „Fölség! Ellenségünk gonosz, rendkívül erős és elvetemült. Ennélfogva most sem a béke, sem a háború

nincsen helyén, hanem csak a menetelés. A menetelés pedig kétféle lehet: ha életünket és javainkat féltjük, visszafelé megyünk, ha pedig hódítani akarunk, előre megyünk, s beütünk az ellenség földjére. Aki persze úgy csap be idegen területre, hogy nem ismeri az utat, s víz, eleség és takarmány nélkül szűkölködik, az nem tér vissza többé a maga országába. Jól mondják:

*Ha erősebb ellen elől meghátrálva elmenekülsz,
Úgy fordulhat egyszer még, hogy országodba visszakerülsz.*

*Ha bolondul erősebbel kezdesz ki és viselsz hadat,
Malmára hajtod a vizet s magad veszted el magadat.*

Ha tehát erősebb támad a gyöngébbre, a gyöngébb vonuljon vissza, és se békét ne kössön, se háborút ne kezdjen!”

Anudzsívín tehát az elvonulást ajánlotta. Miután a király meghallgatta, Pradzsívint szólította föl: „Mondd meg te is, kedvesem, mi a véleményed!” – Pradzsívín így felelt: „Uram! Nekem bizony egyik sem tetszik a három javaslat közül, sem a béke, sem a háború, sem a visszavonulás. Én azt ajánlom, hogy várjuk be az ellenség támadását. Jól mondják:

*Ha vízben van a krokodil, nincs is méltó ellenfele.
De ha szárazföldre kerül, a kutya is végez vele.*

*Ha erősebb ellen elől meghátrálva elmenekülsz,
Nemigen várhatod, hogy még országodba visszakerülsz.
Szülőföldén bármely ember fölé akár száz ellennel.
Ha erősebb is az ellen, országodból soh'se menj el!*

Építs hát erős várat, lásd el eleséggel, emberekkel, sánccal, árokkal, hadi gépekkel s egyébekkel, vesd meg váradban a lábadat s állj mindig harcra készen! így, ha életben maradsz, megtartod uralmadat, ha pedig meghalsz, az égbe jutsz.” – Pradzsívin tehát az ellenség bevárását ajánlotta. Miután a király meghallgatta, Csiramdzsívint szólította föl: „Mondd meg te is, kedvesem, mi a véleményed!” – Csiramdzsívín így felelt: „Uram! A hat eszköz között nézetem szerint most a szövetekezés van helyén. Jól mondják:

*Ha társ nélkül magában áll, az erős sem tehet sokat:
Ha lángját szél nem éleszti, lobogó tűz is lelohad.*

Ennélfogva itt kell maradnod, uram, s egy erős szövetségeshez kell csatlakoznod, aki segítségünkre lehet bajunkban. De ha elhagyod országodat, s máshová költözöl, senki sem lesz képes rajtad csak szóval is segíteni. Jól mondják:

*Éleszti a szél a tüzet, mikor egész erdők égnek,
De kioltja a kis mécsest. Ki barátja a gyöngének?*

Különben nem csak az az egy módja van a dolognak, hogy hatalmasokhoz csatlakozik az ember. Az is segítségünkre lehet, ha gyöngékre támaszkodunk. Jól mondják:

*A fák, hogyha az erdőben sűrűn egymás mellett állnak,
Vad viharban sem dőlnek ki: egymásban támaszt találnak.*

Lehet a fa nagy s hatalmas, lehet erős a gyökere,

Mégis, hogyha magában áll, ledönti a szél ereje.

Hát még ha hatalmas szövetségesre találunk! Jól mondják:

Ki ne lenne nagyobbá, ha érintkeznek véle nagyok?

A vízcsoöp a vízirózsa szirmán igazgyöngyként ragyog.

Nincs tehát más segítség, mint a szövetkezés! Ennélfogva szövetkezzünk valakivel s így kezdjük háborút! Ez az én véleményem.”

Csiramdzsívín tehát a szövetkezést ajánlotta. Miután Méghavarna király Csiramdzsívín beszédét meghallgatta, atyjának régi miniszterét, az éltés Szthiradzsívint^[33], aki már minden életbölcesség túlsó partjára jutott, meghajlással tisztelte meg, s így szólt hozzá: „Atyuskám! Hogy ezeket a minisztereket itt kérdeztem először, noha te is itt vagy, az azért történt, hogy valamennyiük meghallgatása után megítélhesd, mi a helyénvaló. Mondd meg hát nekem, mit csináljunk!” – Szthiradzsívín így válaszolt: „Fiam! Mindaz, amit ezek a miniszterek itt mondtak, az életbölcesség tankönyveiben gyökerezik. A maga idején mindegyiküknek a tanácsa megfelelő volna. Most azonban a kétszínűség van helyén. Jól mondják:

Soh'se bízzál! Légy kész mindig békére és háborúra!

Ellenséged szép szavakkal tartsd derűre és borúra!

Könnyen elkészül az ember az ellenségével, ha maga bizalmatlan, ellenségét pedig bizalommal tölti el maga iránt azzal, hogy kapzsiságának hízeleg. Jól mondják:

Az okosok támogatják is az ellent, hogy megöljék:

A nyálkát is édességgel szaporítják, hogy megszűnjék.

*Lehet őszinte az, aki a világtól elfordult már,
De királyra s nővadászra, ha őszinte, csak kudarc vár.*

Ha tehát a kétszínűség fegyverét használod, megállhatod a helyedet, s kapzsiságánál fogva távol tarthatod ellenséged; ha pedig még gyöngé oldalát is kipuhatolod, meg is ölheted.” – Méghavarna király így szólt: „De hiszen, apó, én nem is tudom, hogy hol van az ellenség. Hogyan puhatolhatnám hát ki a gyöngé oldalát?” – Szthiradzsívín így felelt: „Majd rájövök én arra, fiam, hogy hol van az ellenség s hogy mi a gyöngé oldala – és pedig kémek útján.”

Ezekután Méghavarna ezt a kérdést intézte Szthiradzsívínhez: Mi az oka annak, apó, hogy a varjak és a baglyok szüntelen halálos ellenségeskedésben élnek? – Szthiradzsívín erre a következő történetet mesélte el:

ELSŐ MESE

A MADARAK KIRÁLYT VÁLASZTANAK

Történt egyszer, hogy a madarak, a hattyúk, papagájok, kócsagok, kakukkok, csátakák, baglyok, pávák, galambok, gerlék, tyúkok és mások, mindnyájan összejöttek, s izgatottan tanakodni kezdtek: „Volna ugyan királyunk: Garuda. Ámde ez mindig csak a magasztos Visnu isten körül van elfoglalva, s egyáltalában nem törődik mivelünk. Mi hasznunk van az olyan uralkodóból, aki sohasem védelmezi meg a vadászok hurkaiba esett madarakat. Jól mondják:

*Aki nem segít az ellen szorongatta, szegény népen,
Nem király az, de a halál a királynak köntösében.*

*Ha nincs király, aki népét kellőképpen irányozza,
Hánykódik az ország, miként hajó, ha nincs kormányossa.*

Vegyük ezt fontolóra, s válasszunk másvalakit királlyá a madarak közül!” Mikor aztán szemügyre vették a baglyot, úgy találták, hogy szerencsehozó megjelenése van, s így szóltak: „Ez a bagoly legyen a királyunk! Hozzunk tehát elő mindent, ami az ünnepélyes királyavatáshoz szükséges!” Erre mindenféle szent fürdőhelyekről vizet hoztak, száznyolc különféle gyökeret hordtak össze, fölállították a trónt, elkészítették a föld hét szigetének képét, leterítették a tigrisbőrt, megtöltötték vízzel az aranykorsókat s olajjal a lámpákat, megfűtták a harsonákat, oda állították a tükröket s más szerencsehozó tárgyakat, az

énekesek dicsőítő dalokat adtak elő, a bráhmanák (papok) buzgalommal olvasták a szentírást, a szüzek énekeltek, elővezették az anyakirálynét, a krkálíká madarat, s a bagoly már a trónra ült, hogy fölavassák. Ebben a pillanatban egy varjú került elő valahonnan, aki így szólt magában: „Mit jelent ez a nagy madársereg s ez a nagy ünnepély?” – Mikor a madarak a varjút közeledni látták, így szóltak egymáshoz: „A madarak közt a varjú a legnagyobb kópé – mint az emberek közt a borbély, a ragadozók közt a sakál, a vezeklők között a fehér barát. Így hát a varjú véleményét is meg kell hallgatnunk. Jól mondják:

*Ha egy okos tervet sokan megbeszélnek s megfontolnak,
Kudarcot nem vallanak soha, s okvetetlen boldogulnak.”*

Miután a varjú a madarakhoz ért, így szólt hozzájuk: „Ugyan mit jelent ez a nagy tömeg és ez a nagy ünnepség?” – A madarak így feleltek: „Nincs királyuk a madaraknak. Ezért valamennyien elhatároztuk, hogy ezt a baglyot itt a madarak királyává avatjuk. Éppen jókor jöttél. Mondd meg te is a véleményedet!” – A varjú erre nevetve így válaszolt: „Ugyan! Vannak itt pávák, hattyúk, kakukkok, csakravákák, papagájok, galambok, darvak és más érdeemes madarak! Nem helyénvaló tehát ezt a horgasorrú baglyot királlyá avatni. Ez az én véleményem. Ez a horgasorrú, fehérszemű bagoly elég félelmes és csúf akkor is, ha nem haragszik. Milyen lesz, ha dühbe jó? De különben is van már nekünk királyunk: Garuda. Minek tennők tehát a baglyot urunkká? Még ha kiváló tulajdonságai volnának is, akkor sem ajánlatos a meglevő uralkodó mellé másikat állítani. Egy erős uralkodó elég egy ország üdvére. Garudának pusztá neve elég hozzá, hogy diadalmaskodjatok ellenségeitek fölött. Jól mondják:

*Aki nagyra hivatkozik, mindig könnyen boldogul:
Hogy a Holdra hivatkozott, békességben élt a nyúl.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezték a madarak. A varjú ezt mesélte:

MÁSODIK MESE

A NYÚL ÉS AZ ELEFÁNT

Élt egyszer egy bizonyos erdőben egy Csaturdanta (négyfogú) nevezetű hatalmas elefánt, csordájának fejedelme. Egyszer évekig tartó szárazság uralkodott azon a vidéken, úgyhogy a pocsolyák, víztartók, mocsarak és tavak mind kiszáradtak. Az elefántok erre így szóltak királyukhoz: „Uram! A fiatal elefántok nem tudnak hova lenni a szomjúságtól, s némelyek közel vannak a halálhoz, mások meg is haltak már. Keressünk tehát egy víztartót, hogy ihassanak és magukhoz térjenek!” – Csaturdanta hosszas gondolkodás után így szólt: „Van egy elhagyatott helyen egy erdő közepén egy nagy tó, amelyet a földalatti Gangá (Gangesz) vize táplál. Menjünk hát oda!” Így is tettek, s öt éjjelen át tartó út után eljutottak ahhoz a tóhoz. Ott kedvükre alámerültek a vízben, s csak este jöttek ki belőle. A tó partján pedig, az igen laza talajban körös-körül számtalan lyuk volt, amelyben nyulak laktak. Az ide s tova cammogó elefántok szétgázolták a lyukakat, sok nyulat is halálra tapostak, sokat megnyomorítottak. Miután aztán az elefántcsorda eltávozott, előjöttek a nyulak, akiknek tanyáját az elefántok összegázolták, – magukból kikelve, némelyek összezúzott lábakkal, mások véresen, mert tagjaik össze voltak törve, még mások zokogva, mert elveszítették gyermekeiket. Mikor együtt voltak, tanakodni kezdtek s így szóltak: „Ó jaj, el vagyunk veszve! Ez az elefántcsorda újra meg újra ide fog jönni, mert másutt sehol sincsen víz. Így hát mindnyájan el fogunk pusztulni, ha csak ki nem eszelünk valamit.” – Egy

nyúl erre így szólt: „Hagyjuk el ezt a helyet s menjünk máshová! Tehetünk-e egyebet? Manu és Vjászta^{34} bölcsek is ezt mondják:

*Családért hagyd el a személyt és faluért a családot!
Országért hagyd el a falut s életedért az országot!”*

Mások erre így szóltak: „Nem szabad ezt az apáinktól és őseinktől öröklött tanyát csak úgy bolondjában elhagynunk! Inkább ijesszünk rá valamiképpen az elefántokra! Ha a sors is úgy akarja, nem jönnek többé ide. Jól mondják:

*A kígyó, ha nincs is mérge, csak fújja fel jól magát!
Így eléri, hogy mérgesnek gondolhatják a fogát!”*

Még más nyulak erre így szóltak: „Ebben az esetben csakugyan volna egy hathatós eszköz, amely úgy megrémítheti őket, hogy többé nem jönnek ide. Ennek az eszköznek az alkalmazásához egy ügyes hírvivőre van szükség. Urunk, Vidzsajadatta^{35} a holdvilágban lakik.^{36} Menjen tehát egy hírvivő az elefántcsorda fejedelméhez a következő üzenettel: »A Hold megtiltja neked, hogy ebbe a tóba belemenj, mert itt köröskörül az ő alattvalói laknak.« Ha az elefántok királya ezt a valószínű üzenetet meghallja, talán el fog vonulni.” – Még mások erre így szóltak: „Ebben az esetben van itt egy Lambakarna (lógófülű) nevezetű nyúl, aki jól tudja rakni a szót, s tisztában van a követ teendőivel. Küldjük ezt oda! Így talán kiszabadulunk a csávából.” – Erre mindnyájan így szóltak: „Csakugyan, ez van helyén! Nincs más mód rá, hogy megmentjük életünket. Így cselekedjünk!” Elhatározták tehát, hogy Lambakarnát küldik követségbe az elefántcsorda fejéhez, s a nyúl útra is kelt.

Miután Lambakarna az elefántok útját elérte, bátorságos helyen állást foglalva, így szólt az elefántok fejéhez: „Hej, te gonosz elefánt! Hogyan merészelsz ilyen kényelmesen és minden teketória nélkül ennek a Holdtónak a vizébe belemenni? Nem szabad feléje közeledned, s vissza kell fordulnod.” E szavak hallatára az elefánt elcsodálkozva így szólt: „Ki vagy te?” – Lambakarna így felelt: „Én Vidzsajadatta nyúl vagyok, s a holdvilágban lakom. A magasztos Hold küldött engem hozzád, hogy érvényt szerezzen parancsának.” Ennek hallatára az elefánt így szólt: „Akkor hát közöld Vidzsajadatta, a magasztos Hold parancsát, hogy minél előbb teljesítsem!” – A nyúl erre így szólt: „Uram ezt az üzenetet küldi neked: »Mikor az előző napon csordáddal ide jöttél, sok nyúl elveszítette az életét. Nem tudod, hogy a nyulak az én alattvalóim? Ha tehát kedves az életed, akkor soha többé ne közeledjél ehhez a tóhoz!«” – Az elefánt így felelt: „S hol van most a te urad, a magasztos Hold?” – A nyúl így felelt: „Uram most a tó vizében van s vigasztalja azokat a megnyomorított nyulakat, akik még életben vannak. Engem pedig tehozzád küldött.” – Az elefánt erre így szólt: „Ha így áll a dolog, akkor mutasd meg nekem uradat, hogy meghajtsam magamat előtte s aztán máshová menjek!” – A nyúl így felelt: „Jöjj hát velem, de egyedül, hogy megmutassam őt neked!” Ezekután Lambakarna az éj sötétjében a tó partjára vezette az elefántot, megmutatta neki a Holdnak vízben tükröződő képét, s aztán így szólt: „Ott van az uram a vízben gondolatokba mélyedve! Hajolj meg előtte csendesen, s aztán távozzál minél előbb! Mert ha megzavarod a gondolkozásban, még nagyobb haragra fog gyulladni.” – Az elefánt erre meghökkenve meghajtotta magát, s odább állott. A nyulak pedig ettől a naptól fogva övéikkel együtt békességben éltek tanyájukon. Ezért mondom:

Aki nagyra hivatkozik, mindig könnyen boldogul:

Hogy a Holdra hivatkozott, békességben élt a nyúl.

Ezt is mondják:

*Ha magad választasz bírót, nézd meg, ügyed kire bízod!
Megjárta a nyúl és veréb, a macskában hogy megbízott.*

„Hogy volt ez?” – kérdezték a madarak. A varjú ezt mesélte:

HARMADIK MESE

A MACSKA MINT BÉKEBÍRÓ

Egyszer egy bizonyos fán laktam, amelynek tövében egy odúban egy Kapindzsala nevezetű veréb lakott. Naplementekor mindig összejöttünk, s mindenféle érdekes történeteket beszéltünk el egymásnak az isteni, papi és királyi bölcsek hajdani tetteiről s a bolyongásainkon látott nevezetes dolgokról. Így töltöttük kellemesen az időt. Egyszer Kapindzsala más verebek társaságában élelmének megszerzése végett egy más helyre ment, ahol sok érett rizs volt. Mikor az éj beálltával sem tért onnan vissza, aggodalommal eltelve, s a tőle való elszakadáson búsulva így szóltam magamban: „Mért nem jött ma haza Kapindzsala? Csak nem került hurokra, s veszítette életét? Mért marad tőlem távol, ha jól megy a dolga?” Így töprengtem, mialatt sok nap múlt el.

Egyszer aztán egy Sighraga (gyorslábú) nevezetű nyúl érkezett naplemente idején a fához, s bevette magát Kapindzsala odújába. Én nem tiltakoztam, mert már egészen lemondtam róla, hogy viszontlátom barátomat. Egy napon azonban Kapindzsala a rizsevéstől egészen meghízva visszatért, mert fölébredt benne a vágy tanyája után. Jól mondják:

*Ha üdvözül is az ember, nem érzi oly jól magát,
Mint ha, habár szegényen is, viszontlátja hazáját.*

Mikor a veréb az odújában tanyázó nyulat megpillantotta, megvetően így szólt hozzá: „Hej, ez az én házam! Menj ki belőle azonnal!” – A nyúl így felelt: „Ez nem a te házad, hanem az enyém. Mért beszélsz ilyen nyersen, mikor nincs igazad? Jól mondják:

*Ha víztartót, kutat, tavat, templomot és rabszolgát
Elhagytál, nem kívánhatod, hogy még visszaszálljon rád.
Ha tíz évig használtál már házat vagy mást, akkor végül
Egészen a tulajdonod – minden tanú s írás nélkül.*

A ház tehát az enyém s nem a tied.” – Kapindzsala így szólt: „Ha már jogi úton akarod rendezni az ügyet, akkor jöjj velem s kérdezzünk meg egy jogtudóst! Akinek javára ez dönt, az vegye birtokába ezt az odút!” Erre útnak is indultak. Én pedig így szóltam magamban: „Mi lesz ebből? Ezt a tárgyalást végig kell néznem!” Ennélfogva kíváncsiságból utánuk mentem.

Eközben egy Tiksnadamstra (éles fogú) nevezetű vadmacska meghallotta a veréb és a nyúl szóváltását. Erre egy útjukba eső folyó partjára ment, s (vezeklők módjára) kusa-füvet vett a kezébe, félszemét lehunyta, karjait fölemelte, lábujjhegyre állott, merően a magasztos Napba nézett, s egy sereg erkölcsös mondást vágott ki: „Ah, milyen hiú a lét! Az élet egy pillanat alatt elmúlik! Együttlétünk barátainkkal olyan, mint az álom! Szeretteink ölelése illúzió! Nincs másban üdv, mint az erényben! Jól mondják:

*Erény nélkül a tudomány annyit ér, mint kutya farka:
Testét légytől meg nem védi, semmijét el nem takarja.*

Erény nélkül egészen úgy él az ember, mint az állat:

Eszik, iszik, párosodik. Egyebet mit is csinálhat?

*Halld, hogy miben áll az erény, s tedd, mit a jók hangoztatnak:
Amit nem kívánsz magadnak, te se tedd embertársadnak!”*

Mikor a nyúl ezeket az erkölcsi mondásokat hallotta, így szólt a verébhez: „Hej, Kapindzsala! Ott a folyó partján egy vezeklő áll, aki csak úgy ontja az erkölcsös mondásokat. Forduljunk hozzá ügyünkkel!” – Kapindzsala így felelt: „Igen ám, de ez a vezeklő a mi természetes ellenségünk! Azért hát csak jó távolról beszéljünk vele! Mert különben még kísértetbe jő, s megszegi a fogadalmát.” – Ezért tehát csak messziről szóltak a vadmacskához: „Hej, te törvénytudó vezeklő, pörben állunk egymással. Döntsd el pörünket a törvénykönyvek alapján! Aki kettőnk közül elveszti a pört, azt megeheted.” – A vadmacska így válaszolt: „Ne beszéljeteK így, kedveseim! Visszafordultam a pokol útjáról, s nem bántok már élőlényt. Az ahimszá (az élőlények kímélése) az erény útja. Jól mondják:

*Legfőbb erény az ahimszá! Ezt hirdetik a bölcsek,
Így hát még a legyet, tetvet és poloskát se öld meg!*

Azok a jámbor áldozók, akik áldozat alkalmával állatokat ölnek meg, bolondok! Nincsenek tisztában azzal, amit a szentírás mond. Az írásban ugyan arról van szó, hogy adzsa legyen az áldozat. De az adzsa szó értelme itt nem »kecskebak«, hanem »hétéves rizs-szem«.^{37} Jól mondják:

*Ha az, aki fákat dönt le s állatokat öldös sorra,
Az égbe jut és üdvözül, ki száll akkor a pokolra?*

Ennélfogva egyiketeket sem szándékozom megenni, hanem csak azt fogom eldönteni, hogy melyikteknek van igaza. De már öreg vagyok, s nem hallok jól. Szívleljétek meg ezt, jöjjetek közelembe, s így adjátok elő ügyeteket, hogy a tényálladék ismerete alapján dönthessek és el ne játsszam üdvösségemet! Jól mondják:

*Aki dölyfből, félelemből, haragból vagy kapzsiságból
Az igazság ellen ítél, nem menekül a pokoltól.*

Legyetek tehát hozzám bizalommal, s mondjátok fülembé a dolgot!” Minek szaporítsuk a szót? A ravasz macska hamarosan oly bizalmat keltett maga iránt, hogy a pörösködő felek eszüket veszítve közelébe mentek. A macska erre az egyiket karmaival, a másikat egyidejűleg fűrészhez hasonló fogaival ragadta meg, úgyszólván mind a ketten meghaltak, mire megette őket.

Azért mondom:

*Ha magad választasz bírót, nézd meg, ügyed kire bízod!
Megjárta a nyúl és veréb, a macskában hogy megbízott.”*

*

„Ti vakok vagytok éjjel – folytatta a varjú –, s mégis ezt az éjjel látó baglyot akarjátok legfőbb bírátoknak megtenni. Ennélfogva éppen úgy fogtok járni, mint a nyúl és a veréb. Szívleljétek meg ezt, s ehhez képest cselekedjétek!” – A varjú szavai hallatára a madarak így szóltak: „Igaz van a varjúnak! Jöjjünk még egyszer össze, s akkor beszéljük meg a királyválasztás dolgát!” E szavak után valamennyien eltávoztak – ki-ki oda, ahová neki tetszett. A bagoly a királyi madárral együtt magára maradt a trónuson, s hiába várta, hogy fölavassák. Erre így szólt: „Van

itt valaki? Miért késik a felavatás?” – A krkálíká madár így felelt: „A varjún múlt a dolog, kedvesem! A madarak mind elmentek – ki-ki oda, ahová neki tetszett. Csak a varjú van itt még – nem tudom miért. Állj föl tehát, hogy a váradba kísérjelek!” – Ennek hallatára a bagoly elkeseredve így szólt a varjúhoz: „Hej, te gazfickó! Mit vétettem neked, hogy királlyá avatásomat megghiúsítottad? Mától fogva halálos ellenségeskedés lesz közöttünk és nemzetségeink között.” E szavak után a bagoly a krkálíká madár kíséretében tanyájára ment. A varjú pedig magánkívül volt a félelemtől, s így szólt magában: „Ó jaj! Miért nem tartottam a szájamat, s miért szereztem magamnak szükségtelenül halálos ellenséget?!

*Ha rosszkor rosszat beszélek és minden ok nélkül sértek,
Csak magamnak ártok véle. Nem beszéd a szóm, de méreg.”*

E szavak után a varjú is tanyájára ment.

*

„A varjak és a baglyok között – folytatta Szthiradzsivin miniszter – attól az időtől fogva halálos ellenségeskedés áll fönn.” – Méghavarna király erre így szólt: „Ha így áll a dolog, mit kell csinálni, apó?” – Szthiradzsivin így válaszolt: „Fiam! A fönnforgó esetben még egy, ama hattól különböző, de igen hatásos eszköz van. Ezt fogom választani, s magam fogom a dolgot dűlőre vinni: ellenségeinkhez megyek, elbolondítom s így megölöm őket. Jól mondják:

*Ha ismered emberedet, szép szerével becsaphatod:
Kicsalta a három csaló a paptól a kecskebakot.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Méghavarna. Szthiradzsivin ezt mesélte:

NEGYEDIK MESE

A RÁSZEDET PÁP

Élt egyszer egy bizonyos helyen egy Mitrasarman (Mitra isten védettje) nevezetű pap, aki a szent tűz tiszteletének szentelte magát. Egyszer Mágha havában, mikor kellemes szellő lengedezett, az ég felhőkkel volt borítva s Pardzsanja isten csendes esőt hullatott a földre, a pap egy másik faluba ment, hogy áldozati állatot szerezzen magának. Találkozott is egy emberrel, aki áldozatot akart vele bemutatni, s így szólt hozzá: „Hej, áldoztató! Azon az éjjelen, mikor a hold megújul, áldozatot akarok bemutatni. Adj nekem ehhez az áldozathoz egy állatot!” Az ember erre egy igen kövér kecskebakot adott neki. A bráhmana megnézte, hogyan futkos ide s tova az állat, s látta, hogy áldozatra alkalmas. Erre vállára vette a kecskebakot, s nyomban hazafelé indult. Miközben ment-mendegélt, útközben három kiéhezett gazfickóval találkozott. Mikor ezek a kövér állatot a pap vállán megpillantották, így szóltak egymáshoz: „Hej, ha azt az állatot megehetnők, fittyet hányhatnánk a rossz időnek! Csapjuk be a papot, s szerezzük meg a bakot!”

Az egyik gazfickó erre ruhát cserélt, s egy más úton a pap elé vágott, aztán így szólt hozzá: „Hej, te ostoba bráhmana! Micsoda nevetséges és tiltott dolgot művelsz, hogy ezt a tisztátalan kutyát a válladon viszed?! Hiszen a kutya, a kakas, a csándála (pária), s főleg a teve, s szamár tisztátalanok! Nem szabad hozzájuk érni!” – A pap dühbe jött, s így szólt: „Micsoda? Vak vagy, hogy egy áldozati állatot kutyának nézesz?” – A gazfickó így felelt: „Ne haragudjál, bráhmana! Menj tovább békességgel!” – Mikor aztán a pap beljebb hatolt az erdőbe, a második

gazfickó került elébe s így szólt: „Ó, jaj, bráhmana! Szörnyűség, szörnyűség! Ha kedves is neked ez a halott gyermek, mégsem volna szabad a válladra vened. Aki olyan gondatlan, hogy emberi vagy állati tetemhez ér, annak böjtölnie kell vagy meg kell tisztulnia – éspedig a tehéntől származó öt dolog (édes és aludttej, vaj, vizelet és ürülék) által.” – A bráhmana újra dühbe jött, s így szólt: „Vak vagy talán, hogy egy áldozati állatot halott gyermeknek nézesz?!” – A gazfickó így felelt: „Ne haragudjál, tisztelendő uram! Tudatlanságból beszéltem. Cselekedjél tetszésed szerint!” – Miközben aztán a bráhmana továbbment az erdőben, a harmadik csaló jött vele szemben, s így szólt: „Ej, ej! Mégsem járja, hogy szamarat viszesz a hátadon! Ha valaki tudva vagy nem tudva szamarhoz ér, ruhában kell fürdőt vennie, hogy megtisztuljon. Dobd el hát azt a szamarat, míg valaki meg nem látja!” – A bráhmana erre, abban a hitben, hogy a kecskebak ráksasza (démon), rémülten a földre dobta s futni kezdett hazafelé. A csalók erre összejöttek, magukhoz vették a kecskebakot, s víg lakomát csaptak belőle.

Ezért mondom:

*Ha ismered emberedet, szépszerével becsaphatod:
Kicsalta a három csaló a paptól a kecskebakot.”*

*

„Ami mármost a mi esetünket illeti – folytatta Szthiradzsivin miniszter –, volna még valami mondanivalóm. Szívleld meg ezt s cselekedjél úgy, ahogy én mondom!” – Méghavarna király így szólt: „Közöld hát velem! Úgy lesz minden, ahogyan te ajánlod.” – Szthiradzsivin erre így szólt: „Halld tehát fiam, miféle tervet eszeltem ki! Bánj velem úgy, mintha ellenséged volnék: hordj le alaposan, aztán hozass vért, s mázolj be velem engem, hogy az ellenséges kémek készpénznek vegyék a dolgot, végül lökj le engem a fügefáról s magad

menj Rsjamúka^{38} hegyére! Maradj ott kíséreteddel együtt, míg én az ellenség bizalmát jól átgondolt módon meg nem szereztem! Ha ezt a célt elértem, s várak belsejét kikémleltem, akkor nappal, mikor ellenségeink nem látnak, érted megyek, s megöljük őket. Elejétől végig átgondoltam a dolgot. Más módon nem juthatunk célhoz. Várunk alighanem kijárat nélkül való, s így csak vesztükre jó. Szakértők nézete szerint csak az olyan vár igazán vár, amelynek kijárata is van: a kijárat nélküli vár csak vár alakú kelepce. Velem pedig ne törődjél. Jól mondják:

Szolgáit a király védje, sőt szeresse és becézze!

Ám ha élte van veszélyben, párának és füstnek nézze!

Miattam tehát nem szabad tervem útjába akadályt gördítened.”

E szavak után Szthiradzsivin látszólagosan szóváltásba elegyedett a királlyal. Mikor a többi miniszterek látták, hogy Szthiradzsivin tiszteletlenül felesel, fölemelkedtek, hogy megöljék. Méghavarna azonban így szólt hozzájuk: „Menjetek csak innen! Majd én magam fenyítem meg ezt a gazfickót, aki az ellenséggel cimborál!” Miután így szólt, reávetette magát, csőrével csínján ütögetni kezdte a fejét, testét vérrel maszatotha be, aztán kíséretével együtt a megbeszélthelyre ment.

Ezalatt a krkálíká madár, az ellenség kémje, értesítette a bagolykirályt Szthiradzsivin esetéről, s Méghavarna elvonulásáról: „Ellenséged – mondta – meg van ijedve, s megijedt kíséretével elmenekült valahová.” Ennek hallatára Arimardana, a baglyok királya napnyugtakor minisztereivel és népével együtt fölkerekedett, hogy a varjakat leöldösse, s így szólt: „Siessetek, siessetek! Ha ellenségünk félénken elmenekül előlünk, ez érdemhozó cselekedeteink jutalma. Jól mondják:

*Ha valaki fejét veszve meghátrál és elmenekül,
El van veszve mindenképpen, s ellensége alá kerül.”*

Ezekután a baglyok minden oldalról körülfogták a fügefát, s a tövén helyezkedtek el. Mikor pedig egyetlenegy varjú sem mutatkozott, a baglyok királya örvendezve egy faág végére telepedett, s a dalosoktól magasztalva így szólt: „Nézzetek csak utána, hogy merre mentek a varjak! Bármely irányban menekültek is el, siessetek utánuk, s öljétek meg őket, míg egy várba be nem veszik magukat.”

Ebben a pillanatban Szthiradzsivin gyöngén nyöszörögni kezdett. A hang hallatára a baglyok mind odasiettek, hogy megöljék. A varjú erre így szólt: „Én Szthiradzsivin vagyok, Méghavarna varjúkirály minisztere. Saját uram bánt velem el így. Jelentsétek ezt királyotoknak, akinek sokat akarok mondani!” – A baglyok szavai hallatára Arimardana elcsodálkozva a varjúhoz ment, s így szólt hozzá: „Hogyan jutottál ebbe az állapotba?” – Szthiradzsivin így szólt: „Halld, uram! A megelőző napon az a gonosz Méghavarna király a tőletek megölt varjak tömege láttára dühében és elkeseredésében harcba akart ellenetek vonulni. Erre én így szóltam hozzá: „Uram! Nem helyénvaló harcra kelni velük. Jól mondják:

*Erősebbel gondolatban se kezdjen ki, aki komoly!
Meghajlik s megmarad a nád, mécsbe röpül s elvész a moly.*

Az van most a helyén, hogy ajándékokkal nyerjük meg az ellenség tetszését, s kössünk vele szövetséget. Jól mondják:

*Életedért, ha okos vagy, átengeded mindenedet.
Ha éltedet megtartottad, pénzed visszaszerezheted.*

Ennek hallatára gonosz uram indulatba jött s abban a hiszemben, hogy veled tartok, csúfosan elbánt velem. Most hát nem kereshetek máshol menedéket, mint a lábaidnál. Minek szaporítsam a szót? Mihelyt megint mozdulni bírok, oda vezetlek téged, ahol uram tartózkodik, s tönkreteszem népével együtt.”

Ennek hallatára Arimardana, a bagoly- király, összeült négy miniszterével, akik már atyja és nagyatya alatt is szolgáltak, s tanácsot tartott velük. A miniszterek pedig a következők voltak: Raktáksa (vörös szemű), Krúráksa (szörnyű szemű), Díptáksa (lángoló szemű) és Vakranásza (horgas orrú).

Arimardana először Raktáksa miniszter felé fordult, s így szólt: „Kedvesem! Ellenségünk minisztere kezeinkbe esett. Mi történjék vele?” – Raktáksa így felelt: „Uram! Ez a varjú ellenségünknek első minisztere volt. Ha ebben a pillanatban, bizonyosan egy gazfickó rágalmazása következtében, rossz lábon áll is urával, ez még hajolhat szavára. Használd föl tehát foglyodat arra, hogy békét köss ellenségeddel! A Teremtő is azt parancsolja, hogy először jósággal tegyünk kísérletet, s csak aztán erőszakkal. Az erőszak a legrosszabb eszköz, miért is legutoljára kell alkalmazni. Jól mondják:

Míg jó szóval is boldogulsz, erőszakhoz minek nyúlnál?

Jobb gyógyszer az édes cukor a keserű ugorkánál.

Vannak ugyan, akik azt mondják, hogy az ellenséget erőszakkal kell észre hozni, nem jósággal. De nincs igazuk. Jól mondják:

Alig zörren meg a haraszt, a gazellák máris futnak.

S a vadásznak jó szavára milyen könnyen törbe jutnak!

Ha tehát adsz valamit a szavamra, akkor a barátság útjára lépsz – már akár avégből, hogy szövetséget köss ellenségeddel, akár avégből, hogy megsemmisítsed.

Az életbölcesség könyvében is meg van írva:

Óvatosan, csendben lépd el a kócsag a tó vizében.

Hogy élőlényt meg ne sértsen vagy hogy – egyet fogjon szépen?”

Miután Arimardana Raktáksa véleményét meghallgatta, Krúráksa felé fordult s így szólt: „Kedvesem! A te nézetedet is szeretném hallani. Mit kell a fönnforgó esetben cselekednem?” – Krúráksa így válaszolt: „Fölség! Az én véleményem szerint természetes ellenséggel szemben nem helyén való a barátságos magatartás. Jól mondják:

Vágj csak közbe, ha jó szóval boldogulni úgy sem lehet!

Ha izzasztó szer van helyén, vízzel ki önt le beteget?

Gonosz ellenségeinket tehát úgy kell legyűrnünk, hogy meghasonlást szítunk közöttük. Jól mondják:

Ha az ellen meghasonlik, maga vet magának véget.

Ha tehát okos vagy, oszd meg, s legyűröd az ellenséget.

Ha az ellen hadseregét megosztod és lepénzeled,

Mint a szúrágta fát, könnyen ledöntheted ellenfeled.

Mivel így áll a dolog, az okos ember úgy végez ellenségével, hogy meghasonlást szít táborában. Nincs ellenség, legyen bármily kiváló és

hatalmas, aki hatalmadba ne esnék, ha szakadást idézesz föl emberei között. Jól mondják:

*Lehet a gyöngy tiszta, drága s tökéletes a nemében,
De ha egyszer átlukasztod, fonaladra kerül szépen.*

Ha tehát követed a tanácsomat, akkor a magad embereitől tartsd távol, az ellenség táborába vidd be a meghasonlást!”

Miután Arimardana Krúráksa véleményét meghallgatta, Díptáksa felé fordult s így szólt: „Mi a te véleményed a dologról, kedvesem?” – Díptáksa így válaszolt: „Uram! Nekem nincs ínyemre sem a barátkozás, sem a fölbujtás. Egyiknek útján sem érhetjük el azt, amit elérünk azzal, hogy az ajándéokra éhes ellenséget lekenyerezzük, ekként bizalmába férközzünk, s aztán megöljük. Jól mondják:

*A kapzsi csak a pénzt látja, nem látja a veszedelmet.
A macska is csak tejet lát, botot nem a köcsög mellett.*

*Az ajándék hálójában erős ellen is megakad:
Kicsike húsdarabokkal fog a halász nagy halakat.*

Az ajándékot továbbá azért sem szabad mellőzni, mert azzal, hogy megajándékozunk, voltaképpen megsemmisítjük az ellenséget. Jól mondják:

*Az okosak támogatják is az ellent, hogy megöljék.
A nyálkát is édességgel szaporítják, hogy megszűnjék.”*

Miután Arimardana Díptáksa véleményét meghallgatta, Vakranásza felé fordult, s így szólt: „Közöld te is a véleményedet!” – Vakranásza így szólt: „Mit mondjak, uram! A három előttem szóló közül egyik sem tartotta szem előtt az életbölcesség tankönyveinek szabályait. Mert csak a gyöngékeknek ajánlatos a barátkozás, a fölbujtás és az ajándékozás. Az erőshöz ellenben az méltó, hogy erőszakot alkalmazzon az ellenséggel szemben. Ha a fejedelem mellőzi az erőszakot és más eszközöket alkalmaz ellenségével szemben, ez gyávának fogja tartani, s vakmerően kikezdd vele. Különben nem tarthat sokáig az olyan szerencse, amely a barátkozás és a többi módszerek útján s az erőszak alkalmazása nélkül jut a királynak osztályrészül. Jól mondják:

Mit örülsz a szerencsédnek, ha nincs részed benne semmi?

A sors adta füvet öreg bika is meg tudja enni.

Mindenkihez nem állít be a szerencse okvetlen,

Ahhoz szeret állni, aki erőszakos, kíméletlen.

Csak úgy bánj a szerencsével, mint a nővel, ha dacos!

Oroszlánként csapj le rá, s hajánál rántsd magadhoz!”

Vakranásza, a negyedik miniszter tehát az erőszakot ajánlotta. Miután Arimardana ezt is meghallgatta, Prákarakarna (kerítés-fülű) nevezetű öreg miniszteréhez fordult, aki mindig józanul ítélt, s így szólt hozzá: „Közöld te is a véleményedet!” – Prákarakarna így válaszolt: „Uram! Engedelmeddel visszatérek arra, hogy mi történjék a varjúkirálynak idekerült miniszterével. Nem szabad őt bántani, mert hozzád állott, s nálad keresett menedéket. Vidd tehát őt magaddal a várdba, s

tiszteld meg! Aztán majd az ő útmutatása mellett meg fogjuk ölni ellenségeinket. Jól mondják:

*Fölfalja a hal a halat, a rokon a rokonát:
Saját öccse, Vibhísana, árulta el Rávanát.^{39}*

Különben is bűn volna ezt a varjút megölni. Mert:

*Akik segélykeresőkre szívtelenül lesújtanak,
A legmélyebb pokolnak a fenekére vándorlanak.”*

Így vélekedett Prákarakarna, az ötödik miniszter. Szavai hallatára Arimardana így szólt: „Nekem is ez a véleményem. Foglyunk nem csaló, és énmiattam jutott ebbe az állapotba. Helyénvaló tehát, hogy a váramba vigyem. Prákarakarna jól beszélt. Ha cserbenhagynám vagy megölném ezt a varjút, a hálátlanság bűnébe esném. Pap gyilkosa, iszákos, tolvaj és fogadalomszegő még bocsánatot nyerhet, a hálátlan soha. így mondják a bölcsek.

*Ha az ember jóért jóval fizethetne s nem teszi meg,
Holta után húsát még egy hitvány varjú sem eszi meg.*

Ennélfogva meg fogom tisztelni ezt a varjút.” – A király szavai hallatára Vakranásza miniszter így szólt: „Fölség, nem ajánlatos a várat olyan valakinek megmutatni, aki az ellenséges párthoz tartozik. Mert:

*Amely várba egyszer már egy ismeretlen is bejuthat,
Oda végül az ellen is megtalálja az utat.”*

Vakranásza szavai hallatára Arimardana így felelt: „Most nem beszéltél okosan. Csak kislelkű emberek mondják: mégis vár a vár. A hősök szemében a karjaik erejétől védett terület a vár. Jól mondják:

Aki vitéz, azt az ellen nem ölheti meg egyhamar:

Drágaköves lámpa fényét nem olthatja ki a vihar.

A végzet különben azt is megsemmisítheti, akinek vára van. Rávana (a démonok tízfejű királya) a Trikúta^[40] hegy csúcsán székel, a tenger volt várárka, a ráksaszák (démonok) voltak a harcosai, a kincsek istene volt a kincstartója s a bölcs Usanasz (démon) volt a tanítója – s Rávana mégis elbukott a végzet akaratából.”

Arimardana aztán Szthiradzsívín felé fordulva így szólt: „Szthiradzsívín! Tanácsosaim többsége véleménye ellenére is védelmembe veszek és befogadlak. Jöjj hát velem a váramba, s élj ott úgy, ahogy a nemzetséged élni szokott!” – Szthiradzsívín befelé nevetve így felelt: „Minek szaporítsa hiába a szót Szthiradzsívín? Érzülete nemességéről cselekvése eredményéből fogsz meggyőződni.” – Ennek hallatára Vakranásza így szólt: „Ó jaj, nemzetségünk el van veszve. A baglyok saját királyuk hibájából jutnak végromlásra. De kivel közöljem ezt? Jól mondják:

Ha a nép a hibás, baját elmondhatja királyának.

De ha a király a hibás, ki vet véget a bajának?!

Arimardana tehát nem hederített Vakranásza figyelmeztetésére, s várába vitte Szthiradzsívint. Mikor aztán Szthiradzsívín látta, hogy a baglyok vára csakugyan kijárat nélkül való, így szólt magában: „Nem menedék ez a vár, hanem vár alakú kelepce! Ebben a várban ellenségeink a halál köteleivel vannak összekötözve, s a hatalmamban

vannak! Vakranásza miniszter, aki azt ajánlotta urának, hogy öljön meg engem, az egyedüli a baglyok között, aki az életbölcesség birtokában van, s az ő javukat akarja. A többi baglyok királyukkal együtt egészen ostobák.”

A baglyok királya aztán így szólt övéihez: „Adjatok Szthiradzsívinnek szép lakást!” – E szavak hallatára Szthiradzsivin így szólt magában: „Nekem azon kell lennem, hogy megsemmisítsem őket, de ha közöttük lakom, nem boldogulhatok, mert szemmel fognak tartani engem. Nekem a vár bejáratánál kell laknom, hogy tervemet végrehajthassam.” Aztán hangosan így szólt a baglyok királyához: „Utasításod méltó tehozzád, uram! De én is tudom, mi az életbölcesség, s a javadat is akarom. Noha valóban ragaszkodom hozzád és tiszta vagyok, mégsem vagyok méltó rá, hogy váradban lakjam. Itt akarok lakni a vár bejáratánál, hogy mindig szolgálatodra lehessek.” Így is történt.

Vakranásza erre összehívta barátait s így szólt hozzájuk: „Sokáig nyújtott ez a vár menedéket nekünk, sokáig volt urunk birtokában. De most mégis hagyjuk el, menjünk mindnyájan egy más várba. Jól mondják:

*Mindig gondolj a jövőre! Soh'se siesd el a dolgot!
Máskülönben megbánhatod s meggyűlhetik majd a gondod.*

*Évek előtt jöttem ide, évek óta itt is éltem,
De hogy egy barlang beszéljen, eddig soha meg nem értem.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezték Vakranásza hívei. A miniszter ezt mesélte:

ÖTÖDIK MESE

A BESZÉLŐ BARLANG

Élt egyszer egy bizonyos erdővidéken egy Kharanakhara (éles körmű) nevezetű oroszlán. Ez egyszer korgó gyomorral lótot-futott idestova, de egyetlen élőlényt sem talált. Naplemente idején egy nagy barlang elé ért. Erre így szólt magában: „Éjjel bizonyosan egy élőlény fog jönni ebbe a barlangba. Bemegyek tehát, s csendben maradok.” Mialatt az oroszlán elrejtőzött a barlangban, megjött a barlang gazdája, egy Adhipuccsha (hosszú farkú) nevezetű róka. Miközben szétnézett, észrevette, hogy oroszlántalpak nyomai vezetnek befelé a barlangba, de kifelé a barlangból nem. Erre így szólt magában: „Ó jaj, el vagyok veszve! A barlangban minden bizonynyal egy oroszlán van. Mit csináljak? Elvigyem az irhámát?” Miközben így töprengett a barlang bejárata előtt, egyszerre harsány hangon elkiáltotta magát: „Hej, barlang, hej!” Aztán így folytatta: „Mért hallgatsz, barlang? Hát nem tudod, hogy megállapodásra jutottunk egymással? Mielőtt bemennék, meg kell téged szólítanom, neked pedig felelned kell rá. Ha nem felelsz nekem, egy másik barlangba fogok menni.” Ennek hallatára az oroszlán így szólt magában: „Ez a barlang bizonyosan mindig megszólal, ha a róka jön, s csak azért nem beszél most, mert fél tőlem. Így hát meg fogok szólalni, hogy a róka bejöjjön, s eledelül szolgáljon nekem.” Miután ezt kieszelte, elordította magát, úgyhogy a barlang százszorosán visszhangzott bele, s a nagy távolságban levő állatok is reszkettek félelmükben. Az ordítás hallatára a róka gyorsan eloldalgott, s közben ezt a verset mondta:

*Mindig gondolj a jövőre! Soh'se siesd el a dolgot!
Máskülönben megbánhatod s meggyűlhetik majd a gondod.*

*Évek előtt jöttem ide, évek óta itt is éltem,
De hogy egy barlang beszéljen, eddig soha meg nem értem.”*

*

„Szívleljétek meg ezt – folytatta Vakranásza, – s jöjjetek velem!” – E szavak után a miniszter híveivel együtt egy más vidékre ment.

Miután Vakranásza eltávozott, Szthiradzsivin ujjongva így szólt magában: „Pompásan áll a dolgunk! Most már könnyen megölhetem ezeket az ostoba baglyokat. Ha egy fejedelemnek nincsenek régi, kipróbált és előrelátó tanácsosai, minden bizonnyal hamarosan vége van.” Ily gondolatokkal foglalkozva, nap-nap után egy-egy száraz ágat dobott a fekvőhelyére, hogy a baglyok barlangját lángba borítsa. Az ostoba baglyok pedig nem vették észre, hogy Szthiradzsivin csak azért halmozza föl fekvőhelyén a száraz fát, hogy őket elégesse. Bizony jól mondják:

*Akire a végzet egyszer ráhurkolta kötelét,
Még ha jeles és derék is, elveszíti az eszét.*

Miután tehát Szthiradzsivin ily módon azon ürügy alatt, hogy fekvőhelyet készít magának, sok fát hordott már össze a vár bejáratánál, egyszer napkelte után, mikor a baglyok nem látnak, Rsjamúka hegyére ment, s így szólt Méghavarna varjú-királyhoz: „Uram! Részemről minden megtörtént avégre, hogy az ellenség barlangja lángba legyen borítható. Kerekedjél föl most egész kíséreteddel együtt! Vegyetek mindnyájan a csőrötökbe egy-egy égő faágot, s vessétek a barlang

bejáratánál levő fekvőhelyemre, hogy ellenségeink úgy érezzék magukat, mintha a pokolban volnának!” – E szavak hallatára Méghavarna király nagyon megörült s így szólt: „Beszélj el apó, mi történt veled! Régen nem mutatkoztál már!” – Szthiradzsivin így válaszolt: „Fiam! Most nincs idő a beszélgetésre, mert megeshetik, hogy egy ellenséges kém észreveszi, hogy találkoztam veled. Ellenségeink ebben az esetben bizonyosan elvonulnának valahová. Siessetek hát! Majd később, az ellenség megsemmisítése után, ha hazatértem s nem lesz más dolgunk, mindent részletesen elbeszélék neked.”

Ezekután a király és környezetének tagjai mindnyájan egy-egy égő faágat vettek a csőrükbe, s a bagolyvár bejárata elé menve Szthiradzsivin fekvőhelyére hajították. A baglyok most mindnyájan visszaemlékeztek Vakranásza miniszter szavaira. De mivel az egyetlen kiút el volt előlük zárva, nem juthattak ki, s oly kínokat álltak ki a barlangban, mintha a pokolban lettek volna, végül mindnyájan ott vesztek.

Miután Méghavarna király ily módon teljesen kiirtotta ellenségeit, megint visszatért a fügefán levő varjúvárba, s miközben elégtelen és vidáman üldögélt tanácsosai körében, e kérdéssel fordult Szthiradzsivinhez: „Hej, apó! Hogyan éltél oly sok ideig ellenségeink között? Igen szeretném hallani. Beszélj el tehát! Aligha volt ott sok örömed.” – Szthiradzsivin erre így szólt: „Ha a jó szolga remélheti, hogy nem fáradozik hiába, nem törődik a szenvedéssel. Az erős és okos ember sokszor kénytelen gonosz, hitvány és elvetemült emberek közt várni a kedvező pillanatra. Bhíma^{41}, a szörnyű erejű hős, a matszja fejedelem udvarában füstösen, szolgálai munka terhe alatt roskadozva főzőkanalat forgatott, és lepényt sütött. Jól mondják:

Ha célt ér az ember véle, egyék, ha kell, akár mérget!

Ha cselekszel s nem habozol, célod bizton el is éred.

Csak az van igazán az életbölcesség birtokában, aki a megvetést is elviseli, csak hogy célját elérje. Jól mondják:

*Igazán csak az nagy, aki bölcs az életbölcességben:
Ha ellene van is a sors, el nem csügged semmiképpen.”*

Méghavarna király így szólt: „Azzal, hogy teljesen megsemmisítetted ellenségeimet, biztosítottad uralmamat. Ez illik is azokhoz, akik jártasak az életbölcességben. Nincs hozzád fogható okos miniszter, aki minden fegyver nélkül, pusztán értelmed erejével ölted meg az ellenséget. Jól mondják:

*Akit fegyver igazott le, tán még újra kezdi harcát;
De akit az ész tiport le, nem heveri ki kudarcát.*

*Fegyverrel csak az ellenség életének vethetsz véget,
Ésszel mindent tönkre tehetsz: erőt, nevet, dicsőséget.”*

Szthiradzsin így szólt: „Hatalmadnak jelenlegi állapota biztos záloga leendő gyarapodásának. A mi dolgunk most már csak az, hogy némán teljesítsük kötelességünket. Én már az ellenség ferde felfogásából biztosan következtettem arra, hogy te sikert fogsz aratni, ellenséged pedig kudarcot fog vallani. Mert a bölcsek az emberek tettéből-vettéből felismerik, hogy boldogulnak-e vagy nem. Akire mosolyog a szerencse, az hozzád hasonlóan okossággal van megáldva. Jól mondják:

*Az isten nem úgy őriz, mint pásztor, hogy bot van kezében:
Ha javadat akarja, csak belátást ad neked szépen.*

*Az isten nem fegyverrel ver, mint verik az ellenséget:
Ha el akar veszíteni, az eszedtől foszt meg téged.*

Azért veszítette el ellenséged is az eszét.”

*

ITT VÉGZŐDIK
A VARJAK ÉS A BAGLYOK HÁBORÚJA
CÍMŰ HARMADIK KÖNYV

ITT KEZDŐDIK A SZERZEMÉNY ELVESZTÉSE CÍMŰ

NEGYEDIK KÖNYV,

MELYNEK BEVEZETŐ VERSE ÍGY HANGZIK:

*Ha a döntő pillanatban
a fejedet el nem veszted,
Akkor, mint majom a vízben,
megúszod a veszedelmet.*

*

HOGY
MINT TÖRTÉNT A DOLOG,
ÍGY BESZÉLIK:

Egy bizonyos helyen, a tenger partján, volt egyszer egy hatalmas dzsambú-fa^{42}, amely mindig tele volt gyümölcsökkel. Azon a fán egy Raktamukha (vörös szájú) nevezetű majom tanyázott. Egyszer egy Karálamukha (rettentő szájú) nevezetű hatalmas delfin kijött a tenger vizéből, s a finom fővénnel borított tengerparton ama fa alá telepedett. Raktamukha így szólt hozzá: „Ha ide jöttél, vendégem vagy, uram. Élvezd tehát ezeket a nektár ízű dzsambú-gyümölcsöket, amelyeket neked átnyújtok!” Jól mondják:

*Ha egy nagy áldozat végén ér lakodba egy vendéged,
Legyen bölcs és barát vagy nem, bizton égbe juttat téged.*

E szavak után dzsambú-gyümölcsöket adott neki. A delfin eddegelés közben sokáig élvezte a majommal a bizalmas társalgás gyönyörűségét, aztán megint hazament. Így töltötték mindig kellemesen az időt a dzsambú-fa árnyékában, mindenféle tudományos dolgokról beszélgetve. A delfin az el nem fogyasztott dzsambú-gyümölcsöket mindig hazavitte és feleségének adta.

A delfin felesége mármint egy napon ezt a kérdést intézte urához: „Honnan veszed uram, ezeket a nektár ízű gyümölcsöket?” – A delfin így felelt: „Kedvesem! Van egy Raktamukha nevezetű majom, aki igen jó barátom. Ez adja nekem szívességből ezeket a gyümölcsöket.” – Felesége erre így szólt: „Aki mindig ilyen nektár ízű gyümölcsöket eszik, annak bizonyára a szíve is nektár ízű. Ha tehát adsz valamit reám, a te feleségedre, akkor elhozod nekem barátodnak a szívét, hogy megegyem, s így öregségtől és haláltól menten élvezhessem veled a gyönyöröket.” – A delfin így válaszolt: „Ne beszélj így, kedvesem! Hiszen az a majom most már testvérem! Vízlakó létemre különben sem vagyok képes életét elvenni. Verd ki tehát a fejedből ezt a teljesíthetetlen kívánságot!

*Van testvér, kit anya szül, s van, kit az ember maga szerez.
Amaz, úgy tartják a bölcsék, kevesebbet ér, mint emez.”*

A delfin felesége erre így szólt: „Eddig még sohasem cselekedtél másképpen, mint ahogyan én mondtam. Bizonyosan egy majom-nőcske van a bokorban, akit megszerettél, s akinek kedvéért az egész napot ott töltöd. Most már egészen tisztában vagyok veled! Ezért van hát, hogy egy jó szót sem szólsz hozzám, és semmit sem csinálsz a kedvemre! Ezért van,

hogy éjjelenként annyit sóhajtozol, s hogy lélegzeted forró, mint a tűz! Ezért ölelsz és csókolsz engem oly lankadtan! Más kedves vette be magát a szívedbe, te gonosz ember!” – A delfin erre megfogta s szívére szorította magából kikelt felesége lábait s egészen leverve így szólt: „A lábaidnál heverek és rabszolgád vagyok, kedvesem! Ne haragudjál! Senki sem szerethet téged jobban énnálam!” E szavak hallatára felesége könnyben úszó szemekkel így szólt hozzá: „Minden vágyad kedvesedre irányul. Már csak ő lakik szívedben tettett vonzalmával. Az én számomra már a legkisebb hely sincs szívedben. Minek borulsz hát a lábaimhoz? Minek képmutatóskodol, gonosz? Ha nem ehetem meg annak a majomnak a szívét, akkor nem veszek többé ételt magamhoz, tudd meg!” Mikor a delfin látta, hogy felesége így el van szánva, aggodalommal eltelve így szólt magában: „Igazán jól mondják:

Amit a nő, részeg, bolond, indigó, rák, hal és szurok

Megfog, mindig fogva tartja. Jól tudják ezt az okosok.

Mit csináljak? Hogyan tudnám ezt a majmot megölni?” Ily gondolatokkal foglalkozva a delfin Raktamukhához ment. Mikor a majom látta, hogy a delfin később érkezik, mint közönségesen, s egészen ki van kelve magából, így szólt hozzá: „Miért jöttél ma oly későn, barátom? Hol hagytad a jó kedvedet? Miért nem mondasz szép mondásokat?” – A delfin így felelt: „Barátom! A te testvéred felesége (azaz: az én feleségem) igen kemény szavakkal támadott reám. »Te hálátlan – mondta –, ne merj többé a szemem elé kerülni! Hiszen te folyton a barátodon élősködöl, s annyi vizontszolgálatot sem teszesz neki, hogy legalább megmutatnád neki a házadat! Nincs bocsánat bűnöd számára! Mert pap gyilkosa, iszákos, tolvaj és fogadalomszegő a bölcsek szerint még bocsánatot nyerhet, de hálátatlan soha. Hozd tehát ma

sógoromat magaddal a házunkba, hogy mi is szolgálatára legyünk! Ha ezt nem teszed, csak a másvilágon látjuk egymást viszont.« Miután így lehordott, hozzád jöttem – elkésve, mert ez a szóváltásom volt veled. Most hát jöjj a házamba! Testvéred felesége díszes helyet készített számodra, tiszteletedre gyöngyökkel és rubintokkal ékítette magát, s virágfüzéreket font az ajtóra s alig várja, hogy láthasson téged.” – A majom erre így szólt: „Testvérem felesége egészen jól beszélt, barátom. Jól mondják:

*Ajándékot kapsz is, adsz is; sokat megtudsz, közölsz sok mást;
Vendégségbe mégy is, hívsz is. Barátok közt ez a szokás.*

Csakhogy mi, majmok, erdőlakók vagyunk, a ti házatok pedig a vízben van. Így hát semmiképpen nem juthatok oda. Hozd tehát ide a feleségedet, testvérem, hogy meghajtsam magamat előtte s kegyét kikérjem magamnak!” – A delfin erre így felelt: „Barátom! A mi házunk a tenger partján egy szép homokzátonyon van. Ha tehát a hátamra ülsz, biztonságban és kényelmesen odajuthatsz velem.” – Ennek hallatára a majom vígan így szólt: „Ha így van a dolog, barátom, minek késedelmezünk? Induljunk haladéktalanul! Én már a hátadon is vagyok!”

Ezekután a majom a delfin hátára telepedett. De mikor látta, hogy mily gyorsan siklik a delfin a mély vízben, megdöbbsent, s így szólt hozzá: „Lassabban haladj testvér! Testem már csupa víz a hullámoktól!” – Ennek hallatára a delfin így szólt magában: „Most már itt a mély vízben a hatalmamban van, s egy tapodtat sem mehet a hátamról, így hát közlöm veled, mit akarok, hogy védőistenségének ajánlhassa a lelkét.” Aztán fönnhangon így szólt: „Elbolondítottalak, barátom, s most azért viszlek magammal, hogy feleségem kívánsága

szerint megöljelek. Ajánld tehát lelkedet védőistenségednek!” – „Testvér – szólt a majom –, mit csináltam neki és neked, hogy meg akartok ölni?” – A delfin így felelt: „Feleségem megkívánta a szívedet, mert azt hiszi, hogy a nektár ízű dzsambú-gyümölcsök élvezetétől igen jóízű lehet. Ezért történt az egész.” – A majom erre így szólt: „Kedvesem! Ha így áll a dolog, mért nem szóltál nekem előbb? Én mindig a dzsambú-fának egy odújában tartom a szívemet. Ha előbb szólsz, már átadhattam volna testvérem felesége számára. Most hiába viszesz magaddal, mert nincs nálam a szívem!” – Ennek hallatára a delfin örvendezve így szólt: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor add hát nekem azt a szívet, hogy az a rossz asszony megegye s ne éheztesse magát halálra! Visszaviszlek tehát a dzsambú-fához.” E szavak után visszafordult s a dzsambú-fa tövében megállott. A majom, aki közben eget-földet ígért védőistenségének, végre partot ért, egy hatalmas ugrással a fán termett s így szólt magában: „Megmenekültem! Ugyancsak jól mondják:

Senkinek se higgy, ha nem hisz, még akkor se, ha hisz neked!

Bizalmaddal azt nyerheted, hogy elveszted életedet.

A mai nappal új szakasz kezdődik életemben.” Miközben így elmélkedett, a delfin így szólt hozzá: „Hej, barátom! Add ide hát már a szívedet, hogy testvéred felesége megehesse, s elálljon az önkéntes éhhalál gondolatától!” – A majom erre fölkacagott, s keményen ráripakodott a delfinre: „Ó te ostoba, te áruló! Hát kinek van a világon két szíve? Takarodjál és sohase mutakozzál többé ennek a dzsambú-fának a tövében! Jól mondják:

Ha valaki már elárult s újra összeállasz vele,

Keservesen lakolsz érte s örülhetsz, ha nem halsz bele.”

E szavak hallatára a delfin restelkedve így szólt magában: „Ó én tökfilkó! Mért árultam el neki, hogy mit akarok vele? Még egy kísérletet teszek az elbolondítására. Hátha még egyszer lépre megy!” Aztán hangosan így szólt: „Csak tréfáltam veled, hogy próbára tegyelek. Mit csinálna feleségem a szíveddel? Jöjj csak vendégül a házamba! Testvéred felesége alig várja, hogy láthasson téged.” – A majom így felelt: „Takarodjál, gazfickó! Most már bizony nem megyek! Jól mondják:

*Mit nem követ el az ember, ha egyszer a gyomra korog!
Mily kegyetlen s irgalmatlan, ha ínségben van s nyomorog!
Eredj Prijadarsanához! Ezt üzenem neki, megmondd!
Nem tér vissza már a kútba Gangadatta, nem oly bolond.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

ELSŐ MESE

A BÉKA ÉS A KÍGYÓ

Élt egyszer egy bizonyos kútban egy Gangadatta (Gangesz adta) nevezetű béka-király. Ez egyszer, mikor rokonai szorongatták, a merítőkeréken lógó vödörbe ugrott, s így kijutott a kútból. Aztán így kezdett töprengeni: „Hogyan fizethetném vissza rokonaimnak azt, amit velem műveltek? Bizony jól mondják:

*Ha azért, hogy nyomorodban sanyargattak s kinevettek,
Kamatostul megfizethetsz, megbámullak s irigyellek.”*

Miközben ezen füstölgött magában, észrevette, hogy egy Prijadarsana (kedves megjelenésű) nevezetű fekete kígyó bekúszik barlangjába. Ennek láttára így szólt magában: „A kútba vezetem ezt a kígyót, hogy rokonaimat egy szálíg kiirtsa. Jól mondják:

*Ellenségre ellenséget hozz, erősre erősebbet!
Mi károd lehet belőle, ha mindjárt ez meg is gebed?”*

Miután így meghányta-vetette a dolgot, a kígyó lyuka elé állott s így kiáltott: „Jöjj csak, Prijadarsana, jöjj!” – Ennek hallatára a kígyó így szólt magában: „Valaki szólít engem, aki nem az én fajtámból való. Mert ez a hang nem kígyó hangja. De én senkivel a világon nem állok barátságos összeköttetésben. Így hát a váramban maradok, s innen puhatolom ki, hogy ki lehet. Jól mondják:

*Akinek a fáját, pártját és jellemét nem ismered,
Azzal nem kötsz barátságot, szóba sem állsz, ha van eszed.*

Talán olyasvalaki szólít engem, aki varázsigéket ismer vagy varázsfüvekhez ért, s azért szólít, hogy megfogjon. Vagy talán olyasvalaki szólít, aki ellenségét velem akarja megégetni.” Aztán hangosan így szólt: „Hej, ki vagy?” – „Gangadatta béka-király vagyok – felelte a béka. – Azért jöttem, hogy barátságot kössek veled.” – Ennek hallatára a kígyó így szólt: „Ugyan! Nemigen hihető, hogy a szalmaszál tűzzel akar találkozni. Ha egyvalaki egy másvalakinek az étele, akkor álmában sem közeledik hozzá. Mit fecsegsz összevissza?” – „Ebben igazad van – mondotta Gangadatta. – Te csakugyan természetes ellenségem vagy. Ámde csúnyául bántak velem, azért fordulok hozzád. Márpedig azt mondják:

*Ha vagyonod fenyegetik vagy éppen az életedet,
Akkor akár ellenséged segélyét is kikérheted.”*

A kígyó erre így szólt: „Ki bánt veled csúnyául?” – „A rokonságom” – felelte a béka. – A kígyó erre ezt kérdezte: „Hol szoktál tartózkodni? Mocsárban, kútban, víztartóban vagy tóban? Mondd meg tartózkodásod helyét!” – A béka így felelt: „Egy kikövezett kútban szoktam tartózkodni.” – „Ez baj – felelte a kígyó. – Nekem nincsenek lábaim. Így hát nem tudok abba a kútba lejutni. Ha pedig lejutottam, nem vagyok képes izmaimat megfeszíteni, hogy rokonaidat megöljem. Eredj hát!” – „De csak jöjj! – mondta Gangadatta. – Én majd megcsinálom, hogy könnyen lejuss a kútba. A kútban egy kedves barlang is van. Ide beveheted magadat, s kényelmesen kiirthatod a rokonaimat.” – Ennek hallatára a kígyó így szólt magában: „Én már megrokkantam. Már csak

hébe-hóba fogok üggyel-bajjal egy-egy egeret. Így hát egészen ínyemre van a megélhetésnek az a módja, amelyet ez a béka, fajtájának ez a veszedelme, nekem ajánl. Vele megyek tehát, s meg fogom enni a békákat. Jól mondják:

*Az okos, ha megrokkant már, s barátok sem támogatják,
Bánja is, hogy honnan s hogyan szerzi betevő falatját.”*

Miután a kígyó így meghányta-vetette magában a dolgot, így szólt a békához: „Hej, Gangadatta! Ha így áll a dolog, akkor mutasd meg nekem az utat, hogy odajuthassak!” – Gangadatta így felelt: „Jól van, Prijadarsana! Íziben odavezetlek, s megmutatom neked a helyet. De közvetlen környezetemet nem szabad bántanod! Csak azokat a békákat eheted meg, akiket én mutatok neked.” – „Most már barátom vagy – felelte a kígyó. – Ne tarts semmitől! Kívánságodhoz képest csak rokonaidat fogom fogyasztani.” E szavak után kijött a barlangjából, megölelte a békát, s útra kelt vele. Miután a kúthoz értek, a béka a merítővödör útján tanyájára vezette a fekete kígyót, s miután a kútban levő odúban elhelyezte, megmutatta neki rokonait. Ezeket aztán a kígyó lassacskán mind elfogyasztotta.

Mikor aztán ezek a békák elfogytak, a kígyó így szólt a békakirályhoz: „Ellenségeid egy lábig ki vannak irtva, kedvesem. Adj most más valamit ennem, mert hiszen te vezettél engem ide!” – Gangadatta így felelt: „Teljesítetted baráti kötelességedet, kedvesem. Most már távozzál a merítővödör útján!” – A kígyó azonban így szólt: „Most azonban nem beszéltél okosan, Gangadatta. Hogyan mehetnék megint innen vissza? Bátorságos barlang-lyukamat ezalatt bizonyára elfoglalta már valaki. Ennélfogva most már itt maradok. Te pedig juttass csak nekem nap-nap után egy-egy békát közvetlen környezetedből, mert különben

valamennyit megeszem!” – E szavak hallatára Gangadatta megdöbbenve így szólt magában: „Ó jaj! Mit csináltam, mikor ezt a kígyót ide hoztam! Pedig engednem kell, mert ha ellenállok, mindnyájunkat megesz. Jól mondják:

*Ha magadnál hatalmasabb ellennel kötsz szövetséget,
Mégmérgezted magad, hidd el! Nemsokára itt a véged.*

Nincs hát más hátra, mint hogy naponként kiszolgáltassam neki egy-egy hívet. Mert:

*Ha nem adod az erősnek a megkívánt köles-szemet,
Mégbánhatod: később egész véka lisztet is elvehet.*

*Add hát akár a felét is, ha mindened kockán forog!
S érd be azzal, ami marad! Így is csöpög, ha nem csorog!”*

Miután a béka így meghányta-vetette a dolgot, nap-nap után kijelölt egy-egy békát a kígyó számára. A kígyó aztán megette a kijelölt békát, de titokban másokat is. Jól mondják:

*Ha piszkos lett már a ruhád, nem vigyázol többé rája:
Ha folt esett jellemedre, gazember léssz utoljára.*

Egy napon aztán a kígyó, miután már sok más békát megevett, Gangadattának saját Prthudatta^[43] nevezetű édesfiát ette meg. Mikor Gangadatta megtudta, hogy elveszítette a fiát, fájdalmában keservesen jajgatni kezdett, s nem tudott betelni a sírással. Felesége erre így szólt hozzá: „Mit jajveszékelsz? Gazemberrel álltál össze, s magad irtottad ki a nemzetségedet. Most már persze, hogy megsemmisítetted embereidet,

nincs, aki megvédelmezzon téged. Eszelj ki tehát minél előbb valamit, hogy innen kijuss és megöld a kígyót!”

A kígyó végül idővel a béka egész nemzetségét megette, s már csak Gangadatta volt életben. Prijadarsana most így szólt hozzá: „Hej, Gangadatta! Ehetném! Itt már egyetlen béka sincs. Adj hát nekem más valamit, mert hiszen te hoztál engem ide!” – Gangadatta így válaszolt: „Ameddig én élek, barátom, addig ne legyen ebben a részben semmi gondod! Ha elbocsátasz engem, én más kutak békáit is elbolondítom s idehozom neked.” – A kígyó erre így szólt: „Máris testvérem vagy, akit nem szabad megennem. De ha megteszed, amit mondasz, apám léssz. Tedd meg tehát!”

Ennek hallatára Gangadatta a merítővödörbe ugrott, s miközben buzgón esedezett az istenekhez, kijutott a kútból. Prijadarsana pedig a békára várakozva, s utána áhítozva magára maradt. Mikor aztán Gangadatta sokáig nem tért vissza, Prijadarsana egy másik odúban tanyázó nagy gyíkhöz fordult, s így szólt hozzá: „Tégy nekem egy kis szívességet, kedvesem, hiszen mi jó ismerősök vagyunk. Menj, keresd föl Gangadattát valamelyik víztartóban s add át neki ezt az üzenetemet: »Jöjj vissza egymagádban is minél előbb, ha nem is hozol magaddal más békákat! Nélküled nem tudok élni. Annak zálogául, hogy semmi rosszat sem forralok ellened, lekötöm javadra minden érdemhozó cselekedetemet.«., – A gyík a kígyó felszólítására gyorsan fölkereste Gangadattát, s így szólt hozzá: „Kedves Gangadatta! Jó barátod, Prijadarsana kígyó, folyton lesi az utat, hogy mikor jössz meg már. Jöjj hát minél előbb! Azonkívül annak zálogául, hogy semmi rosszat sem forral ellened, leköti javadra minden érdemhozó cselekedetét. Jöjj tehát teljes bizalommal!” – Ennek hallatára Gangadatta így szólt:

„Mit nem követ el az ember, ha egyszer a gyomra korog!

*Mily kegyetlen s irgalmatlan, ha ínségben van s nyomorog!
Eredj Prijadarsanához! Ezt üzenem neki, megmondd!
Nem tér vissza már a kútba Gangadatta, nem oly bolond.”*

E szavak után a béka elküldötte a gyíkot.

*

„Vedd hát tudomásul, te gonosz vízlakó, folytatta Raktamukha majom, hogy Gangadattához hasonlóan én sem megyek semmi áron a házába, mert tisztában vagyok a következményekkel.” – Ennek hallatára a delfin így felelt: „Nem szabad így cselekedned, barátom! Mindenesetre szabadíts meg engem a hálátlanság bűnétől azzal, hogy házába jössz. Különben miattad halálra éheztetem magamat.” – A majom erre így szólt: „Ó te ostoba delfin! Azt hiszed, hogy én is olyan szamár vagyok, mint Lambakarna, aki látta a veszedelmet, s mégis belerohant?”

*Visszatért még, holott látta az oroszlánt s el is loholt,
A fületlen és szívetlen bolond! De hát meg is lakolt!”*

A delfin erre így szólt: „Ki volt ez a szamár Lambakarna? Hogy volt az, hogy látta a veszedelmet s mégis belerohant? Beszéld el ezt nekem!” – A majom ezt mesélte:

MÁSODIK MESE

A FÜLETLEN ÉS SZÍVETLEN SZAMÁR

Élt egyszer egy bizonyos erdővidéken egy Karálakészara (szörnyű sörényű) nevezetű oroszlán. Ennek volt egy szolgája, egy Dhúszaraka (szürke) nevezetű sakál, aki mindig a nyomában járt. Egy napon, mikor az oroszlán egy elefánttal viaskodott, oly döféseket kapott a testébe, hogy a lábát se tudta mozdítani. Az oroszlán sínylődése folytán Dhúszaraka az éhségtől egészen lesoványodott és elgyöngült. Egy napon aztán így szólította meg az oroszlánt! „Uram! Úgy le vagyok már gyöngülve a koplalástól, hogy alig emelem a lábamat. Hogyan lehetnék szolgálatodra?” – Az oroszlán így felelt: „Eredj, hajszolj föl egy élőlényt, hogy sínylődésem ellenére megöljem!”

Ennek hallatára a sakál fölkerekedett, hogy egy élőlényt találjon, s egy szomszédos falu közelébe érkezett. Itt egy Lambakarna (lógó fülű) nevezetű szamarat pillantott meg, aki egy tó partján keservesen eddegélte a gyér dúrva-füvet. A sakál a szamár közelébe menve így szólt hozzá: „Fogadd hódolatom kifejezését, bátya! Régóta nem láttalak már. Mért vagy olyan rossz bőrben?” – A szamár így felelt: „Mit mondjak, öcsém? Irgalmatlan gazdám, a ruhafestő, igen nagy terheket rak rám, s alig ad egy maroknyi ennivalót. Ezen a porlepte dúrva-füvön tengődöm. Hogyan lehetnék jó húsban? – A sakál erre így szólt: „Ha így áll a dolog, bátya, a folyó mellett van egy gyönyörű szép hely – smaragdszínű fűvel benőve. Jöjj oda velem, hogy ott kényelmesen élvezzük a bizalmas társalgás gyönyörűségét!” – Lambakarna így válaszolt: „Ez mind nagyon szép, öcsém! De mi, háziállatok, az erdei állatok zsákmánya vagyunk. Mit

használ hát nekem az a gyönyörű hely?!” – A sakál erre így szólt: „Ne beszélj így, bátya! Az a hely az én karjaim védelme alatt áll. Különben nincs is ott ellenség. Csak három férjetlen kanca-szamar van ott, akik hozzád hasonlóan sokat szenvedtek a ruhafestőnél. Ezek ott megerősödtek s ifjúi erőtlől duzzadozva így szóltak hozzám: »Ha igazán jó rokonunk vagy, akkor menj el egy falu közelébe s hozz ide egy hozzánk illő férjet!« Én tehát azért jöttem, hogy téged hozzájuk vezesselek.” – A sakál szavai után a szamar szerelemre sóvárogva így szólt hozzá: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor hát menj előre, hogy odajussak!” Bizony jól mondják:

*Nincs más méreg, mint az asszony, rajta kívül nincsen nektár:
Együtt lenni véle élet, tőle távol a halál már.*

A sakál erre elindult, s az oroszlán helye felé vezette a szamarat. Az oroszlán meglátta a szamarat, s reá is vetette magát, de nem elég gyorsan, mert igen gyöngé volt. Ennélfogva a szamar már elmenekülhetett, úgyhogy az oroszlán csak egyetlen ütést tudott reámérni a talpával, de mint a sorsüldözte ember terve, ez az ütés is eredménytelen maradt. A sakál aztán bosszankodva így szólt az oroszlánhoz: „Micsoda ütés volt ez? Hát már egy szamar is elmenekülhet közvetlen közeledből? Hogyan szállasz akkor szembe egy elefánttal? Most látom csak, milyen erős vagy!” – Az oroszlán zavartan mosolyogva így szólt: „Mit csináljak? Nem készültem elő az ugrásra. Egyébként egy elefánt sem menekül, ha a talpam eléri.” – A sakál erre így szólt: „Még egyszer eléd hozom azt a szamarat, de most aztán állj készen talpaddal az ütésre!” – Az oroszlán így szólt: „De hiszen az a szamar színről színre látott engem! Hogyan jönne ide még egyszer, ha elloholhatott? Hajszolj föl csak egy más élőlényt!” – A sakál így felelt: „Ezzel ne törődjél! Te csak állj készen az ugrásra.”

Ezekután a sakál nyomon követte a szamarat, s ugyanazon a helyen találta legelészve. A sakál láttára a szamár így szólt hozzá: „Ugyan szép helyre vezettél engem, öcsém! Csaknem ott hagytam a fogamat. Mondd csak, miféle élőlény volt az, aki mennykőcsapáshoz hasonlatos ütést mért rám a talpával, úgyhogy alig bírtam elvinni az irhámot?” – Ennek hallatára a sakál mosolyogva így szólt: „Kedvesem! Az egyik kanca-szamár, mikor meglátta, hogy feléje közeledel, szerelemtől gyötörve reádvetette magát, hogy átkaroljon. Te meg gyáva módon elillantál. Az a kanca pedig nem tud nálad nélkül élni. Csak azért vetett reád kezet, hogy tartóztasson téged, – semmi más okból! Jöjj tehát hozzá! Már egészen elszánta magát, hogy miattad nem vesz többé magához táplálékot. Folyton mondogatja: »Ha Lambakarna nem lesz a férjem, elégetem magamat vagy a vízbe ugrom vagy mérget veszek be. De azt nem bírom elviselni, hogy nála nélkül éljek.« Légy hát könyörületes és térj vissza hozzá! Különben asszony gyilkosságba esel! Azonkívül a magasztos Káma (a szerelem istene) is haragudni fog reád.” A szamár készpénznek vette a sakál beszédét, s másodszor is vele ment. Jól mondják:

Tudod, hogy rossz, de megteszed, mert a sorsod erre készítet.

Magának ki tenne rosszat, ha nem vinné rá a végzet?

Ezalatt az oroszlán készen várta a szamarat, s leütötte. Miután megölte a szamarat, meghagyta a sakálnak, hogy vigyázzon a szamár tetemére, s maga a folyóhoz ment fürödni. Távollétében a sakál mohón nekiesett a szamár tetemének s megette a füleit és a szívet. Közben az oroszlán megfürdött, elvégezte ájtatoskodását, és áldozatot mutatott be őseinek. Mikor aztán visszatért, észrevette, hogy a szamárnak sem füle, sem szíve nincs. Ennek láttára dühbe jött, s ráordított a sakálra: „Hej, gazfickó! Hogyan követhettél el ilyen arcátlanságot? Hogy merted a

szamár füleit és szívét megenni?” – A sakál így felelt: „Ne beszélj így, uram! Hiszen ennek a szamárnak nem volt sem füle, sem szíve! Csak így eshetett meg, hogy noha látott téged, mégis újra visszatért.” – Az oroslán úgy találta, hogy ez egészen hihető, részt juttatott a sakálnak, s gyanútlanul megette a szamarat.

Ezért mondom:

*Visszatért még, holott látta az oroslánt s el is loholt,
A fületlen és szíveden bolond! De hát meg is lakolt!*

„Te tehát – folytatta a majom – rá akartál engem szedni, de elárultad magadat, bolond –, azzal, hogy kikottyantottad az igazságot, mint Judhishira^{44}. Jól mondják:

*Ha a csaló csalni akar, igazat ne mondjon soha!
Mert különben megjárja, mint Judhishira, az ostoba.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

HARMADIK MESE

AZ IGAZMONDÓ FAZEKAS

Élt egyszer egy bizonyos városban egy Judhishira nevezetű fazekas. Ez egyszer jókedvében igen gyorsan futott, s arccal egy félig törött cserépedény szélére esett. A cserépedény éle felhasította a homlokát, úgyhogy a vér egész testét elborította. Alig bírt fölkelni és hazamenni. Homlokának sebe aztán alkalmatlan szerek használata következtében még nagyobb lett, s csak nagy nehezen gyógyult be.

Mikor aztán azon a vidéken éhínség ütött ki, a fazekas az éhségtől egészen lefogyva néhány zsoldos társaságában egy más vidékre ment, s egy király szolgálatába állott. Mikor a király a fazekas homlokán azt a szörnyű sebhelyet megpillantotta, így szólt magában: „Ez derék hős lehet! Bizonyosan ezért kapta elől a homlokán azt a sebet.” Ettől fogva kitüntetésekkel s mindenféle jókkal halmozta el a fazekast, s megkülönböztetett kegyességgel bánt vele. E nagy kegyesség láttára a zsoldosok a legnagyobb irigységgel teltek el, de mivel tartottak a királytól, semmit sem szóltak.

Egy napon aztán, mikor háború ütött ki, a királyi sereg harcra készülődött: fölszerelték az elefántokat, fölkantározták a lovakat, sorba állították a katonákat. Ez alkalommal a király minden teketória nélkül ezt a kérdést intézte a fazekashoz: „Hej, harcos! Melyik csatában kaptad ezt a sebet a homlokodon?” – A fazekas erre ezt felelte: „Ezt a sebet nem kard ütötte, uram. Én a fazekasok kasztjából származom. Házam táján sok cserép hevert. Egyszer, mikor részegen kisiettem a házból, siettemben arccal egy cserépre estem. Innen van homlokomon a seb,

amely aztán még csúnyább lett.” – Ennek hallatára a király restelkedve így szólt: „Rászedett engem ez a fazekas harcias külsejével. Ragadjátok gyorsan nyakon, s kergessétek el!” – A fazekas erre így szólt: „Ne tedd ezt, uram! Nézd, milyen alkalmasok ezek a kezek a verekedésre!” – A király azonban így felelt: „Lehet, hogy minden kiváló tulajdonság megvan benned. De azért csak eredj! Mondják:

*Hős vagy, tudós, szemrevaló – tökéletes vagy, gyermekem!
De fajtádból elefántot eddig nem ölt még senki sem.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a fazekas. A király ezt mesélte:

NEGYEDIK MESE

A SAKÁL AZ OROZSLÁNOK KÖZT

Élt egyszer egy bizonyos erdővidéken egy orozslán házaspár. Az orozslán felesége egyszer két fiút hozott a világra. Az orozslán folyton öldöste az erdei vadakat, s a feleségének adta. Egyszer azonban egyáltalában semmit sem talált. Napnyugtakor még mindig az erdőben kószált. Miközben hazafelé tartott, egy kölyöksakálra bukkant. Erre így szólt magában: „Ez még egészen kicsi!” Aztán óvatosan a fogai közé vette, s élve adta át a sakált feleségének. Felesége aztán így szólt hozzá: „Nos, kedvesem! Hoztál-e valami ennivalót számunkra?” – Az orozslán így felelt: „Kedvesem! Ezen a kölyöksakálon kívül egyáltalán semmiféle élőlényt nem találtam. Ezt a sakált pedig nem öltem meg, mert még egészen kicsi. Fogyaszd el ma ezt egészséggel! Holnap majd más valamit teremtek elő.” – Felesége azonban így szólt: „Ugyan, kedvesem! Ha te nem ölted meg, mert egészen kicsi még, hogyan ölhetném meg én, hogy gyomromat megtöltsem? Jól mondják:

Ne tedd, amit tilos tenned, – ne tedd soha, semmi áron!

Tedd meg, amit meg kell tenned! Ez a törvény a világon.

Ez a kis sakál tehát az én harmadik fiam lesz.” Így szólt, aztán emlői tején nevelte.

A kis sakál és az orozslánkölyök tehát együtt töltötték játszadozva gyermekségük éveit, anélkül, hogy egymás különböző származásáról tudtak volna. Egy napon aztán megpillantottak az erdőben egy kószáló

elefántot. Az elefánt láttára az oroszlánkölykek dühösen neki akartak menni, a sakál azonban így szólt: „Ugyan! Az elefánt fajtátok ellensége. Nem szabad tehát szembe szállanotok vele!” E szavak után hazavitte az irháját. A legidősebb testvér gyáva magatartása folytán a két fiatal oroszlán is elveszítette a bátorságát. Jól mondják:

Egy bátor és elszánt ember harcra tüzel egész hadat.

De ha csak egy gyáva akad, az egész had is megszalad.

Az oroszlánkölykek aztán szüleik előtt nevetve szóltak bátyjuk magatartásáról, ak' az elefánt láttára oly hirtelen eloldalgott. Mikor a sakál ezt meghallotta, dühbe gurult, s remegő alsó ajakkal, szikrázó szemekkel s háromszorosán ráncba szedett szemöldökkel keményen ráripakodott testvéreire. Az anyaoroszlán erre félrehívta a kis sakált, s jóindulatúan megintette: „Sohasem szabad így beszélned öcsédhez, gyermekem!” – A kis sakál azonban mérgében magánkívül így felelt neki: „Talán bizony nem érek föl hősiesség, szépség és tudásra törekvés tekintetében öcséimmel, akik kinevetnek engem? Megölöm őket érte!” – Ennek hallatára az anyaoroszlán, aki meg akarta menteni a sakál életét, így szólt hozzá:

„Hős vagy, tudós, szemrevaló – tökéletes vagy gyermekem!

De fajtádból elefántot eddig nem ölt még senki sem.

Csak sakál-született vagy, akit részvétből neveltem emlőim tejével. Minél előbb vidd el hát az irhát, míg fiaim meg nem tudják, hogy sakál vagy, s hasonszőrűek között élj! Különben oly ütést kaphatsz tőlük, hogy a halál ösvényén kell járnod.” – Ennek hallatára a sakál félelmében magánkívül elsompolygott.

*

„Menj hát te is minél előbb – folytatta a király –, míg ezek a harcosok meg nem tudják, hogy csak fazekas vagy! Különben csúnyán elbánhatnak veled.” – Ennek hallatára a fazekas gyorsan odább állott.

*

Miután a majom ezt a történetet elmondta, így folytatta: „Ezért mondom, hogy igazmondásoddal elárultad magadat, mint Judhishira. A fazekas módjára te is kikottyantottad az igazságot, gonosz delfin! Jól mondják ezt is:

*Tigrisbőr takarta, védte s félelmessé tette bár,
Ordítása elárulta. Ezért halt meg a szamár.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

ÖTÖDIK MESE

A TIGRISBŐRBE BUJTATOTT SZAMÁR

Élt egyszer egy városban egy Suddhapata (tisza ruhás) nevezetű ruhamosó. Volt ennek egy szamara, aki alig kapott valamit enni, s ezért a gyöngeségtől alig állott a lábán. Egyszer a ruhamosó egy tigrisbőrt talált valahol. Erre így szólt magában: „Micsoda szerencse! Ezzel a tigrisbőrrel letakarom a szamaramat, s éj idején az árpaföldekre eresztem. Akik közelébe jutnak, tigrisnek fogják tartani, s nem merik a földekről elkergetni.” Tervét végre is hajtotta. Ettől fogva a szamár éj idején kedvére eddegélte az árpát. Az éj vége felé a ruhamosó megint hazavezette. Ilyképpen a szamár egy idő múlva egészen meghízott és megerősödött, úgyhogy már alig lehetett megkötözni. Egy napon aztán a szamár egy kanca-szamarat hallott a távolban ordítani. Erre szerelmi sóvárgása túlságában maga is harsány hangon ordítani kezdett. A csöszök erről felismerték, hogy a tigrisbőrben szamár van, s füttykösökkel, kövekkel és nyilakkal megölték a szamarat. Ezért mondom:

*Tigrisbőr takarta, védte s félelmessé tette bár,
Ordítása elárulta. Ezért halt meg a szamár.”*

*

„Vagy úgy akarsz járni talán – folytatta a majom –, mint Sjámalaka, aki a legnagyobb megaláztatást is elviselte, s akit utoljára kipenderítettek?

*Elment Garga a víz miatt; el Szórna, mert hogy rosszul ült;
El Datta, mert rosszul evett. Sjámalaka pedig repült.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

HATODIK MESE

AZ ARCÁTLAN VENDÉG

Van a világon egy Vikantaka (tüske nélküli) nevezetű város. Élt ott egy Ísvara (úr) nevezetű nagykereskedő, akinek négy veje volt. Ezek egyszer Avantí (a mai Udsein) városából Vikantaka városába jöttek vendégül. A nagykereskedő nagy tisztelettel fogadta őket, s dúsan ellátta étellel, ruhával és egyebekkel. Elmúlt hat hónap, s a vendégek még mindig nem mentek el. Ísvara erre így szólt a feleségéhez: „Vendégeim, akiket túlságos tisztelettel fogadtam, nem akarnak hazamenni. Mit csináljak? Ha meg nem szégyenítem őket, nem is fognak elmenni soha. Így hát ma étkezés alkalmával hanyagul kell őket kiszolgálni, hogy észbe kapjanak, s végre elhagyják házunkat!” Így is történt. Erre hárman el is utaztak: Garga, mert nem volt lábvíz; Szórna, mert kényelmetlen volt az ülés; Datta, mert rossz volt az étel.^{45} Ezek hárman tehát elhagyták a házat. De a negyedik, Sjámalaka^{46}, még most sem ment el. Erre nyakon ragadták s kitették a szűrét.

Ezért mondom:

*Elment Garga a víz miatt; el Szórna, mert hogy rosszul ült;
El Datta, mert rosszul evett. Sjámalaka pedig repült.*

*

E történet elmondása után a majom így folytatta: „Csak nem vagyok bolond, hogy miután meggyőződtem gonoszságodról, még tovább is megbízzam benned? Jól mondják:

*Hisz a bolond – akkor is, ha becsapását látta már:
Vállán hordta nejét körül s szeretőjét a bognár.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

HETEDIK MESE

A RÁSZEDET Bognár

Élt egyszer egy városban egy bognár. Ennek felesége kikapós volt, s rossz hírben is állott. A bognár egyszer a fejébe vette, hogy próbára teszi a feleségét. „Hogyan tehetném próbára?” – mondta magában. „Igaz ugyan, hogy ilyesmit nem tanácsos tenni. Fennkölt vezeklők, nemzetségek és asszonyok útját legjobb nem kutatni. Az erényes és dicső Vjasza vezeklő, a Védák (a szent írások) rendezője, a kihalt Kuru-nemzetség feltámasztója, egy bölcstől s egy hálnak a leányától született. Mily sajátságosak a végzet útjai! A fennkölt Pándu-fiak^{47} származását sem igen kell bolygatni, mert idegen apák nemzették őket Pándu feleségeivel. Ami meg éppen az asszonyok magatartását illeti, hibáiknak se szeri, se száma. Jól mondják:

*Lehet, hogy a tűz nem éget s melegít a hold valaha,
De a nő akkor lesz hűvé, mikor a rossz jóvá: soha.*

Mindamellet, ha feleségem már a világ szájára került, mégis szeretném tudni, vajon tisztességes asszony-e vagy nem.” Miután erre az elhatározásra jutott, így szólt a feleségéhez: „Kedvesem! Holnap egy másik faluba megyek, s néhány napig odaleszek. Készíts tehát számomra megfelelő útravalót!” – Ennek hallatára az asszony nagyon megörült, hamarosan minden más dolgot félretett, s kiadós vajás és cukros ételt készített férje számára. Jól mondják:

*Rossz időben, holdfogytakor, ha nincs ember az utcán
S férje nincs honn, akkor él csak a rossz asszony igazán.*

A bognár aztán másnap reggel fölkel, s elment hazulról. Mikor felesége látta, hogy férje útnak indult, mosolygós arccal kicsinosította magát, s alig bírta a napnyugtát bevárni. Délután elment egy Dévadatta^{48} nevezetű ismerős szoknyavadász házába, s így szólt hozzá: „Semmirevaló férjem egy más faluba ment. Jöjj tehát ma, ha az emberek már alusznak, a házukba!”

A bognár ezalatt a napot az erdőben töltötte. Este aztán a hátsó ajtón belopózott a házába, s az ágy alá bújt. Nemsokára megjött Dévadatta s az ágyra ült. Mikor a bognár észrevette, hogy a szerető már megjött, felbőszülve így szólt magában: „Előjök s megöljem ezt a fickót? Vagy várjak, míg mind a ketten elaludtak, s mind a kettőjüket megöljem? Legjobb lesz, ha megfigyelem feleségem magatartását, s kihallgatom beszélgetésüket.”

Az asszony ezalatt csendesen bezárta a ház ajtaját, aztán az ágyhoz jött. Miközben aztán az ágyra telepedett, lábaival a bognár fejéhez ért. Erre így szólt magában: „Bizonyára ez a gonosz bognár jött meg, hogy próbára tegyen engem. Most hát valami asszonyi furfanghoz kell folyamodni.” Miközben így tűnődött, Dévadatta szerelmeskedni kezdett. Az asszony erre esedezve összetette a kezeit és így szólt: „Ne nyúlj hozzám, uram, mert én uramhoz hű és tisztességes asszony vagyok! Máskülönben átkot mondok a fejedre s hamuvá változtatlak!” – Dévadatta erre így szólt: „Ha így áll a dolog, minek rendeltél magadhoz?” – Az asszony így felelt: „Megmondom. Hallgasd figyelemmel! Ma reggel Csandiká^{49} templomába mentem, hogy az istennőt lássam. Ott egyszerre egy hang szólalt meg a levegőben, s én a következő hangokat hallottam: »Mit csináljak, leányom? Noha tisztelöm vagy, a sors végzéséből hat hónap alatt elveszíted a férjedet« – Erre én

így szóltam: »Magasztos istennő! Amint tudod a bajt, úgy gyógyszerét is tudod. Van-e valami mód rá, hogy férjem száz évig éljen?« – Az istennő így felelt: »Gyermekeim! Volna ugyan rá mód, de annyi, mintha nem volna, mert noha tőled függ a dolog, nem fog rávinni a lélek.« – Erre én így szóltam: »Istennő! Ha az életembe kerülne is a dolog, megteszem. Csak mondd meg!« – Az istennő erre így szólt: »Ha egy más férfival fekszel össze, akkor a férjedre kiszabott korai halál arra a férfúra fog átszállani, férjed pedig kétszáz esztendeig fog élni.« Ezért rendeltelek magamhoz. Most hát tedd, amit tenni kívánsz. De én meg vagyok győződve, hogy az istennő szava teljesülni fog.» – E szavak hallatára az ostoba bognár úgy megörült, hogy a szőrszálak csak úgy meredeztek a testén. Aztán előbújt az ágy alól s így kiáltott: „Jól csináltad, te tiszta nő, te hűséges asszony! Jól csináltad, családunk öröme! Jól csináltad! Gonosz nyelvek súsárlására hallgatva kételkedni kezdtem benned, s ki akartalak ismerni. Ezért azt füllentettem, hogy más faluba akarok menni, de az ágy alá bújtam. Jöjj hát s ölelj meg engem!” Így kiabálva átkarolta feleségét s a vállára ültette. Majd így szólt Dévadattához: „Ó te fennkölt gondolkozású ember! Érdemhozó cselekedeteimnek köszönhetem, hogy házamba jöttél! A te jóvoltodból ma kétszáz esztendő életkorhoz jutottam, ölelj meg hát te is engem s másszál a vállamra.” így szólva Dévadattát minden szabódása ellenére erőnek erejével megölelte s a vállára ültette, aztán vidám muzsikaszó mellett minden ház ajtaja elé táncolt velük. Ezért mondom:

Hisz a bolond – akkor is, ha becsapását látta már:

Vállán hordta körül nejét s szeretőjét a bognár.

A majom aztán így folytatta: „Miután felismertem már rosszaságot, hogyan mehetnék még a házádba, ostoba?! Az persze hogy bizalmammal visszaéltél, az nem éppen a te hibád. Mert a te egész fajtád már természettől oly gonosz, hogy a jókkal való érintkezés sem javíthatja meg. Ez a gonoszoknak természetes rosszasága. Jól mondják:

*Nem javul meg a rossz soha, akárhogy is javítgatod:
Nem lesz tiszta a szén soha, akárhogy is tisztogatod.*

Jól mondják ezt is:

*Napot, felhőt, szelet, hegyet kikoszarozott az egér
S egérhez ment feleségül. Nem változik soha a vér!”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

NYOLCADIK MESE

A LEÁNNYÁ VÁLTOZTATOTT EGÉR

Élt egyszer egy bizonyos helyen az erdőben egy Sálankájana nevezetű vezeklő. Ez egyszer a Ganga (Gangesz) folyóhoz ment fürödni. Miközben a Napnak bemutatta hódolatát, közelében egy sólyom egy egeret ragadott meg a körmeivel. Ennek láttára a vezeklő eltelt részvétellel, s rákiáltott a sólyomra: „Ereszd el, ereszd el!” Aztán egy darab kővel megdobta s el is találta a madarat. A sólyom erre elveszítette az eszméletét, elejtette az egeret, s a földre zuhant. Az egér félelmében nem tudott hová lenni s folyton ezt sikoltozta: „Védj meg, védj meg!” Aztán a vezeklő lábaihoz telepedett. A sólyom később megint eszméletre tért, s így szólt a vezeklőhöz: „Hej, vezeklő! Nem cselekedtél helyesen, hogy követ vágtál hozzám. Nem félsz igazságtalanságot elkövetni? Add át nekem azt az egeret! Különben nagy bünt követsz el.” – A sólyom szavaira a vezeklő így felelt: „Hej, te elvetemült madár! Az embernek kötelessége az élőlények életét megvédelmezni, a gonoszokat büntetni, a jókat tisztelni, a tanítómestereket becsülni, az isteneket dicsőíteni. Mit fecsegsz hát képtelenséget?!” – A sólyom így felelt. „Te még nem tudod, vezeklő, mi is voltaképpen az igazság. Mikor a Teremtő az élőlényeket megteremtette, mindegyikük számára kijelölte a neki való táplálékot is. Amint az emberek számára a rizs, úgy a mi számunkra az egér s más hasonló állat van rendelve. Miért bántasz hát engem, mikor csak a nekem rendelt táplálék után járok? Mert:

Ha a neked rendelt ételt megeszed, bünt nem követsz el.

Az a kárhozatba döntő bűn, ha tiltott ételt eszel.

Eljárásod különben sem olyan, mint a jámbor vezeklőé. Mert ez nem azt nézi, ami szemmel látható, nem azt hallgatja, ami füllel hallható, hanem minden rokonszenvnek és ellenszenvnek teljes elnyomását magasztalja:

Mindegy néki barát s ellen, arany és sár egyaránt.

Senkinek sem fogja pártját, közönyös jó s rossz iránt.

A vezeklő mindig a Világlélekkel igyekszik magányában egyesülni. Eszerint ezzel a cselekedettel eljátszottad vezeklésed gyümölcsét. Jól mondják:

»Ereszd el!« – így szól az egyik. »Ne ereszd el!« – szól a másik. De leesik mind a kettő. »Legjobb hát a hallgatás itt!«,

„Hogy volt ez?” – kérdezte Sálankájana, a vezeklő. A sólyom ezt mesélte:

KILENCEDIK MESE HALLGATNI ARANY

Egy bizonyos folyó partján három testvér folytatott vezeklést – név szerint Ékata, Dvita és Trita^{50}. Valahányszor fürödtek, tisztára mosott ruháik vezeklésük ereje folytán szabadon lógtak a levegőben, hogy a (tisztátalan) földhöz ne érjenek. Egy napon egy keselyű egy kis békát ragadott meg, mint én ezt az egeret. Ennek láttára a legidősebb vezeklő, hozzád hasonlóan, részvétre gerjedt s rákiáltott a madárra: „Ereszd el, ereszd el!” Erre kimosott ruhája rögtön a földre esett a levegőből. Ennek láttára a másik vezeklő attól tartva, hogy az ő ruhája is leesik, így kiáltott: „Ne ereszd el, ne ereszd el!” De erre az ő ruhája is leesett. Mikor a harmadik vezeklő látta, hogy mind a kettőnek ruhája a földre esett, egy szót sem szólt.

Ezért mondom:

Ereszd el! – így szól az egyik. Ne ereszd el! – szól a másik.

De leesik mind a kettő. Legjobb hát a hallgatás itt.

*

E történet hallatára Sálankájana vezeklő mosolyogva így szólt a sólyomhoz: „Ó, te ostoba madár! Ez a törvény csak a Krtajuga (aranykor) idején volt érvényben. Ebben a világekorszakban már az is bűn volt, ha valaki egy rosszal csak szóba is állott. A két ruha tehát azért esett le, mert a jámbor vezeklők egy rosszhoz szóltak, s nem azért, mert rosszat mondtak. De most a Kalijuga (vaskor) idejét éljük, amikor mindenki rossz. Most csak az a bűnös, aki gonosz cselekedetet követ el. Mit

beszélsz tehát képtelenséget? Takarodjál, különben megátkozlak!” – A sólyom erre eltávozott.

Ezekután az egér így szólt a vezeklőhöz: „Szent ember! Vigy engem a házadba, hogy egy másik gonosz madár meg ne öljön! Ha csak egy csipetnyi ennivalót kapok tőled, megélek rajta a házadban.” – A barátságos és könyörületes vezeklő erre így szólt magában: „Ha ezt az egeret a kezemben viszem haza, nevetni fognak rajtam az emberek. Így hát kisleánnyá változtatom, s így viszem haza.” Erre csakugyan kisleánnyá változtatta az egeret. Mikor aztán a vezeklő felesége meglátta a leánykát, így szólt férjéhez: „Honnan vetted ezt a leánykát, uram?” – A vezeklő így felelt: „Ez a leányka, akit most házadba hozok, egér volt, aki egy sólyom elől nálam keresett menedéket. Vigyázz reá gondosan! Később megint egérré változtatom.” – Az asszony azonban így szólt: „Ne tedd ezt, uram! Hiszen a törvény szerint atyjává lettél! Mert:

*Öt atyja van az embernek: a nemzője, nevelője,
Eltartója, tanítója s életének megmentője.*

Te életét mentetted meg, tehát az atyja vagy. Különben sincsen gyermekem. Hadd legyen tehát ez az egérke az én leányom!”

A leányka ezekután szépen nőtt-nőtt, mint a növekvő hold sarlója, s a vezeklő és felesége gondozása alatt szűzzé serdült. Mikor a vezeklő látta, hogy a leány már eladó sorba lépett, így szólt feleségéhez: „Kedvesem! Ez a lány már eladó sorban van. Nem szabad tehát tovább házunkban maradnia. Mert:

*Ha eladó leányt nyomban férjhez nem ád az apja,
Pokolra száll az égből is. Büntetésül ezt kapja.*

Így hát megfelelő férjet kell számára keresnünk. Jól mondják:

*Férfit kíván a leányzó, anyja vagyont, atyja tudást,
A rokonság jó származást, jó lakomát mindenki más.*

*Ha okos vagy, nem választasz leányodnak oly vőlegényt,
Aki távol él, vezeklő, hős, tudatlan avagy szegény.*

Így hát elhívom a magasztos Napot, s hozzáadom a leányt, ha ennek is úgy tetszik. Mert:

*Ha jót akarsz leányodnak, oda ne add oly embernek,
Aki, legyen mégoly derék, leányodnak nem tetszett meg.”*

A leány erre így szólt: „Semmi kifogásom sincs a Nap ellen. Hívd el hát a Napot!” – A Nap a vezeklő hívására azonnal megjelent, s így szólt: „Szent ember! Mondd meg gyorsan, miért hívtál engem!” – „Itt van a leányom – mondta a vezeklő. – Ha férjének választ téged, vedd nőül!” Ezekután megmutatta a leánynak a magasztos istent, s így szólt hozzá: „Tetszik-e neked, leányom, ez a fönséges isten, a három világ világossága?” – A leány így felelt: „Apám! Túlságos hőséget áraszt magából. Nem kívánom őt férjemnek. Hívd azt, aki erősebb önála!” – Szavai hallatára a Nap istene, aki tudta, hogy a leány egér volt, s ezért nem is akarta őt, így szólt: „Szent ember! A felhő erősebb, mint én, mert ha eltakar engem, senki sem tudja, merre vagyok.” – A vezeklő előhívta a felhőt, s megkérdezte a leányt: „Tetszik-e ez neked?” – A leány így felelt: „Adj olyanhoz, aki a felhőnél is erősebb!” – A vezeklő erre megkérdezte a felhőt: „Van-e valaki, aki erősebb nálad?” – A felhő így felelt: „A szél erősebb, mint én, mert ha belém kapaszkodik, ezer darabra

szakadok.” – Ennek hallatára a vezeklő a szelet hívta elő, s így szólt a leányhoz: „Ez a szél itt erősebb a felhőnél. Tetszik-e neked? – A leány így válaszolt: „Igaz, hogy igen erős, de állhatatlan is. Hívj elő valakit, aki önála is erősebb!” – A vezeklő erre megkérdezte a szelet: „Hej, szél! Van-e valaki, aki erősebb tenálad?” – A szél így felelt: „A hegy erősebb, mint én, mert ha utamat állja, minden erősségem ellenére feltartóztat engem.” – A bölcs erre előhívta a hegyet, megmutatta a leányának, s így szólt hozzá: „Ehhez adjalak?” – A leány így felelt: „Apám! Ez nagyon kemény természetű. Adj más valakihez!” – A bölcs erre megkérdezte a hegyet: „Van-e valaki, aki erősebb nálad, hegyek királya?” – A hegy így felelt: „Az egér erősebb, mint én, mert akaratom ellenére összevissza furkálja a testemet.” – Ennek hallatára a vezeklő az egeret hívta elő, megmutatta a leányának s ezt kérdezte tőle: „Leánykám! Tetszik-e neked ez az egér itt, az egerek királya? Ha igen, szólj, hogy megtegyük, amit tennünk kell!” – Mikor a leány az egeret meglátta, így szólt magában: „Ez az én fajtám!” Aztán örömeiben magánkívül így szólt a vezeklőhöz: „Apám! Változtass engem egérré, s adj ehhez az egérhez, hogy teljesíthessem a fajomra háramló családi kötelességeket!” – Ennek hallatára a vezeklő egérré változtatta a leányt, s az egerek királyához adta nőül, mert jól ismerte a nők eszejárását. Bizony jól mondják:

Nem kell arany, gyöngy, királyság asszonynépnek, ha szerelmes.

Választottja kell csak néki, senki-semmi nem oly kedves.

*

Ez az egér tehát – folytatta a majom – nem törődött az isteni méltósággal, s a fajtáját jellemző alantas észjárással egy hozzája való alsórendű lényel állott össze. Te is olyan vagy, mint ez az egér: noha velem érintkeztél s barátságomat élvezted, mégis kitört belőled a fajtádra jellemző gonoszság.

Ezért mondom:

*Napot, felhőt, szelet, hegyet kikoszarzott az egér,
S egérhez ment feleségül. Nem változik soha a vér!*

Aki hozzád hasonlóan az asszonyok bolondja és rabszolgája, az az asszonyok kedvéért feláldozza kötelességét, vagyonát, barátját. Mit is mondott az öreg kereskedő?

*„Hogy húzódott mindig tőlem! S most, ím, szinte hozzám tapad!
Máskor is jöjj csak, barátom! Amit ellopsz, tiéd marad.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZEDIK MESE

AZ ÖREG FÉRJ ÉS A TOLVAJ

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Kámárta (szerelemre éhes) nevezetű gazdag, öreg kereskedő. Ez felesége halála után egy szegény ember leányát vette feleségül, akibe fülig bele volt bolondulva, s igen sok pénzt adott érte. A fiatal asszony azonban folyton szomorkodott, s rá sem tudott nézni öreg férjére. Jól mondják:

*Mihelyt egyszer az öregség férfierődet kikezdte
S fehér hajad rokkantságod szemmel láthatóvá tette,
Úgy elkerül a nő téged, s fehér fejed úgy utálja,
Mint a tisztátalan kutat, melyre csontot tesz gazdája.*

Mikor a fiatal asszony egyszer arcát félrefordítva feküdt az ágyon férje mellett, egy tolvaj hatolt be a házba. Mikor a nő a tolvajt meglátta, félelmében magánkívül átkarolta az öreget. A kereskedő örömeiben magánkívül így szólt magában: „Miért karol ma át engem? Csodálatos dolog!” Mikor aztán körülnézett, észrevette, hogy az egyik sarokban egy tolvaj áll. Erre így szólt magában: „Bizonyosan a tolvajtól fél, s ezért karol át engem.” Mikor ezt kisütötte, így szólt a tolvajhoz:

*„Hogy húzódott mindig tőlem! S most, ím, szinte hozzám tapad!
Máskor is jöjj, csak barátom! Amit ellopsz, tiéd marad.”*

Mikor aztán a tolvaj kifelé indult, a kereskedő utána kiáltott: „Hej, tolvaj! Csak jöjj vissza minden éjjel! Amim van, mind a tiéd!” Ezért mondom:

*„Hogy húzódott mindig tőlem! S most, ím, szinte hozzám tapad!
Máskor is jöjj csak, barátom! Amit ellopsz, tiéd marad.”*

„Minek szaporítsam a szót? – folytatta a majom. –A vén kéjenc lassanként mindenét odaadta a tolvajnak. Te pedig egy hajszállal sem vagy különb, mint ő.”

*

Miközben a majom így szapulta a delfint, egy tengeri állat érkezett oda, s így szólt a delfinhez: „Hej, delfin! Feleséged távozásod után koplalni kezdett, s mivel sokáig elmaradtál, annyira vágyódott utánad, hogy most meghalt.” – Ennek hallatára a delfin magánkívül volt fájdalmában, s így szólt magában: „Ó, én boldogtalan! Micsoda szerencsétlenség ért engem! Jól mondják:

Nem ház a ház asszony nélkül. Az igazi ház az asszony.

Ha asszony nincs a házában, mi az, ami ott marasszon?

Bocsásd meg nekem, barátom, hogy ellened vétettem! Most, hogy elszakadtam a feleségemtől, máglyára fogok lépni.” – Ennek hallatára a majom kacagva így szólt: „Mindjárt gondoltam, hogy asszonyod rabszolgája vagy. Föltevésem most be van bizonyítva. Mért vagy annyira leverve, ostoba? Hiszen voltaképpen örülnöd kellene! Ha ilyen gonosz asszony meghal, ünnepet kell ülni. Jól mondják?

*A gonosz és nyelves asszony olyan egész életében,
Mint a testet öltött sivár, szörnyű vénség nő képében.*

*Aki bizony azt akarja, hogy békében teljen élte,
Nem törődik az a nővel, még csak nem is néz feléje.*

*Az asszony már természettől olyan, mint a gundzsa-bogyó:
Belül halálthozó méreg, kívül szép és elragadó.*

*Amit gondol, nincs a nyelvén. Ami nyelvén van, ki nem jó.
Amit kimond, nem teszi meg. Mégis furcsa szerzet a nő!
Agyba-főbe verheted vagy tejbe-vajba fürösztheted,
Ha megköti magát a nő, észre dehogy térítheted.”*

A delfin így felelt: „Ebben igazad lehet. De mit csináljak most? Kettős szerencsétlenség ért engem: tönkrement a háztartásom s elveszítettem oly jó barátot, aminő te vagy. De így jár, akit a sors verni akar. Mit is mondott a sakál?

*Nagy volt az én okosságom, hát még a te ravaszságod!
Hol a férjed, hol szeretőd? Pénzed s ruhád mikor látod?”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a majom. A delfin ezt mesélte:

TIZENEGYEDIK MESE

A RÁSZEDET KIKAPÓS ASSZONY

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy paraszt házaspár. Az asszony, mivel férje öreg volt, mindig csak férfiakra gondolt, és sohasem ült otthon, hanem mindig férfiak után lótot-futott. Egy napon egy agyafúrt tolvaj egy elhagyatott helyen pillantotta meg őt, s így szólt hozzá: „Bájos asszony! Feleség nélkül állok a világon. Szépséges alakod láttára a szerelem istenének nyilait érzem a szívemben. Ajándékozz meg tehát szerelmeddel!” – Az asszony így felelt: „Derék férfiú! Ha így áll a dolog, akkor tudd meg, hogy férjem igen jó módú, s a vénségtől már a lábát sem tudja mozdítani. Ezért hát az a szándékom, hogy pénzt magamhoz veszem, visszatérek hozzád, aztán egy más vidékre megyek veled, s ott kedvemre élvezem a szerelem gyönyöreit.” – A csaló így szólt: „Ez is kedvemre van. Jöjj holnap reggel ide, hogy aztán egy szebb városba menjek veled, s élvezzem az élet örömeit!” – Az asszony beleegyezett, s vidáman hazatért. Éjjel aztán, mikor a férje aludt, minden pénzt magához vette s hajnalban a megbeszélthelyre sietett. A gazfickó előremenesztette az asszonyt s gyors léptekkel a Délvidék felé vette az útját. Miután két mérföldnyi utat megtettek, egyszerre egy folyót láttak maguk előtt. A gazfickó most így szólt magában: „Miért állanék össze ezzel az asszonnyal, aki már túl van ifjúsága virágán? Az is lehet, hogy valaki már a nyomunkban van. Így hát jobb lesz, ha kicsalom tőle a pénzt s odábbállok.” Miután ezt kifőzte magában, így szólt az asszonyhoz: „Kedvesem! Ezen a folyón nem olyan könnyű átkelni. Először tehát csak a pénzt viszem át a másik partra,

aztán visszatérek, a hátamra veszek s szépen átviszlek.” – „Jól van, kedvesem – felelt az asszony. E szavakkal minden pénzét átadta neki. A csaló erre így szólt: „Add át a felsőruházat is, kedvesem, hogy bátran bemehess a vízbe!” Az asszony erre a ruháját is átadta neki. A csaló aztán odábbállott a pénzzel s odament, ahová neki tetszett.

Miközben aztán az asszony nyakára tett kezekkel szepegeve a folyó partján guggolt, egy nőstény sakál jött oda egy darab hússal a szájában. A sakál egyszerre egy nagy halat pillantott meg, aki a vízből a folyó partjára vetődött. Erre elejtette a húsdarabot, s a hal felé sietett. Eközben egy keselyű megpillantotta a húst, fölkapta s a levegőbe emelkedett vele, a hal pedig a sakál közeledtére a vízbe vetette magát vissza. A sakál tehát hiába fáradozott, s miközben a keselyű után nézett, a parton guggoló asszony nevetve így szólt hozzá:

*„Elvitte a húst a madár, vízben van a hal már. Látod?
Elvesztetted a húst s halat. Nagy volt a te okosságod!”*

Ennek hallatára a sakál felbosszankodva így felelt:

*„Nagy volt az én okosságom, hát még a te ravaszságod!
Hol a férjed, hol szeretőd? Pénzed s ruhád mikor látod?”*

Miután a delfin ezt a történetet elmondta, megint egy vízi állat jött hozzá, s így szólt: „Hej, delfin! Házadat egy másik delfin vette birtokába!” – Ennek hallatára a delfin egészen búnak eresztette a fejét, s miközben azon gondolkozott, hogy miképpen verje ki házából a betolakodott idegent, így szólt: „Nézzétek, hogy ver a sors engem!

Ellenemmé lett barátom, halva fekszik feleségem,

Házamat más birtokolja. Mi történik még ma velem?

Igazán jól mondják, hogy hetesével jár a baj. Mit csináljak most? Harcba bocsátkozzam-e azzal a betolakodott idegennel? Vagy szépszerével vegyem rá, hogy menjen ki a házamból? Vagy meghasonlást szítsak hívei között? Legjobb lesz, ha megkérdezem a majmot.” Miután így elhatározta magát, a dzsambú-fán üldögélő majom felé fordulva így szólt: „Nézd csak, barátom, micsoda szerencsétlenség ért! A házamat is elvette tőlem egy hatalmas delfin. Tőled kérdem, mit csináljak. A rendelkezésre álló négy eszköz (barátkozás, árulás, vesztegetés, erőszak) közül melyik volna itt helyén?” – A majom így felelt: „Ó, te hálátlan! Mit jársz utánam, miután kiadtam már az utadat? Bolondnak nem adok tanácsot. Jól mondják:

*Megnézd, kinek adsz tanácsot, mert megadod az árát!
Feldúlta a dühös majom a veréb-pár tanyáját.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZENKETTEDIK MESE

A TANÁCSADÓ VERÉB

Egy bizonyos erdőben egy faágra rakott fészekben egy verébházaspár lakott. Egy napon egy bizonyos hónapban egy majom érkezett a fa tövébe – a hirtelen jött záportól és metsző szélről dideregve. Miközben fogvacogva s összezsugorodva álldogált ott, a verébnő így szólt hozzá:

*„Éppolyan vagy, mint egy embet: van kezed és lábad.
Mért dideregsz hát, ostoba? Mért nem építesz házat?”*

Ennek hallatára a majom így szólt magában: „Mennyire meg van elégedve magával mindenki a világon, ha még ez a nyomorúságos veréb is ily sokat tart magáról. Jól mondják:

*Nincs ezen a nagy világon olyan ici-pici állat,
Ki dölyfében azt ne hinné, hogy sokat s nagyot csinálhat.
Hátán alszik a kis bíbic, s lábait az égnek tartja,
Mert hogy az ég rá szakadjon, semmiképpen sem akarja.*

Adta hegyes nyelvű hitvány madara! Milyen okosan beszél! Befogd a szájadat, különben szétszedem a házat!” De noha a majom elutasította, a veréb újra felszólította, hogy építsen magának házat. A majom erre méregbe jött, felmászott a fára, s széthányta a veréb fészket.

Ezért mondom:

*Megnézd, kinek adsz tanácsot, mert megadod az árát!
Feldúlta a dühös majom a veréb-pár tanyáját.*

*

Miután a majom ezt a történetet elmondta, a delfin így szólt hozzá: „Ha megbántottalak is, barátom, korábbi jó viszonyunkra kérlek, adj nekem tanácsot!” – „Nem adok biz’ én – felelte a majom –, mert feleséged szavára hallgatva a tenger vizébe akartál engem fojtani. Ez bizony semmiképpen sem volt helyén. Ha feleséged drágább is neked, mint az egész világ, azért nem kell a feleséged szavára hallgatva barátot, rokont vagy akárki mást a tenger vizébe fojtani. Ostoba bolond vagy, hogy feleséged kedvéért ilyen tettet akartál elkövetni. Sohase hallgasson az ember asszonyokra! Mit is mond a pap?

*Családom elhagytam érte s neki adtam fél életem!
A faképnél hagyott mégis! Hogy legyen a nőkben hitem?”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZENHARMADIK MESE

A PAP ÉS HITSZEGŐ FELESÉGE

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy bráhmana (pap), aki életénél is jobban szerette a feleségét. Az asszony pedig nap-nap után szüntelen civódott férje rokonságával. Mivel a bráhmana nem tudta tovább nézni a civódást, felesége kedvéért elhagyta rokonságát, s egy távoli vidék felé vette vele az útját. Egy nagy erdő mélyén aztán a papné így szólt férjéhez: „Elepedek a szomszagtól, férjem! Hozz nekem valahonnan vizet!” – A bráhmana rögtön elindult vizet keresni, de mikor visszajött, halva találta a feleségét. Mivel nagyon szerette, mélységes szomorúságában keservesen panaszkodni kezdett. Egyszerre egy hang hallatszott a levegőben: „Hej, bráhmana! Ha életed felét átengeded neki, feleséged megint életre támad.” A bráhmana erre (annak jeléül, hogy ünnepélyes ígéretet akar tenni) kimosta a száját, s aztán háromszor egymás után kijelentette, hogy életének felét a feleségének adja. Miközben még beszélt, a papné életre kelt. Erre mind a ketten vizet ittak, s erdei gyümölcsöket ettek, aztán folytatták útjukat. Nemsokára egy város kapujánál egy virágos kertbe érkeztek. A bráhmana így szólt a feleségéhez: „Ételért megyek, kedvesem. Maradj itt, míg vissza nem térek!” E szavak után bement a városba.

Abban a kertben pedig egy béna ember forgatta a merítőkereket, s gyönyörűen énekelt hozzá. Éneke hallatára a papné a szerelem istenének nyilatól sebzett szívvel a béhoz ment, s így szólt: „Kedvesem! Ha nem akarsz engem szeretni, asszony-gyilkossá léssz, mert én megölöm magamat.” – „De hiszen én nyomorék vagyok – felelte

a béna. – Mit akarsz velem?” – Az asszony így felelt: „Mától fogva neked adom magamat, amíg csak élek. Vedd fontolóra s jöjj velünk!” – A béna igent mondott rá. Most visszaérkezett a bráhmána az étellel s enni kezdett a feleségével. Most megszólalt az asszony: „Ez a béna ember itt éhes. Juttass neki is egy falatot!” Aztán megint így szólt: „Nézd csak, férjem! Nincsen melletted kívülem senki. Ha tehát egy más helységbe mégy, akkor senkivel sem beszélgethetek. Vigyük magunkkal ezt a bénát!” – A bráhmána így felelt: „De hiszen magad is alig vonszolod magadat. Hogyan akarod ezt a bénát is magaddal vinni?” – „Kosárba teszem – felelte a papné – és a fejemen fogom vinni.” S addig-addig maszlagolta a férjét, mígnem ez utoljára beleegyezett.

Egy napon aztán, mikor a bráhmána egy kút kávéján üldögélt, a bénába belebolondult papné megtaszította, s lelökte a kútba, maga pedig a bénával egy bizonyos városba ment. Itt királyi emberek szemei elé került, akik ide s tova jártak-keltek, hogy elejét vegyék a lopásoknak. Mikor ezek a kosarat az asszony fején meglátták, erővel elvették tőle, s a király elé vitték. Mikor a király felnyitotta a kosarat, meglátta benne a bénát. Ezalatt a papné, aki jajveszékelve követte a poroszlókat, szintén a hely színére érkezett. A király erre e kérdést intézte hozzá: „Mit jelent ez a dolog?” – A papné így felelt: „Ez az én férjem, akin betegség rágódik. Mivel nagyszámú rokonságától félt, én aggodalomból és szeretetből a fejemre vettem s eléd hoztam.” – Ennek hallatára a király így szólt: „Testvéremnek tekintelek, s két falut adományozok neked. Élj boldogul s élvezd férjeddal az élet örömeit!”

Ezalatt a bráhmána a sors végzéséből egy jó ember segítségével kiszabadult a kútból, s miután ide s tova bolyongott, ugyanabba a városba érkezett. Gonosz felesége meglátta őt, s így szólt a királyhoz: „Uram! Éppen most érkezett ide férjemnek egyik ellensége!” – A király rögtön kiadta a parancsot, hogy végezzék ki a bráhmanát. A bráhmána

erre így szólt: „Fölség! Ez az asszony kapott tőlem valamit, ami az enyém. Ha tehát szereted az igazságot, akkor adasd vissza velem nekem!” – A király erre így szólt a papnéhoz: „Kedvesem! Ha kaptál valamit ettől az embertől, ami az övé, add neki vissza!” – Az asszony erre így szólt: „Én semmit sem kaptam tőle, fölség!” – A bráhmána így szólt: „Háromszor jelentettem ki, hogy neked adom az életem felét. Ezt add vissza hát!” Az asszony erre a királytól való félelmében háromszor egymásután mondta: „Visszaadom az életedet!” Erre rögtön halva rogyott össze. A király elbámulva kérdezte: „Mit jelent ez a dolog?” – A bráhmána aztán az egész történetet elmondta neki. Ezért mondom:

Családom elhagytam érte s neki adtam fél életem!

A faképnél hagyott mégis! Hogy legyen a nőkben hitem?

*

Miután a majom elmondta ezt a történetet, a delfin így szólt hozzá: „Ha gonosz indulattal voltam is irántad, barátom, légy szíves mégis irgalomból jó tanácsot adni nekem, hogy szépszerével megint hozzájuthassak a házamhoz!” – Ennek hallatára a majom így felelt: „Ó, te gonosz! Hiszen ha mondanék is neked valamit, nem követnéd. Márpedig:

Aki a jók tanácsát bolondjában lefitymálja,

Mint egyszer a teve-csikó, bizony csúful meg is járja.”

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZENNEGYEDIK MESE

A GONDATLAN TEVE-CSIKÓ

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Mandamati (lassú észjárású) nevezetű bognár. Mivel nemigen értett a mesterségéhez, egy tevekancát szerzett magának s azzal töltötte az időt, hogy ezt etette-itatta és gondozta. A kanca aztán egy nagy tevecsőddörrel akadt össze, mire vemhes lett, s a kellő időben egy teve-csikót hozott a világra. Aztán a város közelében levő erdőben éjjel-nappal mindenféle fák hajtásait eddegélte, s egészen meghízott. A teve-csikó is egészen nagy tevévé serdült föl. A bognár az anya-teve tejével tartotta fönnt a családját, s a fiatal tevének kedveskedésből csengettyűt akasztott a nyakába. Idővel aztán így kezdett okoskodni: „Minek fáradozzam még más munkával is? Ez a teve-kanca éppen elég arra, hogy családom jól megéljen belőle. Minek törődjem még egyébbel is? Erre a tevére pénzt is kölcsönözhetek.” Ily gondolatokkal foglalkozva így szólt feleségéhez: „Erre a teve-kancára sok pénzt fogok fölvenni. Ápold tehát gondosan, míg vissza nem térek! Most elmegyek, s még egyet vásárolok hozzá.” Erre pénzt vett föl, Gurdzsara (a mai Gudserát) vidékére utazott s fiatal tevéket vásárolt. Ily módon nagy tevecsőddörre tett szert. Pásztorokat alkalmazott, akiknek évenként mindig egy-egy fiatal tevét adott bérül, s hozzá annyi tejet, amennyit éjjel és nappal megihattak. Ily módon a bognár a teve-tenyésztésből igen tisztességesen megélt.

A fiatal tevék mindig a város kertjébe mentek legelészni. Ha aztán zsenge hajtásokkal jóllaktak s egy nagy tóban vizet ittak, esténként mindnyájan ficánkolva lassacskán hazamentek. A föllebb említett teve-

csikó azonban túlságos elbizakodottságában mindig elmaradozott a többiektől. A fiatal tevék erre így szóltak: „Milyen ostoba ez a teve-csikó! Mindig elmarad a csordától, mögötte halad, s folyton rázza a csengettyűjét. Ha egy gonosz állat meglátja, bizonyosan megfosztja az életétől.” – Mikor egyszer a tevék az erdő belsejébe jutottak, a csengettyű hangja hallatára egy oroszlán jött elő. Mikor szétnézett, látta, hogy anya-tevék és teve-csikók haladnak az erdőben. Egyikük elmaradt a többiektől, s ficánkolva tépdeste a hajtásokat az erdőben. A többi tevék már vizet ittak, s útban voltak hazafelé. Az elmaradt teve-csikó csak nagysokára jött ki az erdőből, szétnézett, de nem talált rá az útra. Erre hatalmasan elordította magát, s lassan-lassan ballagott tovább. Az oroszlán ugrásra készen a hang után indult, s mikor a teve-csikó közelébe ért, rávetette magát, nyakába vágta körmeit s megölte.

Ezért mondom:

*Aki a jók jó tanácsát bolondjában lefitymálja,
Mint egyszer a teve-csikó, bizony csúful meg is járja.*

*

Miután a delfin ezt a történetet meghallgatta, így szólt a majomhoz:
„Kedvesem! jól mondják:

*Ki tanáccsal támogat mást, s ügyét magáévá teszi,
Jutalmát már itt a földön s a földön túl is elveszi.*

Légy hát kegyes hozzám, hálátlanhoz, s adj nekem jó tanácsot!

*Aki jóért jóval fizet, az nem szerzett még érdemet.
Aki rosszért jóval fizet, az érdemli a »jó« nevet.”*

Ennek hallatára a majom így szólt: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor ezt a tanácsot adom neked: menj és bocsátkozzál harcba a betolakodott delfinnel! Jól mondják:

Tiszteld meg az erősebbet! Az erősét meg ijeszd el!

Kenyerezd le, aki gyöngé! Ha oly erős, mint te, verd el!”

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZENÖTÖDIK MESE

AZ OKOS SAKÁL

Egyszer egy bizonyos erdőben egy Mahácsaturaka (igen ravasz) nevezetű sakál lakott. Ez egyszer egy elefántra talált az erdőben, aki magától halt meg. Körüljárta a tetemet, de nem bírta átharapni a kemény bőrt. Eközben egy kószáló oroszlán érkezett a hely színére. Mikor a sakál az oroszlánt meglátta, mélyen meghajolt előtte, úgyhogy homlokával a földet érintette, s így szólt hozzá: „Uram! Én mint a te buzogányhordozó szolgád, őrzöm ezt az elefántot. Fogyaszd el, uram!” – Mikor az oroszlán látta, hogy hulla van előtte, így szólt: „Én sohasem eszem olyan lényből, akit másvalaki ölt meg, vagy aki magától halt meg. Kegyem jeléül neked adom ezt az elefántot.” – Ennek hallatára a sakál örvendezve így szólt: „Ez méltó tehozzád, uram! Jól mondják:

*A nagy ember nagy bajban sem lesz más soha, mint aki volt:
Égetheti tűz a kagylót, nem lesz rajta fekete folt.”*

Miután az oroszlán e szavakat meghallgatta, eltávozott. Távozása után egy tigris érkezett a hely színére. Mikor a sakál a tigrist meglátta, így szólt magában: „Mi lesz most? Az egyik gonoszt, az oroszlánt, távozásra bírtam alázatossággal. Hát ezt hogyan rázom le a nyakamról? Mivel ez erős, rá kell ijesztenem, ha meg akarok tőle szabadulni.” Miután így meghányta-vetette a dolgot, a tigris elé ment s fejét kissé fölemelve így szólt hozzá: „A halál torkában vagy ezen a helyen, bátya! Az oroszlán az imént ölte meg ezt az elefántot, most

fürdeni ment s meghagyta nekem, hogy távollétében őrizzem. Mikor elment, így szólt hozzám: »Ha a tigris idejő, közöld velem titokban, hogy megtigristenítsem az erdőt! Egy ízben ugyanis megtörtént már, hogy egy tigris egy tőlem elejtett elefántot titokban kikezdett s ételmaradékká tette!«” – Ennek hallatára a tigris megrémülve így szólt: „Ajándékozz meg engem az életemmel, öcsém, s egy kukkot se szólj az oroszlának felőlem, akármikor jön is meg!” E szavak után gyorsan eliramodott.

Miután a tigris eltűnt, egy majom érkezett a hely színére. Mikor a sakál a majmot meglátta, így szólt magában: „Ennek jó erős fogai vannak. Rá kell tehát őt vennem, hogy harapja át az elefánt bőrét.” Miután ezt kieszelte, így szólt a majomhoz: „Régóta nem láttalak már, testvér. Bizonyosan éhes vendégként érkezted hozzám. Ezt az elefántot az oroszlán ölte meg. Én pedig vigyázok rá. De én adok belőle teneked. Ha aztán ettél a húsból s elverted az éhségedet, szaladj, mielőtt az oroszlán megjönne!” – A majom erre így felelt: „Ha így áll a dolog, bátya, akkor én bizony nem akarok tudni a húsevésről. Mert aki életben marad, az még sok örömet érhet meg. Én hát inkább odább állok.” – A sakál azonban így szólt: „Egyél csak bátran! Én majd szólok, ha az oroszlán közeledik – éspedig már akkor, amikor még messze van.” – A majom erre átharapta az elefánt bőrét. Ennek megtörténtével a sakál így szólt: „Hej, testvér! Eredj, eredj! Közeledik az oroszlán.” – Ennek hallatára a majom elmenekült.

Ezekután a sakál a majom szakította lyukon át falni kezdte a húst. Eközben egy másik sakál érkezett a hely színére. Láttára a sakál ezt a verset mondta:

*„Tiszteld meg az erősebbet! Az erőset meg ijeszd el!
Kenyerezd le, aki gyöngye! Ha oly erős, mint te, verd el!”*

Ezekután nekiment a másik sakálnak, belevágta a fogait és megfutamította, azután sok ideig kényelmesen egymagában lakozott az elefánt húsából.

*

„Neked is így kell tenned – folytatta a majom. – Le kell verned s meg kell futamítanod rokonodat. A rokon csupa veszedelem. Jól mondják:

*Veszélyt várhatsz a rokontól, a nőtől könnyelműséget,
Vezeklést a bráhmaától, a tehéntől nyereséget.*

Ezt is mondják:

*Jóízűek az ételek, hanyagok a gazdasszonyok.
A bökkenő csak az, hogy ott rád támadnak a rokonok.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a delfin. A majom ezt mesélte:

TIZENHATODIK MESE

A VILÁGLÁTOTT KUTYA

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Csitránga (tarka) nevezetű kutya. Egyszer nagy éhínség támadt a helységben. Táplálékhiány következtében csaknem az egész kutya-nemzetség kihalt. Ebben az időben Csitránga az éhségtől egészen lesóványodva egy más vidékre ment, ahol – úgy hallotta – bőven van minden. Ott egy házban a gazdasszony hanyagsága folytán torkig lakott, de mikor kijött a házból, a többi kutyák mindenfelől megrohanták, s összevissza harapdálták. Erre így szólt magában: „Mégiscsak jobb otthon, ahol drágaság van ugyan, de az ember békességben élhet, s nem kell verekednie. Visszamegyek tehát szülőföldemre.” Amint elhatározta, úgy is cselekedett. Mikor aztán szülővárosába érkezett, rokonai ezt kérdezték tőle: „Nos, Csitránga! Mondd el, hogyan állnak a dolgok azon a helyen, ahol voltál? Milyen az a hely? Mit csinálnak ott az emberek?” – A kutya erre így felelt: „Mit mondhatnék sokat arról a helyről?”

Jóízűek az ételek, hanyagok a gazdasszonyok.

A bökkenő csak az, hogy ott rád támadnak a rokonok.”

Miután a delfin ezt a történetet meghallgatta, életre-halálra elszánva elbúcsúzott a majomtól és tanyájára ment. Itt megtámadta a házába betolakodott delfint, megölte, aztán kényelmesen élt a házában. Jól mondják:

*Mit örülsz a jó sorsodnak, ha részed nincs benne semmi?
A sorsadta füvet öreg bika is meg tudja enni.*

*

ITT VÉGZŐDIK A SZERZEMÉNY ELVESZTÉSE CÍMŰ
NEGYEDIK KÖNYV

ITT KEZDŐDIK A HEBEHURGYA CSELEKVÉS CÍMŰ

ÖTÖDIK KÖNYV,

MELYNEK BEVEZETŐ VERSE ÍGY HANGZIK:

*Ha az ember rosszul lát s hall,
rosszul vizsgál s rosszul ítél,
Akkor ne is tegyen semmit,
mert pórul jár, mint a borbély.*

*

HOGY
MINT TÖRTÉNT A DOLOG,
ÍGY BESZÉLIK:

ELSŐ MESE

A HEBEHURGYA BORBÉLY

Pátaliputra (ma: Patna) városában, a Délvidéken, lakott egyszer egy Manibhadra (szép, mint egy drágakő) nevezetű nagykereskedő. Ez mindig a jót, a hasznosat és a kellemeset tartotta szem előtt, s a sors végzéséből mégis tönkre jutott. Vagyonának elvesztése következtében tekintélyét is elveszítette, s ennek folytán egészen kétségbeesett. Ha éjjel lefeküdt, mindig így szólt magában: „Szörnyű dolog a szegénység! Jól mondják:

*Tekintélyed, büszkeséged, tudásod, szépséged, eszed –
Mindened elvész egyszerre, ha vagyonod odaveszett.*

*Éleseszű embernek is hamar el kell tompulnia,
Ha mindig csak rizsre, fára, ruhára kell gondolnia.*

*Nem tűnik a szegény szembe – akkor sem, ha szem előtt van,
Olyan, mint a vízbuborék: fölszáll s mindjárt széjjelpattan.*

*Ki száll szembe a tengerrel, akárhogy is harsog s tombol?
Akármit is elkövehetsz, hogyha tejben-vajban úszol.”*

Miután így el-eltűnődött, így szólt magában: „Többé nem veszek ételt magamhoz. Minek viseljem tovább egy hiábavaló élet kínjait?” Ezzel az elhatározással elaludt. Álmában egy kolduló barát jelent meg neki, s így

szólt: „Hej, céhmester! Ne essél kétségbe! Én az a kincs vagyok, amelyet őseid valamikor összegyűjtöttek (és elrejtettek). Holnap ugyanebben az alakban a házadba fogok jönni. Te aztán vágj engem fejbe egy fütykőssel! Erre én elfogyhatatlan arannyá fogok változni.” Mikor a céhmester reggel felébredt s visszaemlékezett álmára, a gondolatok kerekére helyezkedve így szólt magában: „Nem tudom, teljesül-e ez az álom vagy nem. De aligha fog teljesülni, mert bizonyosan csak onnan van, hogy folyton vagyokra gondolok.”

Ezalatt a céhmester felesége egy borbélyt hívatott a házba, hogy férjének lábait rendbe hozza. Egyidejűleg hirtelen a megálmodott kolduló barát is beállított. Mikor a nagykereskedő a kolduló barátot megpillantotta, nagyon megörült, s egy éppen keze ügyébe eső bottal fejbe vágta. A kolduló barát abban a pillanatban arannyá változott és a földre esett. A nagykereskedő aztán az aranyat háza belsejébe vitte, a borbélyt megajándékozta, s így szólt hozzá: „Vedd, kedvesem, ezt a pénzt s ezeket a ruhákat! Neked adom. De senkinek se szólj arról, ami itt történt!”

Mikor a borbély hazament, így szólt magában: „Bizonyosan minden kolduló barát arannyá változik, ha az ember fejbe vágja. Holnap tehát sok kolduló barátot fogok a házamba hívni, s fejbe verem őket, hogy sok aranyam legyen.” Ilyen gondolatokkal foglalkozva alig bírta kivárni, hogy az éj elmúljen. Reggel aztán fölkel, egy hatalmas fütykőst készített elő, aztán a kolduló barátok kolostorába ment, háromszor körüljárta balról jobbfelé a legfőbb Dzsina^[51] szobrát, térdre esett előtte, felsőruhája csücskét vette, s harsány hangon ezt a verset mondotta:

*„Dicsőség a nagy Dzsínának, aki a tan mestere lett
S akinek szívében a vágy magja köves földbe esett!”*

Miután a borbély ily módon lerótt a hódolat adóját, a kolduló barátoknak Szukhamálika^{52} nevezetű főnökéhez közeledett, a földre vetette magát előtte, s így szólt hozzá: „Hódolat neked! Üdvözöllek!” – Szukhamálika így felelt: „Terjedjen az igaz hit!”^{53} – Miután aztán a borbély egy fogadalom teljesítése dolgában a rendfőnök utasítását kikérte és megkapta, összecsomózta felsőruháját, s tisztelettel így szólt: „Szent ember! Jöjj ma ezekkel a jámbor férfiakkal együtt a házamba, hogy megvendégeljelek benneteket!” – A rendfőnök így felelt: „Ugyan, testvérem! Hogyan beszélhetsz így, mikor ismered a tant? Hát bráhmanák vagyunk-e, hogy vendégségbe hívsz bennünket? Mi mindig csak pillanatnyi szükségleteink fődözésére térünk be rendes kimenőink alkalmával egy jámbor világi testvérünk házába, ha ez nyomatékosan kér bennünket, s akkor is csak annyit veszünk magunkhoz házában, amennyi az élet fenntartására szükséges. Menj hát, s többé ne hozakodjál elő ilyesmivel!” – Ennek hallatára a borbély így szólt: „Szent ember! Ismerem én tanunk törvényeit. De hiszen a világi hívek sokszor meghívják benneteket! Azonkívül könyvek beborítására való igen értékes kendők is vannak házában félretéve, s pénz is van könyvek lemásolására a másolók számára. Tegyetek tehát úgy, ahogy a körülmények megkívánják!”

A borbély aztán hazament, otthon egy khádira-fából való füttyköt készített elő, s az ajtó mellé állította egy sarokba. Aztán a nap harmadik negyede felének eltelte után (délután félkettőkor) megint a kolostor kapuja elé ment, s amint a barátok egymás után kijöttek, a rendfőnök engedelmével meghívta őket házába. A barátok a kendőkre és a pénzre áhítozva a régi jó ismerősök meghívását is visszautasították, s mindnyájan vígan a borbélyhoz csatlakoztak. Jól mondják:

Ha megvénülsz, veled vénül szemed, füled, fogad, hajad.

De vágyad nem vénül soha: halálodig ifjú marad.

Mikor aztán a borbély háza belsejébe vezette a barátokat, titokban bereteszelte az ajtót, s fütykösével sorba agyba vágta őket. Némelyek meghaltak, mások bevert fejjel jajgatva elmenekültek. Jajkiáltásaik hallatára a várnagy katonái így szóltak egymáshoz: „Ejha! Miféle nagy kiabálás van a városban?! Menjünk hamar oda!” Mikor aztán az örök a várnagy parancsára vele együtt a borbély háza elé értek, látták, hogy a kolduló barátok véres fejjel menekülnek. Az örök erre megkötözték a borbélyt, s az életben maradt kolduló barátokkal együtt a törvényszék elé vitték. A bírák erre megkérdezték a borbélyt: „Miért követted el ezt a gazságot?” – A borbély így felelt: „Mit mondjak? Így láttam Manibhadra nagykereskedő házában.” Aztán mindent elmondott, amit Manibhadra házában látott. A bírák erre elhívták a nagykereskedőt, s így szóltak hozzá: „Hej, céhmester! Csakugyan megöltél egy kolduló barátot?” – A céhmester erre töviről hegyire elbeszélte nekik, hogy hogyan volt a dolog a kolduló baráttal. A bírák erre így szóltak: „Meg kell karózni ezt a gonosz borbélyt, aki oly hebehurgyán cselekedett!” Ennek megtörténével így szóltak:

*„Ha az ember rosszul lát s hall, rosszul vizsgál s rosszul ítél,
Akkor ne is tegyen semmit, mert pórul jár, mint a borbély.*

Jól mondják:

*Semmit el ne hamarkodjál! Amit csinálsz, jól meggondold!
Későn bánta meg a papné, amit előbb meg nem fontolt.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte Manibhadra. Egy bíró ezt mesélte:

MÁSODIK MESE

A MEGGONDOLATLAN PAPNÉ

Egy bizonyos városban egy Dévasarman (az istenek védettje) nevezetű bráhmána (pap) lakott. Ennek felesége egy fiúcskát szült neki. Ugyanazon a napon egy petymeg (ichneumon) is egy fiút hozott a világra. A papné nagyon szerette a fiát, de a kis petymeget is úgy gondozta, mintha saját gyermeke lett volna: szoptatta, kenegette, etette. Mindamellett nem bízott benne, hanem így gondolkozott: „Ez a kis petymeg egyszer a faját jellemző gonoszsággal még kárt tesz a fiacskámban.” – Jól mondják:

*Mindig örülsz a fiadnak, nem fordulsz el tőle soha,
Akkor sem, ha neveletlen, romlott, gonosz, csúf, ostoba.*

A papné egyszer az ágyra fektette fiacskáját, kezébe vette a vizeskorsót s így szólt férjéhez: „Férjem! A tóhoz megyek vizet hozni. Vigyázz, hogy a petymeg kárt ne tegyen a fiúban!” – A papné távozása után azonban a pap is elment valahová, hogy alamizsnát kérjen, úgyhogy senki sem maradt a házban. Ezalatt a sors rendeléséből egy fekete kígyó mászott elő a lyukából. A petymeg felismerte a fekete kígyóban természetes ellenségét, s hogy testvérkéjét megvédelmezze, megtámadta s darabokra szaggatta a kígyót. Aztán véres szájjal vidáman a visszatérő anya elé sietett, hogy tettéről értesítse. Mikor azonban az anya a petymeg véres száját megpillantotta, elszörnyedve felkiáltott: „Ez a gonosz állat megette a fiacskámat!” Erre haragjában hozzája vágta a

vizeskorsót, úgyhogy a petymeg szörnyethalt. De mikor jajgatva hazatért, látta, hogy fiacskája nyugodtan alszik az ágyon, s hogy közelében egy fekete kígyó van darabokra szaggatva. Az asszony fájdalmában, hogy fogadott fiát megölte, fejét és mellét kezdte verni. Eközben hazatért a bráhmána is az összekéregedett alamizsnával, s mikor látta, hogy siratja felesége a petymeget, így szólt hozzá: „Ó, te meggondolatlan asszony! Mért voltál oly hirtelen? Most itt van a szerencsétlenség fájának a gyümölcse: fogadott fiadnak a halála.

A hirtelenkedés sohasem vezet jóra, éppígy a mohóság sem. Jól mondják:

*Szeresd a pénzt, de ne nagyon! Ne légy mohó s kapzsi soha!
Kerék forog ím a fején, mert kapzsi volt – az ostoba!”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a papné. A bráhmána ezt mesélte:

HARMADIK MESE

A NÉGY KINCSÁSÓ

Élt egyszer egy bizonyos helységben négy bráhmána születésű ifjú. Mind a négyen barátságban állottak egymással, mind a négyen szegények voltak. Egyszer szegénységükről tanakodtak egymással, s így szóltak: „Micsoda csapás a szegénység! Ha elefántoktól, tigrisektől s más vadállatoktól hemzsegő erdőben, víz nélküli túskebozót borította helyen tanyázol, fű-ágyon alszol s háncsruhába öltözől, még mindig jobban élsz, mintha rokonok között szegényül élsz. Jól mondják:

*Lehetsz derék, ékesszóló, tudós, kedves, hős és szép,
De ha pénzed nincs, hiába: híres nem léssz semmiképp.*

Menjünk tehát máshová s szerezzünk vagyont!” Miután így megbeszélték a dolgot, elhagyták földjüket és városukat barátaikkal és rokonaikkal együtt, s útnak indultak.

Mentek-mendegéltek s lassanként Avantí (vagy Uddzsajiní, a mai Udzsein) városába érkeztek. Ott a Sziprá folyó vizében megfürödtek, s bemutatták hódolatukat Mahákála (vagy Siva) istennek. Már tovább akartak menni, mikor egyszerre egy Bhairavánanda (Bhairava vagy Siva öröme) nevezetű varázslóval (jógin) találkoztak. Miután a bráhmanák közt szokásos módon tisztelettel üdvözölték, kolostorába mentek vele. „Honnan jöttök s hová mentek? – kérdezte a varázsló. – Mivégből utaztok?” – „Avégből utazunk – felelték az ifjak –, hogy megtanuljunk a

varázslást, s oda megyünk, ahol kincset találunk vagy halált. Ez szilárd elhatározásunk. Jól mondják:

*Az ég is ád, de a magad ásta kútból is kapsz vizet.
Hatalmas a sors, de azért sohase tedd ölbe kezéd!*

*Amit elérsz, csak a magad erejének köszönheted.
A sors is csak saját részed, habár nem is látja szemed.
Csak úgy juthatsz zöldágra, ha megfeszíted az erődöt:
A nap is csak úgy ragyog, ha széjjelszórja a felhőket.*

Közöld tehát velünk, mi módon szerezhethénk kincset! Lehet az behatolás egy barlangba vagy egy Sákiní (egy női démon) legyűrése vagy hullaégetőhelyen való tartózkodás, vagy emberhús-árulás, vagy varázskanóc, vagy akármi más! Te abban a hírben állasz, hogy csodás hatalmad van. Mi pedig mindenre el vagyunk szánva.” – Bhairavánanda teljesítette kívánságukat, amennyiben négy igen hatásos varázs-kanócot készített s adott át nekik, s így szólt hozzájuk: „Menjetek a Himalája északi lejtőjére! Ahol egy kanóc a földre esik, ott minden bizonnyal kincs van. Ássátok föl azt a helyet, vegyétek magatokhoz a kincset, s jöjjetek vissza.”

Miután az ifjak a Himalája északi lejtőjére érkeztek, a varázskanóc egyikük kezéből a földre esett. Az ifjú fölásta ott a helyet, s azt találta, hogy a talaj tele van rézzel. Erre így szólt: „Vegyetek ebből a rézből, amennyi nektek tetszik!” – De a többiek így szóltak: „Mit csináljunk vele, ostoba?! Akármennyit viszünk is belőle magunkkal, nem szüntetheti meg szegénységünket. Kelj föl tehát s menjünk tovább!” – Az ifjú azonban így szólt: „Csak menjetek! Én már nem megyek tovább!”

Ezekután annyi rezet vett magához, amennyit csak bírt, s négyük közül először ért haza.

A többiek hárman továbbfolytatták útjukat. Nem sok idő múlva egyikük kezéből a varázskanóc megint a földre esett. Az ifjú felásta a helyet, s azt találta, hogy a föld tele van ezüsttel. Erre örvendezve így szólt: „Vegyetek ebből az ezüstből, amennyi nektek tetszik! Ne is menjünk tovább!” – De a másik kettő így felelt: „Hátunk mögött a föld tele volt rézzel, itt meg ezüsttel. Ha még tovább megyünk, bizonyosan arannyal lesz tele. Akármennyit viszünk is ebből az ezüstből magunkkal, nem szüntetheti meg szegénységünket. Mi ketten tehát továbbmegyünk.” E szavak után csakugyan tovább is mentek. Társuk pedig annyi ezüstöt vett magához, amennyit csak bírt, és visszafordult.

Miközben aztán a két ifjú továbbhaladt, egyikük kezéből a varázskanóc megint a földre esett. Az ifjú vígan ásnia kezdett s azt találta, hogy a föld tele van arannyal. Erre így szólt a másikhoz: „Végy ebből az aranyból, amennyi neked tetszik! Aranynál jobb már úgysem lesz.” – Társa azonban így válaszolt: „Nem értesz a dologhoz, ostoba! Először rezet találtunk, aztán ezüstöt, most pedig aranyat. Ha tehát tovább megyünk még, drágaköveket fogunk találni, amelyek közül egyetlenegy is megszünteti szegénységünket. Kelj föl tehát, s menjünk tovább! Mit használhat nekünk az arany? Legfőljebb elfáradunk, ha sokat viszünk belőle magunkkal.” – A másik azonban így felelt: „Csak menj! Én itt maradok, s megvárlak.”

Ezekután a negyedik ifjú maga ment tovább, de letévedt a varázsszországba vezető útról, s a nap hevétől pörkölve s szomjúságtól gyötörve bolyongott ide s tova. Bolyongás közben egyszerre egy embert pillantott meg egy magaslaton, akinek teste csupa vér volt, s fején egy kerék forgott. Gyorsan hozzá ment, s így szólt: „Ki vagy? Miért tartod ezt a forgó kereket a fejedben?” Alig mondta ki e szavakat, a kerék abban a

pillanatban lekerült az ember fejéről, s az ő fején forgott tovább. A kincskereső ifjú erre így szólt: „Mit jelentsen ez, kedvesem?” – Az ember így válaszolt: „Hasonló módon került az én fejemre is.” – Az ifjú erre így válaszolt: „Mondd csak, mikor fog lekerülni a fejemről! Mert nagy fájdalmat okoz nekem.” – Az ember így válaszolt: „Ha valamikor majd valaki varázskanóccal a kezében érkezik hozzád s azt kérdezi tőled, amit te tőlem, akkor a kerék az ő fejére fog átmenni.” – „Mióta vagy itt?” – kérdezte az ifjú. Az ember erre ezt kérdezte? „Ki uralkodik ma a földön?” – „Vinávatsza, a király”^[54]. – felelte az ifjú. – Az ember erre így szólt: „Nem tudom pontosan megmondani, mióta vagyok itt. De mikor Ráma volt a király, akkor jöttem ide varázskanóccal a kezemben, mert hajtott a szegénység. Akkor egy másik ember volt itt, aki a fején hordta ezt a kereket, s mikor megkérdeztem tőle, hogy miért, akkor történt velem a dolog.” – Az ifjú erre ezt kérdezte: „Hogyan jutottál ételhez s italhoz ittléted folyamán, kedvesem?” – Az ember így válaszolt: „Kedvesem! A kincsek istene, hogy kincsét el ne ragadják tőle, ezt a rémséges képet mutatja a varázslóknak. Ezért nem is jön ide senki. De ha mégis idekerül valaki, akkor nem érez többé sem éhséget, sem szomjúságot, ment az öregségtől és haláltól és semmi mást nem érez, csak fájdalmat. De most már bocsáss el! Én megszabadultam. Most már hazamegyek.” E szavakkal távozott.

Eközben a harmadik ifjú, aki az aranyat találta, nem győzte már társát várni, s fölkerelkedett, hogy rátaláljon. Követte lábai nyomát, egy darab ideig egy erdőben járt, s végül rátalált barátjára – de milyen állapotban! Teste csupa vér volt, fején éles kerék forgott, s ő maga jajgatott fájdalmában. Mikor közelébe ért, könnyes szemekkel így szólt hozzá: „Mit jelentsen ez, kedvesem?” – A szerencsétlen így szólt: „Ez a sors végzése.” – „Hogyan történt a dolog? – kérdezte az aranykereső. – Mi volt az oka?” – A szenvedő erre a kerék egész történetét elbeszélte

neki. Ennek hallatára barátja szemrehányólag így szólt hozzá: „Hányszor intettelek! De te nem hajlottal a szavamra. Mi történjék most? Tanult és jó családból származó embernek sincs mindig esze. Márpedig jól mondják:

*Többet ér az okos esze, mint a tudós tudománya:
Megölte a három tudóst föltámasztott oroszlánja.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

NEGYEDIK MESE

A HÁROM TUDÓS ÉS A DÖGLÖTT OROSZLÁN

Élt egyszer egy bizonyos városban négy bráhmána ifjú. Mind a négyen igen jó barátok voltak. Hárman közülük minden tudomány túlsó partjára jutottak, de híjával voltak a józan észnek. A negyedik ellenben csupán okos volt, de könyvről semmit sem akart tudni. Ezek a barátok egyszer tanakodni kezdtek s így szóltak: „Mit használ a tudomány, ha az ember más vidékre nem megy, s királyok megalégedését megnyerve pénzt nem szerez? Menjünk hát innen valahová kelet felé!” így is tettek. Mikor már egy darab utat megtettek, a legidősebb így szólt: „Egyikünk, a negyedik, csupán okos, de semmit sem tanult. Márpedig királyok kegyét nem lehet csupán okossággal, tudomány nélkül megszerezni. Én hát nem is juttatok neki semmit abból, amit keresek. Menjen csak haza!” – A második erre így szólt: „Hej, okos! Menj csak szépen haza, mert nincsen tudományod!” – A harmadik azonban így szólt: „Nem járja így cselekedni. Hiszen gyermekkorunktól fogva együtt voltunk! Jöjjön csak velünk az okos és kapjon részt abból, amit keresünk! Jól mondják:

*Ugyan mit használ a vagyon, ha olyan, mint a hű hitves.
Ha nem olyan, mint a ringyó, akit minden utas élvez?*

Jöjjön hát velünk ő is!”

Ezekután folytatták útjukat, s egy erdőben egy döglött oroszlán csontjait pillantották meg. Egyikük erre így szólt: „Adjunk bizonyosságot tudásunkról! Itt van egy élettelen állat váza. Keltsük életre tudásunk

hatalmával! Én összerakom a csontjait.” Meg is tette nagy buzgalommal. A második bőrrel, hússal és vérrel látta el a csontvázat. Mikor aztán a harmadik életre akarta kelteni, a negyedik, az okos, közbeszólt: „Megállj, barátom! De hiszen ez oroszlán! Ha életre kelted, mindnyájunkat megöli!” – Ennek hallatára a harmadik így szólt: „Eredj, te tudatlan! Én bizony nem veszítem el tudásom gyümölcsét!” – Az okos erre így szólt: „Akkor várj legalább egy pillanatig, míg egy fára mászom!” Ennek megtörténtével az életre keltett oroszlán felugrott s mind a három tudóst megölte. A negyedik pedig megint lemászott a fáról s hazament. Ezért mondom:

*Többet ér az okos esze, mint a tudós tudománya:
Megölte a három tudóst föltámasztott oroszlánja.*

Ezt is mondják:

*Aki csak a könyvet bújja s nem ismeri az életet,
Megjárja, mint a négy tudós: egész világ rajta nevet.*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

ÖTÖDIK MESE

A NÉGY KÖNYVMOLY

Élt egyszer egy bizonyos helységben négy bráhmána ifjú. Mind a négyen barátságban állottak egymással. Már gyermekkorukban elhatározták, hogy egy más városba mennek és sok tudományra tesznek szert. Egy napon aztán megvalósították elhatározásukat s Kanja-kubdzsa (a mai Kanauds) városába mentek tudományt szerezni. Ott egy kolostori iskolában végezték tanulmányaikat, s mivel tizenkét éven át semmi mással nem foglalkoztak, mind a négyen sok tudásra tettek szert. Egy napon aztán összejöttek és így szóltak: „Minden tudománynak túlsó partjára jutottunk. Most már vegyünk búcsút tanítómesterünktől, s menjünk haza szülőföldünkre!” Miután ebben mind a négyen megállapodtak, elbúcsúztak tanítójuktól s miután engedelmet kaptak tőle, útnak indultak. Könyveiket is magukkal vitték.

Miután egy darab ideig mentek-mendegéltek, oly helyre értek, ahol az út ketté vált. Erre mind a négyen leültek. Egyikük így szólt: „Melyik úton menjünk tovább?” Éppen abban az időben egy közeli helységben egy kereskedő halt meg, s nagy tömeg kísérete ki a halottégetés helyére. A temetési menet láttára az egyik tudós bráhmána a könyvébe pillantott, s a következő mondást olvasta benne: „Arra van az út, amerre sok ember jár.” (Mbb. III. 17. 402.) Erre így szólt: „Arra kell mennünk, amerre a tömeg tart!” – Most tehát mind a négyen a temetési menethez csatlakoztak. A halottégetés helyén aztán egy szamarat pillantottak meg. Erre a második tudós ütötte föl a könyvét, s a következő verset olvasta benne:

*„Igaz rokon kitart veled minden bajban és ínségben.
S veled van a temetőben, csatatéren, törvényszéken.*

Ez a szamár tehát a mi rokonunk!” – Erre egyikük a szamár nyakába borult, a másik megmosta a lábait. Miközben aztán szétnéztek a tudósok, egy tevét pillantottak meg. Erre így szóltak: „Hát ez micsoda?” – Erre a harmadik ütötte föl a könyvét, s a következő mondástöredéket olvasta benne: „Gyorsan jár Dharma (az igazság istene)!” Erre így szólt: „Ez tehát nem más, mint Dharma, az igazság istene.” – Most a negyedik tudós is megszólalt: „Azt, ami kedves, egyesíteni kell azzal, ami igaz!” Erre a szamarat a teve nyakához kötözték. Valaki értesítette erről a szamár gazdáját, egy ruhafestőt. Mikor aztán a festő elősietett, hogy az ostoba tudósokat eldöngesse, ezek gyorsan odábbállottak.

Miután egy kis darab utat megtettek, egy folyó partjára értek. Itt egyikük egy palása-falevelet látott a víz színén úszni. Erre így szólt: „Az a levél, amely ott közeledik, a túlsó partra fog bennünket szállítani.”^[55] E szavak után a falevélre vetette magát, mire a víz elsodorta. Erre egy másik tudós a hajába kapaszkodott, s így szólt:

*„Ha már minden kockán forog, ne bánd, ha ott vész a fele!
Ha elvész a fejsze, örülj, ha megkerül még a nyele!”*

Miközben ezt mondta, késével levágta a fuldokló fejét.

Most hárman folytatták az útjukat s egy faluba kerültek. A falu lakói meghívták őket, de mindegyiküket más-más házba vezették. Az egyiknek hosszúra nyújtott vajjas-cukros metéltet (szútriká) adtak enni. A tudós gondolkozóba esett s így szólt magában: „Aki hosszúra nyújtja a dolgot (*dríghaszútrin*, azaz: aki késedelmezik), az elvész.” Erre otthagytá

az ételt s elment. A másodiknak hosszú lapos süteményt adtak enni. Ez meg így szólt: „Ami túlságosan vékony és hosszú, az nem hosszabbítja meg az ember életét.” Ez is otthagya az ételt és elment. A harmadiknak megrepedezett rizs-tortát adtak. Ez meg így szólt: „Ahol repedések vannak, összedől a ház.” Ez is otthagya az ételt s elment. Így hát mind a hárman éhséget szenvedtek s a helység lakóinak gúnykacaja közben indultak hazafelé.

*

Miután az aranyásó ezt a történetet elmondta, hozzátette még: „Nem ismerted a világ sorját, s intésem ellenére nem maradtál velem. Ezért jutottál erre a sorsra. Ezért mondom:

*Aki csak a könyvet bújja s nem ismeri az életet,
Megjárja, mint a négy tudós: egész világ rajta nevet.”*

Ennek hallatára a kerék hordozója így szólt: „Ugyan! Szófia beszéd!

*Ha ellenük fordul a sors, okosok is elpusztulnak.
Ha velük van a szerencse, ostobák is boldogulnak.*

*Kit a sors véd, meg van védve, bármennyire védtelen.
Kit a sors ver, meg van verve, bárhogy védik szüntelen.
Az egyiket erdő mélyén hagyják: megél s talpra áll.
A másikat otthon óvják: elragadja a halál.*

Ezt is mondják:

*Halász vállán van Százeszű, kötélén lóg Ezereszű.
Én meg vígan élek itten, holott eszem csak egyszerezű.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte az aranyásó. A kerék hordozója ezt mesélte:

HATODIK MESE

A KÉT TUDÓS HAL ÉS A TUDATLAN BÉKA

Élt egyszer egy tóban két hal – név szerint Satabuddhi (száz-eszű) és Szahasrabuddhi (ezer-eszű). Mind a kettővel jó barátságban állott egy Ékabuddhi (egy-eszű) nevezetű béka. Ezek hárman jó ideig mindig összejöttek, élvezték a meghitt társalgás örömeit a tó partján, aztán visszamentek a vízbe. Egyszer, mikor megint beszélgettek, alkonyat idején halászok jelentek meg annak a tónak a partján, akik hálókát vittek a kezeikben s igen sok megölt halat a fejükön. Mikor e halászok a tavat meglátták, így szóltak egymáshoz: „Ez a tó itt, úgy látszik, bővelkedik halban és sekély vizű. Holnap tehát jöjjünk ide!” E szavak után hazamentek.

A halak erre megdöbbenve tanácsot tartottak. A béka így kezdte: „Nos, Százeszű és Ezereszű! Hallottátok, mit mondtak a halászok. Mit tegyünk most? Elmeneküljünk-e vagy itt maradjunk? Mondjátok meg, mit csináljunk?” – Ennek hallatára Ezereszű nevetve így szólt: „Ne félj, barátom! Pusztá szavaktól nem kell megijedni! Igen jól mondják:

*Ha minden gazember s kígyó elérné azt, amit akar,
Akkor bizony a világnak vége volna igen hamar.*

De mindenekelőtt: azok a halászok egyelőre nem is fognak idejönni. Aztán: ha mégis idejönnének, én képes vagyok okosságom erejével téged is, magamat is megmenteni, mert én a vízben való mozgásnak minden

módját ismerem.” – Ennek hallatára Százeszű így szólt: „Jól beszéltél! Te valóban ezerszer okos vagy! Jól mondják:

*Ahová be nem jut soha a szél, sem a nap sugara,
Behatol az eszeseknek esze oda nemsokára.*

Őseinktől öröklött szülőföldünket különben sem szabad pusztá szófia-
beszédre mindjárt elhagyni. Jól mondják:

*Még a mennyben sem érezhet az ember oly boldogságot,
Mint ott, ahol – nyomorban bár – meglátta a napvilágot.*

Sohasem szabad tehát szülőföldünket elhagynunk! Téged pedig majd megvédelmezlek éles eszem erejével.” – A béka erre így szólt: „Kedves barátaim! Az én egyszerű eszem a menekülést ajánlja nekem. Én tehát feleségemmel együtt még ma egy másik tóba fogok átmenni.” Ezekután a béka éj idején csakugyan egy másik tóba ment át.

Reggel aztán megjöttek a halászok s összefogdosták a mindenféle apró, középnagyságú és nagy vízi állatokat, halakat, teknősöket, békákat, rákokat és a többieket. Százeszű és Ezereszű jó ideig idestova iszamlottak, s mivel a mozgások különböző módjait ismerték, sokáig kikerülték a veszedelmet, végül azonban feleségeikkel együtt hálóba kerültek s életüket vesztették. Délután a halászok vígan hazafelé indultak. Egyikük Százeszűt, mivel igen nehéz volt, a vállára emelte. Ezereszűt pedig kötélén vitték. A béka a másik tó partján üldögélve meglátta, hogy viszik mind a kettőt, s így szólt feleségéhez: „Nézd csak, kedvesem, nézd!

Halász vállán van Százeszű, kötélén lóg Ezereszű.

Én meg vígan élek itten, holott eszem csak egyszerű.”

*

„Azért mondom – folytatta a kerék hordozója –, hogy az ész magában még nem teszi.” – Az aranyásó erre így felelt: „Ez ugyan igaz, mindamellet nem kellett volna barátod szavát sem figyelmen kívül hagynod. De mi történt? Én lebeszéltelek, de te nem hallgattál rám, mert túlságosan kapzsi voltál s el voltál bizakodva tudásodban. Jól mondják:

Nem megmondtam, bátya, néked, hogy hagyd abba énekedet?!

Nem hallgattál. Ez a béred: viselheted nyakékedet!”

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

HETEDIK MESE AZ ÉNEKLŐ SZAMÁR

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Uddhata (elbizakodott) nevezetű szamár. Ez napközben mindig egy ruhafestő házában dolgozott, s éjjel kedvére ide s tova kószált, de reggel mindig visszament a ruhafestő házába, hogy meg ne fogják. A ruhafestő aztán hámba fogta. Mikor egyszer éjjel a földeken csatangolt, egy sakállal kötött barátságot. Mivel elég izmos volt, áttörte a sövényeket s a sakál társaságában beszabadult az uborkaföldekre. Itt mind a ketten kedvükre ették az uborkát hajnalig, mikor ki-ki hazament.

Egyszer mármost a szamár egy uborkaföldön elbizakodottságában így szólt a sakálhoz: „Hej, öcsém! Nézd csak nézd! Milyen szép tiszta az éj! Egy éneket szeretnék előadni. Mondd meg, miféle jellegű legyen!” – A sakál így felelt: „Ugyan mire való volna hiába lármát csapni? Hiszen mi tilosban járunk! Márpedig tolvajoknak és szeretőknek lapulniok kell. Jól mondják:

Álomszuszék vagy köhögős ember, aki lopni akar.

S beteg, aki torkoskodik, rajta veszthet igen hamar.

Éneked különben sem kellemes: olyan, mint a kagylókürt hangja, s messzire elhallatszik. Márpedig a földeken csőszök alusznak! Ezek majd felugrálnak, s megölnek vagy megkötöznek téged. Fogyaszd csak szépen csendesen ezeket a nektárízű uborkákat s kiverd a fejedből, ami nem

helyén való!” – Ennek hallatára a szamár így szólt: „Erdőben élsz, azért nem méltányolod az ének szépségét. Jól mondják:

*Holdvilágos csendes éjjel kedvesünknek oldalán
Távol énekhangra lesni a legnagyobb élv talán.”*

A sakál erre így szólt: „Ebben igazad van, bátya. De te nem értesz az énekhez. Te csak ordítasz. Mért vágod hát magad alatt a fát?” – „Én nem értenék az énekhez? Ó, te tudatlan! Halld hát! Az ének különböző elemei a következők: hét hangjegy, három hanglétra, huszonegy melódia, negyvenkilenc hang és így tovább. Hogyan mondhatod tehát, öcsém, hogy nem értek az énekhez? Hogyan tarthatsz vissza attól, hogy énekeljek?” – A sakál erre így szólt: „Ha így áll a dolog, bátya, akkor én majd a sövény nyílásához állok s vigyázok a csőszre. Te pedig csak énekelj kedvedre!” – így is történt. Mikor aztán a csősz a szamár ordítását meghallotta, dühében fogait csikorgatva előrontott s mikor a szamarat meglátta, úgy eldöngette fütykösével, hogy elnyúlt a földön. Aztán egy átlukasztott mozsarat tett a nyakába s megint lefeküdt. A szamár pedig fajtájának szokása szerint hamarosan kiheverte a verést, már a következő pillanatban talpon állott, áttörte a sövényt s a mozsárral a nyakában gyorsan elvitte az irháját. Mikor a sakál messziről meglátta a szamarat, röhögve így szólt:

*„Nem megmondtam, bátya, néked, hogy hagyd abba énekedet?!
Nem hallgattál. Ez a béred: viselheted nyakékedet!”*

*

Az aranyásó aztán így folytatta: „Én is eleget tartóztattalak, de te nem hallgattál rám.” – A kerék hordozója erre így szólt: „Igazad van,

barátom. Egészen jól mondják:

*Akinek nincs esze, s hozzá barátjára sem hallgat,
Úgy jár, mint a bolond takács: hamarosan meghalhat.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte az aranyásó. A kerék hordozója ezt mesélte:

NYOLCADIK MESE A KÉTFEJŰ TAKÁCS

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Mantharaka (együgyű) nevezetű takács. Egyszer szövögetés közben szövőszékének minden fából való alkatrésze eltört. Erre fogta a fejszáját, s kiment az erdőbe, hogy fát szerezzen. Mikor ide s tova kószálva a tenger partjára jutott, egy Simsapá fát pillantott meg. Ennek láttára így szólt magában: „Ez jókora fa! Ha ezt kivágom, sok fám lesz, amit mesterségemhez fölhasználhatok.” Miután így meggondolta a dolgot, a fába vágta fejszáját. Abban a fában pedig egy szellem lakott. Ez így szólt a takácshoz: „Hej! Ez a fa az én tanyám! Tovább is meg akarom tartani, mert folyton átjárja a tenger felől lengedező hűs szellő, s igen jó lakás esik benne.” A takács így szólt: „Mit csináljak? Ha a kellő fakészletet be nem szerzem, családom éhezni fog. Menj hát hamar máshová! Ezt a fát ki fogom vágni.” – A szellem erre így szólt: „Megnyerted a tetszésemet. Kívánj magadnak tőlem valamit, amit akarsz, csak ne bántsd ezt a fát!” – „Ha így áll a dolog – mondta a takács –, akkor előbb hazamegyek s megkérdezem a barátomat és a feleségemet, hogy mit kérjek tőled, s aztán visszajövök. Te aztán add meg nekem, amit kérek!” – A szellem beleegyezett, s a takács örvendezve hazafelé vette útját.

Miközben a takács hazament, a falu végén megpillantotta borbély barátját, közölte vele a szellem szavait, s így szólt: „Hej, barátom! Egy szellem esett a hatalmamba. Mondd, mit kérjek magamnak tőle!

Azért jöttem haza, hogy ezt megkérdezzem tőled.” – A borbély erre így felelt: „Ha így áll a dolog, kedvesem, akkor kívánj magadnak egy

királyságot. Te király léssz, én meg a minisztered. Akkor aztán mind a ketten boldogságban élhetünk – előbb ezen, majd a más világon. Jól mondják:

*A király, ha jót cselekszik, itt a földön hírt szerezhethet
S ezzel aztán majd az égben istenekkel versenyezhet.”*

A takács erre így szólt: „Igazad van. Mindamellett megkérdezem a feleségemet is.” – A borbély azonban ezt mondta: „Kedvesem! Az életbölcesség könyvének szabályai szerint nem szabad asszonyoktól tanácsot kérni, mert kevés az eszük. Jól mondják:

*Adj a nőnek ételt, ruhát, ékszert s minden más egyebet,
De tanácsot ne kérj tőle! Jó végre ez nem vezethet.*

*Addig hallgatsz csak a jókra, jó kedved is csak addig lesz,
Míg egyszer csak asszonyokkal tanakodni el nem kezdesz.”*

A takács erre így szólt: „Mégis meg kell kérdeznem a feleségemet, mert hűséges asszony. Különböznél sem szoktam tenni semmit anélkül, hogy meg ne kérdezném.” E szavak után feleségéhez sietett, s így szólt hozzá: „Kedvesem! Egy szellem esett ma hatalmamba. Ez mindent megtesz, amit tőle kérek. Azért jöttem haza, hogy megkérdezzek téged. Mondd meg tehát, mit kívánjak! Borbély barátom azt mondja, hogy kívánjak egy királyságot.” – A takácsné erre így szólt: „Értenek is valamihez a borbélyok! Ne tedd azt, amit barátod ajánl! Vándorszínészekkel, énekesekkel, alacsonyrendű emberekkel, borbélyokkal, gyermekekkel és koldusokkal okos ember nem tanakodik. Azonkívül a királyi méltóság nem egyéb, mint a bajoknak szakadatlan sorozata: csupa békekötés, háborúskodás, menetelés, bevárás,

szövetkezés és kétszínűsködés. Soha semmi örömet sem nyújt a királyság az embernek. Jól mondják:

*Aki királyságra vágyik, az csak bajra vágyakozik:
Az avató vízkorsókból a baj csak úgy áradozik.*

*Sose akarj király lenni! Alighogy a trónt elérted,
Már életed fenyegeti saját fiad és testvéred.”*

A takács erre így szólt: „Igazad van, asszony! Mondd hát, mit kívánjak!” – A takácsné így felelt: „Te mindig csak egy darab szövetet tudsz egyszerre elkészíteni. Ebből kell minden kiadásunkat födőznünk. Kérj tehát magadnak még két kart s még egy fejet, hogy egyszerre két darab szövetet tudj elkészíteni: egyet elöl, egyet hátul. Akkor az egyiknek az árából, úgy mint eddig, födőzni fogjuk a házi kiadásokat, a másiknak az árából feljavíthatjuk helyzetünket. Ilyképp hasznos munkában fogod eltölteni az időt, becsületre fogsz szert tenni a takácsok körében s mind a két világot megszerzed magadnak.” – Ennek hallatára a takács örvendezve felkiáltott: „Igazad van, derék asszony, igazad van! Úgy teszek, amint mondod. Ez szilárd elhatározásom.” Erre a szellemhez ment, s ezt a kérést intézte hozzá: „Ha megteszed, amit óhajtok, akkor adj nekem még két kart s még egy fejet!” Alig mondotta ki e szavakat, két feje és négy karja volt. Miközben azonban örömeiben magánkívül hazafelé tartott, az emberek abban a hiszemben, hogy ráksasza (démon) jó eléjük, botokkal és kövekkel agyonverték.

Ezért mondom:

*Akinek nincs esze s hozzá barátjára sem hallgat,
Úgy jár, mint a bolond takács: hamarosan meghalhat.*

*

Miután a kerék hordozója ezt a történetet meghallgatta, így szólt: „Ez igaz. Mindenki, aki a csalfa és szenvedést okozó reménykedés örömének engedi át magát, gúny tárgyává lesz. Jól mondják:

Légvárat soh'se építs, mert meglakolsz keményen!

Nézd csak Szómasarman atyját, mint hever ott fehérén!”

„Hogy volt ez?” – kérdezte az aranyásó. A kerék hordozója ezt mesélte:

KILENCEDIK MESE

A LÉGVÁRÉPÍTŐ PAP

Élt egyszer egy városban egy Szvabhávakrpana (természettől szerencsétlen, szerencsétlen flótás) nevezetű bráhmána. Volt ennek egy fazeka – színültig tele összekoldult darával, amit a szájától megvont. Ezt a fazekat fekvőhelye fölé egy falba vert cövekre akasztotta, s nem tudott betelni a nézésével. Egyszer aztán éjjel fekvőhelyén heverve tervezgetésbe merült. „Ez a fazék – mondotta – színültig tele van darával. Ha éhínség fog kiütni, száz rúpiát (ezüstpénzt) kapok majd érte. Ezen a pénzen két kecskét fogok venni. A kecskék hat hónaponként meg fognak elleni, úgyhogy egész kecskenyájam lesz. A kecskék árán teheneket veszek, a tehenek árán bivalyteheneket, a bivalytehenek árán kancákat. Ha a kancák megellenék, sok lovam lesz. A lovakat is eladom, s akkor sok aranyam lesz. Ezen az aranyon négyszobás házat fogok építtetni. Aztán majd egy bráhmána jó a házamba, s szép leányát szép hozománnyal hozzám fogja adni. Feleségemtől egy fiúcska fog születni, akinek a Szómasarman nevet fogom adni. Ha aztán fiam akkora lesz már, hogy a térdeimen lovagoltathatom, egyszer egy könyvvel a kezemben az istálló hátsó részén fogok üldögélni és olvasgatni. Szómasarman majd meglát engem, s anyja öléből hozzám kíváncsozik, hogy térdeimen lovagoltassam. Miközben felém közeledik, a lovak patái alá kerül. Erre én majd dühösen rákiáltok a feleségemre: »Vidd el innen ezt a gyereket!« De feleségem házi teendőkkel lesz elfoglalva, s nem hallja a szavamat. Erre felugrom s megrúgom az asszonyt.”

Gondolataiba mélyedve most csakugyan megrúgta – a fazekat. A fazék összetört s Szómasarman atyja egészen fehér lett a reáömlő darától. Ezért mondom:

*Légváratok soh'se építs, mert meglakolsz keményen!
Nézd csak Szómasarman^[56] atyját, mint hever ott fehérén!*

*

Miután az aranyásó ezt a történetet meghallgatta, így szólt: „Csakugyan így áll a dolog. Aki a kapzsiság szavára hallgat, annak bűnhődnie kell érte. De az is meglakol, aki elhirtelenkedi a dolgot. Jól mondják:

*Aki vaktában cselekszik és a jövőt nem vizsgálja,
Az, mint Csandra király egykor, nevetségnek lesz a tárgya.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

TIZEDIK MESE

A MAJOM BOSSZÚJA

Élt egyszer egy városban egy Csandra (hold) nevezetű király. Ennek fiai igen szerettek majmokkal játszani, s mindig egy sereg majmot tartottak jól mindenféle ételekkel és egyebekkel. E majomsereg feje pedig ismerte és követte Usanasz, Brhaszpati és Csanakja^[57] mesterek életbölcsestanait, s a majmokat is megtanította rá. Volt azonkívül a király udvarában egy sereg kos is, hogy a kis királyfiak rajtuk lovagolhassanak. A kosok egyike pedig oly torkos volt, hogy éjjel-nappal bátran behatolt a konyhába s mindent megevett, amihez hozzáfért. A szakácsok pedig ilyenkor fahasábokat, mindenféle agyag-, sárgaréz- és vörösréz-edényeket, szóval mindent, ami kezük ügyébe esett, hozzáváltak a koshoz. Ennek láttára a majmok feje így szólt magában: „Ó, jaj! A szakácsok viaskodása a kossal a majmok pusztulására fog vezetni. Mert ez a kos nagyon szereti a főtt ételeket s a szakácsok mérgekben mindent hozzáválnak, ami csak kezük ügyébe esik. Ha egyszer más tárgy hiányában egy tüzes üszköt vágnak hozzá, a kosnak sűrű gyapja egy szikrától is tüzet fog. A kos aztán égő testével bemenekül a közeli istállóba. Az istálló a felhalmozott szalmától szintén lángba borul. A lovak erre égéssebeket fognak kapni. Mármost Sálihótra gyógyászati művében az van mondva, hogy lovak égéssebét majomzsírral kell kezelni. A király erre bizonyosan elrendeli, hogy így kell eljárni.” Miután a majmok feje erre rájött, titokban összehívta a majmokat, s így szólt hozzájuk: „A szakácsok így folyton hadban állanak ezzel a kossal. Ennek bizonyosan a majmok adják meg majd az árát. Jól mondják:

*Hogyha kedves egyáltalán az élete az embernek,
Elkerülje azt a házat, ahol folyton verekednek!*

Hagyjuk el tehát mindnyájan ezt a királyi palotát, nehogy elpusztuljunk, s menjünk az erdőbe!” – E hihetetlen szavak hallatára azonban a majmok csak nevettek, s így szóltak: „Meggyöngült az elméd az öregségtől, hogy így beszélsz. Semmi kedvünk itthagyni a mindenféle nektár-ízű ételeket, amelyek szinte mennyei élvezetet nyújtanak, s amelyeket a királyfiak saját kezűleg adnak nekünk. Semmi kedvünk ott az erdőben a fanyar, savanyú, keserű, ízetlen gyümölcsöket enni.” – Szavaik hallatára a majmok feje könnyekben úszó szemekkel így szólt: „Ó, ti bolondok! Nem tudjátok, mi lesz ennek a gyönyörűségnek a vége. Ez az élvezet, amely most érett gyümölcs nedvéhez hasonlatos, végül méreggá fog változni. Én bizony nem fogom nézni fajomnak végpusztulását, s inkább az erdőbe megyek.” E szavak után a majmok feje valamennyiüket otthagyták s az erdőbe ment.

A majmok fejének távozása után a kos egy napon megint behatolt a konyhába. Egy szakács erre, mivel semmi egyéb nem volt a keze ügyében, egy félig égett üszköt vágott hozzá, amitől a kos gyapja tüzet fogott. A kos erre lángoló gyapjával, keservesen bégetve a közeli istállóba menekült, s itt a sok szalmával borított földön meghempergett. Erre az istállóban több helyen tűz ütött ki, úgyhogy némely lovak életüket vesztették, mások elszakították köteleiket, s félig megpörkölt testtel ide s tova száguldoztak, s rémületbe ejtették az embereket. A király nagyon elbúsult a dolgon, összehívatta az állatorvosokat, s így szólt hozzájuk: „Mondjátok meg, miképpen lehetne a lovak égéseibeit meggyógyítani!” – Az orvosok átgondolták a tankönyvek tartalmát, s így

szóltak: „Fölség! Erre az esetre vonatkozólag a magasztos Sálihótra a következőképpen nyilatkozik:

*A lovaknak égéssebét a majomzsír begyógyítja –
Oly gyorsan, mint a kelő nap a homályt eltávolítja.*

Így hát minél előbb majomzsírt kell alkalmazni, míg a lovak bele nem pusztulnak sebeikbe.” – Ennek hallatára a király elrendelte, hogy az udvarában levő majmokat mind meg kell ölni. Minek szaporítsuk a szót? A majmokat mindenféle fegyverekkel, fütykösökkel, kövekkel s egyéb eszközökkel egy lábíg megölték.

Mikor a majmok feje fiai, unokái, unokatestvérei s egész nemzetsége végpusztulásáról értesült, búnak eresztette a fejét. Táplálékot sem vett többé magához, egyik erdőből a másikba ment, s egyre ismételtette magában: „Hogyan lakoltathatnám meg ezt a gonosz királyt? Jól mondják:

*Ha családod sérelmeit meg nem torlod mindenáron,
Akármilyen okból teszed, utolsó vagy a világon.”*

Az öreg majom egyszer kószálás közben szomjúságtól eltikkadva egy szép lótosz-csoportokkal ékeskedő tó partjára érkezett. Mikor itt figyelmesen szétnézett, észrevette, hogy minden állati és emberi lábnyom a tó felé vezet, egyetlenegy sem visszafelé. Erre így szólt magában: „Ebben a tóban minden bizonyjal egy szörnyeteg van. Így hát csak messziről, egy lótosz-szár segítségével fogok vizet inni.” Így is tett. Erre egy ráksasza (démon) jött ki a vízből, akinek egy gyöngyfüzér ékeskedett a nyakán, s így szólt a majomhoz: „Aki ennek a tónak a vizébe belemegy, az az én ételém. Abból, hogy ilyen módon iszol vizet,

látom, hogy ravaszság tekintetében senki sem fogható hozzád. Ezzel megnyerted a tetszésemet. Kérj valamit tőlem, amit szíved kíván!” – A majom erre így szólt: „Hány élőlényt tudsz elfogyasztani egyszerre?” – A ráksasza így válaszolt: „Ha bemennek a tó vizébe, százakat és ezreket fel tudok falni. De a vízen kívül egy sakál is elbánhat velem.” – A majom erre így szólt: „Halálos ellenségeskedésben állok egy királlyal. Ha nekem adod ezt a gyöngyfüzért, akkor én ezt a királyt egész környezetével együtt behálózom, kapzsivá teszem, s ráveszem arra, hogy belemenjen ebbe a tóba.” – Mikor a ráksasza ezt hallotta, hihetőnek tartotta a dolgot, átadta a majomnak a gyöngyfüzért s így szólt hozzá: „Tedd hát, barátom, amit jónak látsz!”

A majom erre nyakán a gyöngyfüzérrel ide s tova mászkált a fákon és a palotákon. Mikor az emberek meglátták őt, így szóltak hozzá: „Hej, majmok fejedelme! Hol voltál olyan sok ideig. Honnan vitted ezt a gyöngyfüzért, amely a napot is elhomályosítja fényével?” – A majom erre így válaszolt: „Van az erdőben egy félreeső, magányos helyen egy nagy tó, amelyet a kincsek istene teremtett. Ha az ember egy vasárnapon, mikor a nap még csak félig kelt föl, megmerül ennek a tónak a vizében, akkor a kincsek istene kegyéből ilyen gyöngyfüzérrel a nyakán jő ki a vízből.” – Mikor a király ezt meghallotta, magához hívatta a majmot, s így szólt hozzá: „Hej, majmok fejedelme! Igaz-e ez? Csakugyan van valahol ilyen gyöngyfüzérékben gazdag tó?” – A majom erre így felelt: „Uram! Ez a nyakamon levő gyöngyfüzér kézzel fogható bizonyítéka annak, hogy az a tó valóban létezik. Ha ilyen gyöngyfüzérhez akarsz jutni, akkor küldj velem valakit, hogy megmutassam neki azt a tavat!” – Ennek hallatára a király így szólt: „Ha csakugyan így áll a dolog, akkor én magam megyek veled környezetemmel együtt, hogy minél több gyöngyfüzérre tegyünk szert.” A majom erre így felelt: „Így cselekedjünk, uram!”

Ezekután a király összes feleségével és házanépével együtt fölkerekedett, hogy gyöngyfüzéreket szerezzen. Jól mondják:

*Ha száz van már, ezret kívánsz; ha ezer van, százezret;
Azután már királyságot, s ha király vagy, még az eget.*

*Ha megvénülsz, veled vénül szemed, füled, fogad, hajad,
De vágyad nem vénül soha: halálodig ifjú marad.*

A majom a király ölében ülve hordozószékekben kényelmesen és vígan utazott vele. Mikor aztán ahhoz a tóhoz értek, a majom korán reggel így szólt a királyhoz: „Fölség! Ha valaki ezen a helyen bemegy a tó vizébe, aztán, hogy a nap félig felkelt, az eléri kívánságát. Mindenki egyszerre menjen be a vízbe! Te pedig jöjj velem, hogy egy előbb látott helyen sok gyöngyfüzért mutassak neked!” – A király emberei aztán mind bementek a tó vizébe, ahol a ráksasza mind megette őket. Mikor az emberek sokáig nem kerültek elő, a király így szólt a majomhoz: „Hol maradnak az embereim, majmok fejedelme?” – Ennek hallatára a majom gyorsan egy fára mászott, s így szólt a királyhoz: „Hej, te gonosz király! Egész kíséretedet fölfalta a tóban lakozó ráksasza! Megfizettem neked érte, hogy nemzetségemet kiirtottad, most eredj! Téged csak azért nem küldtelek a tó vizébe, mert gazdám voltál. Jól mondják:

*Jóért jót, de rosszért rosszat! Soh'se felejtsd ezt az elvet!
Nem gonoszság visszaadni a gonosznak, mit neked tett.*

Te kiirtottad az én nemzetségemet, én kiirtottam a tiédet.” – Ennek hallatára a király buba merülve gyalog és egyedül visszatért palotájába. Távozása után a ráksasza kijött a vízből és örvendezve így szólt a

majomhoz: „Jól csináltad, majom! Leverted az ellenségedet, s barátot szerezteél magadnak.” Ezért mondom:

*Aki vaktában cselekszik és a jövőt nem vizsgálja,
Az, mint Csandra király egykor, nevetségnek lesz a tárgya.”*

*

Miután az aranyásó ezt a történetet elmondta, így szólt a kerék hordozójához: „Most már engedd meg, barátom, hogy hazamehessek!” A kerék hordozója erre így felelt: „Kedvesem! Az ember szerencsétlenség idejére gyűjt vagyont és szerez barátot. Hová jutsz valamikor, ha most ebben az állapotban elhagysz engem? Jól mondják:

*Aki pórul járt barátját cserbenhagyja könnyörtelen,
Pokolra jut a hálátlan! Így tudja a világ velem.”*

Az aranyásó erre így szólt: „Ez csakugyan igaz, de csak abban az esetben, ha az embernek módjában van barátján segítem. De itt nincs emberi segítség. Nincs ember, aki téged meg tudna menteni. Ellenkezőleg: minél tovább nézem, hogyan torzul el arcod a forgókerék okozta fájdalomtól, annál világosabban látom, hogy minél előbb el kell innen mennem. Mert különben utoljára magam is bajba jutok. Mit is mondott a ráksasza?

*Mit fintorgatod az arcod? Mi lelt téged, mondd csak, majom?
Téged is fog már Vikála?! Akkor futok, míg nincs bajom.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

TIZENEGYEDIK MESE

A RÁKSASZA ÉS A MAJOM

Élt egyszer egy bizonyos városban egy Bhadraszéna^{58} nevezetű király. Volt neki egy Ratnavatí (gyöngyös vagy drágaköves) nevezetű gyönyörű szép leánya. Ezt egy ráksasza (démon) szerette volna elrabolni. Éjjelenként mindig hozzá lopózott és ölelgette, de nem bírta elragadni, mert a királyleányt erősen őrizték. Valahányszor a ráksasza a király leányhoz közeledett, ez mindig egészen kikelt magából: reszketett s nem tudott hová lenni izgatottságában.

Miközben így telt az idő, a ráksasza egyszer éj idején a királyleány szobájának egyik sarkában állott. A királyleány erre így szólt barátnéjához: „Nézd, csak, barátném! Ez gyötör engem mindig, valahányszor eljő az est (vikála)^{59}. Nincs-e valami mód arra, hogy ezt a gonoszt távol tartsuk ?” – E szavak hallatára a ráksasza így szólt magában: „Bizonyosan egy Vikála nevezetű másvalaki is jár ide rajtam kívül, hogy a királylányt elragadja, de az sem képes rá. Én hát ló alakját fogom felvenni, s a lovak közé megyek, hogy meglássam, milyen ennek a Vikálának az alakja és az ereje.” Erre ló alakját vette föl és a lovak közé ment.

Egy napon aztán egy tolvaj hatolt be a királyi palota istállójába. Végigmustrálta a lovakat, s mivel úgy találta, hogy a ráksasza a legkülönb, ennek hátára ült. A ráksasza erre így szólt magában: „Bizonyosan ez az a Vikála! Alighanem azt hiszi, hogy tolvaj vagyok, s azért jött ide, hogy haragjában megöljön. Mit csináljak hát?” – Miközben így füstölgött magában, a lóköttő zablát tett a szájába s ostorával

végigvágott rajta. A ráksasza erre eszeveszetten vágatni kezdett. A lóköető, miután már jó messzire eljutott, húzni kezdte a zablát, hogy a lovat megállítsa. A ráksasza azonban csak annál gyorsabban vágatott. Mikor a lóköető látta, hogy lova nem engedelmeskedik a zablának, így szólt magában: „Mi ez? A lovak engedelmeskedni szoktak a zablának. Az én lovam tehát bizonyosan lóalakot öltött ráksasza! Mihelyt tehát látom, hogy a föld valahol puha, levetem róla magamat. Más módon nem menthetem meg az életemet.” Miközben így töprengett s védőistensége oltalmába ajánlotta magát, a ló egy fügefafa alatt vágatott el. A lóköető erre egy ágba kapaszkodott s rajta lógott. Most mind a ketten nagyon örültek, hogy megszabadultak egymástól, s megint bizakodni kezdtek, hogy életben maradnak.

Azon a fügefán pedig egy majom tanyázott, aki jó barátságban volt a ráksaszával. Mikor ez látta, hogy a ráksasza rémülten menekül, rákiáltott: „Hej, barátom! Miért szaladsz! Semmi okod sincs a félelemre! Hisz' ez csak egy ember, a te táplálékod! Edd meg őt!” – A ráksasza a majom szavainak hallatára felvette a maga igazi alakját s tétovázva, ingadozó léptekkel visszafordult. Mikor a lóköető hallotta, hogy a majom visszahívja a ráksaszát, lecsüggő farkát a szájába vette s mérgében erősen beleharapott. A majom abban a hiszemben, hogy az ember erősebb a ráksaszánál, félelmében egy kukkot sem szólt, csak sűrűn pislogott és arcát fintorgatta – úgy, mint te itten. Mikor a ráksasza látta, hogy mit csinál a majom, így szólt hozzá:

*„Mit fintorgatod az arcod? Mi lelt téged, mondd csak majom?
Téged is fog már Vikála?! Akkor futok, míg nincs bajom.”*

E szavak után a ráksasza elmenekült.

*

Az aranyásó ezekután így folytatta: „Engedd tehát, hogy hazamehessek! Te pedig maradj itt, s élvezd kapzsiságod fájának gyümölcsét!” – A kerék hordozója erre így szólt: „Nem az én hibám, hogy így történt a dolog! Az ember szerencséje és szerencsétlensége a sors végzésétől függ. Rávana (tízfejű démonkirály) a Trikúta hegy csúcsán székelt, a tenger volt várárka, a ráksaszák voltak a harcosai, a kincsek istene a kincstartója. Usanasztól szerezte a tudását, mégis elbukott, mert a végzet úgy akarta.

*Háromkeblű királyleány, púpos és vak – mind a három
Véletlenül gyógyult csak meg. Érdemüket én nem látom.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte az aranyásó. A kerék hordozója ezt mesélte:

TIZENKETTEDIK MESE
A HÁROMKEBLŰ KIRÁLYLEÁNY,
A VAK ÉS A PÚPOS

Van a világon északon egy Madhupura (méz-város) nevezetű város. Itt egyszer egy Madhuszéna^[60] nevezetű király élt, aki nagyon szerette az érzéki örömöket. Ennek egyszer egy háromkeblű leánya született. Mikor a király meghallotta, hogy háromkeblű lánya született, előhívatta a kamarásokat s így szólt hozzájuk: „MenjeteK egy távoli erdőbe s tegyétek ki azt a háromkeblű leányt, hogy soha senki se tudjon róla!” – Ennek hallatára a kamarások így szóltak: „Nagy király! Köztudomású ugyan, hogy egy háromkeblű leány szerencsétlenséget hoz, mindamellett hívd össze a bráhma nákat (papokat) és kérd ki véleményüket, hogy el ne veszítsd mind a két világot! Jól mondják:

*Mindig kérdezz en az okos, ha nem használ, hát nem is árt.
Ha nem kérdeZ a pap, most is hordozza még a ráksaszát.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a király. A kamarások egyike ezt mesélte:

TIZENHARMADIK MESE

A RÁKSASZA ÉS A BRÁHMANA

Egy bizonyos erdővidéken egy Csandakarman (szörnyű tetteket művelő) nevezetű ráksasza lakott. Egy napon, miközben az erdőben kószált, egy bráhmánát (papot) látott maga előtt. Erre nyomban a vállára telepedett, s így szólt hozzá: „Szállíts engem ahhoz a tóhoz!” – A bráhmána remegve útra kelt vele a tó felé. Eközben a bráhmána látta, hogy a ráksasza lábai oly gyöngédek, mint a lótuszvirág kelyhe, s így szólt a ráksaszához: „Mért oly gyöngédek a lábaid?” – A ráksasza így felelt: „Az a fogadalmam, hogy nedves lábbal sohasem érintem a földet.” – Mikor a bráhmána ezt meghallotta, törni kezdte a fejét, hogy miképpen szabaduljon meg. Eközben a tóhoz érkezett a ráksaszaval. A ráksasza most így szólt: „Én most meg-fürdöm, s bemutatom hódolatomat az isteneknek, aztán visszatérek hozzád. Addig el ne mozdulj arról a helyről!” – Miután elment, a bráhmána így szólt magában: „Ha bemutatta hódolatát az isteneknek, bizonyára megesz engem. Így hát gyorsan elmenekülök. Hiszen nedves lábakkal nem szabad utánam jönnie!” Ezzel kerekét oldott. A ráksasza pedig, mivel nem merte fogadalmát megszegni, nem ment utána. Ezért mondom:

Mindig kérdezz az okos! Ha nem használ, hát nem is árt.

Ha nem kérdez a pap, most is hordozza még a ráksaszát.

*

Miután a király ezt a történetet meghallgatta, összehívatta a bráhmánákat, s így szólt hozzájuk: „Hej, bráhmánák! Egy háromkeblű

leányom született. Van-e itt valami segítség, vagy nincs?” – A papok így szóltak:

„Halld, uram!

*Ha egy leány kevesebb vagy több taggal jó a világra,
Alávaló jellemű lesz s romlást hoz majd az urára.*

*Ha egyszer egy háromkeblű leányod jó a világra,
Ne is nézz rá, mert különben itt a véged nemsokára!*

Egy pillantást se vess tehát a leánykára, uram! Ha valaki majd nőül akarja venni, add hozzá, s parancsold meg neki, hogy hagyja el az országodat! Ha így cselekszel, nem lesz bajod sem ezen, sem a másik világon.” – Szavaik hallatára a király dobszó mellett mindenütt kihirdettette: „Aki a királynak háromkeblű leányát nőül veszi, százezer aranyat kap, de el kell hagynia az országot.” – E hirdetés után jó darab idő telt el, de senki sem akart jelentkezni. Ezalatt a leány felserdült s jól őrzött helyen gondos felügyelet alatt élt.

Volt mármost abban a városban egy vak ember, akit egy Mantharaka nevezetű púpos ember egy kezében tartott botnál fogva vezetgetett. Mikor ezek a dobszót meghallották, tanakodni kezdtek egymással s így szóltak: „Érintsük meg a dobot (annak jeléül, hogy hajlandók vagyunk a leányt elvenni)! Ha a sors rendeléséből megkapjuk a leányt, akkor megkapjuk az aranyat is. Akkor aztán vígan élhetjük a világunkat. Ha pedig annak következtében, hogy nőül vettük a leányt, meg kell halnunk, akkor véget ér legalább szegénységünkől fakadó nyomorúságunk is.” – Ezekután a vak a dochoz ment, megérintette, és így szólt: „Én feleségül veszem a királyleányt, ha a király hozzám adja.” – A királyi szolgák erre a királyhoz mentek, s így szóltak: „Fölség!

Egy vak ember megérintette a dobot. Határozz, mi történjék!” – A király erre így szólt: „Legyen bár vak vagy süket vagy bélpoklos vagy a legalacsonyabb rendű ember, kapja meg a leányomat a százezer darab arannyal együtt, de hagyja el az országomat!” – A királyi szolgák aztán a vakot a király parancsára a folyó partjára vezették, átadták neki a százezer darab aranyat, nőül adták hozzá a királynak háromkeblű leányát aztán hajóra ültették, s így szóltak a hajósokhoz: „Szállítsátok egy más vidékre a vakot feleségével és a púpossal együtt s tegyétek ki valamely helységben!” Ez meg is történt. Mikor aztán egy más vidékre értek, azok hárman egy a hajósoktól mutatott helységben házat vásároltak, s vígan éltek napjaikat. A vak egyebet sem tett, mint hogy folyton nyugvóágyon hevert. A háztartást a púpos ember vezette. Idővel a háromkeblű nő összeszűrte a levet a púpossal. Jól mondják:

*Lehet, hogy a tűz nem éget s melegít a hold valaha,
A tenger is édes lesz tán, de a nő hű nem lesz soha.*

Egy napon aztán a háromkeblű nő így szólt a púposhoz: „Kedvesem! Ha ezt a vak embert eltennők valahogyan a láb alól, vígan élhetnők világunkat. Kajtass föl valahol mérget, hogy beadjam neki s boldoggá legyek!” – Ezekután a púpos egy napon ide s tova kószálás közben egy döglött fekete kígyóra talált. Magához vette, vígan hazatért, s így szólt a háromkeblű nőhöz: „Ezt a fekete kígyót találtam, kedvesem! Vágd darabokra, készítsd el sok száraz gyömbérrel s más fűszerekkel s tálald föl a vaknak – azzal, hogy halat adsz neki. A halat ugyanis mindig szerette. Akkor aztán hamarosan vége lesz.” – E szavak után a púpos kiment a házból.

Az asszony erre tüzet gyújtott, darabokra vágta a kígyót, tejfölt adott hozzá, aztán mivel más házi teendőkkkel volt elfoglalva, szeretettel

teljesen így szólt a vakhoz: „Halat készítek számodra, uram, a te kedves ételeidet, amit mindig kívánsz. A hal már a tűzön fő. Kevergesd egy kicsit a főzőkanállal, míg én egy más házi dolgot elvégzek!” – E szavak hallatára a vak nagyon megörült, nyalogatta a szája szélét, gyorsan fölkel, kezébe vette a kanalat s kavarni kezdte a vélt halat. Miközben ezzel foglalkozott, a fazékból kiáramló mérges pára a szemein levő vékony hályogra rakódott, amely erre tünedezni kezdett. Mikor a vak látta, hogy a pára ily jó hatású, a fazék fölé hajolt, hogy a pára minél inkább érje a szemeit. Ily módon visszanyerte a szeme világát. Most aztán látta, hogy a tejfölben csak egy darabokra vágott fekete kígyó van. Erre így szólt magában: „Ejha, mi ez?! Az asszony azt mondta nekem, hogy ez hal, pedig darabokra vágott fekete kígyó. Most hát alaposan a végére járok, hogy a háromkeblű asszony csinálta-e ezt elemésztésemre, vagy a púpos vagy más valaki.” Hogy a végére járjon a dolognak, eltitkolta, hogy visszanyerte szeme világát s vak módjára tett-vett, úgy, mint eddig. Ezalatt hazajött a púpos ember, s minden teketória nélkül csókolózni és ölelkezni kezdett a háromkeblű asszonnyal. Ennek láttára az ember dühbe jött, s mivel semmiféle fegyvert nem talált, korábbi módján a nyugvóágyhoz ment, lábainál fogva megragadta a púpos embert s minden erejéből feje körül megcsóválva a háromkeblű asszony melléhez vágta. Annak következtében, hogy a púpos az asszonyhoz vágódott, az asszonynak harmadik keble visszahúzódott a mellébe, s annak következtében, hogy a vak ember a púpost oly hatalmasan körülforgatta, a púpos kiegyenesedett. Ezért mondom:

*Háromkeblű királyleány, púpos és vak – mind a három
Véletlenül gyógyult csak meg. Érdemüket én nem látom.*

Miután az aranyásó ezt a történetet meghallgatta, így szólt: „Igazad van. Ha a sors mosolyog az emberre, minden jól sikerül. Mindamellett követnünk kell a jók tanácsát. Aki ezt nem teszi, az hozzád hasonlóan megkeserüli. De ne civődjunk egymással! Jól mondják:

*Ha két barát meghasonlik, akkor el is van veszve már:
Összeveszett a gyümölcsön s meghalt a kétfajú madár.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte a kerék hordozója. Az aranyásó ezt mesélte:

TIZENNEGYEDIK MESE

A KÉTFEJŰ MADÁR

Élt egyszer egy szép tó mellett egy Bháranda nevű madár, akinek két külön feje, de egy gyomra volt. Ez a madár egyszer, mikor a tenger partján kószált, egy nektár-ízű gyümölcsöt talált, amelyet a hullámok vetettek a partra. Miközben az egyik fej ezt a gyümölcsöt eddegélte, így szólt: „Sok nektár-ízű gyümölcsöt ettem már, amit a tenger hullámai vetettek a partra. De ennek a gyümölcsnek valami egész különös, pompás zamatja van. Vajon a paradicsomi paridzsáta fáról vagy a haricsandana-fáról hullott-e le? Vagy más valamilyen nektár-ízű gyümölcs, amely kikutathatatlan módon került ide?” – E szavak hallatára a másik fej így szólt: „Hej! Ha így áll a dolog, akkor adj nekem is belőle valamicskét, hogy az én nyelvemnek is legyen öröme!” – Az első fej azonban nevetve így felelt: „Hiszen mind a kettőnknek közös gyomrunk van s mind a ketten egyformán jóllakunk. Mért akarsz tehát külön enni. Inkább a feleségemet örvendeztetem meg a maradékkal.” E szavak után feleségének adta a maradékot. Ez megízlelte a gyümölcsöt, örömeiben megölelte, megcsókolta férjét érte, s mindenképpen kedvében járt s kifejezést adott tiszteletének.

Ettől a naptól fogva a második fej tele volt bánattal és szomorúsággal. Egy napon aztán egy mérges gyümölcsöt talált. Ennek láttára így szólt az első fejhez: „Hah, te kegyetlen, elvetemült, kíméletlen! Egy mérges gyümölcsöt találtam. Hogy megfizessek neked, meg fogom enni.” – Az első fej így szólt: „Ne tedd ezt, bolond! Hiszen így mind a ketten elpusztulunk!” – Ennek ellenére a fej mégis megette a gyümölcsöt – csak

azért, hogy a másiknak ellenére tegyen. Minek szaporítsuk a szót? Mind a ketten elveszítették az életüket.

Ezért mondom:

*Ha két barát meghasonlik, akkor el is van veszve már:
Összeveszett a gyümölcsön s meghalt a kétfejű madár.*

*

Miután a kerék hordozója ezt a történetet meghallgatta, így szólt: „Ez igaz. Menj hát most haza! De ne menj magadban kísérő nélkül! Jól mondják:

*Még a gyöngye útitárs is sokszor nagy hasznodra lehet.
A kis rák útközben egyszer megmentett már egy életet.”*

„Hogy volt ez?” – kérdezte az aranyásó. A kerék hordozója ezt mesélte:

TIZENÖTÖDIK MESE AZ ÉLETMENTŐ RÁK

Élt egyszer egy bizonyos helységben egy Brahmadata^{61} nevezetű bráhmána. Mikor ez egyszer üzleti ügyben egy faluba akart menni, anyja így szólt hozzá: „Kedves fiam! Csak nem akarsz egyedül menni? Keress magadnak egy útitársat!” – A bráhmána erre így szólt: „Ne félj, anyám! Ez az út nem veszélyes. Ezt az üzleti ügyet el kell intéznem, tehát egyedül fogok menni.” – Mikor az anya hallotta, hogy fia így határozott, egy rákot hozott elő a közeli tóból, s így szólt: „Kedves fiam! Ha mindenáron el kell menned, akkor ez a rák legyen az úti társad! Vedd hát magadhoz és eredj!” – A bráhmána anyja kedvéért magához vette a rákot, kámforlevelekből készített tölcsérbe tette, ezt zsebébe dugta, s gyorsan útrakelt. Útközben a nap melegétől gyötörve, egy az út mellett álló fa alatt lefeküdt, és elaludt. Ezalatt egy kígyó jött elő a fa odvából s az alvó bráhmána közelébe csúszott. Mivel kígyó létére nagy örömet talált a kámforillatában, nem bántotta a bráhmanát, hanem szétharapta a zsebet, s mohón kezdte fogyasztani a kámforlevelekből készített tölcsért.

A tölcsérben levő rák azonban megfosztotta a kígyót életétől. Mikor aztán a bráhmána felébredt s körülnézett, oldala mellett egy fekete kígyó hevert élettelenül a kámforlevelekből való tölcséren. Ennek láttára így szólt magában: „Ezt bizony a rák ölte meg.” Aztán vígan így folytatta: „Mennyire jól mondta anyám, hogy válasszunk útitársat, s egyedül ne utazzunk! Milyen jó, hogy gyermeki szeretetből megfogadtam a szavát! Ez a rák mentett meg attól, hogy ez a fekete kígyó megöljön.” E szavak után folytatta útját. Ezért mondom:

*Még a gyöngye útitárs is sokszor nagy hasznodra lehet:
A kis rák útközben egyszer megmentett már egy életet.*

*

Ezekután az aranyásó bráhmanák módján búcsút vett a kerék hordozójától, s hazafelé vette útját.

*

ITT VÉGZŐDIK A HEBEHURGYA CSELEKVÉS CÍMŰ
ÖTÖDIK KÖNYV

ITT VÉGZŐDIK AZ ÉLETBÖLCSESSÉG ÖTÖS KÖNYVE

A FORDÍTÓ UTÓSZAVA

Ez a könyv a Pancsatantra néven ismert világhírű ind mese- és regegyűjteménynek, éspedig a F. Kielhorn kiadta „egyszerűbb” szövegnek (Bombay Sanskrit Series No. IV.⁶ 1896), első magyar fordítása szanszkrit eredetiből. A prózai mesék és regék, néhány értéktelen és unalmas interpolációtól eltekintve, elejétől végig le vannak fordítva, a verses mondások ellenben csak szemelvényesen. A szemelvényezés tisztán filológiai szempontból kifogás alá eshetik, de két komoly mentsége van. Az egyik az, hogy valamennyi (több, mint 1000) vers lefordítása túlságosan próbára tette volna a kiadónak így is minden elismerésre méltó áldozatkészségét. A másik az, hogy a szemelvényezéssel a könyv sokat nyert olvashatóságban. A verses reflexiók ugyanis tömegükkel sokszor érzékenyen megszakítják az összefüggést, nem ritkán ugyanazon gondolatoknak fölösleges variációi, néha üresek, laposak és élvezhetetlenek. Az olvasó semmit sem veszített vele, hogy a fordító mellőzte őket. A versek fordítása persze csak olyan-
amilyen, és semmiképpen sem akar kísérlet lenni költői babérok szerzésére. A fordító sokáig tusakodott azzal a gondolattal, hogy a verseket is prózába fordítja, mint R. Schmidt, az „ékesebb” szöveg fordítója. De mivel meggyőződése szerint a próza és vers elegye erősen hozzátartozik a szanszkrit poézis lényegéhez, nem lehetett egyebet tenni, mint a következtetéseket levonni és klapanciákat gyártani.

BUDAPESTEN, 1923. OKTÓBER HAVÁBAN.

Schmidt József

{1} *Délvidék* – a mai Dekkan.

{2} A Pancsatantrában szereplő személyek nevei többnyire ún. „beszélő nevek”, azaz a korabeli olvasó számára első pillantásra érthető jelentésük volt. Ezért a nevek jelentését a továbbiakban vagy a név után zárójelben, vagy jegyzetben megadjuk.
Amarasakti – Halhatatlan erejű.

{3} *Vaszusakti* – Jó erejű, *Ugrasakti* – Nagy erejű, *Anékasakti* – Sok erejű, tipikus ksatrija (harcos) nevek.

{4} *Manu* az emberek mitikus őse és az első törvényhozó. Neve alatt az időszámításunk előtti III. században egy ismeretlen bráhma törvénykönyvet (Dharmasásztra) állított össze.

{5} *Csánakja* (más néven *Kautalja*) *Csandraguptának*, az első nagykiterjedésű óind birodalom létrehozójának volt a minisztere. Az időszámításunk előtti III. sz. elején írta a célravezető cselekvés, a politika tudományáról szóló könyvét (*Arthasásztra*).

{6} *Vátszjájana* az időszámításunk II. századában élt író, *Csánakja* könyvét utánozva írta *Kámaszútra* (Szórakozás, szerelem tana) című, híressé vált munkáját. Mind a három említett mű fennmaradt.

{7} *Visnusarman* – Visnu isten védenca.

{8} A *Vardhamánaka* és a *Vardhamána* névalakok között az a különbség, hogy az első a *-ka* kicsinyítő képzőt tartalmazza.

{9} *Siva* egyike a hindu vallás három legfőbb istenének (*Brahma*, *Visnu*, *Siva*).

{10} *Karataka* – Sötét színű, *Damanaka* – Győző.

{11} *Andzsana-fa*: közelebbről nem ismert indiai fafajta.

{12} *Khadira-fa*: *Acacia Catechu*, egy indiai fafajta.

{13} *Dantila* – Fogas.

{14} *Górambha* – Bömbölő, mint a bika.

{15} *Dévasarman* – Isten védenca.

{16} *Ásádhabhúti* – Legyőzhetetlen erejű.

{17} *Garuda* az óind mitológia szerint a madarak királya, Visnu isten lovaglőállata.

{18} *Róhiní szekere*: a Bika csillagkép.

{19} *Kakuddruma* – Királyi jelvények fája.

{20} *Kathanaka* – Mesélő.

{21} *...úgyis a máglya tüzébe kellene magunkat vetnünk*: A sakál e szavaival arra az ősi szokásra utal, amely szerint a király halálakor legközelebbi hívei is elégettették vele együtt magukat.

{22} *Amarávati* – Halhatatlan (város).

{23} *Rukmapura* – Aranyváros.

{24} *Kiráták*: a Himalájában élő félvad vadásztörzs.

{25} *Pánini*: az időszámításunk előtti IV. században élt híres ind grammatikus, akinek szútra-stílusban írt grammatikája bámulatos tömörséggel rögzítette a szanszkrit irodalmi nyelv szabályait.

{26} *Mímámszá* (Kutatás, Fejtegetés): az időszámításunk előtti II. században kialakult brahmanista filozófiai iskola, amely egyik főcéljának a vallásos szertartások pontos leírását és meghatározását tekintette. Filozófiája lényegében idealista volt, mert csak a fogalmi világot ismerte el valóságosnak.

{27} *Mantharaka* – Lassú vagy Lassan járó.

{28} *Brhatszphidzs* – Nagyfenekű.

{29} *Szezám*: *Sesamum Indicum*, Indiából származó növény, amelynek magjából olajat sajtolnak.

{30} *Pulinda*: a Vindhya erdőségeiben lakó félvad vadásztörzs.

{31} *Kámandaki*: valószínűleg a Gupta-korban (időszámításunk után 320–455) élő író, az államvezetés tudományáról írt tankönyvet.

{32} *Uddzsívin* – Újra élő, *Szamdzsívin* – Együtt élő, *Anudzsívin* – Másból élő, *Pradzsívin* – Életet fenntartó, *Csiramdzsívin* – Hosszan élő.

{33} *Szthiradzsívin* – Nyugodtan élő.

{34} *Vjásza* – Rendező, mitikus bölcs, a hagyomány szerint a Mahábhárata eposz írója.

{35} *Vidzsajadatta* – Győzelem adta.

{36} Az indek nyulat Játnak a hold tányérján, miért is a holdnak egyik neve: sasin – nyulas. (*Schmidt József jegyzete*)

{37} Az adzsa szó egyik értelme: „kecskebak”, a másik: „nem született, születetlen”. A hétéves rizs-szem már nem kel ki, s ennyiben csakugyan „születetlen”. (*Schmidt József jegyzete*)

{38} *Rsjamúka*: hegy a Dekkanban, Dél-Indiában.

{39} *Rávana*: a démonok királya, Lanka (Ceylon) szigetének ura, aki Szitát, Ráma (a Rámájana eposz főhőse) feleségét elrabolta, s a Rámával vívott harcban elesett.

{40} *Trikúta* – Három hajlású.

{41} *Bhíma*: a Mahábhárata eposz egyik hőse, az öt Pándu testvér egyike. Matszják: Halak, félvad erdei törzs.

{42} *Dzsambú-fa*: Eugénia jambolana (vadalmafajta).

{43} *Prthudatta* – Föld adta.

{44} *Judhisthira* – Harcban rendíthetetlen. Ezt a nevet viseli a Mahábhárata eposz egyik főhőse, a legidősebb Pándu-fi is.

{45} *Garga* – Falánk, *Szóma* – Szóma-ital, *Datta* – Ajándék

{46} *Sjámalaka* – Sötét bőrű.

{47} *Pándu-fiak*: a Mahábhárata eposz hősei, öt testvér, akik a legenda szerint Pándu király feleségeinek különböző istenektől születtek.

{48} *Dévadatta* – Isten adta.

{49} *Csandiká*: Párvatí istennőnek, Siva isten feleségének egyik neve.

{50} *Ékata* – Egyes, *Dvita* – Kettes, *Trita* – Hármás

{51} *Dzsina* – Győzelmes, egyházi nevén Mahávira – Nagy hős, a hagyomány szerint az időszámításunk előtti VI. században élt vallásalapító. Szektája, a dzsinizmus sok tekintetben hasonló a buddhizmushoz. A Pancsatantra jelen változatának szerzője is egy dzsaina (Dzsina-hitű) pap volt.

{52} *Szukhamálíka* – Szerencse koszorúját viselő.

{53} *Terjedjen az igaz hit*: A Pancsatantrának ez a részlete mutatja legvilágosabban a szerző dzsinista beállítottságát: a dzsinizmus az „igaz hit”, a bráhmanák, a régi vallás papjai, csak ravasz haszonélvezők.

{54} *Vínávatsza* – Lantkedvelő, Udajána király egyik neve, aki az időszámításunk előtti VI. században uralkodott.

{55} Valószínűleg arra gondolt, hogy érdemes ember, akivel jót teszünk, halál után a szenvedések túlsó partjára szállít bennünket, de az „érdemes ember” jelentésű pátra szót összetévesztette a falevél jelentésű *patra* (*pattra*) szóval. (*Schmidt József jegyzete*)

{56} *Szómasarman* – Szóma (a szent ital) védence.

{57} *Brhaszpati* és *Usanasz Csánakja* (Kautalja) munkájában már idézett törvénykönyvek szerzői. Munkáikból csak idézetek formájában maradt fenn néhány töredék.

{58} *Bhadraszéna* – Szerencsés seregű.

{59} A szanszkritban *vikála* „est”-et jelent, a ráksasza azonban e szót személynévnek érti, és a királylány szavait úgy értelmezi, hogy *Vikála* vetélytársának a neve.

{60} *Madhuszéna* – Tavaszi seregű.

{61} *Brahmadatta* – Brahma isten adta.